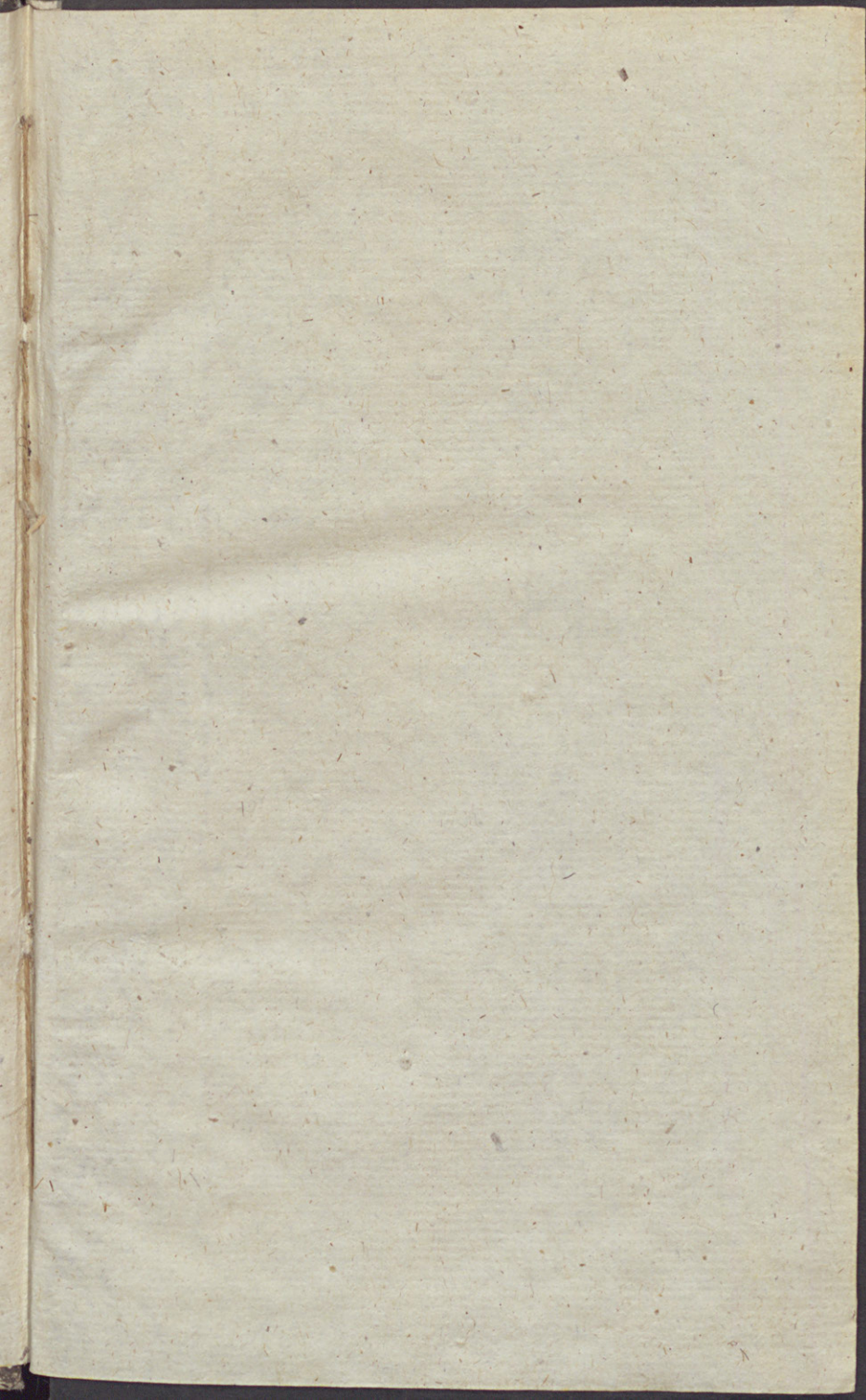

721152

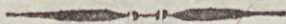

5.

HONNYI TÖRVÉNY.

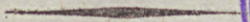
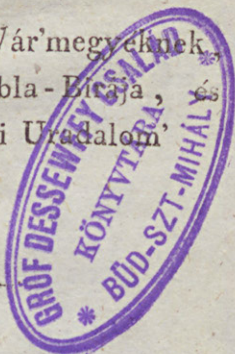

ÖSZVE - SZEDEGETTE

ETTRE-KARCHAI

GEORCH ILLÉS,

Tekintetes Posony, és Zágráb Vár'megyéknek, és
Nemes Vajka Széknek Tábla-Bírója, és
Királyi Herczegi Ráczevi Uradalom,
Ügyészfe.

MÁSADIK KÖNYVNEK
MÁSİK KÖTETJE.

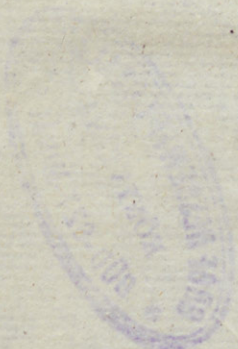

Cs. Jos. Dessewffy

PESTEN,

TRATTNER MÁTYÁS' BETŰIVEL

Handwritten Arabic text, likely a signature or date, located at the bottom of the page. The text is dark and somewhat smudged.

A²

HARMADIK KÖTETNEK
SOMMÁS FOGLALATJA.

MÁSADIK KÖNYVNEK
FOLYTATÁSA.

TIZÉDIK RÉSZ.

A KÖTÉS RÖL ÁLTALYÁBAN.

- § 500. Számat tartunk arra,
§ 501. a' mit valaki vagy természetes,
§ 502. vagy polgári,
§ 503. vagy elegyes kötelességből,
§ 504. kötés szerént,
§ 505. vagy tiltott tétemény miatt
§ 506. adni, vagy tenni tartozik.
§ 507. A' helyes kötetést,
§ 508. és annak igazságos fel-tételeit
§ 509. bé-kell tellyesíteni
§ 510. (a' mennyire lehet)
§ 511. a' Törvényes Birák előtt,
§ 512. a' meg-szegő félre háromolván nem csak a'
Láuat-bérnek terhe,

- § 513. hanem az akár csalárdúl,
§ 514. akár gondatlanúl okozott,
§ 515. sőt néha a' véletlenül esett
§ 516. kárnak
§ 517. meg-térítetése-is ;
§ 518. de a' sikertelen kötést
§ 519. vagy az Al-Birák félre teszik,
§ 520. vagy a' Királyi-Tábla
§ 521. el-rontja.
§ 522. A' kötésnek külömb-féle nemeihez
§ 523. tartozandó a' biztosság,
§ 524. hasonlít pedig
§ 525. az önként vállaltt sáfárság,
§ 526. gyámság,
§ 527. örökösödés,
§ 528. közösség,
§ 529. és a' véltt adósságnak fizetése.
§ 530. Fel-bomlik a' kötés
§ 531. vagy az egyező feleknek köz-akarajkjából,
§ 532. vagy le-róvás,
§ 533. vagy le-hajlás,
§ 534. vagy elegyítés,
§ 535. vagy meg-kinálás,
§ 536. vagy új kötés,
§ 537. vagy enyészet,
§ 538. vagy halál által.

TIZEN-EGYEDIK RÉSZ.

A' SAJÁTSÁGAT FENN-TARTÓ KÖTÉSEKRŐL.

- § 539. Fenn-tartják a' sajátát
§ 540. a' használat,
§ 541. határozatlan használat,

- § 542. hafzon-bér,
 § 543. hódolás,
 § 544. őrizet,
 § 545. és a' zálog:
 § 546. akár légyen az törvény szerént való,
 § 547. akár kényszerített,
 § 548. akár önkénes zálog,
 § 549. vagy le-hajlás.
 § 550. Valamint a' zálognak törvényes fel-tételeit
 § 551. meg-kell tartani,
 § 552. úgy félre-is lehet azokat tenni,
 § 553. vagy el-rontani:
 § 554. ha vagy a' vérség meg-nem vólt kínálva, *)
 § 555. vagy a' kötött időnek hofzfa,

---

*) Az 554-dik §-nak foglalatját (az 52-dik, és 53-dik lapon) meg-váltóztatta idő-közben az 1807-diki 9-dik czikkely annyiból, hogy a' meg-kinálás' el-múlásztása miatt a' zálog' fel-tételeinek fel-váltá-sára (ex neglecta praemonitione ad transvestitionem conditionum pignoratitiarum) ezentúl indítandó perek (meg-maradván ugyan a' már folyásban lévők tovább-is a' Királyi, és részint a' Báni Táblánál) egy Vár'megyében lévén a' jószág, vagy az Al-Ispálynak, vagy a' Szolga-Birónak Birósága eleibe (t. i. a' zálogos sommának mennyiségéhez-képpest), ha pedig több Vár'megyében fekszik a' zálogos jószág, a' Vidéki (Districtualis) Tábla' eleibe tartozandók lesznek, a' Vár'megye' Törvény-Székére ugyan birtokból, de valamint onnét, úgy a' Vidéki Tábláról-is csak birtokon kívül engedtetvén-meg a' fellyebb-vitel a' Királyi-Táblára. Nem-is lehet tehát az 588-dik §-t (94-dik lapon) e' féle perekre ki-terjeszteni.

- § 556. vagy a' pénznek neme,
§ 557. vagy egyéb környül-állásak
§ 558. a' ki-váltást meg-néhezítenék,
§ 559. vagy ha a' zálog-vallás csalárdúl tétetett.
§ 560. A' zálogba vetett sajátság,
§ 561. idejét soha nem múlván,
§ 562. sem a' fel-kértt Király' Igaza által el-nem ölet-
tetvén,
§ 563. vízfza-jár a' Tulajdonosnak;
§ 564. ha mind vérségét,
§ 565. mind a' zálognak valóságát
§ 566. foganatos próbákkal,
§ 567. mind annak háromlását,
§ 568. mennyiségét, és fekvését
§ 569. meg-mutathatja,
§ 570. sőt a' meg-kináltt zálogos fél
§ 571. pénze-vesztetté lehet:
§ 572. ha okát nem adhatja akaratosságának;
§ 573. nem ok-vetetlenül szükséges azonban a' törvé-
nyes meg-kinálás,
§ 574. Az ofztatlan zálogot
§ 575. akár mellyik ofztályos Atya-fi
§ 576. vízfza-válthatja
§ 577. vagy egézfzen,
§ 578. vagy a' magára esendő részben:
§ 579. bátor ellenkezzenek-is benne a' többi Atya-fiak.
§ 580. Valamint pedig a' Zálogos foganatosan követ-
heti javításait,
§ 581. hasznos épületeit,
§ 582. és a' jófzagra tett hasznos költségeit:
§ 583. úgy tartozik meg-téríteni a' károkat-is;
§ 584. de nem a' haszon-vételt,
§ 585. sem a' perre tett költségeket.
§ 586. A' zálogos per

- § 587. vagy a' Királlyi-Tábla, *)
§ 588. vagy a' Vár'megye' eleibe lévén [utasítva,
§ 589. a' zálogot sem el-választani,
§ 590. sem öszve-kapcsolni nem lehet.
§ 591. Hasonlít a' záloghoz
§ 592. a' hív-izolgalatnak ideig tartó jutalma,
§ 593. és a' magános pecsét alatt
§ 594. tett örök vallás:
§ 595. melly semmi-féle szin alatt
§ 596. örökséget nem efközöl,

---

*) *A' mi az 587-dik, 589-dik, és 590-dik §-okban (a' 92-dik, és követezendő lapokon) a' több Vár'megyében lévő zálog' ki-váltására nézve a' Királlyi-Tábla' Biróságáról az előbbeni törvények szerént elő-adattatott, azt az ezen-túl indítandó perekre nézve (meg-maradván a' már folyásban lévőek tovább-is a' Királlyi, és részint a' Báni Táblánál) az idő-közben hozott 1807-diki 9-dik czikkelynél fogva a' Vidéki Táblára kell magyarázni: mellynek t. i. Birósága alá tartozandók lesznek jövődöre e' féle perek, onnét csak birtokon kívül engedtetvén-meg a' fellyebbitel.*

TIZEN-KETTEDIK RÉSZ.

A' SAJÁTSÁGAT EL-IDEGENÍTŐ KÖTESEKRŐL.

- § 597. Le-mondunk a' sajátságáról
- § 598. külömb-féle kötések által.
- § 599. Illyen a' költsön:
- § 600. meg-készülvén eránta
- § 601. vagy az átallyában-való,
- § 602. vagy a' formás kötelező levél;
- § 603. hogy így szembe-való légyen az adósság;
- § 604. tartozik-is az adós,
- § 605. vagy örökösi,
- § 606. vagy kezesse
- § 607. nem csak a' derék pézzel,
- § 608. hanem a' vagy le-kötött,
- § 609. mértéklotes,
- § 610. vagy Törvény által oda íteltt
- § 611. kamattal-is;
- § 612. sőt a' perre tett költséggel-is;
- § 613. ha idejét nem múlta az adósság;
- § 614. de a' törvénytelen u'soráskodásnak-is
- § 615. búját látja a' hitelező:
- § 616. ha ki-lehet nyomozni.
- § 617. Többen lévén a' hitelezők, *)

§ 618.

---

*) A' 617-dik §-ban elő-fordúlt Jegyzékhez (147-dik, és 148-dik lapon) az járúl még hozzá az idő-közben hozott 1807-diki 12-dik cikkelyből, hogy minden meg-bukott (in fallimentum incidens) adós, akár Nemes, akár nemtelen léttére tartoz-zék bé-bizonyítani okát meg-bukásának; és ha ki-bizonyodhatik ellene, hogy vagy értékjét esa-lí-aúl

- § 618. sorba szedettetnek,
 § 619. különös tekintet lévén
 § 620. az annak helyén,
 § 621. és idejében tett fel-jegyzésre,
 § 622. vagy az adósságnak régiebb vólttára,
 § 623. és fenn-maradván az elsőbbséget követő,
 § 624. vagy fellyül-fizettető ügyelet.
 § 625. Az adósság-beli ügyeket,
 § 626. (a' kül-földi hitelezőkre nézve-is)
 § 627. külömb-féle Birák intézik-el,
 § 628. meg-engedtetvén a' fellyebb-vitel,
 § 629. és végre hajtattatván az Itélet.
 § 630. A' rovás,
 § 631. adás-vevésből eredvén,
 § 632. szembe-való adóssággá válik,
 § 633. és a' portéka a' vévőnek sajátjává lesz.
 § 634. A' társak-is
 § 635. le-mondanak
 § 636. az ölzve-tett

---

*lárdu*l el-rejtette, vagy hitelezőinek meg-károsta-
 tásokra czélyző intézeteket tett, vagy azoknak
 le-kötött értékjét szembe-tűnő tékozlással veszte-
 gette: azon czimborás társaival együtt, a' kik
 a' két első rend-beli csalárd teteményben, tudva,
 és el-tökéltett száundékkal részt vettek, úgy-
 mint tolvaj, büntető perre vonattassék, és a'
 törvénynek szoros értelme szerént meg-érdemlett
 büntetéssel érdekeltessék; de ez által az adós-
 ság' terhe alól meg-ne menekdjék; hanem idő-
 vel jobb szerencsére kapván, Verböczy' 3-dik Ré-
 szének 28-dik cikkelyénél fogva (lásd a' 629-dik
 §-t 174-dik lapon) elég-tételre mikor akkor köte-
 lertessék.

- § 637. vagyonnak
§ 638. magános sajátságáról:
§ 639. míg a' társaság fenn-áll.
§ 640. A' csere
§ 641. (akár légyen tiszta,
§ 642. akár elegyes),
§ 643. csak hogy valóságos légyen,
§ 644. egy hirtelen el-nem rontattathatik,
§ 645. sem az ofztályos Atya-fiakat vele meg-kinálni
nem szükséges:
§ 646. bár ofztatlan jószágról tétettség-is,
§ 647. meg-tartván a' csere-jószág az el-cseréltnek
tulajdonságát,
§ 648. nem-is vétetik semmi tekintetbe az elegyes
cserére fizetett pénz.
§ 649. Az adás-vevés
§ 650. az alkunak meg-léttével véghez-megy:
§ 651. hanem ha valamelly fel-tételtől függ,
§ 652. vagy csalárdúl, és erő-szakosan tétetett;
§ 653. és le-kötelezi mind a' vévőt,
§ 654. mind az el-adót.
§ 655. Az örök vallás
§ 656. belső mi-vólttára nézve
§ 657. vagy sérelmes,
§ 658. vagy helyyes,
§ 659. vagy el-kerülhetetlen lévén,
§ 660. külső formájára nézve
§ 661. ok-vetetlenül
§ 662. meg-kivánja a' hitelességet,
§ 663. és az ofztályos
§ 664. Atya-fiaknak,
§ 665. 's a' fel-szabadúltt gyermekeknek
§ 666. törvényes
§ 667. meg-kináltatásokat:

- § 668. a' mennyire vagy a' környül-állásak megengedik ,
- § 669. vagy a' vallás-tételnek mi-néműsége úgy hozza magával ,
- § 670. vagy már úgy-is tudokra nem volna.
- § 671. El-is ronthatják
- § 672. az idejét nem múlta örök vallást
- § 673. (bár bánat-bér légyen-is le-kötvé)
- § 674. nem csak a' fel-vallónak maradéki ;
- § 675. hanem egyéb ofztályos Attya'fiai-is ,
- § 676. akár annak sérelmes mi-vólttában ,
- § 677. vagy az el-múlafztott meg-kinálásban ,
- § 678. akár mind a' keitöben gyökerezett ,
- § 679. akár mellesleg-való ügyelettel ,
- § 680. a' Királlyi-Tábla előtt :
- § 681. ha mind Nemességjek bizonyos ,
- § 682. mind vérségjeket ,
- § 683. mind ösi
- § 684. örökségjeket
- § 685. (néha gyökösségjeket-is) ,
- § 686. és ofztályosságjokat bé-bizonyíthatják :
- § 687. és leg-ottan vagy ingyen vizfza-nyerik ,
- § 688. vagy vizfza-váltják örökségjeket ;
- § 689. de nem lehet el-rontani az el-kerülhetetlen örök vallást ,
- § 690. sem a' hiv szolgálatnak örök jutalmát :
- § 691. ha a' tett
- § 692. vagy teendő hiv szolgálatnak valósága kietfzik ;
- § 693. sikertlen pedig egy-általlyában az ofztatlan jófzagnak el-idegenítése ,
- § 694. a' többi ofztatlan Atya-fiaknak jóvá hagyások nélkül ,
- §. 695. vagy Szerzetes Rendnek ,
- § 696. vagy tökéletlen korban tett örök vallás ,

- § 697. Ha a' fel-valló éppen semmi igazát fenn nem tartja :
- § 698. nincs többé keresete az el-idegenített jószágra nézve.
- § 699. A' béke-kötés ,
- § 700. a' pernek kétséges ki-menetelén gyökereztetvén,
- § 701. ha vagy Törvény előtt ,
- § 702. vagy Hiteles Hellyen
- § 703. tökéletesen véghez-mégyen :
- § 704. erősebb ugyan az örök vallásnál ;
- § 705. de néha azt-is el-ronthatják
- § 706. az örökösök.
- § 707. Valamit-azt az adományról.

TIZEN-HARMADIK RÉSZ.

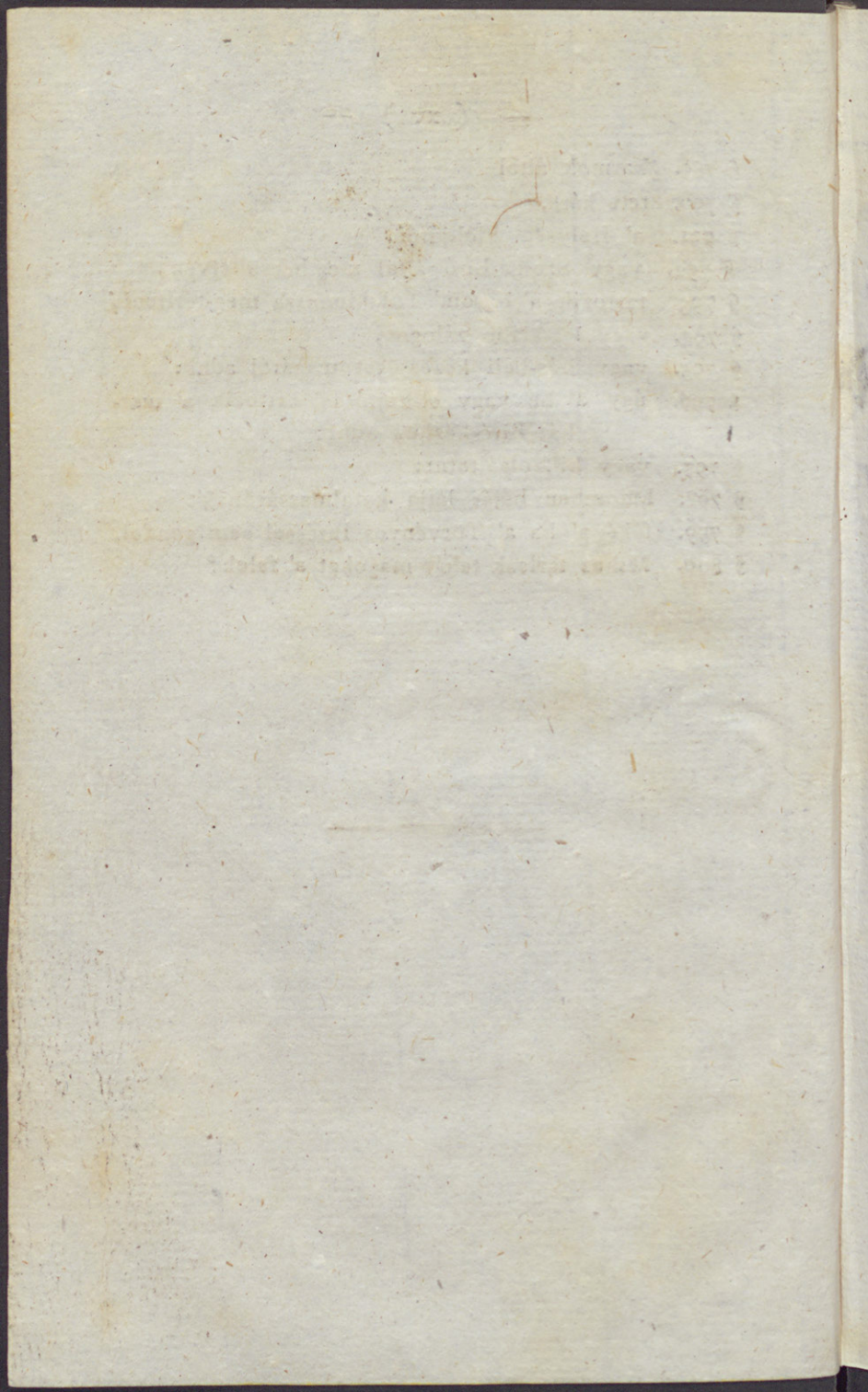
A' SÉRELMES TÉTEMÉNYEKRŐL.

- § 708. A' sérelmes tétemények közé
- § 709. számláltatik az ál-nevezet ,
- § 710. vér-tagadás ,
- § 711. gyalázás ,
- § 712. és a' czéges hatalmasság :
- § 713. az az a' Nemes Háznak fel-dúlása ,
- § 714. egész Helységnek el-foglalása ,
- § 715. Nemes Személynek le-tartóztatása ,
- § 716. vagy meg-verése ,
- § 717. annál inkább meg-ölése ,
- § 718. a' Köz-hivatal-beli Személynek ,
- § 719. és menedék-levélnek meg-sértése ,
- § 720. (sőt ennek előtte a' kétfzeri' vizsgál-
verés ,
vagy ellent-állás-is) :
- § 721. mely (hajdott ugyan érzékenyebben büntet-
tetvén)
- § 722. az okozott károknak ,

- § 723. és költségeknék meg-térítetéseken fellyül,
§ 724. fő-váltsággal,
§ 725. és a' hatalmaskodónak önnön személyére esendő,
§ 726. de csak egy Országban lévő jószágának
§ 727. rész szerént örökre,
§ 728. rész szerént vizfsza-válthatólag leendő
§ 729. el-veftésével büntettetik
§ 730. a' Királyi-Tábla által,
§ 731. soron kívül-való perrel:
§ 732. ha a' Fel-peresnek mind vád-levele helyyes,
§ 733. mind Nemessége bizonyos,
§ 734. vagy az (ennek-elötte történt) kétfzeri ellent-
állásnak
§ 735. helytelensége
§ 736. az előbbi perekből ki-nyilvánodik.
§ 737. A' kisebb hatalmasság pedig
§ 738. külömb-féle-képpen,
§ 739. vagy személyesen,
§ 740. vagy másnak czközlésével,
§ 741. t. i. akár segédek,
§ 742. akár el-küldött, és oda rendeltt,
§ 743. akár reá-parancsoltt emberek által
§ 744. követtetvén-el,
§ 745. és vagy az Al-Ispány,
§ 746. vagy a' Várasi Tanács,
§ 747. vagy Úr' Széke által
§ 748. visgáltatván-meg,
§ 749. az el-foglaltt jószágnek,
§ 750. 's hafzna-vételének vizfsza-adattatásán,
§ 751. és az okozott károknak,
§ 752. és költségeknék meg-térítetéseken fellyül,
§ 753. minden külön téteményre,
§ 754. és minden hatalmaskodó Személyre külön külön,
§ 755. néha pedig mindnyájokra nézve öfzveséggel,
§ 756. vagy a' hatalmasság' bérével,

- § 757. vagy a' hatalmaskodónak díjjával fenyítetik:
§ 758. ha a' Tulajdonos maga magának Birája nem
lévén,
§ 759. és esztendei birtokát meg-mutathatván,
§ 760. annak idejében fel-ébredett,
§ 761. és vád-levelét helyyesen készítette;
§ 762. de rajta-is vezthet ám
§ 763. helytelen panaszszán:
§ 764. főkép' ha a' hatalmasság' színe alatt sajátságát
keres
§ 765. a' Nemes Emberen:
§ 766. és így másnak vermet ásván, maga esik bele:
§ 767. bátorságosabb tehát vagy a' rövidebb utat,
§ 768. vagy a' vizfíza-tétető ügyeletet választani,
§ 769. meg-mutathatván mind az előbbeni birtokát,
§ 770. sőt sajátságát,
§ 771. mind az abból hatalmasúl lett ki-vettetését
§ 772. az Al-Ispány előtt;
§ 773. mert ebben-is tökéletes elég-tételt nyer a' Fel-
peres,
§ 774. Törvényes foglalás mellett.
§ 775. Hasonlít a' hatalmaskodáshoz
§ 776. a' leveleknek fel-törések,
§ 777. és az idegen
§ 778. leveleknek le-tartóztatások:
§ 779. mely nem csak nem használhat,
§ 780. sőt felette árthat a' le-tartóztatónak;
§ 781. hanem levél-követő,
§ 782. és hittel járó ügyelet mellett,
§ 783. még 500 forinttal-is,
§ 784. mennyifor annyifor fenyítetik,
§ 785. Szolga-Biró által:
§ 786. hár nemtelen legyen-is a' Fel-peres.
§ 787. Valamint pedig a' bé
§ 788. vagy el-hajtott

- § 789. barmok által
§ 790. tett kárt,
§ 791. a' Helység' Elöl-járói,
§ 792. vagy Szolga-Biró által meg-becsültetvén,
§ 793. tartozik a' barom' Tulajdonossa meg-téríteni,
§ 794. vagy leg-alább zálogot,
§ 795. vagy irás-beli kezességet magáról adni:
§ 796. úgy a' bé-vagy el-hajtó fél tartozik a' mar-
hát Biró-kézhez adni;
§ 797. vagy ki-szolgáltatni:
§ 798. különben búját látja hatalmasságának:
§ 799. főképp' ha a' Törvényes Intéssel sem gondol.
§ 800. Mihez tartsák tehát magokat a' felek?
-

F O L Y T A T Á S.

Láttuk az előbbeni Kötetben a' sajátságának (*Jus in re*) környül-állásos mi-vólttát, láttuk egyfzer-'s-mind azt-is, hogy kelljen sajátunkat akár védelmezni, akár ki-keresni: lássuk már most a' szám-tartásnak (*Jus ad rem*) minéműségét: következik tehát a'

TIZEDIK RÉSZ.

A' KÖTÉSRŐL ÁLTALLYÁBAN.

---

§. 500. Számat tartunk arra,

Nem csak önnön sajátjához van igazsága minden embernek; hanem néha a' máséra-is tarthat számat: a' mennyire emez magát le-kötelezte, és őtet foganatosan kényszerítheti, hogy valamit adni, vagy tenni köteleztessék: mely

ésben már nem úgy a' vagyonban gyökerez-
tetik, mint inkább a' le-kötelezett személyt ér-
dekli keresetem p. o. semmi közöm ugyan a'
szomszédomnak saját jószágához; de ha adó-
som: követhetem ki-elégítésemet annak saját-
jából.

§ 501. a' mit valaki vagy természetes,

Köteleztethetünk pedig valamire 1-ször csu-
pán a' Természet' törvénye szerént a' nélkül,
hogy Polgári törvény által kényszeríthetnének
reá p. o. bátor a' Természet' törvénye szerént
kamat-pénzt (*Interusurium*) fizetni tartoznék
az, a' ki rovásra (*auszügl*) dolgoztat, és a'
meg-határozott időre nem fizet; de mivel élő
törvényünk ez eránt nincs: csak merő termé-
szetes kötelességnek (*obligatio naturalis*) ne-
veztetik, és a' Világi Biró előtt fogatlan.

§ 502. vagy polgári,

Vagyon ellenben 2-szor oly kötelesség, melly-
ről a' Természet' törvénye halgat ugyan, de
Polgári törvény van eránta p. o. nem tartoz-
nék ugyan a' *helyesen* lett vételtől el-állani
Természet' törvénye szerént a' vévő; de tar-
tozik Honnyi törvényünk szerént a' szomszéd-
nak engedni az elsőséget 60 1-mae: és ezt ne-
vezzük merő Polgári kötelességnek (*obligatio
civilis*).

§ 503. vagy elegendes kötelességből,

De 3-szor a' Természeti kötelesség jobbjára Polgári Törvényünk által-is meg-van erősítve 17. 1486, 38. 1492 p. o. hogy az adós fizessen 29. 1486; hogy a' zálog a' tulajdonosra vizsgálja-térjen 82. 1-mae 's a't. és ezt nevezzük elegendes kötelességnek (*obligatio mixta*).

§ 504. kötés szerént,

Minden kötelesség vagy kötésből (*Contractus*), vagy valamely tiltott tétemenyből (*Delictum*) veszi eredetét. Értem pedig a' kötés által az el-fogadott ígéretet (*Promissio acceptata*), vagy-is oly törvényes egyeztetet (*Conventio*), mely szerént egyik fél valamit ígér; másik fél pedig azt el-fogadja p. o. az adás-vevésben oda-ígéri portékáját bizonyos árban az el-adó; el-fogadja pedig azt a' ki-alkudott árban a' vevő 's a't. És így: meg-kell a' kötéstől különböztetni az alkudozást (*Pollicitatio*): mellyből úgy-mint merő ígéretből, mivel a' másik fél még el-nem fogadta, semmi kötelesség nem származik p. o. bátor valaki a' vásárban 200 forintot ígérjen egy pár ökörért; de ha az árruló ezen meg-ígértt sommát el-nem fogadja: későbbben (el-szalasztván azon vevőt) nem foghatja őtet szaván, hogy azon már meg-ígértt 200 forintot adja-meg. A' merő ígéretnek egyik neme a' végső intézet-is (*Testamentum*)

tum): ez az oka, hogy azt mind untalan megmásítani (*alterare*) lehet.

§ 505. vagy tiltott tétemény miatt

Nem csak kötés szerént kötelezheti magát az ember valamire, hanem oly téteményt is tesz néha, mely bizonyos büntetés alatt tilalmaztatik a' Törvényben: mely tiltott téteményből háromlik reá az a' kötelesség, hogy a' Törvény által ki-szabott büntetést állja-ki p. o. nem azért fizeti a' hatalmaskodó (*violentus*) a' hatalmasság' bérét (*poena violentiae*), mintha magát kötés által reá le-kötelezte volna; hanem mivel a' Törvény minden hatalmaskodást fenyték alatt tilalmaz.

§ 506. adni, vagy tenni tartozik.

Szóllok először azon kötelességekről, mellyek a' kötésnek külömb-féle nemeiből eredni szoktak, és előre bocsátom azt, hogy némely kötések ugyan egyes oldalúak (*unilaterales*): mellyekben az egyik fél merő jó akaratból valamire magát le-kötelezi, a' másokra pedig (az egy hál-adatosságon kívül) semmi teher nem háromlik: azért-is mondattatnak ingyen-való (*gratuiti*) kötéseknek. Ilyen az adomány (*Donatio*), mellynek bé-telleyesítésére köteleztetik az ígérő, ha a' másik fél az ígérést el-fogadta. Ezen kívül vagynak más egyes oldalú kötések is, a' mellyekben valaki nem ingyen való mert

jó akaratból, hanem más okból magát le-kötelezi ezt vagy amazt tselekedni, vagy fizetni. De jobbára kettős oldalúak (*bilaterales*) a' kötések: mellyekben mind a' két félre háromlik valami teher: azért terhes (*onerosi*) kötéseknek-is neveztetnek, és négy-féle módon tétetnek: 1-ször adok, hogy adj (*do ut des*) p. o. adok költsön 100 forintot egy esztendeig, de úgy, hogy 6 forint kamatot fizess; 2-szor adok, hogy tselekedj (*do ut facias*) p. o. adok napon-ként egy forintot, de úgy, hogy rétemen kasszálj; 3-szor cselekszem, hogy adj (*facio ut des*) p. o. meg-szántom a' földedet, de úgy, hogy 3 forintot fizess; 4-szer cselekszem, hogy vizsgáljont cselekedj (*facio ut facias*) p. o. meg-szántom a' földedet, de úgy, hogy három nap' kasszálj érte. E' féle kötésekben ki-bizonyodik az a' köz mondás, hogy egyik kéz a' másikat mossa, nem-is tesz egy hirtelen valaki valamit ingyen.

§ 507. A' helyes kötést,

Nem czéllyom itt nekem a' kötéseknek, és azokból eredett kötelességeknek ezer-meg ezer féle elme törő ága-bogait, és különböztetéseit a' Romai Polgári Törvényből ki-fejtegetni: ne hogy szőr-szálat hasogatván a' világot-is homályba borítani látszattassam. Rágódjanak ezen a' mészze el-terjedett tárgyon azok, kik benne nagyobb gyönyörűséget találnak. Itt tsak rövideden ahoz tartom magamat, hogy, ki magát

hogyan kötelezte, úgy háromlik reá a' fel-vál-
laltt kötelességnek terhe 17. 1486, 38. 1492.
Azt fogom inkább rövideden ki-tapogatni: mit
kiván honnyi szokásunk minden kötésnek hel-
lyes mi-vólttára?

Szükséges tudni-illik 1-ször: hogy mind a'
két alkudozó fél köz akarattal meg-egyezzen,
és szándékját világosan, értelmesen elő-adja,
némely esetekben ugyan hiteles helylyen p. o.
az örök vallás-tételben (*Fassio perennalis*) 47.
1723; egyéb-aránt pedig akár hol-is, akár írás-
ban (a' feleknek bátorságosabb vólttokért) akár
szóval; de vigyázzanak a' felek, hogy midőn
írásba fel-nem teszik a' kötetést, leg-alább két
tanú-bizonyosság előtt menjen véghez: mert kü-
lömben nehéz lenne a' *Világi* Bíró előtt annak
bé-tellegesítését ezközleni, szemmel tartván
azt, hogy a' vád-levelet (*Actio*) puszta szó-
ban foganatosan gyökerezni nem lehet, egy bi-
zonyosság pedig csak fél próbát tévén, még pó-
toló hitet-is (*Juramentum suppletorium*) kíván
maga mellé. De egyéb-aránt-is bizonyos az,
hogy a' szó feledékenységbe jöhet, az írott betű
pedig fenn-marad (*verba volant, litera scripta
manet*); a' Tanú-bizonyosságak-is haldoklók lé-
vén, a' próbát időnek előtte sirba vihetik ma-
gokkal.

Szükséges 2-szor: hogy a' kötésnek tárgya
bizonyos, és tisztességes légyen. Füstbe menne
tehát

tehát p. o. olyan adás-vevés, mellyben valaki az erdejéből valamely fát a' nélkül, hogy azt nevezetesen ki-jelelné, 25 forinton el-adna. Helytelen-is volna p. o. olyan kötés, mellyben valaki valakinek bizonyos somma pénzt ígérne azért, hogy valakit verjen-meg: mert az első kötésnek a' tárgya bizonytalan; a' másiknak pedig díztelen volna.

Szükséges 3-fzor: hogy a' kötő felek (*Partes contrahentes*) tellyes szabadsággal birjanak. Ugyan azért: el-tiltatnak a' kötésektől a' gyermekek, esztelenek, az ember-kort fel-nem érő, és Atyai, vagy Gyámi hatalom, vagy Gondviselés alatt lévő, és semmi tulajdon szerzeménnyel nem bíró ifjak 21. 1802, tékozlók 48. 1723, és egy szóval mind azok, kikja' kötésnek tárgyára nézve nem függenek magoktól (*non sunt sui juris*).

§ 508. és annak igazságas fel-tételeit

Minden kötéshez járúlhatnak némely fel-tételek, mellyekről általlyában azt jegyzi-meg Törvényünk 90. 1635, hogy igazságasoknak, és törvényeseknek kell nekik lenni, és ily tulajdonságúak lévén, azokat-is bé-kell tellyesíteni 52. 1655.

§ 509. bé-kell-tellyesíteni

Nem csak az emberség meg-kivánja, hogy ki mit fogad, embere légyen szavának; hanem

maga a' természetes igazság, és élő törvényünk is úgy rendeli, hogy ki miként magát le-kötötte, a' szerént feleljen-meg fel-vállalt kötelességének 17. 1486, 38. 1492. Sőt némely kötéseknek természetek azt hozza magával, hogy nem tsak a' kötő személyekre, hanem még a' maradékokra-is háromlik a' kötés-beli kötelességnek terhe (*res cum onere vadit*); hanem ha sérelmeket tapasztalván, annak fel-bontására ügyelnének.

Oly ereje van tehát a' kötésnek, hogy bátor egyik fél a' fel-vállalt kötelességének meg-nem felelt p. o. a' jószágért ígértt sommát a' ki-szabott időre le-nem tette; mind-azon-által a' kötést meg-nem semmisítheti, azért rendelvénki a' Törvény a' kötésnek bé-tellegesítésére ügyelő pert, hogy a' meg-szegő fél Birói Hatalom által kényszeríttessék kötelességének bé-tellegesítésére *Decisio 8-va Pagina 152.*

De ha a' kötésben fel-tétel-képpen nevezet-szerént ki-van téve, hogy meg-nem tartván valamellyik fél a' fel-tételt, leg-ottan az egész kötés semmibe menjen: már ezen esetben a' kötés törvényt szab D. 17. P. 102. Úgy a' hafzonbérlet-is ki-lehet erő-szakkal-is vetni a' birtokból, ha a' kötés-beli fel-tételeket meg-nem tartja 22. 1802.

§ 510. (a' mennyire lehet)

A' kötésnek betű szerént-való értelme oly szorosán vétetődik, hogy a' ki p. o. egy bizonyos szőlő-hegyéből minden esztendőre 500 akót le-kötne; történnék pedig, hogy valamelyik esztendőben azon hegyen 400 akónál több nem termene, és az akkori termésnek arra hirtelen fel-menne: tartozik ezen esetben a' másik fél a' többi 100 akót, vagy az előbbi, vagy az utánna következő esztendő-beli termésből (csak hogy meg-romlott ne légyen) elfogadni, nem-is kényszerítheti amazt, hogy az akkori becsű szerént-való árrában kész pénzüll meg-váltsa D. 2. P. 151. Úgy: ha valaki bizonyos számú aranyoknak fizetésére magát le-kötelezvé, azoknak mi-néműségét (*species*) nyilván ki-nem teszi: akár arannyal, akár más pénzzel fizethet D. 11. P. 152. A' melly kötésnek bé-tellegesítetése pedig bizonyos fel-tételhez, vagy időhez van kötve: míg a' fel-tétel függőben van, vagy a' meg-határozott idő el-nem telt, addig a' kötésnek bé-tellegesítetése-is függőben marad.

§ 511. a' Törvényes Birák előtt,

Külömb-félék lévén a' kötések, azoknak némely nemeiket külömb-féle Birákra bizta Törvényünk, nevezetesen a' hitelt (*mutuum*), őrizményt (*Depositum*), és zálogot. A' mi pedig egyéb akár-mi-néven nevezendő kötések

illeti: azoknak bé-teljesítésekre (ha csak a' kötés által meg-nem vólna nevezve a' Biró) egyedül tsak a' Vidéki (*Districtualis*) Tábla előtt lehet ügyelni az Al peres *Nemes vagy szabados Ember ellen* 28. 1715, 34. 1723 (mert a' Polgároknak minden-némü ügyeik a' Várasi Tanács, a' Jobbágyakéi pedig az Úr' Széke előtt folynak. *Lásd az I-ső Könyvnek 57-dik, és 233dik §-ait*).

De mivel csak a' kötésnek bé-teljesítését ezközölheti a' Vidéki Tábla: egyedül annak csak betü szerént-való szoros értelméhez kell magát alkalmaztatni: nem ítélheti tehát a' Felperesnek oda sem a' hafzon-vételt, sem a' perre tett költségeket, ha csak a' kötésben nincs eránta emlékezet *D. 3. P. 151.* nem-is felfegetheti a' kötésnek sikerét (*validitas*). Ez az oka, hogy, ha ugyan azon egy jószág eránt valaki két külömb-féle személlyel külön kötésekre lép, és az előbbi kötés bé-nem teljesítetvén, a' későbbi a' jószágnak valóságas általadásával meg-erősítetik: nem lehet az előbbeni kötésnek bé-teljesítése végett a' Birtokos ellen a' *Vidéki Tábla előtt* ügyelni, nem lévén ennek a' fen-forgó kétséges kérdésben Hatalma arra, hogy az egy-mással meg-ütköző két kötés közül akár mellyikét sikeretlennek ítélje *D. 16. P. 15.*

Kétséges-is valóban az elő-hozott esetben az a' kérdés: mellyik a' két egy-mással meg-nem férő kötés közül foganatos, mellyik nem? egyikért a' puzta elsőség: másikért pedig a' tökéletes végre-hajtás szól; egyik az egyezetnek meg-léttét elegendőnek: másik az által-adást-is (*Traditio*) ok-vetetlenül szükségesnek fogja-állítani a' kötésnek tökéletes mi-vóltára, és így a' Királyi Táblát illetné eme kérdésnek meg-fejtése. Egyéb esetekben pedig, midőn egy tárgy eránt két külömb-féle Személyekkel tétetik a' kötés: nem szükséges a' Királyi Táblához folyamodni a' későbbinek el-rontása végett, hanem azt a' Vidéki Tábla-is félre-teszi (*seponit*) D. 9. P. 152.

§ 512. a' meg-szegő félre háromolván nem csak a' bánat-bérnek terhe,

A' kötésnek annál biztosabb, és állandó-sabb vóltára nézve hozzá-tétetik fel-tétel-képpen közönségesen az-is, hogy, a' ki azt megszegi, bizonyos büntetést fizessen azért, hogy cselekedetét meg-bánta: mondhatjuk tehát ezt bánat-bérnek (*vinculum*). És mivel ki magát hogyan kötelezte, úgy háromlik reá a' teher: tartozik a' meg-szegő fél azon fellyül, hogy a' kötésnek be-tellegesítésére foganatosan kín-szeríthetik, még a' bánat-bért-is meg-fizetni; kín-szeríthetik-is erre, vagy a' Vár'megyebeli Birák

Birák előtt, ha a' bánat-bérre adósság-képpen (*in forma liquidum Debiti*) magát le-kötelezte: és ezen esetben az adóssági ügyelet mellett (*Instituto liquidum Debiti*) a' költséget-is meg-téríteni tartozik *D. 4. P. 187*; vagy pedig a Vidéki Tábla előtt 28. 1715.

Ha tehát p. o. valaki kettőnek kötelezte-le magát egyszerre, hogy tudni-illik mind a' ket-tejeknek egy-forma szolgálatot teend, és ezek vízfzont mind a' ketten bánat-bér alatt nekie valami bizonyos jutalmat meg-igérnek; történ-nék pedig, hogy azon le-kötött szolgálatot csak egyiknek tette volna - meg a' nélkül, hogy ez a' meg-igértt jutalmat meg-adná: ezen eset-ben valamint a' szolgálatot csak egyiknek tette, úgy a' le-kötött bánat-bért-is csak az az egyik maga tartozik fizetni a' nélkül, hogy a' másik, kinek semmi szolgálat nem tétetett, annak ha-son-felét fizetni köteleztetnék *D. 7. P. 151*.

El-mellőzheti ellenben magától a' bánat-bér-nek terhét az, a' ki meg-tudja mutatni, hogy ő ugyan kéz volt a' kötést bé-tellegesíteni; de a' másik fél ollyakat-is kívánt, mellyeket a' kötés szerént az Al-peres meg-tenni éppen nem tartozott *D. 6. P. 151*.

Valamint azonban minden egyéb kötést, úgy a' bánat-bér eránt valót-is a' betű szerént-való leg-szorosabb értelemben kell venni. Ha
tehát

tehát valaki az Al-Ispány, vagy Szolga-Biró előtt ügyét vesztvén, a' Fel-peressel bánat-bér alatt úgy meg-egyez, hogy azon esetre, ha az Itélet a' Törvény-Szék előtt-is helyben hagyattatik, annak végre-hajtását leg-ottan meg-fogja engedni; azomban pedig helyben hagyatván a' Törvény-Szék előtt az Itélet, birtokból fellyebb-vitető parantsolatot (*mandatum intra Dominium transmissionale*) vált: ezen esetben, mivel a' foglalást nem-is próbálta a' Fel-peres, következés-képpen annak nem állott ellent az Al-peres, a' kötésnek szoros értelmé szerint a' bánat-bértől fel-óldoztatik *D. 1. P. 186.*

Nem hagyhatom helyben némellyeknek azon véleményeket, hogy meg-fizetvén egyszer a' bánat-bért, a' kötésnek bé-tellegesítésére már többé nem kínzseríthetnek. Nem veszik ezek talán észre, hogy a' bánat-bér csak tóldalekja a' kötésnek, a' tóldomány pedig a' derékat követi. Tartozom tehát először bé-tellegesíteni a' kötést, és mivel annak idejében bé-nem tellegesítettem, tartozom még ezen fellyül annak büntetését-is, úgy-mint tóldományt meg-fizetni; mert különben az a' képtelenség következnék, hogy a' ki p. o. a' hatalmasság' bérét már egyszer meg-fizette, a' hatalmasúl el-foglaltt jószágat már többé vilzsza-adni nem tartoznék. Történt a' többi közt a' minapában P . . n, hogy 500 forint bánat-bér lévén a' kötésben
le-

le-kötve, annak meg-szegése által közel 3000 forint kár háromlott-vólna a' másik félre. Ugyan bizony jól esett-vólna ezen esetben a' meg-szegő félnek, hogy a' kötéstől el-áljon, és a' másik félre háromlandó 3000 forint kárt 500 forint bánat-bérrel ki-pótolja. De már ennek ugyan fele sem vólna ám igazság. Így a' bánat-bér a' helyett, hogy a' kötésnek állandósabb vóltát ezközlené, annyiszor utat nyitna annak meg-szegésére, mennyiszor valamelyik fél azt meg-szegni, és a' másikkak szemét a' bánat-bérrel ki-tolni hasznosabbnak találná.

§ 513. hanem akár csalárdúl,

Számát tartván a' felek a' köztök tett kötésnek annak idejében minden fogyatkozás nélkül leendő bé-tellegesítésére, kiki a' szerént intézi-el egyéb dolgait. Midőn tehát egyik fél a' kötést meg-szegi, a' másik, ki annak bé-tellegesítésére bizonyos számát tartott, nagy és elő nem látott rövidséget, következés-képpen kárt-is szenvedhet egyéb dolgaiban. Ezen kárt a' meg-szegő fél meg-téríteni annyiszor köteles, valahányiszor azt vagy el-tökéltett szándékkal, vagy gondatlanságból okozta, vagy egyéb aránt (ha véletlenül történt-is) magára vállalta.

Tartozik tehát 1-ször a' csalárdúl okozott kárt a' meg-szegő fél minden esetre ok-vetetlenül helyre-állítani vagy tsak azért-is, hogy

az álnokság, és csalárdság senkin sem segíthet 71. 1-mae, 83. 2-ae. Sőt olyan kötés-beli fel-tételt, mely szerént a' csalárdúl okozandó kárnak meg-térítetése már eleve el-mellőztetnék, egy általlyában törvénytelennek, helytelennek, és sikeretlennek találja a' Romai Polgári Törvény L. 27. §. 4 ff. *de Pact.*

§ 514. akár gondatlanúl okozott,

Más tulajdonsága van a' gondatlanúl okozott kárnak: mely három-féle-képp' eredhet, vagy tudni-illik tetemes (*lata*), vagy szembe-tünő (*levis*), vagy csekély (*levissima*) gondatlanság által: mely három-féle nemét a' gondatlanságnak a' házi gazdának három-féle különböző gondatlanságáról tapogatta-ki hasonlítás-képpen a' Romai Polgári Törvény t. i.

Tetemes gondatlanságot követne-az el, a' ki p. o. háza' ajtaját éj-szakára tárva-nyitva hagyná: mert ezt még a' leg-gondatlanabb gazda sem teszi.

Szembe tünő gondatlanság vólna, ha p. o. valaki az első emelet-beli (*contignatio*) ablakot éj-szaka nyitva hagyná, mellyen a' tolvajok bé-lopódzhatnak: mert e' féleről jobbra minden gondos gazda szokott szorgalmatoskodni. Vagy-is értjük a' szembe-tünő hiba által azon gondosságnak el-múlasztását, mellyel vagy a' kérdéses személy egyéb tulajdon dolgaiban,

gaiban, vagy más *hozzá hasonló sorsú* Személyek közönségesen viseltetni szoknak § *fin. Inst. de Societ. L. 10. ff. de Admin. Tut.*

Csekély gondatlanságot követne-el az, a' ki p. o. az útfára néző, föld-szint való, és háló szobájától távolabb-lévő ablakait vas rostéllyal meg-nem erősítené, mellyeken a' tolvajok éj-szaka bé-törhetnének: mert erről csak a' leg-szorgalmasabb gazda szokott gondoskodni.

E' három-féle példázatot minden egyéb esetekre alkalmaztatván, a' Birónak bölc's által-látására bizattatik, hogy ítélje-meg: millyen szorgalmatosság kívántatott-vólna a' kárnak el-mellőzésére, és annak lépcsői szerént határoz-hatja-meg a' gondatlanságnak mi-néműségét úgy, hogy mennél kevesebb gondossággal járt-vólna a' kárnak meg-előzése, annál nagyobb vólna a' gondatlanság, és vizszont.

Ezt előre-bocsátván, a' mi a' *tetemes* gondatlanságot illeti: ez a' kötésekre (nem pedig a' főben-járó teteményekre) nézve a' csalárd-sággal egy mértéket nyom (*culpa lata dolo aequi-paratur*): ugyan azért a' tetemes gondatlanság által okozott kárt egy-általlyában meg-kell téríteni. *L. 32. ff. de Deposit.*

Szembe-tünő gondatlanság által okozott kárt *rend szerént* közönségesen meg-kell téríteni

teni minden kötésben, mellyben a' kötő fél a' gondatlanságnak ki-pótolására magát *általlyában* le-kötelezi, fenn-tartván azt, hogy a' hiba a' hibásat terheli (*culpa culposo nocet*) L. 5. § 2. ff. de Commod.

Csekély gondatlanság által okozott kárt pedig csak akkor köteles a' kötő-fél rend szerént meg-téríteni, midőn minden ki-gondolható szorgalmatosságot magára vállalt L. 23. ff de R. J.

Ezekon fellyül még e' következendő szabásokat ad-elő a' Romai Polgári Törvény * a' gondatlanság által okozott kárnak meg-térítésére nézve:

1-fzör A' mely kötések csak az egyik félnek használnak, a' másik résznek pedig terhesek: azokban a' haszon-vévő a' *csekély* gondatlanságért-is lakol; a' terhelt fél ellenben csak a' *tetemes* gondatlanságért tartozik felelni p. o. a' kire valami őrizet' fejében bizattatott.

2-fzör A' mely kötésekől mind a' két félre egyenlő haszon háromlik: azokban egy másnak a' *szembe-tűnő* gondatlanságért tartoznak felelni a' kötő felek p. o. a' cserében.

3-fzör A' ki önként avatta magát valamibe: az a' *csekély* gondatlanságért-is köteles felelni p. o. az önként vállalkozott sáfár (*negotiorum gestor*).

4-szer A' ki mást erőltetve únszol valamire: csak a' tetemes gondatlanságért veheti ötet kérdőre p. o. a' ki valakit erőltetve únszolna, hogy lépjen vele társaságba.

*) Meg-ne ütközzenek Honnyiaim, hogy Magyar Országai Törvényt irván, a' Romai Polgári Törvényben gyökerezem állatásaimat. Maga Verböczy megvallotta 6. 2-ae, hogy jobbára abból veszi eredetét Törvényünk: szükséges tehát, hogy a' kút-főhöz folyamodjunk, midőn valamely tárgyra-nézve különös Magyar Országai írott Törvény nélkül szükölködünk. Hogy pedig a' Törvény-Testben a' kötéseknek mi-néműségekről csak ugyan keveset olvashatunk, kereken meg-kell vallanunk.

§ 515. sőt néha a' véletlenül esett

Meg-czáfolhatatlan igazság ugyan az, hogy a' véletlen történet csak a' Tulajdonosnak árt (*casus nocet Domino*). Valahányszor tehát a' véletlenül esett kár eránt villongás van a' felek közt: mindég azt kell szemmel tartani: ki vólt Tulajdonosa a' káros jószágnak. Ezt pedig ki-lehet nyomozni a' következő 11-dik és 12-dik Részből. Mind-azon-által mivel a' kötés a' kötő feleknek törvényt szab: tartozik a' véletlenül esett kárt helyre állítani az-is, a' ki azt kötés szerént magára vállalta: akár vólt sajátja a' káros jószág, akár sem. Illyenek a' nyugtató * kötések (*Contractus assecuratorii*) a' hajó-töresre, vagy tűzre nézve.

Tartozik tovább a' véletlenül esett kárt meg-téríteni az-is, a' ki gondatlansága, vagy késedelmessége által reá alkalmatosságot adott p. o. a' ki a' bé-hajtott (*invigiatum*) marhát harmad-napnál tovább le-tartóztatná, mely az után véletlenül ki-ütött dög által el-vefzne.

Értetődik pedig a' véletlen eset által oly történet, mellyet vagy elő-látni emberi észszel, vagy el-mellőzni emberi erővel annak idejében nem lehet p. o. meny-kő, felhő-szakadás, szél-vélz, víz-árradás, marha' dőge, 's több e' féle szerencsétlenségek.

*) Méltán mondhatjuk az *assecuratorius Contractus* nyugtató kötésnek: mert meg-nyugtatja a' Bir-tokost, vagy vizen járó Kereskedőt még azon esetre is, ha tűzzel, vagy hajó-töréssel látogatná -ötet meg a' szerencse' forgása.

§ 516. kárnak

Nem csak a' tulajdon értelemben vett kár-ról szóllok itt, az az olyanról, mely a' már vólt vagyont meg-kevesíti; hanem értem a' kárnak közönséges nevezete alatt azt-is, ha a' lehetséges nyereség valamellyik kötő fél által meg-akadályoztatik: mely értelemben lehet mondani, hogy a' meg-akadályoztatott nyereség annyi, mint a' meg-esett valóságas kár (*lucrum cessans est damnum emergens*). Ehez tartják magokat kiváltt a' kereskedők.

§ 517. meg-térítetése - is;

Láttuk már, hány féle a' kár, és hogyan okoztathatik: a' kit tehát az előre-bocsátott állatások szerént annak meg-térítetése érdekel: természeti, vagy kötés-beli kötelességének megfelelni tartozik annál-is inkább, mivel más' kárával gazdagodni senkinek nem szabad (*nemo cum damno tertii locupletari potest*). E' féle ügyek a' Nemes Vár-megyét 28. 1715, tudniillik a' kárnak mennyiségéhez képest, valamint az adósság, vagy az Al-Ispányt, vagy a' Szolga-Birót * illetve 35. 1729, a' kárnak igaz lelk' ismertet-szerént való illendő becsültetése a' Biróra hagyattatik 27. 1638, egyszer-'s-mind a' költség-is oda-itéltetik, és a' fellyebb-vitel (*appellata*) birtokon kívül (*extra Dominium*) az az csak a' foglalás után (*post Executionem*) engedtetik-meg.

*) Csak a' kárt követő ügyelet (ha 3000 forintot meg nem hallad) illeti a' Szolga-Birót; mert ha a' Felperes a' kár' meg-térítetésén fellyül egyszer-'s-mind a' visszátételt (*Repositio*) az az a' hatalmasúl el-foglalt jószágának vissza adattatását-is keresi: már ezen esetben csak az Al-Ispányt illeti a' Biróság (*Judicatus*)
D. 3. P. 192.

§ 518. de a' sikertelen kötést

Az 507-dik §-ból könnyen ki-lehet tapogtatni, mikor van a' kötésnek sikere, mikor
nincs.

nincs. Ok-vetetlenül meg-kivántatik t. i. minden kötésre a' tettetés nélkül-való szabad meg-egyezet, következés-képpen a' tellyes szabadság. Nem fér- pedig meg a' szabadsággal akár a' csalárdság, akár az erő-szak, és félelem. Mellyre-való-nézve:

1-ször Nincs sikere azon kötésnek, mellyről meg-lehet bizonyítani azt, hogy álnok csalárdsággal vétettetett-valamellyik fél reá p. o. ha valaki el-zálogosítván jószágát 6 esztendő-re, a' vallás-tételű levélbe 32 esztendő irattatnék: ugyan azért meg-kivánja a' Törvény 13. 1687, hogy midőn a' vallás-tételű-levél oly nyelven irattatik, mellyet a' fel-valló fél nem ért: előtte anya-nyelvén fel-olvastassék, és környül-állásosan meg-magyaráztassék, úgy olztán a' fel-valló által szóval meg-erősítessék; mert különben erőltetett kötés gyanánt felre tétetik.

2-szor Sikeretlen azon kötés, a' mellyre valaki erő-szakkal kényszerítetik 25. 1471.

3-szor Fogatlanok azok a' kötések, mellyek igazságtalanul ezközöltetett, külső okból eredett, *szér felett-való* félelemből, tétetnek 53. 1715, szemmel tartván itt-is azt, a' mi az 1-ső könyvnek 137-dik §-ában előre-bocsátott a' félelemre nézve; mert a' csekély (*levis*) félelem semmi gáncsat nem tesz a' kötésben (*vani timoris justa non est Excusatio*), sem az

igazságosan ezközöltetett félelem nem teszi a' béke-kötést (*Transactio*) sikeretlenné 62. 1mae.

4-szer Semmibe vétettetnek azon kötések, mellyeknek bé-teljesítetések nincs a' kötő feleknek hatalmokban: mellyeknek t. i. tárgyak vagy képtelen, vagy díztelen, és törvénytelen.

5-ször Füstbe mennek olyan kötések, mellyeknek tárgyak bizonytalan, és határozatlan.

6-szor Erőtlenek azon kötések, mellyeket gyermekek, elzelenek, tékozlók, és magoktól nem függők tesznek *Lásd az 507-dik §-at*, vagy a' mellyeket a' Gyám-atyák, vagy Gondviselők az árvának kárával tettek: *Lásd az első könyvnek 203-dik §-át.*

7-szer Helytelenek az osztatlan jószág eránt az osztályos Atya-fiaknak engedelmekek nélkül, egyik valamellyik által tett el-idegenítések, vagy el-zálogosítások 47. 1723, vagy az Özvegy által tett el-zálogosítások, vagy a' Zálogos fél által tett örök vallás, vagy csere.

8-szor Ereje-velztettek azon fel-tételű (*conditionati*) kötések, mellyeknek fel-tételek vagy egy-általlyában bé-nem tellyesedhetik, nem lévén a' lehetetlenség semmi kötelesség alá vetve (*impossibiliū nulla Obligatio*), vagy bé-nem tellyesedett (*deficiente conditione nulla est con-*

ventio), vagy a' Törvény által igazságtalannak és helytelennek találhatik p. o. ha a' zálog 32 esztendonél továbbra, vagy a' kamat száztól hatnál többre terjesztődnek. De bővebben előfognak ezek adattatni a' következő 11-dik, és 12-dik Részekben.

§ 519 vagy az Al-Birák félre-teszik,

A' helytelen kötésekben vagy első tekintettel szembe tűnik azoknak velos fogyatkozások, vagy némely kétséget szenvedvén, Törvény előtt kell azt meg-rostálni, és ki-tapogatni. Az első esetben nem szükséges a' kötésnek fel-bontására tulajdon-képpen-való elrontató ügyelettel (*Instituto Invalidatorio*) törekedni; hanem az Al-Biró előtt akár-mi-féle ügyelettel-is lehet annak félre-tételét (*sepositio*) mellesleg (*accessorie*) foganatosan keresni: a' mennyire a' féle sikertelen kötés ne talán akadályozhatná a' derék kéretet (*actio principaliter directa*) p. o. osztatlan zálogot akarván vizfsza-váltani a' Fel-peres, a' mennyire azon osztatlan jószágat egyik valamelyik az Atya-fiak közül örökre fel-vallotta volna: ezen sikertelen örök vallásnak félre-tételére mellyékesen ügyelhet az Al-Biró előtt-is * zálogos ügyelettel 47. 1723; de nem lehet félre-tenni olyan örök vallást, mely által egyik valamelyik Atya-fi az osztatlan jószágból reá esendő

részét másik vér szerént-való ofztályos Atya'
fiának el-adja *D. 23. P. 115.*

*) Csak 1723-dik esztendő-beli 47-dik cikkelyben határozottatott-meg, hogy az ofztatlan jószág eránt tett kötések az Al-Birák-is félre-tehessék. Mivel tehát említett Törvény csak a' jövendő, nem pedig már az előtt történt eseteket tárgyalja: nem erészkedhetnek az Al-Birák olyan kötésnek fefzegetésébe, és félre-tételébe, mely 1723-dik esztendő előtt tétetett az ofztatlan jószág eránt; mert külömben az ügye vesztett Alperes a' Biróságnak szembe-tűnő helytelensége miatt (*ex manifesta Judicatus incompetencia*) foganatosan ellent-állhatna a' foglalásnak *D. 7. P. 132.*

§ 520. vagy a' Királyi Tábla

De az olyan kötéseknek meg-rostáltatások, mellyeknek sikerek, vagy sikeretlenségek első tekintettel szembe nem tűnik, hanem némely kétséget szenvedvén, mélyebb vizgálatot kíván, egyedül a' Királyi Táblát * illeti: mellynek egyedül adattatott az a' Hatalom, hogy a' leveleknek sikerekről (*de valore*) ítélesen 28. 1715.

*) Valahányszor (a' mint már több ízben említém) a' Birák közt külömbiséget teszek, mindenkor szemmel kell tartani azt, hogy ez csak a' Nemeseket, és szabad személyeket tárgyalja; mert hogy a' parasztokra nézve az Ur' Széke, a' Polgárookra nézve pedig a' Várasai Tanács a' Törvényes Biró minden-féle ügyekben (a' Szent Széket illető ügyeken kívül), ezt már az első Könyvnek 57-dik és 233-dik §-aiban elég
vila-

világosan ki-fejtettem: ezekre tehát (hogy annyiszor elő-hozni ne kelljen.) meg- emlékeztetem a' Kegyes Olvasót.

§ 521. el-rontja.

A' mit az első Könyvnek 93-dik §-ában a' házassági kötésre nézve említettem, színt' azt értem a' polgári kötéseknek el-rontásokra nézve-is. Nem rontja-el tulajdon-képpen-való értelemben a' Királyi Tábla azon kötést, mely foganatos volt; hanem csak foganatlannak itéli azt, a' mi már magában sikertelen volt. El-rontani (*invalidare*) annyit tesz tehát, mint a' már magában helytelen kötést ugyan helytelennek itélni.

§ 522 A' kötésnek külömb-féle nemeihez

Szükségtelennek találok a' Romai Polgári Törvényből a' kötéseknek elme-fárasztó különböztetéseket környúl-állásosan elő-hozni; halgatok az egyes oldalú (*unilateralis*), és kettős oldalú (*bilateralis*) akár egyenlő, akár egyenetlen kötésekről § 506; nem említtem a' nevezett (*nominati*), és nevetlen (*innominati*) kötések; nem szóllok a' szoros magyarázatú (*stricti juris*), és józan értelmű (*bonae fidei*) kötésekről; egyedül csak két fő különböztest hozok-elő a' többi közül t. i.

a) Némely kötések által fenn-tartatik a' sajátság; némelyek által pedig oda-engedte-
b 5 tik:

tik: de ezekről bővebben szóllok a' következendő 11-dik és 12-dik Részekben.

b) Némely kötéseknek foganatos mi-vóltokra ok-vetetlenül meg-kivántatik a' le-kötött vagyonnak vóltta-képpen-való által-adása (*realis traditio*). Illyenek a' költsön (*mutuum*), használat (*commodatum*), őrizet (*depositum*), zálog (*pignus*) 52. 1655, csere (*tambium*); egyebeknek sikeres mi-vóltokra pedig elegendő a' kötő feleknek költsönös meg-egyezések (*mutuus consensus*), akár nyilatkoztassák azt ki merő szóval, akár tegyék nagyobb bátorságnak okáért írásba: illyenek az adás-vevés (*emptio venditio*), haszon-bér (*locatio conductio*), hódolás (*emphiteusis*), társaság (*societas*), és biztosság (*mandatum*). A' többinek a' vagyon lévén a' fő tárgya, ugyan azért a' következendő 11-dik és 12-dik Részekben elő-fordulván, itt csak az utolsónak tulajdonságát adom-rövideden elő.

§ 523. tartozandó a' biztosság,

A' biztosság által értünk olyan kötést, mellynek erejével valaki másnak dolgát (a' mennyire tisztességes) annak meg-egyezésével, ingyen magára vállalja, és magát leg-ottan le-kötelezi, hogy azt tulajdon személyében, az eleibe adott ízabás szerént véghez-vilzi, tartozván még a' csekély gondatlansáért-is felelni.

Meg-

Meg-szünik pedig ezen kötésnek sikere, ha valamelyik fél meg-hal, vagy a' kötetést akár egyik valamelyik, akár mind a' ketten köz akarattal fel-bontják. Neme ezen kötésnek az Ügyész-vallás (*Constitutio Procuratoria*): mellyről a' harmadik Könyvben lészzen a' szó.

§ 524. hasonlít pedig

Hasonlítanak a' kötésekhez olyan kötelesek, mellyek vagy valamely teteményből, vagy a' Törvényből önként eredvén, a' felekre háromlanak a' nélkül, hogy mind a' kettejeknek nyilván-való meg-egyezések közben-járútvóina. Ezen köteleseknek ezközlő okait tehát mint-egy-kötésnek (*quasi contractus*) nevezhetjük. Illyenek az önként vállaltt sáfárság (*negotiorum gestio*), gyámság (*tutela*), örökösödés (*haereditas*), közösség (*rerum communio*), és a' véltt adósság' fizetése (*indebiti solutio*).

§ 525. az ön-ként vállaltt sáfárság,

Az önként vállaltt sáfárság (midőn t. i. valaki másnak dolgát a' nélkül, hogy reá biztatott-vólna, ön-ként magára vállalja) arra kötelezi-le az ön-ként válalkozott sáfárt, hogy nem csak mindenekről számat adjon; hanem a' csekély gondatlanságot-is feleljen; de ha elkerülhetetlen szükség hozta magával, hogy másnak

nak dolgát fel-vállalja: csak a' csalárdságért, és *tetemes* gondatlanságért lakol. A' másik fél ellenben tartozik visszfont minden költségeit meg-téríteni az ön-ként, vállalkozott sáfárnak: a' mennyire dolgában *hasznosan* el-járt; nem pedig ha nyilván-való szándékja ellen avatta valaki magát dolgába; vagy ha merő könyö-rületességből, és ajándék-képpen vállalta ma-gára a' sáfárságot.

§ 526. gyámság,

A' gyámság-is mint-egy-kötésnek mondat-tathatik abból a' tekintetből, hogy mind a' Gyám-anya számát adni, és a' *szembe-tünő* (*le-vis*) gondatlanságért-is felelni tartozik, mind az alak (*pupillus*) visszfont azon költségeket, mellyeket a' Gyám-anya önnön magáéból érette tett, nekie meg-téríteni köteleztetik.

§ 527. örökösödés,

Az, a' ki végső intézet által örökösödik, és az örökséget vólta-képpen által-vefzi: leg-ottan köteleztetik arra, hogy az intézetnek e-gyéb pontjait bé-tellegesítse, az Intézőnek adós-ságait, és általa tett hagyományakat, a' *men-nyire a' neki hagyott örökségből ki-telik*, ki-fizesse, az az, az örökösödéssel járó terheket viselje 67, 82. 1-mae.

§ 528. közösség,

A' vér szerént-való Atya-fiak az ofztatlan jószágat közösen birván, köteleztetnek arra, hogy mind a' haszon, mind a' *csékély* gondatlanság, vagy véletlen eset által okozott kár közös légyen; de valamelyiknek *szembe-tűnő* gondatlansága által esett kár, úgy nem különben a' közönségesre tett költségek egy-másnak meg-térítessenek; és ki-akarván vala-mellyik venni a' részét, a' jószágat ofztályra bocsássák.

§ 529. és a' véltt adósságnak fizetése.

Midőn valaki magát adósnak lenni hibásan vélvén, azon véltt adósságát *tudatlanúl* megfizette, a' másik pedig azon véltt adósságat ugyan tudatlanságból fel-vette: ki-bizonyodván ofztán az, hogy amaz sem természeti, sem polgári Törvény szerént éppen nem tartozott, köteleztetik emez, vagy örökös a' tudatlanúl fel-vett pénzt haszna' vételével együtt visszafizetni: és ezen értelemben lehet ezt-is mintegy kötésnek mondani.

§ 530. Fel-bomlik a' kötés

Az 521-dik §-ból ki-tetfzik, hogy a' mely kötés elejétől fogva sikeres: azt sem el-rontani, sem félre tenni nem lehet. Mind-azon-által a' foganatos kötések-is ön-ként minden per-patvarkodás nélkül fel-bomlanak, és erejeket vesztek

az egyező feleknek köz akaratjokból (*mutuus dissensus*), vagy le-róvás (*solutio*), vagy le-hajlás (*compensatio*), vagy elegyítés (*confusio*), vagy meg-kinálás (*oblatio*) vagy új kötés (*novatio*), vagy enyészet (*interitus*), vagy halál által.

§ 531. vagy az egyező feleknek köz akaratjokból,

Természetes az, hogy a' mint valami össze-állott, szint' úgy fel-is bomoljék. Meg-állapodván tehát a' kötő felek abban, hogy a' közt-tök volt kötésétől mind a' ketten ön-ként el-állanak, az leg-ottan erejét veszti: mihelyest ez eránt szándékjokat egy-másnak ki-nyilatkoztatják.

§ 532. vagy le-róvás,

A' mely kötő fél fizetésre van le-kötelezve, meg-szabadúl leg-ottan a' kötelességtől, és azal járandó minden terhektől: ha magától függő lévén, annak, a' kinek tartozik, vagy a' hová a' hitelező (*creditor*) rendeli, oly időben, oly helyen, és oly módon, a' mint a' kötésben meg-van határozva, az adósságot ki-fizeti, vagy is le-rója. Le-róvás gyanánt vétetődik az el-engedés-is (*acceptilatio*): mely által el-engedtetik az, a' mivel valaki tartozik. Illyen a' többi között a' vizsgálva-vallás (*refassio*): mellynek

erejével a' vévő el-állván a' vallás-tételtől, az általa meg-vett jószágat az el adónak, vagy maradékinak ismét vissza-adja.

§ 533. vagy le-hajlás,

Midőn a' kötő felek egy-másnak adóssai, és mind a' két részről-való adósság egyenlő foganatú, és természetű: vagy egészlen meg-szűnik mind a' kettőnek egy-más eránt-való kötelessége: ha az adósság egyenlő; vagy az egyiké egészlen meg-szűnván, a' másiké a' mennyire le-hajlik, annyira meg-kevesedik: ha az egy-más eránt-való adósság egyenetlen, az az a' visszont-való hitel, és adósság (*creditum & debitum reciprocum*) le-hajlanak. De nincs helye a' le-hajlásnak, midőn a' visszont-való hitel, és adósság nem egyenlő foganatú, vagy természetű p. o. ha egyiké szembe-való (*liquidum*), a' másiké kétséges (*illiquidum*); egyiké bizonyos fel-tételhez, vagy időhez van kötve, másiké nincs; egyiké kamattal jár, másiké nem; egyiké igazságos, és törvényes, másiké igazságtalan 's a' t'; vagy ha p. o. egyik pénzzel, másik gabonával, egyik búzával, másik zabbal tartoznának egy-másnak úgy, hogy azt annak természetében adják-meg.

§ 534. vagy elegyítés,

Hasonlít a' le-hajláshoz az elegyítés: midőn a' hitel és adósság ugyan-azon egy személyt illet-

letvén úgy öszve-elegyednek, hogy mind a' kettő meg-szünjék p. o. a' ki valakinek adóssa lévén annak végső intézete által mindenes örökösévé tétetik: az által leg-ottan meg-szünik az adóssága; mert képtelenség volna, hogy valaki maga magának adóssa légyen.

§ 535. vagy meg-kinálás,

A' ki valamivel tartozván annak idejében, alkalmas helyen, az egész summával Hiteles Személy által a' hitelezőt törvényesen meg-kinálja, és azt nekie vólta-képpen le-olvas-tatja, vagy az adósság fizetése végett meg-intettetvén, kész pénz helyett más *elegendő* értéket (*fundus*), nevezetesen ingó holmit a' Törvény' értelméhez képest ki-jegyez; a' hitelező pedig fel-nem vevén, tovább-is a' Biró' kezénél hagygya: minden kötelességétől úgy meg-menekszik leg-ottan az adós, hogy azon nap-tól fogva sem kamatot fizetni, sem a' ne ta-lán véletlenül esendő kárért felelni többé nem tartozik: tulajdonítsa magának a' hitelező hely-telen akaratosságának még azt a' folyadékját-is, hogy a' Birói kéznél hagyott summának, vagy ingó holminek 20-ad' része a' Birónak jár *D. 20. Pag. 157.*

§ 536. vagy új kötés,

Midőn az előbbeni kötés más formába ön-tetik p. o. a' zálog örök vallássá tétetik 82 1-mae,
vagy

vagy a' kamat nélkül-való adóssághoz kamatis köttetik 's a' t': az előbbennek ereje azonnal meg-szünvén, az újjabb kötés határozza-meg a' további kötelességet. Mellyre-való nézve: ha a' vévő a' vett jószág' árrának le-fizetésére magát bánat-bér (*vinculum*) alatt le-kötvén, későbben azon sommáról különös kötelező levelet (*Obligatio*) ad, és abban a' bánat-bérről említést nem téfzen: annak terhetől leg-ottan megmenekszik *D. 5. P. 151.*

Neme az új kötésnek a' fel-váltás-is (*Expromissio*): midőn t. i. valaki másnak adósságát, a' hitelezőnek meg-egyezésével úgy fel-váltja, hogy az előbbeni adós leg-ottan minden tehertől fel-szabadúljon, akár tudjon ezen fel-váltásról az előbbeni adós valamit, akár sem. Fel-is szabadúl valóban az előbbeni adós a' fel-váltás-által minden további kötelességtől, akár légyen tehetősége a' fel-váltónak (*expromissor*) a' fizetésre, akár sem: és ebben különböztetik a' kezességtől (*fidejussio*), és vállalástól (*Constitutio Debiti*): mellyek által adóssá teszi ugyan magát a' kezes, vagy vállaló-is; de azért még-sem szünik-meg az előbbeni adósnak kötelessége.

§ 537. vagy enyészet,

A' mely kötések egy bizonyos meg-határozott vagyont tárgyalnak, p. o. a' használat, őrizet, az azokból eredendő kötelesség meg-szünik azonnal,

ha azon bizonyos meg-határozott tárgy véletlen eset által el-enyézik; egyéb ha az adós a' véletlenül esendő kárt-is magára vállalta, vagy ha arra gondatlansága, és késedelmessége által adott alkalmatosságot § 514.

§ 538. vagy halál által.

Köz-mondássá vált már, hogy a' halál kötést ront. Ezt némellyekben maga a' természet hozza magával, olyan személyes kötésekben tudni-illik, melyek a' kötő feleknek személyekre vagynak egyedül meg-határozva p. o. a' társaság, biztosság, használat, örizet. Ilyennek tartják némellyek a' haszon-bérlést-is *; de közel sem lehet ezen szabást minden kötésekre által-lyában ki-terjeszteni; mert hogy a' hitel, zálog, adás-vevés, csere, és több e' féle vagyont tárgyazó (*realis*) kötések a' kötő-feleknek halálok által fel-nem bomlanak, minden napi tapasztalásból tudjuk.

* Nem állhatom-meg, hogy a' haszon-bérlésre nézve ki-ne nyilatkoztassam fontos észre-vételemet. Akár a' Tulajdonosnak, akár a' haszon-bérlőnek halála némellyeknek itéletek, és részint szokás szerént fel-bontja ezen kötést; de ha a' zálogot a' haszon-bérléssel öfzve vetem: nem látom okát, miért amazt nem, miért pedig emezt bontja-fel a' halál: hiszen mind a' kettőben le-mond a' Tulajdonos jószágának természetes (*phisica*) birtokáról, mind a' kettőben által-adja annak haszon-vételét bizonyos időre a' zálogosnak, vagy haszon-bérlőnek, az elsőben a' zálogos sommának kamatja

matja (mellyet különben fizetni kellene), a' másikkban pedig a' haszon-bér ütvén helyre a' jószág' jövedelmét; mert p. o. a' mely jószág 600 forintot szokott béhozni: annak haszon-bére ugyan 600 forintra szokott határozatni; zálogba vettvén pedig 10000 forint vétetik fel-reá, és így csak ugyan a' zálogos fél-is esztendőnként 600 forintban veszi annak jövedelmét.

De ha teszem-is, hogy azért bontja-fel talán a' Tulajdonosnak halála a' haszon-bért az ősi jószágra nézve, mert talán az örökösöknek sérelmes (noha szint' oly sérelmes lehet a' zálog-is); de vallyon miért bontja- azt fel a' halál a' szerzeményre nézve? hiszen szabad kiki önnön szerzeményével. Ofztán:

Teherrel járván az örökösödés, valamint az előbbeni Tulajdonosnak hatalmában nem volt a' kötött esztendőknek el-forgások előtt a' haszon-bérlést fel-bontani, úgy ezen teher az örökösre is háromlik: ha azt a' képtelenséget meg-nem akarjuk engedni, hogy több igazza vólna az örökösnek, vagy hagyományasnak, mintsem magának a' Szerzőnek vólt.

Teszem tovább, hogy 12 esztendőre bérelvén-ki valaki vala-mely jószágot, első 3 esztendőben egyebet nem tett, hanem merő készülleteket, és költséges javításokat, az azokból húzandó hasznot a' többi esztendők alatt reménylvén; 4-dik esztendejére pedig a' Tulajdonos meg-halván munkája és költsége egyszeribe füstbe menne: mely nagy kár vólna ez a' szegény haszon-bérlőnek?

Azt veted talán latba, hogy a' Tulajdonos csak a' fel-fogadott haszon-bérlőnek személyét választván, és jószágát annak sáfárságára bizván, vele személyes kötetést kötött, ennek sikere pedig a' halállal el-enyészik. Én pedig úgy tartom, hogy kevés gondja van a' Tu-

lajdonosnak a' hafzon bérlő' személlýére: csak hogy annak idejében a' hafzon-bért meg-fizesse, és mindenkor elegendő értékje légyen. Ofztán: Lehet e' személlýes kötésnek mondani azt, midőn valamely jószág kótyavetye által adatik hafzon-bérbe? miért szokta tehát ez ilyen kötést-is fel-bontani a' halál?

Hasonló sorsok szokott lenni a' hafzon bérlőknek azon esetben-is, midőn az általok ki-bérlett jószág idő-közben el-adattatik; de ennek se látom okát, főképp' ha azt meg-gondolom, hogy senki több igazságot másnak által nem adhat, mint magának vólt. Ha tehát az előbbeni Tulajdonosnak nem vólt hatalma a' meghatározott esztendők' el-forgások előtt a' hafzon-bérlést fel-bontani: úgy tartom, hogy a' vévőnek sem lehet: kitől-is kaphatta vólna azt? hiszen magának az előbbeni Tulajdonosnak-is csak a' meghatározott bérnek esztendőként való fel-vételére, nem pedig a' jószágnak természetes birtokára vólt hatalma a' kötött esztendők' el-forgásokig. Midőn azonban én így vélekedném: távól légyen tőlem az ellenkező véleményűeknek új Törvényt szabni, vagy a' közönségesen bé-vett szokás ellen magamat meg-általkodottan szegezni.

Csak azt függesztem még ide a' hafzon-bérlésre nézve, hogy, ha a' kötött esztendők el-telvén, és a' felek egy-másnak a' kötést fel-nem mondván, a' hafzon-bérlő a' jószág' birtokában meg-marad; a' Tulajdonos pedig szót eránta nem tesz: ez által mind a' ketten meg-egyeznek alattomosan, és a' kötésnek minden fel-tételeit, *de csak bizonytalan időre*, meg-erősítik.

TIZEN-EGYEDIK RÉSZ.

A' SAJÁTSÁGAT FENN-TARTÓ KÖTÉSEKROL.

---

§ 539. Fenn-tartják a' sajtáságot

Gyakorta fordul-elő az a' kérdés: 1-ször szabad-é a' Birtokosnak kényne szerént bänni birtokával, és azt el-idegeníteni, 2-szor kit érdekel a' véletlenül esett kár, ha a' kötésben különös említés nincs éránta? Mind a' kettőnek meg-fejtése azon-egy kérdéstől függ: ki a' vagyonnak Tulajdonossa? Igen-is szükségesnek tartom tehát, hogy mindenek előtt ezen környül-állást ki-tapogassam, és azon kötéseket, mellyek-által a' sajtáságot magának fenn-tartja a' Tulajdonos, rendében elő-hozzam. Illyenek pedig

§ 540. a' használat,

Értem a' használat * (*commodatum*) által azt a' kötést, mellynek erejével el-enyézfhetetlen ** vagyonyját (*res non fungibilis*) a' Tulajdonos úgy ki-adja ingyen másnak, hogy azt bizonyos meg-határozott módon, és bizonyos ideig használhassa, az-után pedig annak valóságában

(*in specie*) következés-képpen minden fogyatkozás nélkül ismét vizsgálja.

Ki-tetfzik ebből, hogy a Tulajdonosnál megmarad a sajátság, a használót (*Commodatarius*) egyedül a természetes-birtok illetvén, következés-képpen a véletlenül esett kár a Tulajdonost (ha más-ként nem kötöttek) érdekli. Ki-tetfzik egyfzer's-mind az-is, miből áll a használónak kötelessége. Valamint pedig a használó még a csekély (*levissima*) gondatlanságért-is felelni tartozik, úgy a Tulajdonos a látszatós költségeket meg-téríteni, és a tetemes (*lata*) gondatlanságért felelni köteles. De ha a kötés mind a két félnek használna p. o. egyik abrak nélkül szükkölködvén, lovait, hogy szükköt ne lássanak, másnak egy bizonyos útra, hogy őket jól abraolja, ki-adná: már ekkor a szembe-tünő (*levis*) gondatlanságért felelnék egy-másnak. Ha pedig a kötés: csak a Tulajdonosnak használna, p. o. ha hibás óráját másnak úgy ki-adná, hogy azt meg-csináltatván egy bizonyos ideig viselhessen akkor a használó csak a tetemes gondatlansága által esett kárt tartozik meg-téríteni, szemmel tartván az 514-dik §-ban elő-hozott állatásokat.

Az ezen kötésből eredhető pereknek természetek az adósság-beli perekhez hasonló mind a Biróságra (Itének-is *** nevezhetnénk), mind a fellyebb-vitelre nézve, és nem csak a kötő-személye-

mellyeket, hanem azoknak örököseiket is érdeklí.

* Nem-igen törekedvén régi Magyarjaink a' költsön, és használat közt- való különbségen, mind a' kettőt költsönnek nevezték. Én, valamint e' két' (első tekintettel ugyan egy-máshoz hasonlító) kötésnek természeté igen-is különbözik, úgy azoknak nevezeteket-is megkivántam színte úgy különböztetni, mint a' Deákok a' *mutuumot* megkülönböztetik a' *commodatumtól*. Megvagyok arról győzve, hogy a' *mutuum* helyesen kifejeztetik a' költsön által; mert oly véggel adja a' hitelező az adósnak által vagyonyját, hogy emez abból (mivel már sajátjává lett) önnön kénye szerént szabadon költsön. De közel sincs a' *commodatumnak* ilyen természete: ugyan azért nem illik reá a' *költsön* nevezet, hanem inkább *használatnak* mondhatnók annyi-ból, mivel annak tárgyát el-költetni nem lehet, hanem csak használni.

** El-enyészhetetlenek nevezem a' használatnak tárgyát nem azért, mint-ha valóban soha el-nem enyészhetnék; hanem mivel olyannak kell neki lenni, hogy azon haszn-vétel által, melyre ki-adattatott, el-nyenyészhessék, p. o. bizonyos meg-határozott időre, és használatra adván-ki az arany-lánczomat, hogy annak valóságában ismét vizsgál-adattassék, a' használónak azt más formába önteni nem lehet, hogy előbbeni valósága el-nyenyészszék. És ez által különböztetik a' költsöntől: melyben el-nyenyésző vagyon (*fungibilis*) adattatik úgy, hogy azt el-költvén, csak annak nemében (*in genere*) adattassék más színte annyi, és színt' olyan vizsgál.

*** Valamint Vádnak, Kovácsnak, Gyámnak, henyének mondjuk azt, a' ki vádol, kovácsol, gyámol, és henyél, úgy Itének mondhatnók azt, a' ki itél, és

így ha van származtatott szavunk *ítél*, kellett valaha lenni gyök-szónak-is *Ite*: az az a' ki *ítél*. Ezen elveztett régi gyök-szót a' feledékenység' örvényéből kihozván, alkalmasnak találok azt a' *Forum*nak, vagy *Judicatus*nak ki-fejeztére addig-is, míg más valaki jobbat találand.

§ 541. határozatlan használat,

Külömbözik a' használattól a' határozatlan használat (*precarium*); mellyben sem ideje, sem módja meg-nem lévén határozva a' haszon-vételnek, valamint a' használó önnön kényye szerént élhet a' neki adott vagyonnal, úgy a' birtoka csak ideig-óráig tart, míg t. i. a' Tulajdonosnak tetfzik.

§ 542. haszon-bér,

A' haszon-bér (*Locatio-Conductio, sive Arrenda*) által vagy valamely bizonyos tisztességes kézi munka (*opera illiberalis*) köttetik-le, vagy valamely el-enyészhetetlen vagyonnak bizonyos meg-határozott haszna'-vétele adattatik-ki bizonyos időre * bizonyos fel-tétel alatt, bizonyos meg-határozott-bérben ** (*merces*). Az első esethez tartozandók mind azon kötések, mellyek által Gazdaság-beli Tisztek, vagy béres-szolgák, és akár-mi néven nevezendő cselédek fogadtatnak.

Valamint pedig minden kötés törvényt szab a' kötő-feleknek, úgy itt-is a' szerént jár az egymás eránt-való kötelességjek, a' mint magokat le-kötelezték, tartozván egy-másnak a' szembe-

tünő (*levis*) gondatlanságért felelni, és a' szükséges, vagy hasznos költségeket meg-téríteni, és meg-nem tartván a' haszon-bérlő a' fel-tételeket, *** őtet leg-ottan hatalmasúl-is ki-lehet vetni a' birtokból 22. 1802.

* Noha rend szerént meg-szünik ezen kötés a' kötött éftendőknek ki-tölttével; de meg-is újjíthatatik a' feleknek alattomos meg egyezésekkel; ha azt annak idejében egy-másnak fel-nem mondják, a' mint-is ezt már az 538 dik §-ban említettem.

** Tartozik ugyan a' haszon-bérlő a' kötött haszon-bért meg fizetni, akár légyen nyeresége a' birtokon; akár vesztesége; de nem érdekli ezen teher őtet akkor, midőn valamely véletlen eset, p. o. háború, vagy dög-halál által a' jószágoknak éppen semmi jövedelmét nem veheti, magát a' Tulajdonost érdekelvén ezen véletlenül esett kár.

*** Kérdezed talán: ki-adhatja-e a' haszon-bérlő az általa ki-bérlett jószágoknak haszna' vételét ismét másnak nagyobb bérben a' Tulajdonosnak jóvá hagyása nélkül? Úgy okoskodnak némellyek, hogy a' haszon-bérlés személlyes kötés lévén a' Tulajdonos és haszon-bérlő között, mihelyest a' haszon bérlő azt másnak által-engedi, leg-ottan meg-szünik a' kötés, és visszaveheti sajátját a' Tulajdonos. Én pedig abban gyökerezem ellenkező véleményemet, hogy a' haszon-bérbe ki-adott jószágoknak sajátsága a' Tulajdonost illeti ugyan; de a' haszon-vétel-is azt illeti ám, a' ki azt ki-bérlette, a' Tulajdonos nem egyebet, hanem a' meghatározott-bért követhetvén a' haszon-bérlőn. Ha tehát emezt illeti az általa ki-bérlett haszon-vétel: miért nem adhatná azt ki másnak nagyobb bérben? hiszen a' Tulajdonosra nézve mint-egy, akár Péter, akár Pál szedje a' jószág' jövedelmét,

csak hogy ő neki mindenkor meg-fiztessék a' haszon-bér, és meg-tartassanak a' kötésnek fel-tételei. Osztán: ha a' haszon-bérlő vesztene találna is a' Tulajdonossal tett kötés mellett; nem de még-is ki-kell neki állani a' sarat, és meg-tartani a' kötésnek fel-tételeit egészen a' kötött esztendőig? Miért ne volna tehát ellenben neki szabad az általa ki-bérlett haszon-vételt másnak nagyobb bérbe ki-adni? Természetes igazság hozza-ma-gával, hogy a' kinek szenvedni kell a' ne talán meg-eshető kárt: azt illesse a' nyereség-is, és egyéb-aránt-is (egy szó mint száz) minden esetre tagadhatatlan igazság az, hogy kinek mihez köze van, által-adhatja azt másnak is. Van köze a' haszon-bérlőnek, hogy a' jó-szág' jövedelmét szedhesse: által-adhatja tehát ezen igazságát másnak-is a' nélkül, hogy a' Tulajdonosnak sa-játsága meg-sértődnek: a' ki t, i. a' haszon-bért minden esetre bé-vefzi, és így arra nézve, a' mi őtet illeti, ki-elégítetik.

§ 543. hódolás,

Külömbözik a' haszon-bértől a' hódolás * (*emphiteusis*): mely által valamely pusztának haszna' vételét oly fel-tétellel ki-adja a' Tulajdonos örökre, hogy a' Birtokos azt mévelvén, és javítván, a' Tulajdonos' Uradalmának meg-ismé-résére esztendőn-ként valamely bizonyos meg-határozott csekélységet (bátor csak egy aranyat, vagy kevesebbet-is) Ur-adó (*Canon*) gyanánt ok-ve-tetlenül fizessen. Ebben tehát fogyatkozott Uradalma lévén mind a' két' félnek, a' Tulajdonost a' merő-sajátság, a' Birtokost pedig a' merő haszon-vétel illeti: ki mind azon-által nem csak ön-

nön kényne szerént bánhatik birtokával; hanem azt akár kitől-is, sőt (meg-fizetvén mindenkor az Úr-adót) még magától a' Tulajdonostól-is visszaveheti; a' mi több: ugyan azon fel-tételek alatt még el-is idegenítheti, jelentést tévén eleve eránta a' Tulajdonosnak. Többnyire pedig magából a' kötésből kell ki-tapogatni egyéb kötelességeit.

* Ha meg-fontoljuk ezen kötésnek mi-vólttát: éppen nem kételkedhetünk, hogy azt helyesen ki-fejezi a' *hódolás* nevezet. Hódolni annyit tészen, mint valakinek Uraságát meg-ismérni: meg-isméri pedig a' hódolt Birtokos a' Tulajdonosnak Uradalmát az Úr-adó által. Ha azomban ezen ki-fejezés ne talán nem tetszenék: talán a' *mévelés* nevezet-is ki-meríthetné ezen kötésnek tulajdonságát.

§ 544. Örízet,

Örízet (*depositum*) által értjük azt a' kötést, mely szerént az ingó-bingó holmi valakinek gondviselése alá adatik oly véggel, hogy azt ingyen örözze, és midőn vissza kívántatni-fog, annak valóságában minden fogyatkozás nélkül tüstént vissza-adja; de ne használhassa. Ugyan azért: az őrző csak a' csalárdságért, vagy tetemes (*lata*) gondatlanságért, * ellenben a' Tulajdonos még a' csekély gondatlanságért-is köteles felelni, és az őrző által szükség-képpen tett költségeket meg-téríteni,

Ha az őrző a' reá-bizott holmit csalárdúl el-sikkasztja, vagy erőszakosan le-tartóztatja: a' kárnak, és költségeknek meg-térítéseken fel-lyül, nem csak becstelenségben (*infamia*), hanem a' sajnós (*miserabile*) őrizetre nézve (midőn t. i. a' Tulajdonos tűznek, háborúnak, dög-halálnak, vagy egyéb e'-féle szerencsétlen eseteknek vesze-delmek miatt kényszerítetik holmiét másra bizni) két' annyiban is (*poena dupli*) marasztaltatott a' Királyi-Tábla által a' régi Törvény szerént 16. 1622; de már ez nincs szokásban; hanem azt in-kább keresheti a' Tulajdonos, hogy az Al-Ispány által a' hatalmasság' bérében marasztaltassék nem csak maga az őrző, hanem az örökösi-is: ha törvényesen meg-intetvén, azt tovább-is hatal-masúl le-tartóztatják 28. 1638, 106. 1647. Egyéb aránt pedig, ha ezen büntetéstől el-állván, csak a' holmijét, kárát, és költségét keresi a' Tulaj-donos: annak értékjéhez képestt vagy a' Vidé-ki-Táblánál 28. 1715, vagy az Al-Ispány, a'vagy Szolga-Bíró előtt (szinte úgy, mint a' szembe-való adósság eránt) ügyelhet 29. 1729. § 6.

A' mi pedig a' fellyebb-vitelt (*appellata*) il-leti: a' mely őrizet 32 esztendejét nem múlta, és szerencsétlen eset nem történt eránta: arra néz-ve az Ítélo-székre birtokból 29. 1729, a' Királyi-Táblára pedig csak birtokon-kívül 28. 1729 en-gedtetik-meg; de ha az őrizet eránt szerencsét-len eset történt, vagy 32 esztendejét múlta: min-den

den ünnen birtokból van a' fellyebb-vitelnek helye.

* Ez az oka, hogy midön valaki béres legelőre hajtván marháit, a' legelőnek Tulajdonossa bizonyos bérért, és bizonyos ideig azoknak gondviseléseket magára vállalja; ki-telvén pedig az ideje, a' marháknak héja találtatik, és azért a' legelőnek Tulajdonossa a' kárnak meg-térítése végett Törvény' eleibe idéztetik: ha az Al-peres meg mutathatja, hogy azon marhák ellopattattak, hogy a' tolvajoknak ki-nyomozásokban, és a' marháknak fel-keresésekben minden ki-gondolható szorgalommal fáradozott, és költségeket tett: ezen esetben a' marhák' el veszte a' véletlen esetek-közé számláltatik, és azért az Al-peres a' kárnak meg-térítésétől fel oldoztatik *D. 2. P. 182.*

§ 545. és a' zálog:

A' zálog, közönséges értelemben oly kötés, mellynek erejével a' költsönözö valamely vagyonyját nem csak le-köti, hanem által-is adja a' hitelezőnek bátorság' okáért oly véggel, hogy a' költsönözött sommának visszsa-fizettetése eránt annál bizonyosabb légyen, de a' zálogot ne használhassa; hanem annak gondját viselvén, a' költsönnek visszsa-fizettetésekor annak valóságában ismét visszsa-adja. Ily értelemben szokták a' pénzre szorúlttak vagy ruházatjokat, vagy egyéb ingó holmieket zálogba vetni.

Ez illyen zálogról közönségesen azt szoktuk tartani, hogy, ha az adós bizonyos időt szabván magának a' visszsa-fizetésre, azt meg-tartja: leg-
ottan

ottan visszafizálni kell adni a' zálogot annak valóságában; de ha akkorra még a' törvényes meg-intés után sem fizet, és új kötésre nem lépnek: a' zálogot hiteles Tanú-bizonyosságok előtt, mennél jobb árron lehet, el-adhatja a' hitelező, és annak árrából magát ki-elégítheti, tartozván azt, a' mivel többet vett-bé értte, az adósnak ki-fizetni; valamint visszafizetni köteles az adós-is a' többit reá-fizetni: ha a' zálog fel-nem éri az adósságot, mind a' két' fél tartozván egy-másnak a' szembetűnő (*levis*) gondatlanságért felelni, és a' Tulajdonos a' zálogos által tett szükséges, vagy hasznos költségeket meg-téríteni; mind-azon-által ebben-is a' kötés-beli fel-tételek törvényt szabnak a' kötő feleknek: ha talán más-ként volt köztök az egyeztet.

§ 546. akár légyen az törvény szerént-való,

Szorosabb értelemben vétetődik a' törvény szerént-való zálog: midőn t. i. az Özvegy a' törvény' engedelmeből még másadszori férjhez menetele után-is mind addig birtokában marad a' jószágoknak, és annak jövedelmét húzza, míg törvényes jutalmára nézve egézfelen ki-nem elégítetik a' 2-dik kötetnek 198-dik és következő §-szainak értelméhez képest. Hasonló törvény szerént-való záloga van a' leány-ágnak a' negyed' gyanánt ki-hasított jószágban-is a' 182-dik és 183-dik §-ok szerént.

§ 547. akár kényszerített,

Zálog gyanánt tekintetik a' törvényes foglalás-is' (*Executio*), midőn Birói Hatalom által valamely fekvő jószág kész pénz helyett el-foglaltatik, azzal az egy külömbséggel, hogy a' Nemesi jószágat a' foglalás-beli sommában (*Summa Executionalis*) akár mikor, a' polgári örökséget pedig csak egy esztendőnek és egy napnak el-forgása alatt lehet vizsgálva-váltani 17. 1792. Illyen zálog-alá van vetve azon fekvő Nemesi jószág-is, mely a' czégyeres hatalmasság miatt törvényesen el-foglaltatik: mellyet köz becsű szerént akár mikor vizsgálva-lehet váltani 34. 1729.

§ 548. akár ön-kénes zálog,

De leg-gyakortább adja Magyar Hazánkban elő magát az ön-kénes zálog, vagy-is olyan kötés, mellynek erejével valaki meg-szorúlván, fekvő jószágát bizonyos sommában, bizonyos ideig, bizonyos fel-tételek alatt, vólta-képpen * úgy által-adja, hogy a' zálogos fél azon meghatározott ideig annak jövedelmét húzván, annak idejében, ugyan azon sommában ismét vizsgálva-bocsássa.

* Hajdontt még az-is szükséges vólt, hogy, ha valaki idegennek 50 forinton fellyül zálogította-el jószágát: egy esztendő' el-forgása előtt annak birtokába béiktathassa (*statui curet*) magát a' Zálogos fél 63. 1 ae. De ezen szer-tartás már most nem szükséges.

§ 549. vagy le-hajlás.

Szokásban van némely helyyeken a' le-hajlás-is (*defalcatio*), vagy-is olyan kötés, mellynek erejével a' fekvő jószág bizonyos ideig, bizonyos fel-tételek alatt le-köttetik valakinek, hogy azt azon meg-határozott ideig szabadon birhassa, használhassa; el-telvén pedig az idő, azt ingyen visszabocsátani köteleztessék. Ebben tehát a' jószágért le-olvasott pénz annak jövedelméből kicsinyen-ként úgy le-hajlik, hogy utólyára a' derék pénz a' haszon-vétellel ki-pótolassék 81.1-ae.

Által-lehet ebből-is látni, hogy sokkal kevesebb somma adattatik valamely jószágért le-hajlás' fejében, mint-sem zálog képpen, p. o. a' mely jószágnak jövedelme esztendőn-ként közönségesen 600 forintra menni szokott: azért, ha zálogba vettetik, közönségesen 10,000 forintot szoktak adni; ellenben ha 10 esztendeig tartó le-hajlás' fejében adatik-ki: szám-tartás szerént nem lehet reá többet adni 4000, vagy leg-fel-lyebb 4400 forintnál, hogy így annak jövedelméből 10 esztendő alatt mind a' derék pénznek száztól hattal járó kamatja meg-fordúljon, mind magából a' derék pénzből kicsinyen-ként minden esztendőben valami az, végtére pedig egészlen le-hajoljék: a' mennyi t. i. a' 600 forint jövedelméből a' kamaton fellyül meg-marad, annyi a' derék pénzből le-hajlik, és így az lassan-ként

minden

minden esztendőben úgy meg-fogy, hogy végtére egézflen el-enyézik.

Természetes pedig ezen kötésben, hogy menél rövidebb a' le-hajlásnak ideje, annál kevessebbre határoztatik a' somma; és viszfzont menél továbbra terjesztetik annak ideje, annál nagyobb sommát lehet reá-adni; de közel sem annyit, mint a' zálogra.

Illyen le-hajlást ért Verbőczy-is; midőn a' zálogos sommának viszfza-fizettetését kárhoztatja 80, 81, 1-mae: főképp' mivel akkor tilalmas volt a' jószágat a' köz becsűn fellyül-való sommában (p. o. egy népes nemes Teleket *Curia Nobilitaris populosa* 12. forinton fellyül) el-zálogítani 60, 83. 1-mae. De ezek már meg-szűnvén, mostanában annyiban lehet el-zálogítani a' jószágot, a' mennyit meg-bir: köteles-is tehát a' Tulajdonos azt annak idejében viszfza-fizetni 125. 1647.

§ 550. Valamint a' zálognak törvényes fel-tételeit

Az önkénes zálog (vagy le-hajlás) a' feleknek szabad akaratjoktól, és meg-egyezttektől függvén, valamint minden egyéb kötésekhez, úgy ehez-is külömb-féle fel-tételek járúlhatnak, p. o. hogy a' Zálogos fél szabadon, a' mint akar, építhessen; vagy csak gazdaság-beli szükséges épületeket tehessen; vagy ennyi 's ennyi summáig

építhessen; vagy ilyen 's ilyen változásokat te-
hessen; hogy a' zálognak ideje ennyi esztendeig
tartson; hogy ezek vagy amazok a' költségek a'
Tulajdonosra, vagy Zálogosra háromljanak 's
a' t. Illyen a' köz-népnél az-is, hogy a' ki-vál-
tásnak ideje Szent-György, vagy Szent-Mihály
nap előtt két héttel, utánna-is annyival legyen;
hogy a' t. sz. trágyázásból, vagy irtásból a' két',
vagy három idej termést ki-venni lehessen 's t' e'f.
Illyen fel-tétel a' többi között az-is, midőn a' Tu-
lajdonos arra kötelezi magát, hogy, ha idő'járt-
tával a' zálogot vagy nagyobb sommában, vagy
több esztendőkre másnak *el-zálogosítani* szándé-
koznék; az előbbeni Zálogosnak mindenkor el-
sősége legyen. De illyen fel-tétel mellett nem
követhet elsőséget a' Zálogos fél azon esetre, ha
a' Tulajdonos azon jószágát másnak nem zálog
képpen, hanem örökre el-idegeníteni akarja *D.*
26. *P.* 116.

§ 551. meg-kell tartani,

A' mint ki-ki magát le-kötelezte, a' szerént
háromlik reá a' teher: és így a' zálogos levél-is
törvényt szab nem csak a' Zálogos félnek, ha-
nem a' Tulajdonosnak-is. A' mely fel-tételek te-
hát a' zálog-levélben köz-akarattal meg-határoz-
tattak: azokat, a' mennyire törvényesek, és igaz-
ságosok, mind a' kettejeknek, és örököseiknek *
meg-kell tartaniok 90. 1635; nem-is tartozik ad-
dig

dig a' Zálogos a' jószágat ki-bocsátani, míg azokat a' Tulajdonos bé-nem tellyesíti *D. 2. P. 1.*

* De midőn az el-zálogosított adományi jószág az Adományasnak magva' szakadta, vagy párt-ütése által a' Felségre visszfa-száll: nem tartozik a' Felség a' kötött fel-tételeket meg-tartani; hanem le-tévén a' zálogos sommát, a' jószágat akár-mikor ki-válthatja.

§ 552. úgy félre-is lehet azokat tenni,

Az 519-dik §-nak értelméhez képepestt valamint minden egyéb kötést, úgy a' zálogot-is félre tehetik az Al-Bírák: ha annak fogyatkozása első tekintettel szembe-tűnik p. o. ha valamellyik Atya-fi az osztatlan jószágat 47. 1723, vagy az első szülött, avagy öregebbik a' hitre-bizott (*fidei commissum*) jószágat 9. 1687, vagy a' Gyám-anya alakjának jószágát ok-nélkül *D. 20. P. 115.* el-zálogosítja, vagy-ha a' zálogos fél nemtelen 23. 1715, *D. 1. P. 193.*

§ 553. vagy el-rontani:

Az 521-dik §-al egyezőleg, valamint minden egyéb kötést, úgy a' zálognak fel-tételeit-is elronthatja a' Királyi-Tábla, és azon egy úttal a' zálogot oda-itéli: szabad-is arra ügyelni a' vér szerént-való örökösöknek (ha t. i. örököket *avitticitas*, az az őseiknek birtokjokat azon zálogra nézve meg-mutathatják *Dec. 8. P. 107.*) még arra az esetre-is, ha a' Tulajdonos bánat-bér (*poena vincularis*) alatt kötötte-vólna-is le magát, és

maradékot arra, hogy a' fel-tételeknek el-rontásokra törekedni nem fognak *D. 2. P. 105.* De a' zálog' fel-tételeinek el-rontásokra ügyelő perekben nincs helye a' vizfsza-verésnek. *D. 11. P. 51.*

§ 554. ha vagy a' vérség meg-nem vólt kínálva ,

Világos törvényünk 60. 1-mac van arról, hogy valahányszor valamely jószág akár örökre el-idegenítetik, akár zálogba adatik: mindenkor meg-kell eleve kínálni vele a' vér szerént-való *osztályos* Atya-siakat: ha meg-akarják-é azt ugyan azon fel-tételek alatt tartani.

Ha ezen meg-kinálás el-múlasztatik valamelyik *osztályos* Atya-si-eránt: keresete van ennek leg-ottan a' vallás-tételnek (akár légyen az örökös, akár zálogos) el-rontására * a' Királyi-Tábla előtt: hogy az el-adott, vagy el-zálogosított jószágot magának, úgy-mint vér, és *osztályos* Atya-si meg-szerezhesse *cit. 60.* Nem-is védelmezheti a' zálogos fél ebben az ügyeletben magát azzal, hogy az eredeti zálogos kötésen kívül idő' járttával a' per' folyttában talán reá-adást-is (*auctio*) adott, és az olta ismét újabb fel-tételek vólnának kötve, mellyeknek el-rontásokra különös új per mellett kellene ügyelni; mert mind ezen új reá-adások, és újjon kötötte fel-tételek azon egy úttal általlyában félre tételnek *D. 9. P. 107.*

De dugába dűl a' Fel-peres Atya-finak keresete azon esetre, ha a' zálogos fél a' per folyttában azon jószágat az el-zálogosító Tulajdonosnak, *nem tettetés-képpen, hanem valóságosan, önként, ismét* vissza-bocsátja *D. 11. P. 107:* mely esetre sem a' vissza-bocsátó Zálogos ellen, sem a' vissza-váltó Tulajdonos ellen nem folytathatja tovább a' pert *D. 17. P. 114.*

Úgy szinte: akkor sincs keresetek az *osztályos* Atya-fiaknak, ha az első el-zálogosítás' alkalmatosságával meg-kináltatván, akkor a' jószágot magokhoz nem váltották, az-után pedig a' zálog örök-vallássá tétettetett, de a' Birtokos az örök vállástól önként el-állván, a' helyett inkább 32 esztendeig tartó záloghoz ragaszkodott *D. 6. P. 106.*

* Hasonlít a' zálog' el-rontásához annak fel-váltása (*Transvestitio Pignoris*): mely ügyelet, nem rég' jövőn szokásba a' Királyi-Táblánál, arra czéllyoz, hogy a' meg-nem kináltt osztályos Atya-fi a' zálogot, szinte azon fel-tételek alatt, mellyekkel idegen birja, attól el-vefzi, és úgy-mint zálogot szinte azon fel-tételek alatt magának tulajdonítja. Ezen ügyeletben tehát nem úgy el-rontattatik a' zálog, mint inkább a' Birtokos fel-váltatik úgy, hogy a' miként le-van kötve a' jószág idegennek, a' szerént az Atya-fiat illesse az elsőség.

De ilyen keresete csak a' vér szerént-való *osztályos*-Atya-finak lehet: mert noha a' leány-ágnak (midőn nem *osztályos*), sőt a' leány-ág után még a' szomszédoknak-is elsőséget ad törvényünk *cit. 60. 1-mae*, hogy vidéki előtt a' zálogot ők vehessék által; de ezen

elsőség csak úgy illeti őket: ha a' zálogos vallásnak végre-hajtása (*consumnatio*) előtt szinte azon sommát, mellyet vidéki igért, vólta-képpen ök-is ajánlották, és azt le-olvasni készfzek voltak; mert ha egyedül csak pufzta ellent-mondással vítatták elsőségjeket, és pénzt nem mutattak: többé a' végre-hajtott zálog ellen ki-nem kelhetnek, nem-is vethetik-annak birtokából ki a' vidékit *D. 27. P. 116.*

§ 555. vagy a' kötött időnek hofzfa,

Nem vólt régenten meg-határozva a' zálogos esztendőknék számok, azért olvasunk még ma-is a' régi zálog-levelekben 99 esztendőt-is. Ezt igen sérelmesnek találván a' Felséges-Tábla a' maradékokra nézve, hogy oly-sokáig ne kelljen nekiek várni a' feles számú esztendőknék ki-telt-tét: meg-határozta azoknak számát 32-re *D. 1. P. 105.* Lehet azomban a' 32 esztendőnek el-telte előtt-is reá-adást (*auctio*) venni a' zálogra, és ismét egy-néhány esztendőt kötni *D. 7. P. 106;* de úgy ám, hogy a' reá-adási esztendők a' még hátra-lévő zálogos esztendőkkel együtt a' 32-t fellyül ne halladják. — A' mennyire pedig a' kötött esztendőknék számok a' 32-t fellyül hal-ladná: ezen terhes fel-tételnek el-rontására fo-ganatosan ügyelhetnek az örökösök a' Királlyi-Tábla előtt, 's pedig soron kívül való (*extra-serialis*) perrel *D. 5. P. 9.*

§ 556. vagy a' pénznek neme,

Hasonló-képpen el-lehet rontani azt a' törvénytelen fel-tételt-is , hogy a' vizfsza-váltás éppen olyan pénzzel légyen, mint az el-zálogosításkor le-olvasatott, elégségesnek találván a' Királyi-Törvény-Szék, ha akár-mi-féle jó, és kelendő pénzzel váltatik- a' zálog vizfsza *D. 10. P. 107*: csak hogy a' zálogos levélben foglaltt somának mennyisége a' pénznek akkori értékje (*valor*) szerént ki-teljék *D. 1. P. 150*.

De midőn a' zálogért bizonyos számú aranyok, vagy tallérok olvasatnak-le, és a' záloglevélben nevezetesen ki-téteik, hogy ismét annyi arannyal, vagy tallérral légyen a' vizfsza-váltás: ezen esetben akár fel-ment idő-közben az aranyoknak, vagy talléroknek becsek, akár le-szállott, minden esetre annyi számú aranyat, vagy tallért kell a' vizfsza-váltáskor le-olvasni, a' mennyi le-vólt kötve, semmi tekintetbe nem vétetődvén azoknak előbbeni becsek *D. 30. P. 117*.

Midőn pedig a' régi zálogos-levélben tallérokrol van általlyában az emlékezet, nem tétetvén-ki, Németh tallérok-é, vagy más neműek? ezen esetben egy tallér mindenkor egy forintban 50 pénzben vétetődik *D. 32. P. 117*, csak 1693-dik esztendőtol fogva lévén a' tallérnak értékje két forintra fel-emelve. Nem külömben: a'

régi aranyok-is, ha értékjek a' zálogos levélben meg-nincs határozva, csak 3 forintjával vétetnek *D. 1. P. 150.* Úgy a' forintokra nézve, ha a' zálog-levélben, csak általlyában van rólok emlékezet, nem tétetvén-ki, Rajnai forint-e, vagy Magyar? ezen esetben azt kell tekinteni, milyen forintok vagynak szokásban azon a' vidéken, a' hol a' zálog fekszik, és a'hoz kell alkalmaztatni a' zálogos sommának mennyiségét *D. 34. P. 118:* mert tudjuk, hogy némely helyeken csak a' Rajnai vagy-is Németh forintok (60 xr.), más helyeken a' Magyar forintok, és pedig vagy vonás forintok (három márvás), vagy kurta forintok (50 xr.) vagynak szokásban.

§ 557. vagy egyéb környül-állásak

Hasonló törvénytelen fel-tétel vólna az, hogy a' zálogot ne lehessen ki-váltani, minek előtte a' jobbágyoknak adósságban maradott (*restans*) adóik a' Tulajdonos által le-nem fizettetnek *D. 10. P. 107;* vagy, hogy a' ki-váltás a' Tulajdonosnak önnön saját pénzzével légyen; vagy, hogy a' bizonyos meg-határozott időre ki-nem váltatván a' jószág, a' kötött elztendők ismét újjra follyanak; vagy, hogy több külömb-féle egymástól el-választott aprólékos zálogokat ne lehessen egy-más nélkül vízfza-váltani 's a' t. De nem lehet törvénytelennek mondani azt a' fel-tételt, midőn a' Tulajdonos külömb-féle Birtokosoknál lévő aprólékos zálogoknak ki-váltásokra valaki-

nek

nek engedelmet-adván, és tőle reá-adást vévén, azokat mind öszve-kapcsolja, és az engedményesnek (*cessionarius*) bizonyos elzárásokra úgy le-köti, hogy egyikét a' másik nélkül tőle visszaváltani ne lehessen *D. 3. P. 106.*

§ 558. a' ki-váltást meg-nehezítenék,

Bé-vett szabás az ugyan, hogy a' kötés a' kötő feleknek törvényt szab: lehetne tehát ebből azt következtetni, hogy a' mint a' Tulajdonos magát, és maradékot az el-zálogosításkor le-kötötte, azt neki szentül meg-kell tartani; de a' maradékoknak sorsokon meg-könyörűlvén a' Királyi Törvény-Szék, az elő-számláltt fel-tételeket azért találta törvényteleneknek, mivel azok által a' zálognok visszaváltása úgy meg-nehezítenék, hogy vagy soha sem, vagy csak nagy nehezen juthatnának hozzá az örökösök.

Így kell t. i. meg-zabolázni azoknak telhetlenségjeket, kik vagy a' tékozlóknak vesztetésekkel, vagy a' meg-szorúttaknak el-kerülhetetlen szükségjekkel visszaváltván, a' zálognok színe alatt oly fel-tételeket sajtolnak ki a' Tulajdonostól, hogy a' visszaváltást csak nem lehetlenné tévén, a' zálogot örökjökké tehessek, és a' Tulajdonosnak maradékot egészen el-nyomják.

§ 559. vagy ha a' zálog-vallás csalárdul tétettetett.

Az álnok csalárdság senkin nem segíthetvén 71. 1-mae, 83. 2-dae, következés-képpen a' kötést sikeretlenné tévén § 518, ha a' Tulajdonos azt bé-bizonyíthatja: foganatosan ügyelhet akár ő maga, akár maradéki a' zálognak el-rontására.

De midőn a' Tulajdonos a' zálognak el-rontására ügyelvén azt meg-bizonyítja, hogy a' zálogos levélben foglaltt somma többre tétetett, mint-sem kellett-vólna; ellenben az Al-peres meg-mutathatja, hogy a' kérdésben lévő zálogos somma Attyának jegyzékeiből (*Connotationes*) lévén öszve-számlálva, onnét a' zálog-levélbe iktattatott: már ezen esetben Attya' tettéről nem felelhet, következés-képpen csalárdságról nem vádoltathatik, nem-is rontattatik-el a' zálogos kötés egészlen; hanem a' feleslegül bé-irtt somma annyira mérsékeltetik, mennyire ki-bizonyodik *D. 13. P. 108.*

§ 560. A' zálogba vetett sajátság,

Midőn a' Tulajdonos * el-zálogosítja jószágát: csak annak birtokát, és haszna' vételét köti-le bizonyos ideig; magát pedig a' sajátságot magának fenn-tartja 81. 1-mae.

* Mondám a' *Tulajdonos*: az az, a' kit a' jószágnak sajátsága, és vele-való szabad bánás illet. Nem zálogosíthatja tehát (ok nélkül) el a' Gyám atya, vagy

Gyám-anya az alaknak örökségét, sem reá-adást nem ízdedhet a' zálogra; úgy: nem tehetnek zálogos kötetést a' tékozló, vagy az ember-kort fel-nem érő, és Atyai, vagy Gyámi hatalom, vagy gond-viselés alatt lévő gyermekek §. 507.

§ 561. idejét soha nem múlván,

Már Verbőczy' idejében bé-vett köz-mon-dás vólt a' Törvény-tudóknál az, hogy a' zálogos perekben az idő-múlás nem vétetődik tekintetbe; de hogy ezen szabást bal értelemben ne vehessék az ügyesek: bővebben meg-magyarázta annak értelmét, és meg-külömböztette a' zálogot az el-zálogosítóra, és zálogosra nézve, és így tovább-is meg-hagyta azt a' szabást, hogy az el-zálogosítóra nézve (*ex parte dantis*) soha nincs helyye az idő-múlásnak; van ellenben helyye a' zálogosra nézve (*ex parte recipientis*); az az, a' Tulajdonosnak sajátsága soha idejét nem múlja; de el-eshetik a' Zálogos fél idő-múlás által a' birtokától.

Meg-külömböztetvén tehát az el-zálogosító Tulajdonost a' zálogos Birtokostól, mai napig-is fenn-marad az, hogy a' zálog, úgy mint zálog, * soha idejét nem múlja (*pignori, ut pignori nunquam praescribitur*); hanem a' mely Tulajdonos zálogba veti jószágát, a' kötött időnek el-telte után akár-mikor, ha mindjárt több száz esztendő múlván-is, viszsza-válthatja azt vagy ő maga, vagy maradéki, soha nem védelmezhetvén a' zálogos

logos Birtokos magát az idő-múlással, mint-ha az-által a' Tulajdonosnak sajátját el-ölte-vólna.

Hogy pedig bővebben meg-értjük, hogyan múlja idejét a' zálog a' Zálogosra nézve: ezt-is meg-világosítja Verbőczy. Meg-történik t.i. gyakorta (a' mint minden-napi tapasztalásból látjuk most-is), hogy a' zálogot visszfa-váltja a' Tulajdonos, magát pedig a' zálogos levelet (vagy, mivel hirteleniben reá nem akadtak, vagy mivel vele keveset gondoltak) visszfa-nem vette; hanem csak nyugtató levelet (*quietantionales*) vett a' Zálogostól, hogy a' sommát le-tévén, a' zálogot visszfa-váltotta. Olztán: tapasztaljuk naponként, hogy több zálogos vallások Hiteles Helyeken tétetnek, el-telvén pedig az esztendőök a' zálog nyugtató levél mellett visszfa-váltatik; de a' zálogos levél azon Hiteles Helynél örökké megtartatik. Innét következik olztán, hogy a' zálogos félnek maradéki a' kezeknél maradott zálogos levélre idő' járttával reá akadván, vagy azt a' Hiteles Hellyről ki-vévén, és nem tudván, hogy azon zálogot már régen visszfa-váltotta a' Tulajdonos, el-bámúlnak, hogy a' jószág nekiké volt zálogba le-kötve, és még sincsenek birtokában; és ez illyen zálogos levelekre nézve mondja Verbőczy, hogy, ha idejeket múlják, az az ha 32 esztendősnél régiebbek, nem lehet azoknak erejekkel a' zálogos birtokot a' Tulajdonostól, vagy akár kitől mástól oly szin-alatt el-venni,

ni, hogy az a' fenn-találtt zálogos levélnek erejével el-van zálogba kötve; hanem ha azt megmutathatná a' zálogos fél, hogy az előtt birtokában lévén a' zálognak, abból hatalmasúl ki-vetetett; mert e' féle hatalmaskodást 60 ezrtendő el-forgása előtt élő-bizonyságakkal meg-bizonyíthatván, a' tőle hatalmasúl el-vett zálogos birtoknak vizsgálva-adattatását foganatosan keresheti 82. 1-mae.

* A' zálog csak a' maga eredeti tulajdonságában, t. i. úgy mint zálog, nem múlja idejét; mert meg-történik gyakorta, hogy a' Tulajdonos azon jószágat, melyet eleinte csak zálogba vetett, idő' jártrával örökre fel-vallja a' zálogos félnek, és így az eredeti zálogos vallás örök vallássá válván, a' zálogos birtok örökjévé tétetik a' Birtokosnak. Már ezen esetben, mivel senki két' szín alatt, t. i. úgy mint zálogot, és egyszerűs-mind úgy-is, mint örököt, valamit magának nem tulajdoníthat: meg-szűnik az előbbeni zálog, és a' Birtokosra nézve úgy mint örökség tekintetik, következésképpen, ha az el-adó fél az örök vallást el-rontani akarja, 32 ezrtendő alatt fel-kell neki ébredni; mert ezen esetben már nem keres zálogot (mely a' későbbi örök vallás által meg-szűnt §. 536); hanem az örök vallást fefzegeti, ennek el-rontása pedig 32 ezrtendő után idejét múlja *cit.* 82. 1-mae.

§ 562. sem a' fel-kértt Király' Igaza által el-nem ölettetvén,

Oly bal vélekedésben lévén sok Zálogosok, hogy, ha a' zálogra a' Király' Igazát (*Jus Regium*) fel-kérik, és magokat bé-iktattatják: a' zálog legottan

ottan gyökös örökségjékké (*jus radicale*) válik,
 gyakorta azzal igyekeznek a Tulajdonosnak sa-
 játságát el-ölni, és a zálog' ki-váltását meg-gá-
 tolni, hogy a zálogos jószágra a Király' Igazát
 kérik-fel. Olvastam magam-is az Al-Birák előtt
 folytatott egy-néhány olyan pert, mellyben a
 zálogos fél a fel-kért Király' Igazát vetvén latba,
 a Tulajdonosnak sajátját felfegette, és leg-
 alább a Biróságnak nem illetőségét (*Incompe-
 tentia Judicatus*) vította oly szin alatt, hogy a
 fel-kértt Király' Igaza által a záloggyökös örök-
 ségjévé válván, az ellen az Al-Bíró nem hozhat
 Itéletet. Meg-vallom, meg-szédíthetné ugyan ez
 az ellen-vetés a tudatlan Fel-perest, vagy annak
 könnyen hívő Ügyészszét, de nem a törvényben
 járttas Bíró. Mert, bizonyos lévén az, hogy a
 zálog (ha csak idő-közben örök vallás nem téte-
 tik eránta (akár hány száz elztendő múlva-is, és
 akár mi-féle szövevények (*Involutiones*) mellett-
 is csak ugyan mindenkor zálog marad, minden-
 kor vízíza-válthatja azt a Tulajdonos, tartozik-
 is ki-bocsátani a zálogos fél a nélkül, hogy a
 zálogra fel-kértt Király' Igazának szine alatt a
 Biróságnak nem illetőségét, vagy az ügyelet-
 nek helytelenségét fogatosan vithatná; hanem
 az-után keresheti azon jószágot a zálogos fél bir-
 tokon kivüla Királyi-Tábla előtt, ha a Király' Iga-
 zának erejével erősebb gyökösségét meg-mutat-
 hatná 82. 1-mae. *Lásd a' 2-dik Kötetnek 83-dik §-át.*

§ 563. vizfsza-jár a' Tulajdonosnak:

Ha már bizonyos az, hogy a' zálogos kötés-által csak az ideig-való birtok, és haszon-vétel köttetik-le, a' sajátság pedig az el-zálogosító Tulajdonosra néz; hogy a' zálog, úgy-mint zálog a' Tulajdonosra nézve soha idejét nem múlja; hogy a' zálogra fel-kértt Király' Igaza annak eredeti mi-vólttát el-nem öli: természetesen következik az, hogy a' zálognak az el-zálogosítóra, vagy annak maradékira vizfsza-kell szállani, következés-képpen azt akár mikor, ha mindjárt több száz esztendő múlva-is vizfsza-lehet váltani 82. 1-mae.

Meg-történik pedig gyakortább: hogy a' zálogos fél maga-is (vagy maradéki) meg-szorúlván, a' zálogos birtokát ismét másnak, vagy azon fel-tételek alatt, mellyekkel ő maga birta, vagy nagyobb sommában, vagy több esztendőkre, vagy talán örökre-is el-adja, és így a' zálog kézről kézre szállván 3-dik, 4-dik, 5-dik 's a' t. Birto-
kosra háromlik. Mind-ezek által leg-kevesebben sem sértetődhetik-meg a' leg-első el-zálogító Tulajdonosnak (vagy maradékinak) sajátsága, nem adhatván a' zálogos fél másnak több igazságot, mint magának vólt. Vizfsza-válthatja tehát az örökös a' kézről kézre-adott zálogot akár kitől azon eredeti zálogos levél mellett, mellynek erejével az első Zálogos azt által-vette. Lássák a' többi Zálogosok, hogyan juthatnak pénzekhez, szabad
lévén

lévén kinek-kinek azon követni feleslegül adott pénzét, kitől a' más'sajátját nagyobb sommábau vigyázatlanúl által-vette. Innét támadnak a' zálogos perekben azok a' sok Szavatosok (*Evictores*).

§ 564. ha mind vérségét,

A' tulajdon értelemben vett személlyes kereset (*actoratus personalis*) által nem egyebet ért ugyan törvényünk 20. 1802, és *Planum Tabul. pag. 20*, hanem a' perbe szállásra-való tehetőséget (*activitas litigandi*), és ily értelemben a' személlyes keresetet fefzegetni annyit téfzen, mint a' Fel-peresnek Nemességét próba-köre húzni; mind-azon-által valahány zálogos pert forgattam eddig, mindnyájokban tapasztaltam, hogy mind a' személlyes, mind a' velős (*realis*) kereset külön-külön vitéttatván, amaz a' vérségen, emez pedig a' zálognak valóságán (*realitas pignoris*) építetik, és így a' zálogos perekben egézfzen más értelmet adván a' szokás a' személlyes keresetnek, az által a' vérség értetődik. A' személlyes keresetet vitétni annyit téfzen tehát a' zálogos ügyeletben, mint magát az el-zálogosítóhoz vezetni. Meg-is kívántatik mindenek előtt, hogy a' fel-peres ősi zálogot keresvén, ágazatját (*genealogia*) az el-zálogosítóig vezesse, és magát vele öfzve-kapcsolja *D. 2. P. 199*, vagy engedményes (*Cessionarius*) léttére, annak vérségét, kinek engedelméből a' zálogot keresi, hasonló-képpen meg-mutassa *D. 7. P. 111*.

§ 565. mind a' zálognak valóságát

Altal-eshvén a' személlyes kereseten, az az a' vérségnek vitatásán, meg-vettetik leg-ottan az ágya a' velős keresetnek-is: mellyben a' zálog' valósága, következés-képpen a' pernek fő sarkalata (*litis cardo*) vitattatik. Meg-kell t. i. a' Fel-peresnek mutatni, hogy valóságos zálog az, a' mit keres *D. 2. P. 199.* De ha az Al-peres az eleve való zálogot (*Praepignus*) ellenben meg-mutathatja, az az: hogy az általa birtt jószágat, ugymint tulajdon örökségjeket már az ő Elői annak előtte régen el-zálogosították, és idő' járttával ismét zálogul által-vették: ezen esetben a' Fel-peresnek nincs keresete *D. 3. P. 199.*

§ 566. föganatos próbákkal,

A' zálognak valóságát meg-lehet mutatni

1-ször Eredeti zálogos levéllel: a' mennyire a' zálogos fél a' zálognak birtokába lépett *52. 1655*; mert sok olyan régi ereje-vesztett (*obsoletum*) zálogos levelek-is vagynak, mellyek papiroson fel-tétetvén végre-nem hajtattak. Ez ilyen levelekkel nem boldogúlhat a' Fel-peres, főképp' ha ki-bizonyodik az, hogy a' kérdésben forgó jószágat mind a' zálog-vallás előtt, mind annakutánna másak birták *D. 19. P. 202.*

2-ször Eredeti zálogos levél nem lévén, bé-vétettetik Káptalan-beli más-vételű levél-is

(*Transsumptum Capitulare*): ha belőle az kitetfzik, hogy a' hiteles vallás-tételű leveleknek jegyzékeik (*authenticae Fassionum minutae*) közt találtatott. Sőt foganatosnak találtatik a' zálog' valóságának vitatására az el-tévelyedett eredeti zálogos levélnek pufta mássa-is (*simlex par*): ha a' Fel-peres egy olyan Tanubizonytságot állíthat-elő, ki azt vallja, hogy az eredeti zálogos levelet tulajdon testi szemeivel látta, olvasta, es hogy annak elő-mutatott mássa az eredetivel tökéletesen meg-egyez. Úgy meg-terheltetik t. i. ezen próbával az Al-peres, hogy, ha birtokának más okát nem adhatja (*nisi contrarium possessorii Titulum opponat*): a' zálognak valóságát el-nem mellőzheti *D. 10. P. 112, D. 1. P. 29.*

3-szor Zálogos levelet elő-nem adhatván a' Fel-peres, elegendendő-képpen vitathatja a' zálogot azzal-is, ha meg-mutathatja, hogy reá-adást (*auctio*) vett fel-reá; hanem ha az Al-peres birtokának más okát adhatná *D. 9. P. 112.*

4-szer Meg-lehet a' zálog' valóságát olyan engedmény-levéll-el-is (*Cessionales*) mutatni, mellynek erejével az engedményesnek hatalom adatott, hogy a' kérdésben lévő jófszágot, mely az előtt más kéznél volt, magához válthassa, ez pedig azon engedelem mellett a' jófszág' birtokába lépett *D. 9. P. 112.*

5-ször Levelek nem lévén, Tanu-bizony-
ságakkal-is meg-lehet a' zálog' valóságát mutatni.

6-szor Tudok oly' példát-is, hogy a' Fel-
peres elegendő próbák nélkül szükölködvén,
törvényesen meg-intette a' Birtokost a' zálog-
nak visszaza-adása véget; e' pedig egy ügyüsé-
gében azt felelvén, hogy még esztendei tart-
ják, magát úgy el-árrúlta, hogy a' Fel-peres
a' törvényes intésre adott feleletben gyökerez-
vén minden keresetét, szaván meg-fogta a' ha-
rist, és arra kényszerítette, hogy magának az Al-
peresnek kellett elő-mutatni a' zálogos levelet,
és úgy önnön maga ellen fegyvert adni.

De nem elég a' zálognak vitatására a' Job-
bágyi szabás (*Urbarium*), vagy Jegyzemény
(*Conscriptio*), vagy egyéb e' féle magános há-
zi irományok, mellyek hitelesség nélkül szü-
kölködvén, zálogos vallást éppen nem mutat-
nak *D. 14. P. 201.*

Valamint szinte azon esetben-is, midőn egy
Helységben két Földes Úr lévén, egyiknek jobb-
ágygya a' Közönségesből tett irtoványt a' má-
sik Földes Úrnak el-zálogosítja: az el-zálogo-
sító jobbágyinak Földes Úra nem követheti azon
irtoványt magának visszaza-adattatni oly szin alatt,
hogy azt annak előtte az ő jobbágygya birta,
és sajátága nem lévén, azt el-nem zálogosít-
hatta; mert ezt csak a' vidékiek ellen állíthatja,

nem pedig a' Köz-birtokos (*Compossessor*) ellen: ugyan azért, ha keresete mellett boldogólni akarna: meg-kellene nekie nyilvánáságon mutatni, hogy a' kérdésben forgó irtovány valóságosan az ő magános (*privatum*) tulajdosa volt *D. 4. P. 199.*

§ 567. mind annak háromlását,

A' velős keresetben nem csak a' zálognak valóságát meg-kell mutatni; hanem egyszerűs-mind azt-is, hogy a' kérdéses jószág arról, ki azt leg-először zálogba vette, kézről kézre az Al-peresre szállott §2. 1-mae, *D. 2. P. 199:* és ezt nevezzük zálog' háromlásának (*Devolutio Pignoris*) Jelesen: ha a' zálogos levél nem egész Faluról, vagy puztáról, hanem csak egy-néhány telekről, vagy valamely részről szól, főképp' ha többen vagynak azon Faluban, vagy puztában Birtokosok: a' kereset' tárgyát úgy kell az Al-peres' birtokához egyengetni (*acquisitionem Possessorio Incatti applicare*), hogy ki-világosodjék: mellyik bírja a' kérdésben lévő zálogot?

Ezen háromlást azért kell meg-mutatni, mivel hajdont a' zálogos vallások Hiteles Helyeken tétettetvén a' zálog régen ki-váltatott, a zálog levél pedig azon Hiteles Hellyen fennmaradott; és egyéb-aránt-is meg-történik, hogy a' zálogos vallás csak papiroson állván, végre
nem

nem hajtatott, és így abból semmi próbát venni nem lehet; ha csak az ki nem bizonyodik, hogy az első Zálogos annak birtokába lépett, és így kézről kézre a' mostani Birtokosra háromlott *D. 8. P. 112.*

De ha mindjárt nem lehet-is a' zálognak kézről kézre-való háromlását nyilvánságosan meg-mutatni; még-is elegendendőnek találtatik a' zálog' vitatására az, ha rész szerént a' zálogos levélből ki-tetszik, hogy a' kérdésben lévő telekre (*Sessio*) a' régi Tulajdonosnak neve reá szaradott, rész szerént pedig a' Tanúk' vallásokból ki-bizonyodik, hogy éppen azon nevezetű teleket az Al-peres bírja, és hogy azon Helységben nincs több telek, a' mely ugyan azon nevet viselné, nem-is vólt ember' emlékezetétől fogva; ellenben pedig az Al-peres által birt telek azon nevezetét régtől fogva megtartotta *D. 18. P. 114.*

§ 568. mennyiségét, és fekvését

Számtalan olyan zálogos levelet olvastam már, mellyekben csak általlyában (*in abstracto*) vólt a' zálogba vetett jószágról emlékezet a' nélkül, hogy környül-állásosan ki-vólna téve annak mennyisége (*quantitas*), és fekvése (*localitas*). Ezen esetben világosan meg-kell a' Fel-peresnek mutatni nem csak azt, mennyi vólt a' zálogba vetett jószág *D. 2. P. 199*; hanem

egyfzer-'s-mind azt-is, hol fekszik, és mellyik az? mert különben, ha nyerttes lenne-is a' perben: a' Biró nem igazúlhatna-el akár az ítéletben, akár annak végre-hajtásában, nem tudván hol, mit, és mennyit kelljen nekie zálog-képpen oda-itélni, és el-foglalni *D. 12. P. 201.*

Nem tartozik azonban a' Fel-peres a' zálog' fekvését nevezetesen ki-jelelni akkor, midőn az egész Helységet, vagy puztát, vagy annak azt a' részét, mellyben a' zálog fekszik, az Al-peres bírja, elég lévén ezen esetben a' telekeknek, vagy szántó földeknek számokat ki-tapogatni: akár honnét hasítassanak-azok ki a' foglaláskor.

§ 569. meg-mutathatja;

Által-láthatják ezekből az ügyesek, mely terhes próbákon kell által-menni a' zálogos kezeseknek: ne-is csudálják tehát, hogy Magyar Országban egy zálogos per fél századig, vagy tovább-is húzódhatik. Ne rágalmazza azért senki akár az Ügyész' tunyaságát, akár a' Biró' kése delmességét, akár a' Törvény-folyás' módjának rendetlen mi-vólttát; hanem vádolja inkább vagy Eleit, hogy az el-zálogosításkor jobban nem vigyáztak, vagy magát, hogy a' próbákat annak idejében elő-nem kereste, és próbák nélkül vaktában perlekedni kezdett: mintha bizony

az Al-peresnek az idéztetéstől (*Citatio*) tüstént meg-ijjedni, és birtokáról le-mondani kellene.

Bé-vett szabása az már Honnyunkban minden Birtokosnak, hogy midőn birtokának oka felfezgettetik, csak azt feleli rövideden: *birom, mert birom*; nem-is tartozik birtokának okát adni mind addig, míg a' kereső fél próbákkal nem szorítja őtet.

Ez az oka, hogy a' zálogos perben mind addig nem tartozik az Al-peres akár törvényes intésre, akár a' per' folyttában felelni, míg a' Fel-peres környül-állásosan meg-nem mutatja mind azokat, mellyeket az 564 dik, és következő §-ok szerént meg-mutatnia kell: t. i. vérségét, a' zálog' válóságát *, háromlását, mennyiségét, és fekvését * *.

* Mivel pedig az 566-dik § szerént a' velős keresetnek sarkalattja leg-inkább az eredeti zálogos levélen építetik: erre az el-zálogosító Tulajdonosnak úgy kell vigyázni, mint két szeme' viláगरa. Éppen nem hagyhatom tehát helybe némely-szegényebb sorsú Nemeseknek azon vigyázatlan tetteket, hogy jószágjokat zálogba vetvén, a' zálogos levelet csak otthon, négy szem közt iratják-meg egy párban, és csak hogy a' pénzt fel-vehessék, a' zálogos levéllel többet nem-is gondolván, azt a' zálogos félnél hagygyák. Ebből következik ofztán, hogy el-telvén a' kötött esztendő, midőn azt vizfsza-váltani akarják, semmi iromány nem lévén kezek közt, azt foganatosan nem kereshetik; mert a' zálogos fél (ha csak lelke-isméretétől furdal-

tatván magába nem tér) a' keze közt lévő zálogos levéllel el halgatván; és a' zálog' valóságának meg-mutatását sürgetvén, csak azzal védelmezi magát, hogy *birja, mert birja; — a' ki igazságot tart hozzá, mutassa-meg azt.*

Nem úgy a' zálogos félnek van 'szüksége a' záloglevélre, mint inkább az el-zálogosító Tulajdonosnak. A' zálogos félnek elég bátorsága van magában az általtvett birtokban; de semmi bátorsága nints a' Tulajdonosnak: ha a' zálogos levél csak a' Zálogosnál marad; magának pedig sem birtoka, sem levele nincs, mely által idővel sajátságát vízfza-vehetné.

Leg-bátorságosabb tehát a' zálogos levelet vagy Hiteles Hellyen (mint régenten vólt 60. r-mae) vagy legalább a' Vár'megye-beli Tiszt-viselők úgy-mint Al-Iszpany, vagy Szolga-Biró, vagy legalább Esküdtt előtt 60. 1622. tenni: a' honnét mind a' két fél akár-mikor ki-veheti annak hiteles mását. Ha pedig magános helylen tétetik a' zálogos vallás 52. 1655.: nagyobb bátorságnak okáért nem tsak irás tudó Tanúknak jelen-létekben, és alól-írásokkal kell azt meg-tenni; hanem egyszer's-mind két egyenlő párban ki-kell azt mind a' két félnek adni.

Nem-is lehet tellyes hitelt adni olyan zálogos leveleknek, mellyeket sem az el-zálogosító Tulajdonos, sem a' jelen lévő Tanúk (írást nem tudván) önnön kezekkel alól nem irnak, hanem csak keresztt-vonásokkal erősítenek. Mett tefzem, hogy mind a' Tanúk, mind magok a' felek meg-halván, kérdés adja-magát elő a' keresztt-vonásnak valóságáról: Ki mutat-hatja azt-meg, hogy éppen az tette a' levélre keresztt-vonását, kinek neve oda van írva? hiszen keresztt-vonást akár-ki-is tehet a' levélre.

* * Hasonló vigyázatlanságot követnek-el azok, kik nem tekintvén azt, hogy az 568-dik §-nak értelméhez képest nem csak a' zálog' valóságát, hanem annak mennyiségét; és fekvését-is meg-kell mutatni, nem fontolván-meg azt, mely nehéz próbákon kell ma-hólnap által-menni a' maradékoknak, ha zálogba vetett örökségeket visszfa-váltani akarják, csak általában teszik ki azt, a' mit el-zálogosítanak (p. o. *ebben a' helységben lévő örökséget, vagy teleket, minden hozzá tartozandókkal, vagy ebben a' dülöben lévő darab szántó földet 's a' t'*), és annak számát, mennyiségét, és szomszédságát körül-állásosan ki-nem teszik. Hogyan válthatják-azt osztán a' maradékok száz vagy több osztendő után visszfa, ha reá nem tudnak menni? Meg-mutathatják ugyan a' zálognak valóságát; de még se tartozik (*a' Világi Biró előtt*) attól el-állani a' Birtofos, míg az-is körül-állásosan ki-nem nyilvánodik: mennyi a' zálog, és nevezetesen mellyik az, 's hol fekszik?

Elejét kell venni mind ezen nehézségeknek a' zálog levélben, és ki kell körül-állásosan tenni a' zálognak mind mennyiségét, mind szomszédságát, nevezetesen, mellyik helységben, határban, dülöben, kinek s' szomszédságában fellyül, 's alól, nap-kelet 's nap-nyugott, vagy dél 's éjzrak felől.

Mivel pedig mind ezeknek elő-számlálások terhes volna a' feleseb számú telekekre, és hozzá tartozandó kint-valóra nézve: minden nevezetesebb zálog-tételkor leg-tanácsosabo a' jószágnek hiteles jegyzeménnyét (*conscriptio*) a' zálog-levélhez kapcsolni, és azt a' felek által alá-iratni. Szükséges a' többi közt e' féle jegyzemény az épületek, és a' jószágnek egyéb minősége miatt-is, hogy a' ki-váltáskor ki tessék: mit épített, mit javított, mit rontott a' zálogos fél a'

hoz képestt, a' mit zálogba által-vett. Egy szóval: úgy kell vigyázni minden Tulajdonosnak az el-zálogosításkor, hogy minden akadályoknak, mellyek a' kiváltást valaha meg-nehezíthetnék, elejét vegye.

§ 570. söt a' meg-kináltt zálogos fél.

El-telvén a' kötött esztendők, ha a' zálogos fél barátságosan meg-kérettetvén a' zálogot vissza-bocsátja, jó; ha pedig barátságosan azt ki-nem ereszti: kinszerítetik az Örökös Biró' eleibe folyamodni, és a' dologhoz törvényesen fogni.

E' féle törvénykezés közönségesen a' törvényes intésen kezdődik. Tudni-illik vagy bizonyos a' zálogon fekvő somma, vagy nem. Ha nem bizonyos: leg-tanácsossabb a' Zálogost kisebb summával, tudni-illik vagy 3 forinttal (ha a' Vár'megyénél), vagy 6 forinttal (ha a' Királyi Táblánál akarja keresni) törvényesen * meg-kinálni a' végett, hogy fel-vévén e' kisebb sommát, a' többit számítsa-öszve (*liquidet*), és a' zálogot ereszse-ki 56. 1655. Ha pedig a' zálogon fekvő somma bizonyos: akkor egész summával kínálhatja-meg törvényesen a' zálogos felet, hogy azt fel-vévén, a' zálogot bocsássa-ki. A' meg-kináló Biró' kezébe le-tett, és a' meg-kináltt fél által 15-öd' nap alatt fel-nem vett egész sommának 20-ad' része minden esetre, akár mellyik fél légyen a' nyert-

tes, a' Birót illetvén, ha a' sommát a' per' kimenetelig tovább-is gond-viselése alatt tartja.

De hogy az egész sommával-való törvényes meg-kinálásnak az 571-dik §-ban előfordulandó fogantja légyen: azt nem csak mutatni ('s mint-egy 'sákban macskát árrúlni); hanem az Intő Birónak le-olvasni, és a' pénznek vólta-képpen-való le-olvastatásáról-is Tanu-levélet kell venni a' meg-intő Birótól; mert ha a' meg-intetett fél meg-mutathatja, hogy a' kérdésben forgó somma nem vólt a' Biró' kezénél: mind a' meg-intés sikertelen, mind az abban gyökerezett vád-levél fogantatlan lenne
D. 1. P. 1.

* A' kisebb sommával való törvényes meg-kinálás akár a' per előtt, akár a' per' kezdetén az idéztetés' (*citatio*), vagy fel-vétel' (*levata*) alkalmatosságával meg-tétetethetik.

§ 571. pénze vesztetté lehet:

Már Első Mátyás (25. 1486), és 2-dik Uláfló (65. 1492) Dicső Királyaink ki-keletek azon Zálogosok ellen, kik az egész sommával törvényesen meg-kináltatván sem azt felvenni, sem a' zálogot ki-bocsátani nem akarják: hogy t. i. e' féle u'sorások (*foeneratores*) nem csak a' zálogon fekvő pénzeket el-vesztesz-
fzék; hanem büntetésül még annyi summában
marazs

marasztaltassanak 24, 71. 2-ae a' Királyi Tábla által 7. 1504.

Ezen büntetésnek első része (hogy t. i. e' féle u'sorások a' zálogon fekvő pénzeket egészen el-vefeszszék) későbbi törvény által is 29. 1638 meg-erősítetett, és az az aránt hozandó ítéletre egész 600 forintig a' Vár-megyéknek-is Hatalom adattatott; a' Felsőges Királyi Törvény-szék (*Curia Regia*) pedig egy általlyában pénze-vefeszettnek itéli azt, a' ki az egész somával törvényesen meg-kináltatván sem a' zálogot ki-nem ereszti, sem okát nem adhatja akaratosságának *D. 15. P. 201*; sőt e' féle u'sorás, ha a' pert törvénytelen tekervényekkel húzza-vonja: Verböczy' 2-dik Részének 71-dik cikkellyéhez képestt a' per' folyta alatt vett haszon-vételben-is marasztaltatik *D. 13. P. 201*. Valamint azon esetben-is, midőn az egész somával meg-kináltt zálogos fél azt fel-vefzi ugyan; de a' zálognak valamely részét akár-mi okra nézve ki-nem bocsátja: az ez eránt indítandó zálogos perben, midőn a' zálognak hátra-lévő része tőle el-íteltetik, azon egy úttal annak időközben vett haszna' vételében-is marasztaltatik *D. 28. P. 116*; de a' perre tett költségek sem ezen esetben, sem akár-mely más zálogos ügyekben a' Fel-peresnek egy általlyában oda nem íteltetnek *D. 11. P. 200*.

§ 572. ha okát nem adhatja akaratosságának;

Valamint másnak örökségét az egész sommával lett törvényes meg-kinálás után le-tar-tóztatni felette vétkes, úgy ezen törvénytelen teteményre szabott büntetés-is valóban elég te-temes: és azért nagy vigyázattal vagynak a' Birák, hogy csak akkor érdekelje ezen bünte-tés a' Zálogost, midőn éppen semmi törvényes okát nem adhatja akaratosságának. Nem veszti tehát pénzét:

1-ször Ha a' törvényes meg-kináláskor a' pénz vólta-képpen le-nem olvastatott *D. 1. P. 1.*

2-szor Ha a' zálogon fekvő egész sommá-val meg-nem kínáltatott; hanem a' le-olvasott pénzen fellyül még vagy a' zálogos sommára, vagy reá-adásokra (*auctio*) valami (akár mi kevés legyen-is az) hátra maradott fizetni-való; vagy ha a' zálogra tett javításoknak meg-téri-tések a' meg-kináláskor meg-nem vólt ígérve: mennél inkább mentt tehát ezen büntetéstől a' zálogos fél akkor, midőn nem az egész, ha-nem csak kisebb sommával (3, vagy 6 forint-tal:) kínáltatott-meg *D. 17. P. 201.*

3-szor Ha a' meg-kináló fél a' zálogos le-vélben foglaltatott törvényes fel-tételek közül valamelyiket meg-nem tartotta *D. 2. P. 1.*

4-szer Ha a' zálog nem oly világas, hogy azt minden további vitétas nélkül egyfzeri törvényes meg-intésre ki-bocsátani tartoznék

5-ször Ha a' törvényes meg-kinálást Királyi Tábla' Jegyője tévén-meg, a' végre nem vólt az Itelő Mesterétől ki-küldve.

6-szor Ezen tetemes büntetésre csak magoknak az Örökösöknek t. i. az el-zálogosító Tulajdonosnak, vagy fiának, vagy osztályos Attya' fiának lévén keresetek, nem veszi pénzét az a' Zálogos, a' ki a' Szomszéd által az egész sommával meg-kináltatván, azt fel-nem veszi; mert az csak a' Szomszédnak elsősége ellen, nem pedig az Örökösnek sajátása ellen szegezi magát 24. 2-dae.

7-szer Említett büntetés csak azokat érdekelvén, a' kik az Örököstől zálog-kötés mellett által-vévén a' jószágat, a' kötött esztendőknél el-telések után annak visszafizetésére magokat kötés által le-kötelezik 24. 2-dae, vagy a' kik törvény szerént való § 546, vagy kinszerített § 547. zálogot csak ideig óráig bírnak, nem veszi pénzét az, a' ki örökre vette ugyan-meg a' jószágat; de a' vallás-tétel csak magános peccsét alatt mentt véghez; vagy a' ki valamely jószágat a' Felsőges Kamarától oly fel-tétellel örökre meg-vesz, hogy a' Felsőges által-is meg-erősítessék, vagy Királyi adomány hozzá járul-

rúljon; azomban pedig e' féle meg-vétel után ugyan azon jószágat más fel-kérvén, és reá Királyi adományt nyervén, ezen adományasnak azt az egész sommával lett meg-kinálás után ki-nem ereszti; mert a' Felsőes Kamarával tett Kötés belső formájára nézve örökséget foglal magában, és csak külső formájára nézve, a' mennyire t. i. Királyi adománnyal meg-nem erősített, tekintetik zálog-képpen *D. 3. P. 1.* Sőt: noha az Al-peres az Anya-perben (*fundamentalis*) magát elegendő-képpen nem védelmez, vén a' sommának el-vesztésében marasztaltatik; de ha a' pert meg-ujjítván (*novisando*) el-műlasztott védelmére elegendő okokat hoz elő: a' tőle el-itélt sommát ismét vissza kapja *D. 29. P. 117.*

Kiki által-látja ezekből, hogy az egész sommával-való meg-kinálásnak csak akkor van helye, és foganatja, midőn a' zálog nem régi, semmi kérdések alá vetve nincs, a' somma bizonyos, és semmi javításak ki-nem tetstzenek. Nem-is tanácsos vaktában az egész sommával meg-inteni a' Zálogost; mert a' ki a' kákán-is csomót keresni szokott, vajmi könnyen talál oly okot, mely őtet a' somma' el-vesztésétől meg-menti; a' meg-intő Biró pedig nem tartozik a' kezéhez le-tett, és a' zálogos fél által fel-nem vett egész sommának nekie járandó 20-ad részét el-engedni.

§ 573. nem ok-vetetlenül szükséges azonban a' törvényes meg-kinálás.

A' mint előre bocsátám: egész sommával csak akkor kell eleve meg-kinálni a' Zálogost, ha sem a' zálog, sem a' rajta fekvő somma éppen semmi kérdés alá nincs vetve, sem valami javítás ki-nem tetszik, és a' Tulajdonos az 571-dik §-ban említett büntetésre akarja idéztetni a' zálogos felet; mert ha ezen büntetésre nem akar ügyelni: hozzá foghat a' zálogos perhez a' kisebb sommával-való törvényes meg-kinálással, sőt minden törvényes meg-intés nélkül-is.

Ugyan azért: a' zálog ki-váltására ügyelő perben *Processus Reluitorius*: melyben t. i. csak a' zálognak ki-váltására, nem pedig a' fenn említett büntetésre ügyel a' Fel-peres) elegendő a' barátságos meg-kérés-is (*amica requisitio*) a' nélkül, hogy az Al-peres a' törvényes meg-kinálásnak el-múlásztása miatt, a' vád levélnek le-szállítatását (*condescensio actionis*) foganatosan sürgethetné *D. 2. P. 110*; és csak egyedül azon esetre szállítatik-az le, midőn a' törvényes meg-kináláson építetik, azomban az Al-peres sem az egész, sem a' kisebb sommával nem vólt törvényesen meg-kinálva *D. 1. P. 110*. De nem szállítatik-le a' törvényes meg-kináláson épült zálogos per akkor, midőn az Al-peres azzal az egész sommával, mely az eredeti zálogos levélben

ben foglaltatik, eleve meg-vólt kínálva; noha azt vetné latba, hogy azon eredeti zálogos sommán fellyül még több reá-adásokkal-is meg-van terhelve a' jószág; mert a' meg-kináltt félnek lett-vólna kötelessége mind ezen summákat a' meg-kinálás' alkalmatosságával öszve-számítani
D. 24. P. 116.

§ 574. Az ofztatlan zálogot

Láttuk az 519-dik, és 552-dik §-ban, hogy az ofztatlan jószágról valamint semmi más egyéb kötések egy általlyában, úgy zálogos kötést-is foganatosan tenni nem lehet; és a' mennyire azt valamellyik Atya-fi zálogba vetette: akár mellyik más ofztályos Atya-fi ki-kelhet sikertlen tette ellen; és a' mennyire e' féle zálogítás 1723-dik esztendő után tétetett: annak félre tételére (*sepositio*) foganatosan ügyelhet az Al-Birák előtt is a' nélkül, hogy a' Királyi Táblához kinszerítenék folyamodni annak el-rontása végett
47. 1723.

§ 575. akár mellyik ofztályos Atya-fi

Annyi igaza lévén az ofztatlan jószághoz egyik Atya-finak, mint a' másiknak, akár ki-is azok közül vissza-válthatja az ofztatlan zálogot, és a' kötött fel-tételeket, úgy-mint már magokban sikertléneket félre tétetheti; hanem ha a' zálogos fél azt bé-bizonyíthatná, hogy

a' Fel-peres az el-zálogosító Attya'fiával oly' egyeségre lépett, mellynek erejével a' kérdésben forgó jószágra nézve egyedül a' törvényes örökösödést (*legalis Successio*) tartván-fenn magának, minden egyéb igazságát azon Attya'fiának, ki azon jószágot zálogba vetette, által-engedte; mert már e' féle egyesség által a' közösködés, és ofztatlan állapot azon jószágra nézve meg-fzűnt *D. 16. P. 113.*

§ 576. visszfa-válthatja

Többeket illetvén az ofztatlan zálognak öröksege, sikeres ugyan a' zálogos vallás azokra nézve, kiknek abba be-folyások vólt; de fogatlan arra nézve, a' kinek hire nélkül történt. Ugyan azért: a' mennyi része van a' jószágban az el-zálogosító Atya-finak, annyira nézve fogatosok az általa kötött fel-tételek; de a' kinek be-folyása nem vólt a' zálog-vallásban, annak részére nézve sem a' somma, sem egyéb fel-tételek meg-nem állanak; hanem a' magára esendő részt minden pénz nélkül, és minden egyéb fel-tételeknek félre-tételével, úgy-mint más által sikeretlenül meg-terheltt tulajdonát akár mikor-is visszfa-veheti; a' mi pedig azokra esendő részt illeti, kik a' zálogos vallást tették: azt-is a' kötött ofztendőnek el-telése után, a' zálogos sommát le-tévén, ofztatlan vérségének erejével visszfa-válthatja. Sőt visszfa-válthatja

az ofztatlan zálogot még akkor-is, midőn a' többiek által tett zálogos vallást általlyában (*in abstracto*), úgy t. i. hogy az abban foglaltt fel-tételeket nevezett szerént emlékezetbe nem hozza, meg-erősíti; mert midőn a' többiek által tett zálogos vallást *általlyában* meg-erősíti, a' nevezetesen elő-nem hozott, következés-képpen előtte tudva nem lévő fel-tételeket helyben hagyni nem látztatik *D. 13. P. 113.*

§ 577. vagy egészen,

A' mennyire tehát az ofztatlan zálogra a' többi Atya-fiak által kötött elztendők akár a' per' előtt', akár annak folytában *az ítélet-hozás előtt* el-teltek: nem csak a' magára esendő részt, hanem azoknak részeket-is, kiknek az el-zálogosításba bé-folyások vólt, vízfza-válthatja az idegen Birtokostól azon egy úttal az, kinek hire 's tudta nélkül történt az el-zálogosítás *D. 15. P. 113.*

§ 578. vagy a' magára esendő részben:

De ha a' többiek által kötött elztendők még el-nem teltek: akkor csak a' magára esendő részt követheti foganatosan *cit: Dec.* Valamint szinte azon esetre-is, ha az ofztatlan zálog idő-közben vala-mellyik el-zálogosító Atya-finak, vagy maradékinak birtokába akár mi úton módon vízfza-jött: az, a' kinek az el-zálogosításba sem-

mi bé-folyása nem vólt, nem követheti az egész zálogot azon Atya'fián, ki annak birtokában van, hanem csak a' magára esendő részt; mert a' vérségnek, és ofztatlan állapotnak erejével az egész ofztatlan zálogot csak idegentől, nem pedig vér szerént való ofztályos Atya'fitól lehet el-venni *D. 22. P. 115*; nem különben azon esetben-is, midőn egyik Atya-fi az ofztatlan jószágát idegennek el-zálogosítván, a' másik azt egészlen vízfza-váltja; ha ofztán az el-zálogosító azt ismét ki-akarja váltani azon Atya'fiától, ki már birtokában van: az egész jószágot zálogos ügyelettel nem keresheti; hanem csak a' magára esendő részt követheti: azt-is pedig nem már úgy-mint zálogot, hanem úgy-mint örökséget ofztályos ügyelettel *D. 22. P. 202.*

§ 579. bátor ellenkezzenek-is benne a' többi Atya-fiak.

Midőn egyik Atya-fi az egész ofztatlan zálognak ki-váltására törekedik az idegen Birtokos ellen: keresetének foganatos mi-vólttát éppen nem akadályozhatják-meg a' többi ofztályos Atya-fiak, bátor oly írást adjanak-is magok felel, hogy a' magokra esendő részt tovább-is a' Zálogosnál meg-hagygyák *D. 11. P. 112*; vagy a' pernek folyttában új reá-adásokat (*auctio*) fel-

fel-vévén új esztendőket kössenek a' Zálogosnak *D. 1. P. 199.*

§ 580. Valamint pedig a' Zálogos fogatosan követheti javításait,

A' zálogos kötésnek tulajdonsága hozza magával, hogy a' mely állapotban által-adta jószágát az Örökös, szinte úgy vegye azt vizfsza-is: következés-képpen midőn a' zálog vizfsza-váltódik, minden javításokat, * p. o. irtásokat, * * fel-szántásokat, * * * fa vagy szőlő-ültetményeket, t. sz. trágyázást 'sa't' tartozik a' Tulajdonos illendő (*condigna*) becsű szerént meg-téríteni a' Zálogosnak.

Illyen javítások közzé tartozandó az, ha a' zálogos fél az el-pusztultt jószágát meg-népesítette *D. 6. P. 45.* De azon jövevény jobbágyak, kik a' Zálogosnak birtoka alatt a' kihólttaknak, vagy fel-szabadítottaknak (*manumissi*), vagy el-költözőknek helyekbe ott letelepedtek, a' zálog' ki-váltásakor az Örökösnek jutnak; hanem ha a' zálogos fél más önnön saját örökségéről szállított-vólna a' zálogra jobbágyokat; mert már ezeket, úgy-mint sajátját, maga' számára meg-tarthatja *D. 16. P. 201.*

* Nem mind javítás az, a' mi a' jószág jövedelmét szaporítja; mert hogy p. o. ez előtt 12 esztendővel

vel egy Posonyi mérő búza egy, most pedig hat forinton kel, ez nem a' Birtokosok' szorgalmoktól, hanem az idő' mostohaságától függ. Meg-történhetik az is, hogy a' régi lapányos nád-derék, vagy sásas több száraz esztendőek alatt jó rétté válhatik, és jóval-is több jövedelmet hozhat. E' féle önként-való szaporodása a' jövedelemnek, mivel a' Birtokosnak szorgalma, és költsége nélkül esik-meg, javítás gyanánt nem vétetik, nem-is mégyen becsü alá, sem a' Zálogosnak meg-nem térítetik; hanem csak az olyan tulajdon értelemben vett javítások; mellyeket a' Birtokos tulajdon szorgalmával, és költségével ezközl *D. 5. P. 45.*

** A' javításnak betű szerént-való értelme azt foglalja magában, hogy jobbá tétettség, és több hasznot hozzon a' jószág. Illyen javításnak tartatott régenten az erdőknek ki-irtások; mert több haszna vólt a' rétnek, vagy szántó-földnek, mint a' temérdek szüette fának. Idő-járttával az erdők' irtása a' javítás színe alatt szinte pufztítássá vált, és a' fának szükét Ország szerént el-terjesztette. Nem javítás tehát már most (*sőt pufztítás*) az erdők' irtása: most tehát javításnak tartjuk csak a' sikertelen csemetéknek, bokroknak (a' hol azokból szálas erdőt várni nem lehet), tövisnek, és egyéb haszontalan növényeknek ki-irtásokat.

*** Hasonló éfzre-vétel alá vagynak vetve az ollytén fel-szántások, mellyek által a' hasznos kaszáló terméketlen szántó-földdé tétetik. Naponként tapasztaljuk, hogy a' mely réteken a' víz' folyttában, erdők közt bőven termett java a' leveles szénának, most jobbára vagy a' gyom, vagy köd, vagy ár-vizek, vagy vadak, és madarak el-ölik az oda vetett gabonát, és jó széna helyett alig terem gyomos szalma.

§ 581. hasznos épületeit,

Már az épületekre nézve más szabás van ; mert vagy meg-van határozva a' zálogos levélben a' teendő épületeknek minéműségek, és árrok, vagy szabad épület engedtetett, vagy semmi említés erántok nem tétetett, vagy az építés a' zálogos félnek nyilván meg-tiltatott.

Az 1-ső esetben a' kötés törvényt szab úgy, hogy akár mely nagy roppant épület tegyen is a' Zálogos ; mind-azon-által a' ki-váltásnak idejekor vagy a' zálogos kötésben meg-határozott-árron (ha meg-igéri) veszi azt által az Örökös, vagy el-bonthatja, és a' hová akarja, el-viheti azt a' Zálogos, ha a' zálogos kötésben meg-határozott árrát fellyül-haladná, és eránta barátságosan meg-nem alkhatnának.

A' 2-dik esetben-is (ha t. i. szabad épület engedtetett) a' kötés törvényt szabván, magára vessen a' Tulajdonos, hogy vigyázatlan tette miatt mind azon épületeket *illendő* becső szerént meg-kell nekie fizetni, mellyekkel a' Zálogos fél oly czéllyal meg-terhelte a' jószágat, hogy annak ki-váltását ez által-is meg-nehezítse. Mind-azon-által a' szabad építésre-való engedelmet-is oly józan értelemben veszem én (szabad másaknak más-ként gondolkodni), hogy a' szabad épület által csak hasznos, és a' jószághoz alkalmaztatott épület értetődik: nem-is tar-

toznék tehát a' csekély jószágra épített, és nem úgy haszonra, mint inkább gyönyörűsége, vagy-is a' zálognak tetemesebb terhére, és a' ki-váltás' meg-nehezítésére szolgáló roppant Kas-télyt meg-váltani az Örökös. Szinte úgy nem tartozik meg-váltani azon épületeket, mellyeket a' zálogos fél a' zálogos elztendőeknek elforgások után, törvényesen el-lévén tőlök tiltva, vagy per' folyttában egyedül, oly véggel épített, hogy a' jószág' ki-váltását azzal-is meg-nehe-zítse.

Midőn pedig a' zálogos levélben semmi említés nincs az épületekről, vagy, bár nyilván-ságosan meg-tiltatott volna-is az építés a' zálo-gos félnek; még-is tartozik az Örökös a' Záló-gos által tett nem csak *szükséges*, hanem *hasz-nos* épületeknek árrát-is *illendő* becsü szerént meg-fizetni; de ha az Örökös meg-mutathatja, hogy már az el-zálogosításkor voltak szükséges, és hasznos épületek: nem köteleztetik az ol-lyanokat meg-váltani, mellyeket a' Zálogos e-gészlen ujjan épített; méltán követheti ellen-ben azokat, mellyek már az el-zálogosítás' ide-jekor voltak *D. 25. P. 116.*

Nem kell azomban az épületeknek becsül-tetésekor becsü alá venni azon fákat, és egyéb épületre-való szereket, mellyek magából a' zá-logos jószágból ki-teltek; mert ezeknek csak haszna'-vétele illetve a' Zalogost, sajátsága pedig

az Örököst *D. 12. P. 46.* És egyéb-aránt-is: a' Zálogos csak annyiban, a' mennyiben *hasznos* épületeket vagy ültetéseket tett, kívánhatja az építésre tett költségeinek meg-fizetését. Jele- sen: ha a' Zálogos kertet épít, és fákat ültet- tet: ezeknek becsű árra a' szerént határozatit- meg, a' mennyire a' merő haszon-vételét fel-le- het venni: következés-képpen a' tatarozásokra (*reparatio*) szükséges esztendőnként-való költt- ségek le-húzzattatnak, és a' becsűnek sinór- mértékéül csak az a' merő haszon-vétel szolgál, mely a' rend-szerént-való tatarozásra szükséges költségekből meg-marad *D. 8. P. 45.* Igy té- tetvén-meg az épületeknek becsűje, azon költt- ségek, mellyeket a' zálogos fél idő-közben az épületeknek esztendőnként-való tatarozásokra tett, sem új becsű alá nem vétetnek, sem ne- kie meg-nem térítetnek *D. 4. P. 45.*

§ 582. és a' jószágra tett hasznos költt- ségeit:

Köteles az Örökös meg-téríteni a' zálog' ki- váltásakor a' határozásra, és a' jószágnak egyéb védelmére *D. 11. P. 45,* vagy az arányúság- nak (*proportio*) bé-hozttára *D. 38. P. 118,* vagy a' fel-mérésre tett hasznos költségeket; de nem tudhatja az Örökösnek-bé a' zálogos fél azon költségeket; mellyeket az Ország-sze- rént-való segedelmekre (*Subsidia regnicolaria*)

vagy fel-kelésre (*Insurrectio*) tett; hanem ha a' zálog-levélben ez-eránt más intézet tétetett volna: mert ezen esetre a' kötés törvényt szab.

§ 583. úgy tartozik meg-téríteni a' károkat-is;

Ha a' zálog annak természetében jár-vizfsza az Örökösnek: természetesen következik, hogy valamint a' Zálogos fél fogatosan követheti javításainak meg-térítését, úgy vizfszont tartozik ő-is minden pusztításokat, és károkat, mellyeket akár az épületekben, akár a' jószágban tett, egészlen meg-téríteni *D. 16. P. 201.* Ki-tetfzik csak ebből-is, mely szükséges a' zálogos levélben, vagy a' hozzá mellyékeltt jegyzeményben környül-állásosan ki-tenni: millyen állapotban van a' jószág az el-zálogosításkor: hogy a' ki-váltáskor légyen bizonyos sinór-mérték, a' mely akár a' javításokat, akár a' pusztításokat meg-határozza.

Midőn pedig a' zálogos félnek birtoka alatt a' józágtól valamely rész el-esik úgy, hogy azt annak természetében a' ki-váltáskor egészlen vizfsza-nem adhatja: azon el-esett részhez képestt annyi jutó pénzzel kevesebbet * fizet neki az Örökös a' zálogos sommából *D. 5. P. 199.*

* De midőn valaki jobb-ágygyát fel-szabadítván, és nekie egyszer's-mind azon jobb-ágy-helyett, mellyen

Ilyen lakik, le-kötvén, ezen két rendbeli jó-tettéért tőle valamely sommát fel-vészén; de meg-nem határozza, mellyikére mennyi sommát mérsékel: azon jobbágy-hellynek vizfsza-váltásakor az Al-Biró (*Judex pedaneus*) a' fel-szabadításért a' sommából semmit el-nem ítélhet az Al-perestől; hanem tartozik a' Fel-peres azt egéfszen vizfsza-fizetni *D. 9. P. 200.*

§ 584. de nem a' haszon-vételt,

Noha vétek ugyan a' szembe-tünő zálogot tartóztatni, a' pert az Örökösnek tetemes kárával esztendőről esztendőre húzni-vonni; mind-azon által az 571-dik §-ban elő-hozott eseteken kívül nincs törvényünk az eránt, hogy a' zálogos fél ügyét vesztvén a' per' folytta alatt bé-vett haszon-vételnek vizfsza-adásában marasztaltatnék.

§ 585. sem a' perre tett költségeket.

Szokták ugyan némely Birák az ügye-vez-tett zálogos felet a' perre tett költségekben-is marasztalni; sőt ez eránt némely Vár'megyéknek külön állítmánnyok-is vagyon; de a' Királyi Táblára jöven a' per, ott a' költség többnyire nem szokott oda íteltetni a' Fel-peresnek *D. 11. P. 200;* olyan esetben mind-azon-által, mikor a' Zálogos a' pert sokáig húzván, a' világas és bizonyos zálogot, csak azért tartóztatja, hogy a' jószágnak tovább hasznát vehesse: nem csak a' költségekben, hanem a' haszon-vételben-is marasztaltatik.

§ 586. A' zálogos per

Ki-tetszenek az előbbeniekből azon külömb-féle ügyeletek, mellyek a' zálogot tárgyalják: t. i. a' fel-tételeknek el-rontásokra (*ad invalidationem conditionum*), vagy (mellyékesen *accessorie*) azoknak félre-tételekre (*ad sepositio-nem*), vagy fel-váltásokra (*ad transvestitionem*), vagy a' sommának el-vesztésére (*admonitorium*), vagy a' zálognak ki-váltására (*liquidatorium*) czélyzó ügyeletek.

§ 587. vagy a' Királyi Tábla,

A' fel-tételeknek el-rontások, vagy fel-váltások minden esetre egyedül a' Királyi Táblának hatalmában lévén, a' mi a' ki-váltó ügyeletet illeti: meg-külömbözteti Törvényünk a' zálognak fekvését, és a' mely jószág több Vár-megyében fekvén, ugyan azon egy vallás-tétel mellett, és egybe-vett sommában * el-zálogosítatik, azt csak a' Királyi Tábla előtt lehet keresni 62. 1618, és ugyan azon egy perben két-féle ügyeletet meg-lehet egyeztetni úgy, hogy egyenesen (*principaliter*) ugyan a' több Vár-megyében lévő zálognak ki-váltására, mellyékesen (*accessorie*) pedig a' törvénytelen fel-tételeknek el-rontásokra czéllyozhat a' tetézett vád-levelél (*actio cumulata*) a' nélkül, hogy e' két-féle ügyelet meg-férhetetlen (*incompatibile*) volna *D.* 37. *P.* 118. Sőt: ha a' több Vár-

megyékben lévő zálognak ki-váltását a' kötött esztendőök ellenzenék, és ugyan-azon egy úttal azoknak el-rontások eránt a' vád-levélben említés nem tétettetnék: az egy-ügyű (*simplex*) zálogos ügyelettal a' Fel-peres nem boldogulhat; mert vádjának ellent-állanak az esztendőök, és ezeknek el-rontásokra nem vólt intézve az ügyelet *D. 3. P. 111.*

* Csak a' több Vár'megyében fekvő, és öszve-kapcsolt zálog (*Pignus colligatum*) eránt való Biróság illeti a' Királyi Táblát. Ezen öszve-kapcsolás pedig akkor van, midőn több rend-beli jószág *egy sommában* köttetik-le egyetemben; mert meg-történhetik, hogy ugyan azon egy zálogos levélben több rend-beli jószág foglaltatik ugyan öszve; de mindenikre nézve külön-külön somma irattatik bele: mely esetre nem lehet azt öszve-kapcsolt zálognak mondani; noha egy levélben van öszve foglalva: lehet-is tehát azt egyenként ki-váltani az Al-Birák előtt.

§ 588. vagy a' Vár'megye eleibe lévén utasítva,

Ha pedig a' zálogos jószág egy Vár'megyében fekszik: annak *ki-váltására* azon Vár'megye előtt kell a' pert kezdeni, * és pedig ebben-is a' zálogos somma választja a' Birót: t. i. Szolga-Birót illeti a' zálogos per 200 forintig, és illetheti egész 3000 forintig; az Al-Ispány pedig 200 forinton fellyül akár mely nagy sommáig lehet Biró e' féle ügyekben 35. 1729. Onnét ösz-

ofztán a' fellyebb-vitel (*appellata*) vagy birtokon kívül * * (ha a' zálogos somma 12 ezer forinton fellyül nincs), vagy pedig birtokból (ha a' 12 ezer forintot fellyül haladja) engedtetik-meg a' Törvény-székre, és onnét tovább 28, 29. 1729.

* Ez az oka: hogy midön a' Királyi Tábla előtt a' fiú-ág egyenesen ugyan a' leány-ágnak ki-zárására, mellyékesen pedig az egy Vár'megyében lévő jószág-nak a' Zálogosoktól leendő vízfza-váltására ügyel: ezen Zálogosokra nézve a' Biróság le-szállítatik D. 9. P. 14.

* * De ha a' zálognak valósága nyilván bé nem lévén bizonyítva, egyszer-'s-mind régi és homályos örökösödés eránt-való kérdések-is forognának-fenn: ezen esetben a' fellyebb vitel mindenkor birtokból engedtetik-meg az ügye vesztett Al-peresnek D. 16. P. 49.

§ 589. a' zálogot sem el-választani,

Mind ezek magától az eredeti zálogos levél-től határozatnak-meg úgy, hogy csak akkor illeti a' zálogos per a' Királyi Táblát, midön több Vár'megyében lévő jószág ugyan azon egy zálogos levélbe foglaltatik, és *egy summába* öfzve-kapcsoltatik: következés-képpen egy úttal, egy perrel kerestetik; mert ha valaki külön Vár'megyékben lévő jószágait bár egy időben, és ugyan azon egy zálogosnak el-köti-is; de minden Vár'megye-beli jószágról különös levelet készíttet; vagy egy levélben öfzve-foglalván ugyan,

ugyan, de mindenikre nézve a' sommát külön ki-teszi: már ezen esetben mindenik zálog eránt különös pert azon Vár'megye előtt, a' hol a' jószág fekszik, kell indítani.

Ha tehát több Vár'megyében fekvő jószág ugyan-azon egy levélben, és *egy sommában* van el-zálogosítva: nem lehet annak egy valamelyik Vár'megyében fekvő részét az egésztől el-választani, és azt azon Vár'megye * előtt keresni *D. 10. P. 200.* Sőt a' Királyi Táblát illeti a' zálogos per még arra az esetre-is, ha a' több Vár'megyében lévő, de egy levélben, és *egy sommában* el-zálogosított jószág több Birtokok között úgy fel-van osztva, hogy kiki közülök csak egy egy Vár'megyében lévő részt bir belőle; mert minden esetre bizonyos az, hogy noha a' birtok magok között a' Zálogosok között külön-külön Vár'megyékre fel-oszlott; még-is eredetére nézve mind ezen külömb-féle részekre fel-oszlott, és külömb-féle Vár'megyékben lévő jószág ugyan-azon egy zálogos levélben, és *egy sommában* volt öszve-kapcsolva *D. 4. P. 111.*

Valahányszor tehát egy zálogos levélben, és *egy sommában* több jószág öszve-kapcsoltatik, és az több zálogos Birtokosok között fel-osztódik: mind annyiszor perre kell idézni mindjajokat a' Birtokosokat *D. 35. P. 118:* hogy az egész öszve-kapcsolt zálog ki-váltódván, arányúság szerént kiki közülök a'hoz képestt részeseül-

süljön az egész öfzve-kapcsoltt zálogos sommából, a' mint a' zálogból többet, vagy kevesebbet birt *D. 33. P. 118.* De ha a' Fel-peres oly' nyilatkoztatást (*Declaratio*) téfzen a' perben, hogy bátor az Al-peres nem birja-is egézfzen a' zálogos levélben foglaltt jófzágat; mindazonáltal még-is az egész sommát nekie le-tenni kész: már ezen esetben nem köteleztetik a' többi Bir-tokosokat-is azon perbe idézni *D. 36. P. 118.*

* Azért nem engedtetik-meg, hogy a' több Vár'megyében lévő, és egy sommában öfzve-kapcsoltt zálogot el-választani, és annak egy részét az Al-Birák előtt keresni lehessen; mivel ezeknek nincs annyi hatalmuk, hogy az egész öfzve kapcsoltt zálogon fekvő sommát el-választhatnák, és mindenik darab jófzágra arányúság fzerént esendő részét a' sommának meghatározhatnák. Ugyan ezen okból következik az-is, hogy; noha egy Vár'megyében légyen a' zálog; még sem lehet annak egy részét az egézfztől el-választani, és a' Vár'megye előtt keresni; hanem a' ki csak valamely darabot akar az egész öfzve-kapcsoltt (noha egy Vár'megyében lévő) zálogból ki-váltani: a' Királyi Táblához kell neki folyamodni, hogy ott az egész zálogos sommából a' ki-váltandó darab jófzágra arányúság fzerént esendő somma meghatározassék.

§ 590. sem öfzve-kapcsolni nem lehet.

Egyedül az eredeti zálogos levél intézvénel azt a' kérdést: Királyi Táblát illesse-e a' zálogos per, vagy a' Vár'megyét? ha a' zálogos levélben csak egy Vár'megyében lévő

lévő jószág foglaltatik: az eránt egyedül csak azon Vár'megyé előtt lehet pert indítani; nem is lehet tehát több Vár'megyében lévő, és külön zálogos levelekben el-kötött zálogot egy perbe úgy öfzve-kapcsolni, hogy azt a' Királyi Tábla előtt egy úttal keresni lehessen.

Bátor tehát az Al-peres több Vár'megyében lévő zálogot birjon-is; de ha azon több Vár'megyében lévő jószágot a' Fel-peresnek Elei külömb-féle időben, külömb-féle zálogos levelek által részen-ként egy-mástól el-választva zálogosították-el, és az Al-peres azokat részen-ként váltotta magához: a' Királyi Tábla előtt indított ügyelet le-szállítatik *D. 6. P. 111.*

Sótt: midőn egy zálogos levélben egy Vár'megyében lévő jószág az Al-peresnek vólttaképpen zálogul által-adattatott, más Vár'megyében lévő, és már az előtt valakinek el-zálogosított jószág eránt pedig nekie engedelem adatott, hogy azt-is magához válthassa; mindazon-által: ha az Al-peres ezen engedelemmel nem élvén eme' más Vár'megyében lévő jószágot magához nem váltotta, és mind a' kettőt öfzve-kapcsolva nem birta: még ezen esetben is a' Vár'megyét illeti a' Biróság *D. 5. P. 111.*

§ 591. Hasonlít a' záloghoz

Az 545-dik, és 548-dik §-okban elő-adott tulajdonsága a' zálognak szoros, és tulajdon-

képpen-való értelemben lévén véve, vannak még azon fellyül két rend-beli kötések, melyek szoros értelemben nem zálogok ugyan, de foganatjokra nézve hozzá igen hasonlítanak: t. i. a' hív szolgálatnak ideig tartó jutalma (*Inscriptio temporanea*), és a' magános pecsét alatt tett örök vallás (*fassio perennalis sub privatis sigillis*).

§ 592. a' hív szolgálatnak ideig tartó jutalma,

Dicséretes szokás vőlt az a' régi Uraságaknál, hogy Tisztjeiknek hív szolgálatjokat egy-két jobb-ágy-hellyel (*Sessio*), vagy nemes Telekkel (*Curia*), vagy pusztával (*Praedium*) meg-szokták jutalmazni akár hál'adatosságjoknak jeléül, akár pedig azért, hogy egyéb Tisztjeiket-is a' jutalomnak kecsegtető reménysége által hasonló hivségre, és szorgalomra fel-gerjeszék.

Ezen jutalmazásak, vagy mérő hív szolgálatért (*pure*), vagy rész szerént hív szolgálatért, rész szerént pedig valamely csekély somának reá-fizetéséért (*mixtim*) külömb-féle fel-tételek alatt szoktak kötésbe tétetni, p. o. hogy a' meg-jutalmazott hív szolga holttaig, vagy 2-dik, vagy 3-dik, vagy leg-fellyebb 4-dik Nemzetségéig, vagy ennyi-ennyi esztendeig bír-
hassa

hassa azon jutalmat, az után pedig a' jutalmazó Tulajdonos, vagy maradéki azt ismét vagy ingyen, vagy ennyi-ennyi sommában visszaválthassák 's a' t'. A' mint tehát a' kötés tételik, a' szerént szab törvényt a' kötő feleknek.

A' mi azomban oda-fenn mondatott a' zálogról, mind azt jobbára ide-is lehet alkalmaztatni, azzal az észre-vétellel, hogy a' holttig tartandó jutalmazást az ofztályos Atya-fiak এখনem ronthatják azon szin alatt, hogy ők meg nem voltak kinalva *D. 16. P. 96*; és egyéb-aránt is csak úgy lehet a' hiv szolgálatnak jutalmazását elrontani, ha a' kötésben elő-hozott hiv szolgálatnak szinezett valósága meg-hamisíthatik *D. 5. P. 106*.

Illyen ideig tartandó jutalmazásokat szokott a' Felség-is tenni a' Kamara által; de nem tehet a' magva' szakádtához közelítő adományas a' Felség' sérelmével 26. 1715.

A' meg-jutalmazott fél nemtelen léttére ugyan az Ur' Széke eleibe tartozandó 41. 1729; de nem tartozik az előtt Törvényt állani, ha személyében Nemes 22. 1647.

§ 593. és a' magános peccsét alatt

A' peccsét a' törvényes tárgyakra nézve két-féle: úgy-mint közönséges (*publicum*), és mag-

gános (*privatum*). Szoros értelemben csak a^s közönséges pecsétet mondjuk hitelesnek (*authenticum*), nem azért, mint-ha a' magános pecsét mind gyanús volna; hanem, mivel ama'hoz nem férhet úgy a' gyanú, mint eme'hez.

A' hiteles pecsét ismét két'-féle: úgy-mint nagyobb, és kisebb. Amannak hitelessége mindenben: emennek csak némely tárgyokban van. Nagyobb hiteles pecséttel birnak a' Király, és a' Felsőg' nevében a' Fő Méltóságú Udvari Magyar Tanács 24. 1729, és a' Királyi Személyviselő, Nádor-Ispány, Ország' Birája, a' Nádor-Ispánnak, és Ország' Birájának Itélő-Mesterei, a' Káptalanok, és Hiteles Gyülekezetek (a' Városokra nézve a' Tárnok-Mester, és Horváth, Sclavonia, Dalmatia Országokra nézve a' Bán): következés-képpen *Nemesi * jószágat csak ezek előtt lehet örökre fel-vallani 13. 2-dae.*

Kisebb hiteles pecséttel birnak a' Vidéki Táblák, Vár'megyék, Városok; Mező-Városok, Faluk, az őket illető tárgyakra nézve. Ezeken kívül minden egyéb pecsét magános pecsétnek tartatik.

* Csak nemesi jószágról lévén itt szó, polgári örökséget csak a' Várai Biró, vagy Polgár-Mester, vagy két hites Polgár előtt lehet fel-vallani; nem-is volna foganatos a' hiteles pecsétű Fő-Birák, vagy Káptalan előtt tett vallás polgári jószágról 13. 3-ae.

§ 594. tett örök vallás:

Törvényt szab ugyan a' kötés a' kötő feleknek, következés-képpen a' mint a' kötésben meg-egyezéseket ki-nyilatkoztatták, a' szerént határoztatik-meg a' kötésnek minéműsége-is: és így a' vallás-tételnek ki-fejezéseiből (*expressiones*), és annak foglalatjából (*tenor*) lehet csak ki-tanúlni: örökre van e' fel-vallva a' jószág, vagy csak bizonyos időre zálogúl el-kötve. Az örök vallás t. i. ilyen ki-fejezéssel szokott tétettetni: *Örökre, és visszsa-válthatatlanúl (jure perpetuo, et irredemptibili)*.

De még ezen fellyül az-is meg-kivántatik ok-vetetlenül az örök vallásnak foganatos mi-vóltára a' nemesi jószágnak el-idegenítésére nézve, hogy Hiteles Hellyen, az az nagyobb hiteles pecsét alatt tétetessék 13. 2-ae; mert ha kisebb hiteles, annál inkább ha magános pecsét alatt tétettetik: mindenkor csak zálog gyanánt tekintetik 47. 1723, nem-is törölheti-el ezen Ország szerént szabott Törvényt némely itt-amott ne-talán bé-csuszott ellenkező szokás, vagy-is inkább visszsa-élés D. 18. P. 201.

§ 595. mely semmi-féle szin alatt

Az örök vallásnak sikeres mi-vóltára ok-vetetlenül meg-kivántatván az, hogy hiteles pecsét alatt tétetessék, még akkor sem lehet fo-

gatanosnak mondani a' magános pecsét alatt tett örök vallást, ha végső inség p. o. a' Török-fogságból leendő ki-szabadulás kényszerítetté volna reá a' fel-vallót *D. 6. P. 200.*

Oly szoros értelemben veszi pedig törvényünk a' hiteles pecsétet, hogy bátor az örök vallás két' Káptalan-beli, vagy Hiteles Gyülekezet-beli Személy előtt tétettetett, és alól-írássokkal meg erősítetett; még sem foganatos, ha azon két' Személy a' végre nevezetesen ki-nem völt küldve, és jelentését a' Káptalannak, vagy Hiteles Gyülekezetnek törvényes mód szerént meg-nem tette *D. 47. P. 93.*

Mennél inkább foganatlan az olyan örök vallás, mely csak a' Királyi Táblának Jegyzője előtt (*Juratus Tabulae Regiae*) tétettetett: noha ez a' végre nevezetesen ki-völt küldve az Itélő Mesterétől *D. 44. P. 92.*

§ 596. örökséget nem ezközöl.

A' magános pecsét alatt tett örök vallás egy-általlyában csak zálog gyanánt vétetődven, következés-képpen idejét, bár Királyi Engedelem, és tiszta Iktatás járult-vólna-is hozzá *D. 10. P. 33*, soha nem múlván *D. 1. P. 31*, a' fel-vallónak örökösi akár mikor-is visszaválthatják az e' képpen fel-vallott jószágat az Al-Birák előtt merő zálogos ügyelet mellett a' nélkül,

kül, hogy annak el-rontására kellene nekik ügyelni.

De ha annak el-rontására ügyelvén kereseteket a' sérelmen (*praejudicium*), következésképpen Verböczy' I-ső részének 58-dik, és 59-dik cikkelyén gyökerezik: a' fel-vállalt keresetnek vitatására leg-ottan meg-kell nekik mutatni nem csak vérségjeket (*condescendentia*), hanem ősi birtokjokat-is (*avium possessorium*): mellyeket bé-bizonyítván többé az Al-peres magát a' vallás-tételnek helyes okaival (*rationabilitas fassionis*) vagy azért sem védelmezheti, hogy a' köz hitelességnek velős fogyatkozása (*substantialis authenticæ defectus*) akár mely helyes okoknak elő-hozásokkal ki-nem pótol-tathatik *D. 24. P. 89.*

Bátor tehát valaki magános pecsét alatt örökre fel-vallván jószágát magát egyszer-'s-mind arra-is le-kötelezi, hogy ezen örök vallás-tételét Hiteles Hellyen meg-erősíteni fogja; de ha erre egyszer-'s-mind a' maradék-is le-nem kötelezi, és minek-előtte fel-vállalt kötelességét bé-tellegesítette volna, meg-hal: a' maradéki, kikre t. i. azon kötelesség ki-nincs terjesztve, azon jószágat merő zálogos ügyelet mellett visszaválthatják *D. 7. P. 200.*

Mivel azomban a' magános pecsét alatt tett örök vallásról szóló 1723-dik esztendő-beli 47-dik

czikkely csak az örökségnek el-idegenítését tárgyalja: nem lehet zálog gyanánt visszaváltani az olyan magános pecsét alatt örökre felvállott jószágat, mely nem volt a' felvállónak ősi öröksége (*avita haereditas*), hanem csak ideig tartó birtoka (*temporaneum possessorium*); mert ezen esetben nem lehet mondani, hogy az örökség el-vólna idegenítve *D. 12. P. 113.*

Nem különben: ha valaki az általa birt jószágat az örökösnek magános pecsét alatt visszaváltja: meg-bánván később tettet, azt a' magános pecsétnek színe alatt zálog gyanánt többé visszaváltani nem veheti; mert ezen esetben a' magános pecsét alatt az örökség el-nem idegenítetett, hanem inkább annak, a' kit illetett, visszaváltatott *D. 8. P. 200.*

TIZEN-KETTEDIK RÉSZ.

A' SAJÁTSÁGAT EL-IDEGENÍTŐ KÖTÉSEKRŐL.

---

§ 597. Le-mondunk a' sajátságról

Az előbbeni Részben láttuk azon kötések, mellyeknek erejekkel a' Tulajdonos által-adja ugyan másnak a' jószág' birtokát, vagy haszná' vételét; de fenn-tartja magának a' sajátságát: lássuk most azon kötések, mellyek által a' Tulajdonos úgy le-mond a' jószágáról, hogy annak nem csak birtokát, vagy haszná' vételét, hanem még a' sajátságát-is által-adja, és magától el-idegeníti.

§ 598. külömb-féle kötések által.

Azon kötések, mellyeknek erejekkel a' Tulajdonos nem csak birtokáról, hanem sajátságáról-is le-mond, e' következők: a' költsön (*mutuum*), társaság (*societas*), csere (*cambium*), adás-vevés (*emptio-venditio*), és adomány (*donatio*).

§ 599. Illyen a' költsön:

Már az 540-dik §-ban előre-hocsátottam a' költsönnek mind tulajdonságát, mind a' használattól-való külömbségét, Ebben t. i. az elenyészhető (*fungibilis*) vagyon úgy által-adat-
tatik másnak, hogy sajátjává légyen, vele kénye szerént szabadon élhessen, következés-képpen azt *el-költhesse*; de annak idejében szinte annyit, annak nemében, az az annyi számmal, annyi mértékben, olyan mi-néműséggel vissz-
adja.

Ily értelemben tehát nem csak kész pénzt, hanem gabonát, bort, szénát, fát, 's több e' féle el-enyészhető holmit lehet költsön adni úgy, hogy pénzért szinte pénzt, * gabonáért gabonát, borért bort 's a' t' tartozzék vissz-
adni az adós; mert ha p. o. pénz helyett gabonát (vagy vissz-
szont) kötnének egy-másnak: már ez nem vólna költsön, hanem adás-vevés; úgy ha p. o. gabona helyett bort kötnének egy-másnak: ez sem vólna költsön, hanem csere.

* Midön a' költsön adott pénznek értékje idő-közben meg-változik: az adósság' le-fizetése' alkalmazos-
ságával mindenkor azt az értékjét kell sinór-mértékül venni, mellyel birt a' költsön-adáskor.

§ 600. meg-készülvén eránta

Minekutánna az emberek közt-való bizodal-
matlanság oly nagy gyökeret verett, hogy szó-

ra és emberségre keveset hajtván, minden egymás között tett kötések nagyobb bátorságnak okáért írásba teszik-fel; de egyéb-aránt-is, bátor két leg-jobb barátok legyenek, kik egymás emberségében tellyes bizodalmodkat helyhezte-
tik; de mivel az ember halandó, hogy halálával az adósságnak az örökösire háromlandó terhe nyomát ne veszezsze: valamint minden egyéb kötések, úgy leg-inkább a' költsönt-is írásba tenni ha nem ok-vetetlenül szükséges-is; de bizonynyára igen-is tanácsos: hogy úgy a' kötelező levél által a' szembe-való adósságot (*Debitum liquidum*) annak idejében lehessen fogyanatosan vítatni, és az adóson, vagy örökösén meg-venni.

§ 60I. vagy az általlyában-valò,

Ezen Olasz szó: *carta bianca*, az az fehér papiros, úgy meg-magyarosodott már a' köz szokás által, hogy annak betű szerént-való értelmét nem értvén az idegen nyelvekben járatlanabb Magyarjaink, a' tulajdon értelemben vett tellyes kötelező levelet-is (*obligatoriales*) néha *Carta-biancának* nevezik.

Ezt én vagy azért sem hagyhatom helyben, hogy velős különbséget találok a' *carta bianca*, és kötelező levél között, és maga Törvényünk-is (37. 1729) meg-külömbözteti ezen szavakkal: *Chartabiancae, aut etiam formatae Obligatoriales;*

les; mert a' *carta bianca* nem egyéb egy merő fejer papirosnál, mellynek homlokára irattatik *carta bianca*, a' végére bal kéz felől az adósnak tulajdon keze' irásával ki-tétetik a' költsön vett *somma*, és annak kamatja * p. o. az az három száz forint százért hattal járó kamat' fejében (id est: *Rfni Tercenti erga sex percentuale Interusurium*); ennek által-ellenében jobb kéz felől ugyan tulajdon kezével az adós magát alája írja, maga pedig a' kötelező levél, és annak fel-tételei bele nem irattatnak; hanem a' hitelezőre (*creditor*) bizattatik azt irni kényne szerént az üresen hagyatott helyre, a' mit akar. * * Így tehát magát általlyában le-kötelezván az adós, e' féle üres vagy pufzta papirost lehet általlyában-való (*abstracta*) kötelező levélnek nevezni.

* Ez illyen üres papirosra kényne szerént minden egyéb törvényes fel-tételeket reá irhat ugyan a' hitelező p. o. hogy a' foglaláskor szabad válaftása (*selectivitas*) légyen; hogy az adós minden ügy-orvoslásokról (*juridica remedia*) le-mondjon 's a' t'; de nem követhet kamatot; ha csak az adós önnön kezével bele nem írja azt *D. 8. P. 155.* Úgy: nem gondolom, hogy bele irhatná a' hitelező azt a' közben-vetést: *egy-másért* (*in solidum*) azon esetben, midön ketten, vagy többen írják magokat alá az adósok az üres papirosra; ha csak nyilván-való említést nem tesznek eránta tulajdon kezekkel.

* * Könnyű ugyan egy üres papirosra egy-két betűvel a' nevét alá-irni; de ha fontolóra vennék a' könnyen

nyen hívő Emberek, mely nagy kárt okozhat ezen vigyázatlan tettek: bizonyára jobban vigyáznának magokra.

Némely tékozlók egész tencseket készítenek ez ilyen üres papirosokból, és azokat külömb-féle pénz-hajhászó (geßmüecker) biztossaik között ki-olstogatják, hogy itt-amott pénzt szerezzenek-öszve ízámokra, gyakorta azt se tudván, kinek mennyiről szóló üres papirost adtak; sőt gyakortább még a' sommát sem teszik-ki; hanem a' biztosra hagygyák annyit bele írni, mennyit fél-hajhászhat. A' bizttos a' keze alatt lévő üres papirost maga' hasznára-is fordíthatja: és így a' tékozló egyszeribe annyival teheti magát adóssá, mennyiről nem-is álmódozhatott volna; sőt egy-két esztendő múltván maga a' bizttos támadhat-fel úgy mint hitelező, elő-mutatván a' nála-lévü üres papirost. Mely alkalmatossággal mind-azon-által, ha az Al-peres az adósságnak valóságát fessegetvén, fél (*semiplena*) próbát mutathat-elő az eránt, hogy az üres papirosban ki-tett somma nekie le-nem olvastatott, és ez eránt hitét-is kész le-tenni; a' Fel-peres pedig a' pénznek vólta-képpen való le-olvasását (*numeratio pecuniae*) meg-nem próbálhatja: ezen körül-állásban az Al-peresnek a' hit le-tétel oda-itéltetik, és így a' pénznek vólta-képpen-való le-olvasása ellen tett ki-fogás által (*Exceptio non numeratae pecuniae*) az adósságnak valósága meg-hamisítatván, az Al-peres fel-oldoztatik

D. 12. P. 155.

§ 602. vagy a' formás kötelező levél:

Sokkal tanácsosabb tehát az adósra nézve a' kötelező levelet annak tellyes mi-vólttában, nem csak a' költsön vett sommára, és le-kö-

tött

tött kamatjára, hanem minden egyéb *törvényes* fel-tételeire nézve egészlen meg-irni * úgy, hogy nyilván benné-légyen foglalva mind a' hitelező-nek, mind az adósnak vezeték, és kereszt-neve, a' költsön vett pénznek, és a' kötött kamatnak vólta-képpen való mennyisége, a' helynek, és napnak, mellyen az adósság tétetett, fel-jegyzése, és minden törvényes fel-tételek, mellyekben a' hitelező, és adós felek meg-állapodtak 37. 1729, már Kálmán Király-is gondolkodván ez eránt *L. 2. Cap. 2.*

* A' mi a' kötelező levélnek meg-irását illeti: elég világas ugyan ez eránt említett törvényünk (37. 1729), hogy t. i. a' nap, hely, somma, és a' hitelezőnek neve az adósnak kezével bele nem lévén írva a' kötelező levélbe, annak erejével az adósságot meg-venni ne lehessen; tudjuk azomban minden napi tapasztalásból, hogy ezen törvényre már most igen keveset hajtanak a' mostani hitelezők. Javasolom tehát a' feleknek, hogy a' perben támadható kétséges kérdéseknek, és ne talán el követendő csalfa hamisításoknak el-mel-lőzésekre nézve vagy az *egész* kötelező levelet maga' kezével írja az adós, vagy leg-alább a' más' kezével írott, és az adósnak kezével alá-írott kötelező levélnek végére tulajdon maga' kezével reá írja az úgy neveztetett *id estet*, az az a' költsön vett sommát, és annak kamatját: azt-is pedig nem számakkal (*nume-ricè*), hanem betűkkel (*graphice*). Ha pedig az adós irni nem tudna: két' becsületés Tanu-bizonyáságnak jelen-léttét szükségesnek találnám: kik mind arról, hogy az ő jelen-létekben az adós előtt a' kötelező levél annak egész mi-vólttában fel-olvastatott, mind pedig arról, hogy tulajdon kezével tette-meg az adós

kereszt-vonását, irás-beli bizonysgat tegyenek *Colom.*
L. 2. Cap. 2; mert arról, hogy a' kötelező levélben
foglaltatott somma az adósnak valóságosan le-olvasta-
tott-e, vagy sem, nem igen szoktak a' hitelezők Ta-
nu-bizonysgat fel-keresni.

§ 603. hogy így szembe-való legyen az
adósság;

Szembe-való adósságnak (*liquidum Debitum*)
nevezte 1-ső Mátyás Királyunk 29. 1486 az ol-
lyan nyilván-való adósságot, mellyről semmi
kétségeskedés nem lehet; az az, a' mely kö-
telező levélbe foglaltatik, bizonyos sommára
meg-határozatnak, az adós által alá-irattatik, és
valóságos adósságnak meg-ismértetik. Nem le-
het tehát szembe-való adósságnak mondani azt,
a' mely kötelező levélbe foglalva nem lévén,
és az adós által tagadtatván, más próbák által
vitatatik, vagy mellynek valósága a' felek között
teendő szám-vetésből (*computus*) tetszik-ki.

§ 604. tartozik-is az adós,

Ki miként magát le-kötötte, a' szerént tar-
tozik a' fel-vállalt terhet viselni 17. 1486, 38.
1492. Tartozik tehát az adós magára vállalt
kötelességében el-járni, és a' mikorra az adós-
ságnak vizsgálata-fizetése a' kötelező levélben meg-
határozatott, vagy (nem lévén az ideje meg-ha-
tározva) a' hitelező által az adósság fel-mon-
da-

datott, köteleztetik nekie a' szerént eleget tenni,
a' mint magát le-kötötte.

Midőn tehát a' hitelező valamely község-
nek a' közönséges költségekre pénzt ad költsön,
és a' kötelező levél a' község' Elöl-járói által
alá-irattatván a' község' pecsétjével meg-erősít-
tetik: bátor az alá-írtt Elöl-járók azon pénzt
nem a' község' szükségeire, hanem önnön ma-
gok' hasznokra fordították; még-is az egész köz-
ség tartozik azt a' hitelezőnek vissza-fizetni,
szabad keresete lévén nekie az Elöl-járók ellen
D. 28. P. 158.

De mivel *csak az adóson* lehet az adóssá-
gat követni: el-adván valaki valamely ingó hol-
mijét, a' vévő pedig az árrát meg-nem fizet-
vén, ha azt ismét másnak el-adja: nem követ-
het az első el-adó eme' másik vévőn, kinél a'
portéka találtatik, szembe-való adósságot; mi-
vel ez magát nekie le-nem kötelezte *D. 29.*
F. 159.

§ 605. vagy örökösi,

Teherrrel járván az örökösödés 82. 1-ae,
105. 1647, nem csak az adós, hanem annak
örökösi-is tartoznak a' költsön vett sommát meg-
fizetni; a' mennyire a' reájok háromlott örök-
ségből ki-telik (*ad vires successionis*); mert
a' hol a' gyermekek tékozló Attyok után sem-
mi-

miben nem örökösödnek: annak adósságait fizetni nem tartoznak; valamint abban az esetben sem, midőn Attyok után semmiben nem örökösödvén, valamely régi Öseik által örök-re el-idegenttett jószágat Attyok halála után perrel vizsgálja-nyernek *D. 25. P. 158.*

Midőn pedig az örökösök Attyok adóssága miatt perre húzattatnak: mindjájokat (akár hányan, és hol legyenek) kell idéztetni (*citare*); de azon esetben, midőn a' kötelező levélben a' szabad választás (*selectivitas*) a' hitelezőnek engedtetett: nem szükséges, az örökösöket mindjájokat idéztetni, hanem csak azt, a' ki azon értéket (*fundus*) bírja, mellyet a' hitelező magának választani akar a' foglalásnak tárgyául; szabad lévén osztán ennek a' többi osztályosokon követni a' csorbulásának ki-póltatását *D. 30. P. 159.*

Sőt annyira ügyel törvényünk a' hitelezőknek bátorságjokra, hogy, ha egy valamely egész Nemzetség valamellyik nevezetesebb tagjának, és fiú ágon lévő maradékinak illendősebb élelmére nézve, a' nekie jutott részen felül még valamely darab jószágat ki-hasít; ez pedig mindenét el-költvén még azon élelmére ki-hasított jószágat is adósságakkal terheli: még ezen esetben is el-foglalhatják a' hitelezők azon jószágat *D. 2. P. 154.*

§ 606. vagy kezesse

Nem lévén az adósnak magának elegendő hitele (*creditum*), meg-kivánja a' hitelező, * hogy kezést (*fidejussor*) állítson maga helyett a' végre, hogy, ha maga az adós ne-talán nem fizethetne: a' kezes fizessen helyette; és így a' mint magát a' kezes az adósért le-kötelezte, a' szerént tartozik a' terhet viselni 38. 1492; és mivel az örökösödés teherrel jár 82. 1-mae, 105. 1647: nem csak maga a' kezes, hanem az örökösi-is, a' mennyire a' reájok háromlott örökségből ki-telik, tartoznak a' kezességnek terhét viselni.

A' kezesség azonban csak mellesleg-való (*accessoria*) kötelesség lévén, nem lehet a' kezesen többet követni, mint maga az adós magát le-kötötte, p. o. ha az adós kamatot nem kötött: a' kezes sem tartozik vele; de meg-eshetik, hogy szorosabban le-kötelezte magát a' kezes, mint maga az adós, p. o. meg-eshetik, hogy a' Férj, és Felesége alá-írják a' kötelező levelet; de sem az egy-másért való tehernek (*in solidum*), sem a' szabad tetszésnek (*selectivitas*) közben-vetése (*clausula*) nem irattatik a' kötelező levélbe; ellenben pedig a' kezes Férj feleségestől egy-másért, és szabad tetszésre le-kötelezik magokat: mély esetben erősebb a' kezeseknek, mint sem az adósoknak kötelességjek.

Vélős tulajdonsága pedig a' szoros értelemben vett * * kezességnek abban áll, hogy csak akkor, és annyira tartozik a' kezes fizetni, mikor, és a' mennyire az adóstól ki-nem telhetnék: nincs-is tehát a' hitelezőnek keresete a' kezesen mind addig, míg meg-nem mutathatja, hogy az adós perrel meg-támadtatván, és törvényes foglalás alá vettetvén, az egész adósságnak, és azzal járó mellesleg-váló terheknek ki-elégítésére nem találtatott nála elegendő érték: következés-képpen a' mennyire az adósnak értékéből ki-nem telt a' fizetés, annyira tartozik a' kezes a' magáéból ki-pótolni.

Ki-tetfzik ebből, hogy a' kezes ellen indítandó pert mindenkor az adós elleni tett foglaláson (*Executio*), és az adós értékjének fogytán (*defectus fundi*) kell gyökerezni; különben magától fogantatosan el-mellőzheti a' kezes a' hitelezőnek vádját (*Actio*):

De el-enyészik a' kezességnek terhe

1-szor minekutánna maga az adós meg-fizette adósságát;

2-szor Ha a' kezesség csak bizonyos időre volt meg-határozva, és azon időnek el-forgásáig a' hitelező nem követte adósságát;

3-szor Ha a' kezes még annak idejében törvényesen meg-intette a' hitelezőt, hogy még jó-

kor lévén, az adóst támadja-meg, azomban pedig a' törvényes meg-intéssel nem gondolván, késedelmessége, és gondatlansága által maga a' hitelező okozta, hogy idő' jártával az adósnak értékje el-fogyván, ki-elégítetése oly hofzszú porázra hagyattatott. Egyéb-aránt:

Annyiba vétetvén a' kezesség, mint maga az adósság, természetesen következik, hogy a' ki az 507-dik §. szerént adósságot nem tehet, annak kezessége-is sikeretlen.

* A' kezesség oly kötés lévén, mellynek erejével valaki más kötelességének bé-tellegesítését mellesleg magára is vállalja, valamint nem csak a' költsönből, hanem minden egyéb kötésekben ered a' kötő-feleknek kötelességiek, úgy a' kezesség-is nem csak a' költsönhöz, hanem minden egyéb kötésekhez-is járúlhat mellesleg, sőt még olyan személyes téteményből eredett kötelességekhez-is, mellyek pénz beli büntetést foglalnak magokban; de nem állíthat kezest magáért az, a' ki testi fenyíték (*poena corporalis*) alá van vetve 7. 1715.

* * Jól meg-kell azomban különböztetni a' szoros értelemben vett kezességet mind a' fel-váltástól (*ex-promissio*), mind a' vállalástól (*Constitutio Debiti*). A' kezesség által t. i. meg nem szünik az adósnak kötelessége, hanem csak úgy, és annyira tartozik a' kezés fizetni, ha, és a' mennyire az adóstól ki-nem telik; de a' fel-váltásban úgy el-enyészik az adósnak kötelessége a' hitelezőnek meg-egyezésével, hogy csak maga a' fel-váltó teszi magát adóssá; a' vállalásban pedig fenn-marad ugyan egy bizonyos meg-határozott ideig az adósnak kötelessége; de el-telvén azon idő, ha
ad-

addig meg-nem fizetett az adós : egyenesen meg-támadhatja a' hitelező a' vállalót, akár légyen az adósnál elegendendő érték, akár sem. Értem tehát a' vállalás által azt a' kötetést, mellynek erejével a' vállaló úgy le-kötelezi magát, hogy, ha az adós bizonyos meghatározott időre nem fizet: leg-ottan ő tartozzék tüstént fizetni a' nélkül, hogy azon időnek el-töltte után a' hitelező magával az adóssal perbe szállani kényszerítések. Mind-azon-által a' mennyire akár a' kezes, akár a' vállaló az adósnak terhét le-fizette: későbbben mikor akkor, meg-veheti az adóson azt, a' mit helyette fizetett.

§ 607. nem csak a' derék pénzzel,

Ki miként magát le-kötelezte, a' szerént tartozik terhét viselni 38. 1492. Tartozik tehát az adós a' kötelező levélben foglaltt sommát ugyan kész pénzzel visszafizetni.

Ha tehát p. o. valaki házat, szőlőt, vagy más a' félét vévén, az árrát le-nem tette, hanem magáról kötelező levelet adott: midőn ezen adósnak le-fizetése végett Törvénybe idéztetik, azon vett házat, vagy szőlőt nem tolhatja kész pénz gyanánt az el-adónak nyakába visszafizetve, ha van nekie pénzre fordítható egyéb jobb értékje *D. 24. P. 158.* Annál inkább nem köteleztetik az el-adó azon házat vagy szőlőt ugyan azon árrban visszafizetni; hanem, ha csak ugyan visszafizetve akarná-is venni: meg-kell azt a' foglaláskor illendő árra szerént becsülni, és csak az illen-

dő becsü szerent-való árban vétetődik vizsfa
D. 35. P. 160.

§ 608. hanem a' vagy le-kötött,

1622-dik esztendő-beli 46-dik cikkelyből az tetzik ugyan-ki, hogy még akkorban tilalmas vólt a' költsön vett sommától kamatot-is (*Interusurium*) venni; de meg-engedte már későbbi Törvényünk 144. 1647, hogy valamint az adósok száztól hat forint kamatot köthetnek, úgy a' hitelezők-is meg-vehessék azt, ha a' kötelező levélben le-van kötve.

Szabad lévén már tehát kamatot kötni a' kötelező levélben, valamint a' kötés törvényt szab a' kötő feleknek, úgy tartozik az adós a' kötelező levélben le-kötött kamat-pénzt-is időről időre vagy negyed', vagy fél, vagy egy esztendőn-ként * (a' mint t. i. a' kötelező levélben meg-van határozva) fizetni a' derek pénz (*capitale*) mellett.

* Törvényt szabván a' kötés a' kötő feleknek, tartoznék ugyan az adós a' ki-rendeltt időre a' kamat pénzt minden fogyatkozás nélkül le-tenni; de némellyek ki-sarolhatván egyszer a' pénzt a' hitelezőtől, további kötelességjéről csak hamar meg-felejtkeznek, és oly könnyeden veszik azt, hogy időről időre hallogatják a' kamat fizetést; sőt perre kényszerítik a' tovább várni el-úntta hitelezőt, és jól értvén a' pernek tekervényeihez, leg-kiváltt pedig az ellent-álláshoz (*oppositio*), húzomos ideig késleltetik annak ki-menetelet,

és esztendőről esztendőre húzzák orrán fogva a' leg-jobb indúlatú hitelezőt-is. Ez által tetemes kár háromolhatik leg-inkább olyan hitelezőre, a' ki a' kamatnak rendszerént-való fizetésére bizonyos számat tartván, egyéb gazdaságát, vagy kereskedését a' szerént intézte-el; azonban pedig annak idejében nem vévén a' kamatot, úgy meg-csökkent egyéb dolgaiban, hogy vagy lát-szatós fogyatkozást szenvedett, vagy elő-nem látott szükségét magának-is költsönös pénzzel kellett pótolnia. Vagynak olyanok-is, kik kézi munkára, vagy valamely hivatalra alkalmatlanok lévén, egyedül a' derék pénzeknek kamatjából tengődnek napról napra: ezek tehát vagy élelmekben látnak szüköt, ha annak idejében nem vehetik a' kamatot, vagy magok-is költsönös pénzre, sőt talám u'soráskodókra-is szorúlnak, és így azon kevés vagyonyok-is, mellyből éldegélni szoktak, az általok fizetendő kamat által még inkább meg-kevesedik.

Ha bé-vett szabás az, hogy a' ki oka az oknak, az oka az okozatnak-is (*qui est causa causae, est etiam causa causati*), és ha az okozott kárnak megtérítésére kényszeríteni lehet a' kár-tévőt: úgy vélekedném (én leg-alább), hogy e' féle esetekben jó volna talán vagy a' késedelmessége által okozott minden nemű kárnak megtérítésére, vagy az annak idejében nem fizetett kamattól járandó kamatnak fizetésére kényszeríteni e' féle akaratos adóst (utat mutatván erre az úgy neveztetett *Regula anatocysmi*): fő-képp' ha már a' kötelező levélben fel-tétel-képpen tételödnék említés eránta.

§ 609. mértékletes,

Igaz ugyan egy részről, hogy a' kötés a' kötő-feleknek törvényt szab, nem-is fér sére-

lem az önkénes akarathoz (*volenti non fit injuria*): melyből az következnek, hogy szabad annyi kamatot le-kötni a' kötelező levélben, mennyiben a' kötő felek egy-más közt meg-alkhatnak; de más részről az-is igaz, hogy a' kötéshez járuló fel-tételeknek törvényeseknek kell lenni 90. 1635, meg-is zaboláztathatik a' törvény által a' kötő feleknek szabad akaratjuk: mellyre-valo-nézve szabadságokban áll ugyan a' kötő-feleknek vagy a' kamattól el-állani, vagy azt száztól 3, 3 1/2, 4, 4 1/2, 5, vagy 6 forintra meg-határozni; de már 6 forinton fellyül egy általlyában tilalmazza azt törvényünk 51. 1715, 120. 1723.

§ 610. vagy Törvény által oda itélt

1647-dik ezftendő-beli 144-dik cikkelyből világosan ki-tetszik, hogy kamattal csak akkor tartozik az adós, midőn a' kötelező levélben magát reá le-kötelezte: ez az oka, hogy, ha az általlyában-való kötelező levélbe (az az üres vagy puszta papirosba) a' kamat-pénz nevezetesen az adósnak keze' irásával bé-nem irattatik, nem lehet azt az adóson követni. *Lásd a' 601-dik §-t.*

Bátor mind-azon-által a' kötelező levélben a' kamat-pénzről semmi említés nem vólna-is; de ha az adósság' vissza-fizetésének bizonyos ideje szabattatott, és akkorra meg-nem fizette-tett: azon időtől fogva jár leg-ottan a' törvényes

nyes kamat; sőt: bátor nem vólna-is a' vizs-
 zsa-fizetésnek ideje ki-íszabva; de ha a' hitele-
 ző a' *szembe-való* * adósságot *törvényesen* fel-
 mondotta: azon törvényes fel-mondástól szám-
 lálván szinte tartozik az adós kamat-pénzt-is fi-
 zetni *D. 7. P. 155.* Nem tartozik ellenben ka-
 mattal akkor, midőn sem a' kötelező levélben
 eránta említés nincs, sem a' fizetésnek ideje
 ki nincs íszabva, sem a' derék pénz *törvénye-
 sen* fel-nem mondattatott: bátor több ízben in-
 tette-vólna-is meg *barátságosan* a' hitelező az
 adóst, közel sem lévén a' barátságas intésnek
 annyi fogamatja, mint a' törvényesnek *D. 16.
 P. 156.*

* A' kamat csak *szembe való* adóssággal járván; ha
 az adósság oly kétséges, és homályos; hogy a' Fel-
 peresnek pótoló hittel kell annak valóságát vitéteni;
 ezen esetben, ha mindjárt *törvényesen* fel-vólt-is mond-
 va a' derék pénz; nem tartozik kamattal az adós
D. 26. P. 158.

§ 611. kamattal-is;

Ha az adós bizonyos jószágát oly fel-tétel-
 lel oda-köti a' hitelezőnek, hogy, ha ne-talán
 annak birtokából az ellenség által ki-zárattatnék,
 más jószágából eleget teend neki az adósságért;
 azomban pedig azon jószágát a' hitelezőtől az el-
 lenség el-foglalta: ezen esetben a' hitelező nem
 csak a' derék pénzt követheti az adósnak egyéb
 jószágából, hanem még a' törvényes kamatot-

is azon időtől fogva, miolta a' nekie le-kötött jószágoknak birtokától el-esett *D. 18. P. 157.*

Valamint pedig méltó, hogy az adós kamat-pénzt fizessen, úgy méltó az-is, hogy, ha a' hitelezőt a' somnával meg-kinálja; ez pedig elegedendő ok nélkül azt fel-nem vévén, perre fakad: a' meg-kinálás' napjától számlálván kamatot fizetni, annál-inkább a' perre tett költségeket meg-téríteni az adós éppen nem köteles *D. 3. P. 154. Lásd az 535-dik §-t.*

§ 612. sőt a' perre tett költséggel-is:

A' ki a' *szembe-való* adósságnak vizsgál-fizetésében akaratoskodván a' hitelezőt perre kinszeríti: minden költségeket tartozik meg-téríteni a' Fel-peresnek 31. 1659; de nem tartozik a' költséget meg-fizetni az 535-dik, és 611-dik §-okban elő-hozott esetekben: midőn meg-kinálván a' hitelezőt, ez minden ok nélkül haszontalan perre vetemedik *D. 3. P. 154.*

Meg-történik azomban, hogy az adós meghalván, az örökösi semmit nem tudnak az adóssága felől: mely esetben, minek előtte a' hitelező perre fakadjon ellenek, az adósságnak valóságáról bizonyosokká kell őket tenni; mert különben azt vethetik-ellen, hogy a' perre-való költséget nem tartoznak meg-fizetni: mivel per nélkül-is meg-fizették volna az adósságot, ha tudtak-vólna felőle,

§ 613. ha idejét nem múlta az adósság;

Meg-történhetett, hogy ki-fizettetvén az adósság, a' kötelező levél a' hitelezőnek keze között maradt, és az általa adott nyugtató levél el-tévelyedett, * és így a' hitelezőnek örökös a' kötelező levélre reá-akadván, azon adósságot másadszor ismét meg-vették az adóson, vagy annak maradékin. Ennek el-távoztatására azt rendelte az 1729-diki 37-dik cikkely, hogy a' mely kötelező levelek már akkor 32 esztendejket múlták, vagy el-múltához közelítettek: azok eránt 10 esztendőnek el-forgása alatt, következés-képpen leg-felnyebb 1739-dik esztendeig fel-ébredjenek a' hitelzők, és az adóssaik ellen ok-vetetlenül *pert indítsanak* (*procedant*), következés-képpen a' ki e' féle ideje múltt kötelező levél mellett 1739-dik esztendeig *pert* nem kezdett: bátor törvényes meg-intéssel igyekezett-is igazságát fenn-tartani; már azt örökre el-vesztette, ki-terjedvén a' Törvénynek ezen intézete még a' Királyi Ügyészre-is: bár oly adósságot követne-is, mellyel valaki a' Felségtől zálogba vett jószágért maradt-vólna adós *D. 30. P. 60.*

A' mi pedig azon kötelező leveleket illeti, mellyek 1729-dik esztendőben még idejeket nem múlták, vagy a' mellyek azóta költtek: azokra nézve az idő-mulás 32 esztendőre határozatott-meg úgy, hogy a' mely hitelező 32 esztende-

tendő alatt az adósságot vagy törvényesen, vagy leg-alább barátságosan fel-nem mondotta, vagy kamatját nem követte, vagy azt meg-nem mutathatja, hogy az alatt vagy a' derék pénznek valamely része, vagy a' kamat-pénz valamikor fizettetett: 32 ezftendő múltván leg-ottan érejét veszti a' kötelező levél.

* Olyan esetben, midőn az adós meg-mutatja, hogy az adósságnak le-fizetéséről nyugtató levele volt; de az akár mi okra-való nézve el tévelyedett: meg-engedtetik nekie, hogy az eránt a' pótoló hitet le-tegye, és így meg-menekszik a' másadszori fizetéstől *D. 3. P. 31.*

§ 614. de a' törvénytelen u'soráskodásnak-is

Hogy a' törvénytelen u'soráskodás ama' régi egy-ügyű Magyarok előtt ismérten dolog lehetett, csak abból-is arányozhatjuk, hogy régi törvényünk említést róla nem tett: noha egyéb gonosz teteményekre ki-terjesztette büntető ostorát. *Lásd Szent Istvány, Szent László, és Kálmán Dicső Királyainknak Törvényzeit a' Törvény-tárban.*

Nem akarom én itt feszegetni azt, kinek köszönhetjük, hogy ezen nemével az ember-telenségnek meg-ismérkedtek már némely el-fajultt magyarjaink-is, és közönségessé lett Hon-nyunkban azon gonoszság, mellyen el-ifzonyod-
ná-

nának dicső Eleink, ha a' mostani előkkel ösz-
ve-jönnének.

Elég az, hogy egyik neme ellen az u'sorás-
kodásnak már több ízben ki kel későbbi * tör-
vényünk (51. 1715, 120. 1723, 21. 1802), azon
hitelezőket érdekelvén, kik száz forint derek
pénztől több kamatot vesznek a' törvényesen
(144. 1647) ki-szabott 6 forintnál.

A' törvénytelen u'soráskodásnak másik ne-
mével-is meg-ismértetett bennünket a' 'sidóság,
és oly nagy gyökeret verett már, hogy némely
tekintetre nézve még a' leg-egy-ügyűebb nép-
nél-is el-hatalmazott, méltán-is fel-ébredtette az
1802-dik esztendő-beli Országos Gyűlésnek fi-
gyelmetességét.

Illyen az, midőn a' hitelező sokkal nagyobb
derek pénzt irat a' kötelező levélbe, mint-sem
az adósnak kész pénzü le-olvasott. * * Így
történt sokakkal, hogy midőn p. o. 1000 forint
derek pénzt vettek-fel, 1500 forintról, és an-
nak százért ó forintos kamatjáról kellett nekik
irni a' kötelező levelet, azt-is csak egy-néhány
hónapokra, vagy leg-fellyebb egy esztendőre.
El-telvén az ideje, vagy meg-adhatta az 1500
forintból álló egész sommát, vagy nem. Az
első esetben ki-vétett tehát az ablakon éppen
500 forintot, és annak le-kötött kamatját: hogy
meg-menekedjék a' költséges pertől, és orcza-
pi-

pirulástól. A' második esetben pedig azért, hogy egy-két hónappal meg-hofszabbítassék a' fizetésnek ideje, ismét reá kell nekie a' kötelező levélre írni valami 300 forintot, mint-ha való-ságosan le-olvastatott-vólna nekie, és így a' va-lóságosan le-olvasott első 1000 forintért már 1800 forintban lett adóssá. — Eme' másik elég rövid idő-is csak hamar el-telvén, már küfzö-bön áll a' hitelező, és ha az 1800 forint le-kö-tött kamatjával együtt tüstént meg-nem fizette-tik: tehát ismét reá irattatik azon kötelező le-vélre, úgy-mint új adósság, valami 200 forint, és így tovább menvén ezen móddal, egy-néhány esztendő múlva 3, sőt 4 ezer forintra-is nevel-kedhetik azon adósság, mely völtta-képpen csak a' le-olvasott 1000 forintból állana. Ekkor tehát kész a' per, kész a' költtség, kész a' foglalás, foganatlan a' pénznek völtta-képpen-való le-ol-vastatása eránt tett ki-fogás: ha mindjárt hittel kinálná-is a' Fel-perest, vagy maga kész vólna azt le-tenni; haszontalan a' kétfzeri ellent-ál-lás; koldússágra jut a' vigyázatlan pazarló, in-séget, nyomorúságot okoz hitvesének, gyerme-keinek; el-vesz a' jóra-való nemes Nemzetség.

De tegyük, hogy a' pernek ki-menetele előtt b'arátságas egyességre lépne az adós a' hitele-zővel: igen sokat nyer, ha a' 4000 forintra ne-velkedett kötelező levelet 3000 forinttal kész pénzü'l meg-válthatja; de ezen igen szerencsés

De leg-szebb az e' féle kötelező levelekben, hogy közönségesen két Tanu-is szokta magát egy két forint jutalomért bizonyságul alá irni, és a' kötelező levelet azon bizonyság-tétellel, hogy az ő jelen-lételekben az adós tulajdon kezével magát alá-irta, mint-egy meg-hitelessebbíteni; de azon környül-állást közönségesen elfozták felejtetni: há vallyon a' kötelező levélnek alá-írásakor szemek' láttára le-olvasatott-e' vólta-képpen, 's pedig kész pénzül a' hitelező által azon somma, mellyről a' levél szól? Én pedig úgy tartanám, hogy erre-való vólna leginkább a' bizonyság-tétel: mert hogy az adós magát alája irta, azt úgy-is meg-lehet tudni annak kéz-vonásából.

* Az u'soráskodásnak egyik neméről tesz ugyan még Verböczy emlékezetet, egy-általlyában kárhóztatván azokat, a' kik mind a' zálogos sommát megveszik az adóson, mind pedig a' nálak zálogban lévő jószágnak jövedelmét húzzák 31. 1-mae; de a' későbbi szokás meg-engedi, hogy a' zálogos fél hasznát vehesse a' zálogos jószágnek a' nélkül, hogy az u'soráskodásról vádoltathatnék §. 548. Ismét ki kel Verböczymás helyen 24, 71. 2-dae, sőt még első Mátyás 25. 1486, és 2-dik Ulászló 65. 1492 azon telhetetlen nyereségre vágyó Zálogosokat érdekelvén, kik az elzálogosított jószágot az Örökösnek visszabocsátani nem akarják §. 571.

* * Hasonló neme az u'soráskodásnak az, midőn valaki jószágot vévén akár zálogban, akár örökre megteteti ugyan a' vallás-levelet, vagy Tanu-bizonyságak,
vagy

vagy Szolga-Biró, és Esküdtt előtt, vagy Káptalan-nál, és egyéb Hiteles Hellyeken p. o. 100—200 forint-ban, de a' jószágra-vóltta-képpen nem olvasott-le töb-bet 50 forintnál 60. 1-maa. Ez annál veszedelmesebb, mennél hitelesebb a' külső formájok e' féle vallás-le-veleknek, és mennél inkább meg-ismérkedtek már ezen csalfasággal még a' leg-egy-ügyüebbek-is, jól tudván azt, hogy a' Tanúk, vagy Hiteles Személlyek előtt csak a' szó-beli vallást, nem pedig a' pénznek vóltta-képpen-való le-olvasását kell meg tenni. Így szoktak zálogos jószágot venni leg inkább a' nemtelenek: a' kik a' nemesi jószágnak birtokától el lévén tiltva, ma-gokat annál bátorságasabb lábra állítani akarják, hogy vagy tőlök senki el-ne vehesse a' jószágot (nagyobb teher lévén a' levélbe bé-irva, mint-sem a' jószág meg-érne), vagy ha ki-akarná-is őket valaki tudni a' bir-tokából, leg-alább nyerekedhessenek valamit. Így szok-tak jószágot venni a' vidékiek, hogy vagy az el-adó-nak vér szerént-való osztályos Attya'fiai, vagy a' bel-lyebb-való szomszédok egy hirtelen ki-ne fizethessék őket.

§ 615. buját látja a' hitelező :

Meg-sajdítván a' Törvény-tévő Hatalom az el-hatalmazott törvénytelen u'soráskodásból sok nevezetes Nemzetségekre háromlott veszedelmes következéseket, eleinte ugyan azt a' törvényt szabta 51. 1715, hogy a' ki száz forint derék pénztől hatnál több kamatot, vagy akár mi né-ven nevezendő jutalmat (*Discretio*) akár kész pénzben, akár eleségben (*in victualibus*), akár más holmiben el-vefzen, vagy ki-saról: az akár-ki által fel-adattatván, és a' Királyi Ügyész ál-

tal meg-támadtatván, minden személy - válogatás nélkül azon kamatot, vagy jutalmat okvetlenül el-vefeszefszze, annak két' harmada a' Királyi Ügyészt, egy harmada pedig a' fel-adót (*Denunciants*) illetvén. Tilalmas tehát a' Váltóknál (*Campsor*), Kalmároknál, és 'sidóknál szokásban lévő 12, 18, 24, 36 forint kamat száz-tól: mellyet ők 1, 1 1/2, 2, 3 *per mese* neveznek. Tilalmasak mind azon akár *Discretio*, akár *Douceur*; akár *Rabatt* nevezet alatt ismeretes jutalmak, mellyeket a' pénz-'sidók magoknak eleve le-húznak, minekelőtte a' költsön adandó pénzt fel-olvasnák. Mennél inkább tilalmas egy forinttól hetenként 1 pénzt, vagy 1 krajczárt, az az száztól egy esztendőre 52— vagy 86 forintot venni. Hát mit mondjak az olyan falusi 'sidókról, a' kik kész pénz-beli kamat' fejében három annyi kamatot vesznek lisztből, tojásból, barom-fiból, borból, gabonából, fából, szénából 's több e' féleből, mint-sem maga a' költsön-adott somma tenne.

Még a' kamatnak el-vefztése sem rettentette-el a' telhetetlen nyereségre-való vágyódástól az ügy neveztetett pénz-kereskedőket (*geldspeculant*): ugyan azért meg-sulyosította a' reájok háromlandó büntetést későbbi törvényünk 120. 1723 úgy, hogy nem csak a' haton fellyül ki-saroltt kamatot az adósoknak visszsa-adni kényszerítessenek; hanem még magát a' derék
pénzt-

pénzt-is el-veszefszék a' Királyi Ügyésznek ke-
resete mellett.

Azok ellen pedig, kik nagyobb sommát irat-
nak a' kötelező levélbe, mint sem vólta-kép-
pen le-olvastak vólna, azt rendelte az 1802-diki
21-dik cikkely, hogy a' felesleg kötött som-
mára nézve a' kötelező levél sikertelen lévén,
a' féle u'soráskodó hitelező a' Királyi Ügyész
által meg-támadtván, nem csak a' derék pénz
kamatjával együtt el-veszefszé (egy harmada
a' fel-adót illetvén), és a' ki-saróltt felesleg-való
kamatot az adósnak visszsa-adja; hanem még
azon fellyül a' Biró által ki-szabandó vagy pénz-
beli büntetéssel vagy tömlöttzel fenytessék. Ha
pedig valaki oly égbe kiáltó roszszaságra vete-
mednék, hogy az adózó néptől kamat-pézt' szi-
ne alatt akár kézi munkát, akár természet' ado-
mányait (*naturalia*), és földjöknek jövedelmét
úgy ki-sarolná, hogy egy ezrtendei jövede-
lemből az egész derék pénzét törvényes ka-
matjával együtt ki-veheti: ez illyen u'sorásko-
dás fel-adattatván, a' Földes Úrnak bé-folyásá-
val Törvény' útján kívül meg-orvosoltassék, és
csak a' jelesebb tekintetű esetek utasítassanak az
Úr' székére.

§ 616. ha ki-lehet nyomozni.

A' törvénytelen u'soráskodás ellen hozott
Törvényeink igen szent intézetek vólnának a
dicsé-

dicséretes-is a' Törvény-tévő Hatalomnak az eránt-való gondossága, és feddhetetlen a' czéllya, ha azoknak kivántt foganatjokat a' hitelezőknek gonozságjok meg-nem gátolná. Ezköz-lötték t. i. említett Törvényeink ugyan azt, hogy az u'sorások nem iratnak már most a' kötelező levélbe nagyobb kamatot, mint százért hatot; de, ha meg-kell az igazat vallanunk, csak a' szembe-való u'soráskodást mellőzik-el; elég-telenek pedig a' titkon való u'soráskodásnak vagy meg-gátlására, vagy ki-nyomozására.

Bé-vett szabás t. i. a' Törvény-tudóknál az, hogy az iromány az író ellen tellyes próbát téfzen (*scriptura contra scribentem plenam probam praestat*), következés-képpen a' pénz' le-olvastatása ellen tett ki-fogást (*Exceptio non numeratae pecuniae*) foganatlaná teszi; és mivel a' kötelező levélnek sikeres mi-vólttára egyebet nem kíván Törvényünk az adósnak alá-írásánál; a' papiros pedig mindent el-tűr (*charta patiens est*): ezt az u'sorások jól tudván, a' hitelező a' meg-szorútt tékozló adóssal négy szem között (*remotis arbitris*) úgy el-végezhetik a' dolgot, hogy a' kötelező levélbe csak százért hat forint kamát irattatik; de a' vóltta-képpen le-olvasott somma, vagy a' kéz pénz helyett adott portékának belső értékje ugyan azon kötelező levélben úgy meg-nagyobbítatik, hogy a' feleslegül le-kötött somma a' törvényes kama-

kamatot talán hatszorta-is fellyül-haladja. Nemde el-tűri a' papiros négy szem közt, hogy p. o. a' le-olvasott 1000 forint derek pénz helyett 1800 forint, vagy a' 300 forintot, alig erő eczetes bor helyett kéz pénz gyanánt 1000 forint derek pénz százért 6 forintos kamatjával együtt reá-irattassék? könnyen alá-írja nevét a' pazarló adós ez ilyen kötelező levélre, és ki tud nyomába akadni, hogy nem téfzen annyit a' le-kötött somma? hogyan tehet az adós foganatos ki-fogást a' pénz' le-olvastatása ellen: midőn maga' kezével alá-írta a' kötelező levelet? hogyan tudja meg-mutatni, hogy nem vett fel annyi pénzt, mennyire magát tulajdon kezével le-kötötte? Itt a' bekkenő; erről a' Törvény halgat; itt kellene tehát hathatós eszközről gondolkodni. *

* Azokból, a' miket a' törvénytelen u'soráskodásról eddig elő-hoztam, sajdíthatod, hogy elég nyomók ugyan az u'sorásoknak büntetéseket tárgyazó törvényeink; de még-is elégtelenek a' keresetnek (*actoratus*) foganatjára nézve. El-tökéltem tehát magamban, hogy minck utánna haszontalan volna a' büntetés ott, a' hol a' bűnöst ki-nyomozni úgy szölván lehetetlen, inkább olyan módokról elmélkedjem, mellyek a' bünt éppen lehetlenné tegyek, és ezen már-is igen el-hatalmazott rosz szokást ha egészlen ki nem irtaná-
is, leg-alább mennyire-annyira meg-zabolázhassák. Ör-vendeni fogok ha mind Neked Kegyes Olvasó! kedvedet találhatom, mind a' Törvény-tevő Hatalomnak figyelmetességét meg-érdemelhetem. Csekély véleményem

pedig az u'soráskodásnak elő számláltt külömb-féle ne-
meire nézve e' következendőköl állana:

1-ször A' kik százért hatnál több kamatot méré-
szelnének a' kötelező levélbe irattatni: azok eránt ele-
gedendő-képpen gondoskodott törvényünk, nem-is tar-
tok tőle, hogy oly vakmerő légyen valamely hitelező,
hogy önnön maga ellen fegyvert koholjon, oly köte-
lező levelet vévén, mellynek erejével kelepczébe jö-
hessen. Minden hitelező szemmel tartja azt, hogy
százért hat forinton fellyül kamat' fejében semmi ne-
irattassék a' kötelező levélbe. Úgy de vehet eleve
(*anticipato*) a' nélkül, hogy a' kötelező levélbe em-
lítést kellene eránta tenni? tüstént felelek erre-is a'
2-dik pontban.

2-fzör A' mi az u'soráskodásnak másik nemét il-
leti: midőn t. i. a' kötelező levélbe nagyobb somma
irattatik, mint-sem a' hitelező kéz pénzül vólta kép-
pen le-olvasott: erről külömb-féle vélemények vagy-
nak. Okáúl ezen u'soráskodásnak azt adják némely
rágalmazói törvényünknek, hogy, mivel a' Magyar
törvénykezésnek számtalan tekervényei vagynak, mi-
vel a' hofzfias pereknek formás vólttok (*formalitas*),
leg-inkább pedig az ellent állás (*oppositio*) az igazság-
nak ki szolgáltatását hátráltatja, és tetemes költsége-
ket okoz: mint egy kínszeritetnek a' hitelezők na-
gyobb sommát venni az adósokon, hogy ez által a'
perre teendő költségjek, fáradságjoknak jutalma, hofz-
fias várakozásoknak, és hofzfúságjoknak bére meg-
fordúljon. Ha tehát (így következtetik a' folyadékot)
az u'soráskodásnak ezen indító okai el-mellőztetnének:
maga az okozat is (*causatum*) meg-szűnnék leg-ottan:
következés-képpen ha az úgy neveztetett Váltó Törvény
(*Jus Cambiale*) Ország szerént bé-hozattatnék; ha az
ellent-állás el-töröltetnék: nagyobb hitele (*creditum*)
vólna

vólna a' Magyar Nemes embernek, kevesebb-is vólna az u'sorás hitelező.

De mind ezekre rövideden csak azt vetem ellen: dicsekedhetnek-e a' szomszéd Tartományak azzal, hogy ott nincsenek törvénytelen u'sorások? Hiszen divatjában van ott a' Váltó Törvény; elég rövid az adósok ellen indított pernek folyamatja; igen könnyen fogságba vettetik az akaratos, vagy tehetetlen adós; egy szóval tellyes bátorságjok van a' hitelezőknek: mi tehát az oka, hogy még-is u'soráskodnak? Olstán: — Nem sietteti-e, és könnyebbíti Hónnyunkban is az 1792-diki 16-dik cikkely az igazságnak ki-szolgáltatását, nevezetesen a' szembe-való adósságra nézve? — Nem törölte említett törvényünk el az ellent-állással-való hajdoni vizfsza-élést? — Nem itéli egy fillérig oda az 1659-diki 31 dik cikkely a' hitelezőknek minden költtségét? — Nem találnek a' hitelezők hathatós menedéket Biráinknál? vallják meg inkább ezen rágalmozók, hogy csak setétben tapogatódznak: midőn az u'soráskodásnak okát a' Magyar törvénykezésnek képzelte tekervényeiben keresik.

Másak azt az okát adják ezen u'soráskodásnak, hogy a' hitelezők méltán keveselvén százért a' 6 forint kamatot, mivel többet a' kötelező levélbe iratni tilalmas: a' sommát kényszerítetnek nagyobbra tétetni: megszünnék tehát az u'soráskodás, ha a' törvényes kamat Ország-szerént nagyobbra emeltetnék.

De: ha a' szomszéd Tartományokban 5 forintra van csak meg-határozva a' törvényes kamat: miért kellene azt nálunk még hatnál-is fellyebb emelni? — Ha 1647-dik esztendőben az akkori pénz' szükében 6 forintra határoztatott-meg: miért kellene azt most, midőn a' pénz sokkal több, még többre emelni? hiszen Angol Országban, a' hol t. i. leg-több pénz forog,

jobbára csak négyet adnak százától. Ősztán: — Ki fog kezes lenni arra, hogy, bár száztól 12 forintra emeltetnék-is a' törvényes kamat: meg-szünnék a' telhetetlen nyereségre való vágyódás. Régi köz-mondás a' Deákoknál, hogy *quo plus potantur, plus sitiuntur aquae.*

Más okát találok én a' törvénytelen u'soráskodásnak: t. i. a' henye életet. A' kik birtokjoknak csekély jövedelméből, vagy tőke pénzeiknek törvényes kamatjából könnyeden el-nem élhetvén, hivatalokat nem viselnek, fáradságos mezei munkát, vagy kézi-mesterségeket, vagy gondos kereskedést kerülik; és még-is piperét (*luxus*) kedvelik: azok vetemednek törvénytelen u'soráskodásra: hogy minden-napi szükségjüket, mellyen munkás fáradság által segíteni restelnek, azzal mennyire-annyira pótolják. Ismérék a' többi között egy- valakit, a' ki mesterségét, mellyből gondadal ugyan, de még-is tisztességesen el-élhetett volna, egy-néhány száz forinton el-adta, azt adván fülem' hallattára (midőn helytelen tettét dorgáltam volna) okúl, hogy a' pénzzel-való kereskedéssel (*geld speculation*) sokkal többre mehet; midőn pedig ezen kereskedésnek veszedelmes és káros mi-vólttát vitéttam volna: azt felelé: hogy zálogra (*auf Pfänder*) adván pénzét, csak egy krajczárt vegyen-is egy forinttól hetenként; még-is el-élhet, 's pedig minden gond és fáradság nélkül. Már csak ez az egy példa-is tökéletesen meg-győzött arról, hogy az u'soráskodásra jobbára a' henye élet ösztönözi a' munka kerülőket; noha némellyeknél a' nyereségre-való vágyódást-is lehet indító okúl venni.

A' henye életet ki-lehetne talán irtani nagy bajjal; de alig a' nyereségre-való vágyódást. Közelébb járúlok tehát fel-tett czéllyomhoz, és elő-adom azon módot, mellyel mind a' henye életűek, mind a' nye-

re-

reségre vágyók egy általlyában el-zárattassanak az u'soráskodhatástól. Ez igen egy-ügyű, és könnyen végre hajtható mód: csak arra kérlek, hogy mentt légy a' bal véleményedtől, minek-előtte ellene ki-kelej. All pedig ebből:

Minden Szabad Királyi, vagy Bánya-Városnak lévén Tanácsosa; minden Járásnak Szolga-Birája, és Esküdtje, köteleztessék az, a' ki pénzt vefz-fel költsön, azon Városi Tanácshoz, vagy Járás-beli Szolga-Bíróhoz, és Esküdthöz, vagy Uradalomhoz, a' hol az értékje találtafik, a' hitelézövel együtt *személyesen* meg-jelenni; olvastassék azon Tanacs, vagy Szolga-Bíró, és Esküdt, vagy Uradalom előtt völtta-képpen fel a' költsön adandó somma; irattassék tüstént ott meg a' kötelező levél a' völtta-képpen le-olvasott sommáról, és a' le-kötött törvényes kamatról minden egyéb fel-tételekkel együtt; és leg-ottan irattassék-bé az a' végre rendelendő jegyző könyvbe: hogy nem csak a' kötelező levél meg-hiutesítessék; hanem ugyan-azon egy úttal a' fel-jegyzés-is (*Intabulatio*) véghez menjen, és a' Szolga-Bírák, 's Uradalmak a' leg-közelebb tartandó Vár-megye' Gyűlésén ez eránt jelentéseket ok-vetetlenül meg-tegyék; minden egyéb kötelező levél pedig, a' mely ezen mód szerént nem költ, egy általlyában sikertelennek tartassék. Fogadom, hogy csak egy esztendő múlva is kevesebb lesz mind az u'soráskodóknak, mind a' tékozlóknak számok.

Tartasz ugyan talán tőle, hogy ez által minden Embernek értékje, és állapota, sőt az egész Ország-nak gazdagsága könnyen fel-fedeztethetnék. En pedig ettől éppen nem tartok rész szejént azért, mivel valamint eddig, úgy ezután-is mindenkor lesznek olyan dús-gazdagok, kik pénzeket elére verik, és ezrenként tartogatják a' nélkül, hogy költsön valakinek ki-adnák;

rész szerént pedig azért, mivel nagyobb része a' pénznek kereskedésre, épületekre, kézi mesterségek üzésére, szolgáltnak, és munkásoknak bérek' fizetésére, és mindennapi élelemre fordítván, a' költsön adást-vévést (*mutuum*) el-kerüli. De bár fel fedeztessék is az által valamennyig a' hitelezőknek, és adósoknak állapotjok: kinek ártana ez? hiszen a' mostani fel-jegyzés (*Intabulatio*), végső intézetek (*Testamenta*), osztályok (*Divisio*), jegyzemények (*Inventaria*) Gyám-atyáknak, és szám adó Tiszteknek szám adásaik, és ezen szám adásnak nyilván-való vizsgálata (*Censura*) által-is szinte úgy fel-fedeztetetik. Mind ezeket tehát el kellene törteni, ha azt akarnók, hogy kinek kinek értékje titokban maradjon. Az adósok' állapotjoknak fel-fedeztetése azon fellyül, hogy (legalább az én csekély véleményem szerént) senkinek nem árt, még azt a' látfszatós hafznot-is hajtaná, hogy a' tékozlásnak módját meg-nehezítené; sok pazarlókat gyermekeikkel együtt a' végső inségtől meg-mentene; a' meg-bukásoknak (*fallimenta*) eddig tapasztaltt számát nagyon meg-kevesítené; és sok hitelezőt meg-mentene pénze' vesztésétől: mert kiki bé-tekintene a' jegyző könyvbe, minek-előtte valakinek több pénzt adna költsön, mint annak már az előtt tett adósságakkal el-terhelt értékje meg-birna.

Tartasz talán attól, hogy általlanának a' költsön kérők a' Várasí Tanács, vagy Járás-beli Szolga-Biró és Esküdt, vagy Uradalom előtt meg-jelenni, és szükségket ki-nyilatkoztatni; ebből pedig az következ-nék, hogy kevesen vennének-fel költsön pénzt, nem volna tehát a' tehetősebbeknek módjok pénzeknek hafzrát venni. Én ettől sem tartok semmit rész-szerént azért, mivel éppen nem tarthatom szégyennek az adósság-tételt: midőn a' költsön vett pénz vagy el-kerül-

hetetlen szükségre, vagy hafzonra fordítatik; rész-
 szerént-pedig azért, mivel valamint eddig, úgy ez-
 után-is csak ugyan mindenkor lesznek olyanok, kik
 vagy meg-fzorúlván, vagy a' költsön vett pénzt gaz-
 daságba, vagy kézi mesterségbe, vagy kereskedésbe
 látzfatos hafzonnal fordíthatván, a' végett a' gazdagab-
 bakhoz folyamodni fognak: lesz tehát ezeknek ez-
 után is módjok pénzeket ki-adni törvényes kamatra.
 Ha nem okoz orcza pirúlást az örök-vallásnak Hiteles
 Hellyen való tétéle: miért kellene szégyenlenni az adós-
 ságot Várasí Tanács, vagy Járás-beli Szolga-Bíró és
 Esküdt, vagy Uradalom előtt tenni? Osztán: A' mo-
 stani fel-jegyzés (*Intabulatio*) által szinte úgy ki-nyil-
 latkoztatik az adósoknak szüksége: következik-e tehát
 az, hogy mivel a' fel-jegyzés az adósoknak orcza-pi-
 rúlást (noha ez csak bal-véleményből eredne) okoz-
 hat: el-kellene azt törlni? Meg-engedem önként
 ugyan, hogy sok pazarló általlani fog mind-úntalan
 meg-jelenni a' Várasí Tanács, vagy Járás-beli Szolga-
 Bíró és Esküdt, vagy Uradalom előtt, főképp² ha ki-
 nem tetfzik, micsoda hafzonra fordítja az annyi izben
 költsön vett pénzt: meg-engedem tehát, hogy keve-
 sebb lesz a' pazarló, kevesebb is a' hitelező; de ép-
 pen ebből nagyobb hafzon háromlik sok gyermekre,
 kiknek tékozlásra hajlandó Attyok a' képzeltt orcza pi-
 rúlástól tartván, magát a' pazarlástól meg-tartóztatja;
 nagyobb hafzon háromlik olyan feslett indúlatú fiakra,
 kik még Attyok' élttében el-terhelik a' reájok nézendő
 örökséget; kevesebb módjok lesz ezeknek az adósság-
 tételre; kevesebb módjok-is lesz az u'sorásoknak velek-
 való czimborálásra. Minden-napi tapasztalásból tudjuk,
 hogy a' tékozlókkal szoktak leg-inkább ama' henye éle-
 tük u'soráskodni: mi kár pedig, ha az u'soráskodás-
 nak módja nálak meg-nehezítetik, és hogy pénzeket
 törvényesen hafználják, kinszerítetnek; mert: a' ki
 ha-

hafzonra akarja fordítani a' költsön vett pénzt: nem egy hirtelen folyamodik u'soráskodóhoz, nem lévén módja, hogy annyi hafznot hajtson a' költsön vett pénzből, mennyit az u'soráskodónak akár *Discretio*, akár *Douceur*, akár *Rabatt* nevezett alatt engedni kinszerítenék.

Látom előre, miben helyhezteted ellen-vetéседnek velejét: azt veted t. i. latba, hogy meg-lehet a' pénznek olvasása, és a' kötelező levélnek meg-irása a' Várasí Tanács, vagy Járás-beli Szolga-Bíró és Esküdt, vagy Uradalom előtt; és még-is csalt vethetnek ezen idvességés intézetnek-is a' pazarlókkal öfzve czimboráló u'sorások: mert úgy tehetik négy szem között az egyezetet, hogy vólta képpen le-ol-astassék ugyan a' kötelező levélbe iratandó somma egészlen; de vagy már eleve gondoskodott az u'soráskodó, hogy az adós adja-meg nekie a' köztök el végzett jutalmat, vagy ki-menvén a' Tanácsnak, vagy Szolga-Bírónak, vagy Uradalomnak szeme alól, tüstént nyomban vízfza-adja az adós négy szem között a' nekie le-olvasott sommának valamely részét: és így hafzontalanná tétettetnék minden vigyázata a' Felsőségnek. Nyom valamit (meg-vallom) ellen-vetéсед; de ez ellen-is lehet orvoslás, csak meg-ne ütközz benne. Isméri minden Tanács jobbára a' Várasí lakósokat; isméri minden Szolga-Bíró és Esküdt a' Járás-beli Nemeseket, és Szabadosokat; isméri minden Uradalom a' maga' jobbágyit. Midőn tehát előttök mind a' hitelező, mind pedig a' költsön-kérő meg-jellennek: ha mind amaz az u'soráskodásnak, mind emez a' tékozlásnak gyanújától *világ' tudtára* menttek: nem lehet e'-féle öfzve czimborálástól tartani; ha pedig vagy valamellyik, vagy mind a' kettő akár mi módon magokat gyanúsokká téték-vólna: ezen esetben, még minek-előtte a' pénz-olvasáshoz fognának, mind a' kettejeket 's pedig *min-*

den személy válogatás nélkül meg-kellene hiteztetni arról: hogy azon fellyül. a' mi a' kötelező levélbe irattotni fog, semmi titkos szövegség közöttök nem tétett, nem-is fog tétetni: mely szerént a' hitelező vagy már le-húzta-vólna magának a' jutalmat, vagy ez-után le-húzná. Ezen hitnek terhétől kiváltt-képpen egyetlen-egy hitelező 'sidót sem kellene fel-oldani: és fogadom, hogy fél-efztendő múlva híret se hallanók az u'soráskodásnak.

Ne-is keress új csomót abban, hogy ez által új alkalmatosság adattatnék vagy a' hafzontalan, vagy hamis esküvésre. Éppen nem lehet hafzontalannak mondani az esküvést. (úgy-mint az Isteni tökéletességnek ki nyilatkoztatását) akkor, midőn a' ne talán el-követendő igazságtalanságnak el-mellőzésére ok-vetetlénül (mert a' mi négy szem között történik, csak hit-tel lehet ki-nyomozni) szükséges; nem-is lehet az Embert oly feslett erkölcsűnek vélni, hogy a' ki az u'soráskodás által el-köve'endő igazságtalanságra vete-mednék: az a' hamis esküvés által el-követendő isten-telenségre magát el-tökéllené. De tegyük: találtassék, 1000 közül talán egy, a' ki hamisan esküdnék: következik-e ebből, hogy a' költsön-adó és vévő feleket meg-hiteztetni nem vólna tanácsos? Hány szomorú példánk van, hogy sokan tették-le hamisan a' bizony-ság tételü hiteket? következik-e ebből, hogy mivel a' hiteztetés hamis esküvésre (*perjurium*) alkalmatosságat nyújthat: minden hiteztetést egy általlyában el-kellene törteni? Éppen azért, mivel igen sokat kö-vetkeztet, semmit sem nyom ellen-vetésed.

3-szor Azon hitelezőkre nézve, a' kik nem kész pénzt, hanem valamely portekát adnak kész pénz gya-nánt, a' 2-dik pontban javaslott módot úgy lehetne alkalmaztatni, hogy azon portéka a' Várasi Tanács, vagy

vagy Járás-beli Szolga-Biró és Esküdt, vagy Uradalom eleibe vitettetvén, általok illendő árron becsültessék-meg, és azon illendő becsü szerént való árra tétettesék a' kötelező levélbe oly jegyzéssel, hogy nem kész pénzt, hanem illyen 's illen tulajdonságú portékát ennyi 's ennyi becsü szerént-való árrban adott a' hitelező az adósnak. Az adós által adott, vagy adandó jutalom eránt ne talán tett titkos szövetségre nézve (ha a' felek gyanúsak) itt-is helye lévén a' 2-dik pontban javallott hiteztetésnek.

Azt nehezteled talám ezen javallatban, hogy megkötöttek mind a' hitelezők portékájoknak mennél jobb árron leendő el-adásában, mind a' vevők a' nekik meg-tetfzett portékának szerette-árron (*pretium affectionis*) leendő vételében; holott a' portéka annyit érne, mennyiért el-adni lehetne. Örömet kezet fogok veled, ha allatásodat a' tulajdon értelemben vett adás-vevésre alkalmaztatod: mellyben t. i. a' vevő a' portékát ki-alkudván, az árrát tüstént le-olvassa; de el-lenkezem veled, midön az adás-vevésnek színe alatt a' hitelezésre ki-terjeszted véleményedet. Alkudja-ki a' vevő a' portékát, a' mint akarja, de fizesse-meg-ám azt mindjárt; ha pedig az árra helyett kötelező levelet ad az el-adónak, vagy-is inkább, ha az el-adó kész pénz helyett portékát ad a' költsön kérőnek: már itt nem úgy adás-vevés, mint inkább költsönözés fog fenn *D. 24. P. 158, D. 35. P. 160.* Nincs a' bitanglókra nézve veszedelmesebb állatás annál, hogy a' portéka annyit ér, mennyiért el-adni lehet. A' ki maga' vagyonyját tékozolja: a' bizony 100 aranyat-is le-köt egy olyan gyűrűért, mely alig ér annyi forintot, nem azért pedig, mivel felette kedvellené, hanem csak hogy keze alá vehesse, és osztán valami 50--60 forinton el-adhassa. Nem a' szerette-árr, hanem pénz után-való esenkedés okozza itt, hogy sokkal többet

köt-

köt-le az adós, mint sem az által-vett portéka meg-ér-ne. Miért kellene ez ilyen vízfza-éléseket tovább-is tőrni? — Nem de' nem tartozik a' foglaláskor a' hitelező szinte azon árrban, mellyben kéz pénz gyanánt bé-tudta, az adóstól vízfza-venni a' nekie el-adott portékát, hanem illendő becsü szerént-való árrban? *D. 35. P. 160.* Miért kellene tehát meg-engedni, hogy az u'soráskodó hitelező oly árron tudhassa-bé azt az adós-nak, mellyet szorúltságában tőle ki-sajtolhat? — Hogy azomban ellen-vetésednek is engedjek valamit: helyben hagyom magam-is, hogy a' Váras Tanács, vagy Járás-beli Szolga-Biró, és Esküdt, vagy Uradalom úgy becsülje a' kéz pénz gyanánt adandó portékát, hogy sem az adós felette ne-károsodjék, sem a' hitelező ne panaszolkodhassék, szabad lévén ott-is a' portékának árra eránt alkudozni; egyedül csak az mel-lőztessék-el, a' mi eddig szokott történni, hogy p. o. 2 forintba tudattatott akója olyan bornak, mely alig ért-meg négyet.

4-szer Azon akár örökös, akár zálogos vallás-tételekre nézve, mellyekben nagyobb somma irattatott, mint sem a' vévő le-olvasott, a' 2-dik ponttal egyezőleg, azt javaslanám, hogy nem csak az örökös vallás Hiteles Hellyeken, hanem a' zálogos vallás-is vagy a' Váras Tanács, vagy Járás-beli Szolga Biró, és Esküdt, vagy Uradalom előtt tétessék; ott légyen a' pénz olvasása-is, és a' feleknek (gyanús létekre) az eránt, hogy a' sommára nézve köztök valami titkos szövet-ség nem vólt, nem-is lesz, meg-hiteleztetések; minden egyéb vallás-tétel pedig, mely ezen mód szerént nem költ, nem csak foganatjára, hanem a' benne foglaltt sommára nézve-is egy általlyában sikeretlenné tétessék.

Kérdezed talán mind ezen elől-számláltt javallatokra nézve : miért kellene a' tékozlóknak annyira pártjokat fogni? lássa ki-ki, hogyan gazdálkodik ; ves-sen magára, ha az u'soráskodókhoz folyamodván va-gyonját el-bitangolja; pazarlóknak is kell lenni, hogy másak gyarapodhassanak. Mind ezekre rövideden csak azt felelem, hogy az irgalmasságnak egyik neme a' tévelygöket jobb útra vezetni, szomorúakat vigasztalni, ügye fogyottakat segíteni. Tévelyegnek valóban azon bitanglók, kik jövődö sorssokról nem gondolkodván, merö vakon, hanyatt-homlok esnek egyik u'sorásko-dónak kezéböl a' másikéba, és vagyoniokat időnek-elötte el-vesztegetik. Ezeket jobb útra vezetni, az az a' tékozlásnak módját nekik meg nehezíteni valóban jó tétemény. — Méltán szomorkodnak sok Atyák el-fajúltt gyermekeiknek időnek előtte való pazarlásokon ; szomorkodnak vízfzontt sok jó indulatú gyermekek a' reájok nézendö örökséget Attyok' bitanglása által na-ponként enyészni látván. Jó tétemény ezeket a' tékoz-lásnak meg zabolázása által meg-vigasztalni. Gondos-kodott erről már a' Törvény-tévö Hatalom-is több iz-ben: midön rész szerént a' törvénytelen u'soráskodást 51. 1715, 120: 1723, 21. 1802, rész szerént a' té-kozlást 42. 1723 tilalmazta. Úgy tartom tehát, hogy nem vétek, midön ezen törvényeknek fogantjokra czélyzó véleményemet a' Nemés Hazának eleibe ter-jelstem.

5-ször A' kik a' nyilván-való, és minden-képp' elegendendö módon ki bizonyodott, akár kinszerített, akár önkénes zálogot minden ok nélkül egyedül azért tartóztatják, hogy a' csekélységben el zálogosított jó. szágnak kövér jövedelmét annál tovább húzhassák, és ez által az u'soráskodásban részt vesznek, azok ellen jó vólna Verböczy' 2-dik részének 24-dik cikkellyét meg-újjítani, és öket a' szerént minden ok-vetetlenül

meg-

meg-büntetni, úgy, hogy nem csak a' zálogot ingyen visszfa-adni, hanem annak a' törvényes meg-intés' idejétől fogva vett jövedelmét a' perre-tett költségekkel együtt meg-téríteni; sőt még a' jószágon fekvő derék pénzt-is a' Fel-peresnek büntetésül meg-fizetni tartozzék.

§ 617. Többen lévén a' hitelezők,

Midőn valaki több rend-beli adósságokat tesz, és kiki a' hitelezők közül pénzt sűrgeti: akkor közönségesen vagy öszve-hivó (*Convocatorius*), vagy öszve-ütköztető (*Concursumalis*) per szokott támadni.

Midőn t. i. az adós mind untalan más más hitelezőt lát küszöbén bé-toppanni, és pénzt nyughatatlanul sűrgetni: el-únván őket édesgető pufzta szavakkal napról napra támogatni, és vagy tehetetlenségét, vagy álnokságát * haszontalanul palástolni, végtére önként arra vemedik, hogy ő maga fel-vállalván a' Fel-perességet, a' hitelezőit Törvény eleibe idézteti (már most jobbára a' Nagy Méltóságú Helytartó Tanácsnak Hirdetménye mellett hivattatnak-öszve a' meg-bukott adósnak hitelezői), hogy kiki meg-mutatván követményének (*praetensio*) valóságát, a' Törvény által ki-dolgozandó sor (*series*) szerént, a' találandó értékjéből ki-elégítessék: és ezt nevezzük öszve-hivó pernek: mellynek oly ereje van, hogy bátor valamelyik hitelező már Törvény eleibe idéz-

tette-vólna-is az adóst; de ha ez akár a' per' kezdetén, akár annak folytában minden egyéb hitelezőit eme' Fel-peressel együtt öszve-hívja: meg-szünik ennek leg-ottan a' magános ügyelete, és kinszerítetik az öszve-hívó perbe a' többi hitelezőkkel együtt Törvényt állani.

Midőn pedig egyik akár mellyik a' hitelezők közül Fel-peressé tévén magát, az adóst meg-támadja: a' többi hitelezőknek, hogy kiki külön pert indítani, és mind a' Biráknak több alkalmatlanságot, mind magának, 's az Al-peresnek többről több költséget okozni ne-kinszerítessék, szabadságjokban áll magokat azon perbe bé-avatni: * * hogy ugyan-azon egy úttal, kevesebb munkával, és költséggel mindjájoknak követménnyek elő-hozattassanak, elintéztessenek, sorba szedettessenek (*classificentur*), és a' mennyire az adósnak értékjéből kitelik, ki-elégítessenek: és ezt mondjuk öszve-ütköztető pernek.

Csak eredetekre, és külső formájokra nézve különböznek tehát egy-mástól az öszve-hívó, és öszve ütköztető perek annyiból, hogy amant maga az adós: emezt egyik a' hitelezők közül támasztja; amabban az adós külső formára nézve a' Fel-peres, a' hitelezők pedig Al-peresek: emebben pedig egyik hitelező a' Fel-peres, a' többi avatkozott (*Ingerens*), az adós pedig Al-peres. De egyéb-aránt a' pernek folyamat-

matjára, és velejére nézve mind a' két' ügyelet egyre czéllyoz: magok közt vetélkednek mind a' kettőben a' hitelezők, egy-más' követményének valóságát felfezgetik, * * * kiki a' magát szépíti, vitatja; a' másikat vesztegli, ostromolja, kiki magának iparkodik az elsőseget tulajdonítani. Minek utánna ofztán a' hitelezők egy-más közt únttig vetélkedtek: öszve vetett vállakkal, és egyezett erővel ki-kelnek az adós ellen: ki-álnokságról vádolja, ki személyjét kívánja, ki más fenyéteket sürget ellene. Mindjában meg-állapodnak ofztán abban, hogy az adósságait vegye-számba (*liquidet*), és értékjét hit alatt fedezze fel. Ezek meg-lévén, de a' költségek sem jövén feledékenységre, * * * * végtére a' Biróra hagyattatik a' több rend-beli adósságoknak sorba fzedések.

* Az ad ugyan közönségesen alkalmatosságot az öszve-hivó perre, ha az adós nyakig lévén el-terhelve adósságakkal, azoknak le-fizetésekre elégtelennek találja értékjét. Némellyek (noha kevesen) nem várván, hogy egéizlen el-fogygyon értékjek, még annak idejében öszve-hivják hitelezőiket, hogy késedelmeségek által meg-ne károsodjanak. Másak, főképp' olyanok, kiknek avúltt portékáik (*abgelegene Waaren*) vagy veszni téré hiteleik (*Debita activa dubiosa*), vagnak, annak idejében gondoskodván magokról, holmi kész pénzeket, és jobb portékájokat félre tévén, és tehetetlenségjeket álnokul tettetvén hitelezőiket öszve-hivják, oly czéllyal, hogy minek-előtte értékjeket hit alatt (mellyre magokat késznek lenni tettetik) fel-fedezni kinszerítessenek, tehát vagy az avúltt por-

tékáikat, s veszni térő hiteleiket rájok köthessék, vagy velek alkura lépven, kit felében . kit harmadában ki-elégíthessenek, azután pedig a' félre tett kézből uri módon élkessenek. Ismerek a' többi között egy valakit, ki három ízben szedte így rendbe (*arrangé*), vagy is három ízben szedte-meg magát hitelezőinek tetemes károkkal, három ízben tudott nekik ily mesterséges csalt vetni; most pedig úri módon él. Némelyek még oly istentelenségre-is vetemednek, hogy kéz pénze- ket, és jobbasz holmieket szorgosan el-rejtvén, és valami csekély aprólékosságot a' hitelezők' számokra meghagyván, még hit alatt sem fedezik-fel azt, a' mit el-rejtettek. Ez ilyen tettett meg-bukások (*fallimenta speciosa*) egy cseppel sem kevesebbek a' lopásnál, vagy ragadománynál; sőt annál kárhoztatóbbak, mennél nehezebben lehet magát ellének védelmezni; holott a' tolvajok ellen törvényes védelmünk lehet. E' féle kéz-akartva el-tökéltett meg-bukók (*mutwillige fallimentairs*) ellen idvességes intézeteket olvasok az 1791-dik esztendőbeli Országos Választmánynak Javallatában (*Lásd Codex Cambio mercantilis Part. 2. Art. 6. 7*; de mivel ezen Javallat Ország szerént még írott törvénnyé nem tétetett: talán időnek előtte lett volna annak foglalóját ide iktatni.

* * A' tulajdon értelemben vett avatkozásról (*In-gessio*) bővebben fogok ugyan szólni a' 3-dik Könyv-nek 2-dik Réfjében. Nem olyan az öszve-ütköztető per-beli avatkozás: mert ebben nem szükséges, hogy az avatkozott fél magát a' Fel-peressel mind vérsé-gére, mind osztályosságára nézve öszve-kapcsolja. Elég itt, ha azt meg-mutathatja, hogy szinte az ne-kie-is az adóssa, ki a' Fel-peresé.

* * * Midőn az adós ki-fogást tesz a' rajta köve-tett adósságnak valósága ellen: elegendőnek tartot-

ta eddig törvényünk ezen ki-fogásnak meg-czáfolására azt, hogy az iromány az író ellen tellyes próbat té-szen. Ha tehát a' hitelező elő-mutatja az adósnak ön-nön keze írását, mellyben az adósságnak mi-vóltta meg-van írva: már hafzontalan fefzegeti az adós leg-ottan azt: le-olvasatott-e nekie a' kötelező levélben foglalt somma a' hitelező által vóltta-képpen, vagy sem? Hafzontalan már akkor minden szó-fzaporítás; mert a' *mi írva van, meg-van írva*. Én ugyan ezen esetben is javaslanám, hogy, ha az adós nem csak a' maga' részéről kéz le-tenni a' hitet (*juramentum offert*) az adósságnak valóságtalanságára (*irrealitas*); hanem az ellenkezőt állító hitelezőt is únfolja (*defert*) annak le-tételére: a' mennyire a' fenn-forgó környül-állás mind a' kettejeknek tudokra vólna, vagy a' hitelezőnek le-kellene tenni a' hitet, vagy, ha tétovázva vállát vonogatná, és sem maga esküdni, sem az adósnak a' hit le-tételt meg-engedni nem akarná: az adósnak annál-inkább meg-kellene engedni annak le-tételét, hogy szabad választást engedvén a' hitelező-nek, már ez által elegendő-képpen meg-mutatta lel-ke' ismételének biztós mi-vólttát; ellenben a' hitelező, éppen az által, hogy sem maga esküdni, sem az adóst hitre bocsátani nem akarja, mind lelke' ismé-retét gyanússá, mind az adósságnak valóságát kéte-gessé teszi; ilyen kétséget pedig az adós által le-te-endő hit el-mellőzhetné.

Nem-is tarthatom én az adós ellen tökéletes pró-bának mindenkor az általa alá-írt kötelező levelet, fzemmel tartván azt, hogy a' papiroos mindent, a' mi reá irattatik, el-tűrvén, még az által nem bizo-nyodik-ki, hogy a' kötelező levélben foglalt somma vóltta-képpen le-is olvasatott, minden-napi tapasztalásból tudván, hogy szoktak banni az u'sorások a' tékozlókkal § 614, 616.

Akár ki hogy' okoskodjék azomban ezen tárgyra nézve; ha mindjárt fejet kell-is hajtanom azon közönséges szokásnak, mely szerént a' hitelező, és adós közt az adósságnak valósága, vagy valóságtalansága eránt való versengésben a' kötelező levél tellyes próbát tévén az adós ellen, a' pénznek vólta képpen-való le-olvastatása ellen tett ki-fogást sikeritlenné teszi; még sem győzethetem-meg ezen állatásban az öfzve-hívó, vagy öfzve-ütköztető perekre nézve, fő-képp' oly esetben, a' hol az adósnak értékje szembe-tünőleg elégtelen a' hitelezőknek mindjájoknak ki-elégítésekre. Mert: midön egyedül a' hitelező, és adós közt forog-fenn a' kérdés: ha mindjárt meg-károsodik-is az adós valóságtalan adósságot kinszerítetvén fizetni; vessen magára, és érezze büntetését vigyázatlan tékozlásának, leg-alább másnak (hitvesét, vagy gyermekeit, vagy öfztályos Attya fiait ki-vévén) nem okoz kárt.

De sokkal más tulajdonsága van az öfzve-hívó, vagy öfzve-ütköztető ügyeletnek, fő képp' a' hol elégtelen az adósnak értékje, és el-kerülhetetlen a' hátra esendő hitelezőknek károk. Már itt nem úgy az adós, és hitelező közt, mint inkább magok közt a' hitelezők közt van a' vetélkedő versengés. Látván az adós, hogy értékje nem elég mindjájoknak ki-elégítésekre, hogy magán már semmi-képp' nem segíthet; reá nézve mint-egy, akár Péternek jusson értékje, akár Pálnak; de közel sem mint-egy a' hitelezőkre nézve. Kell tudni a' hátra esendő, és az érték' fogyttára (*defectus fundi*) jutandó hitelezőnek: valóságas-e a' követmények azoknak, kik a' sorba eleibe tétetvén az adósnak értékjét ki-merítik; mert ha azoknak követmények nem valóságas; és még-is ki elégítetnek; már ez által nem csak az adós, hanem a' hátráb esendő hitelezők-is meg-károsodnak.

Ez ilyen ügyekben tehát igazságosnak lenni gondolnám, hogy (ha valamelyik a' hitelezők közül a' hitet sürgetné) vagy az adós hit alatt nyilatkoztassa ki: kinek valóságos, és kinek nem a' követménye, ki mit, és mennyi pénzt olvasott-le völtta-képpen? vagy pedig (az adós gyanús hitelű lévén, vagy el-szökvén, vagy meg-halván) a' hitelezők, a' mennyire a' fenn-forgó környül-állás tudtokra lehet, minden személy-válogatás nélkül, együl egyig mindjában esküdjenek-meg követményeknek valóságára, és a' ki azt tenni nem akarná: magát és követményét leg-ottan gyanússá tévén, tőle essék-el.

Nem de meg-történhetik hogy a' meg-bukását előlátó adós egyikkel is, másikkal is öfzve szüri a' levelet, és nekik nevezetes somnákról kötelező levelet adván, az igazságtalanságnak *mammonájával* jó barátokat szerz magának, kik, minek-utánna mindenéből ki-forgattatni-fog, bé-fogadják ötet hajlékjokba, és a' mit most nekik le-köt, idővel a' foglalás után szolgál-tassák-vilfíza.

Ez ilyen csalfaság el-mellőztethetik a' hit által. Oíztán: midög a' meg-bukott adós vagy el-szökött, vagy a' per' folytta alatt meg-halt, és helyette Ügy-kormányozó (*Litis Curator*) állíttatik-fel: ki fogja ezen esetben rostálni a' hitelezőknek elő-mutatott kötelező-leveleiket, valóságos-e a' szökevény vagy meg-hólt adósnak alól-írása, le-olvastatott-e völtta képpen a' kötelező levélben foglaltt somma, vagy sem, nincs-e az vagy egészlen, vagy valamely részben már le-róva? nem tudhatja mind ezen környül állásokat az Ügy-kormányozó. Ez ilyen esetekben tehát ok-vetetlenül szükségesnek lenni találnám, hogy a' hitelezők hitre kín-ízerítésenek.

**** Az olyan öfzve-hivó, vagy öfzve-ütköz-
tető perekben, mellyekben az adósnak értékje szembe-
tünőleg elégtelen a' tetemes adósságoknak fizetésekre,
jobbára nem íteltetnek oda a' hitelezőknek a' perre tett
költtségek; noha tudok ellenkező példákat-is.

§ 618. sorba szedtetnek,

Többen lévén a' hitelezők az öfzve-hivó,
vagy öfzve-ütköztető ügyeletben, nem elég az
adósságot nekik általlyában oda itélni; hanem,
hogy a' foglaláskor támadható villongások el-
mellőztessenek: ki-is kell a' Birónak dolgozni
azon sort, mely szerént ki-elégítessenek: és így
az előbb-valók egészen boldogúlnak, a' hátrább
esetteknek pedig jut, ha marad valami az adós-
nak értékjéből. Ezen sort e' következő mó-
don intézték-el a' Fő-Birák (*D. 36. P. 160*).

1-ször Mindenek előtt ki-elégítetnek a' ter-
mészetes ki-válttságú terhek (*onera natura sua
privilegiata*): úgy-mint az adó, * a) az Alf-
fzonymnak hozománnya (*Lásd a' 2-dik Kötetnek
224-dik, és következő §-ait*), és házassági
törvényes b) jutalma (*Lásd azon kötetnek 195-
dik, és köv. §-ait*), az adóst gyógyító Orvos-
nak, és Seb-orvosnak jutalma, cselédjeinek,
és munkássainak c) bérek, az orvosságoknak,
d) és temetésre vásárlott portékáknak árra, és
egyéb hallotti költtségek, hitre-bizományok (*fidei
commissa*), vagy-is örizmények (*deposita*),
és

és használatra adott holmi (*commodata*), e) az adós' értékjének jegyzeményére, rendbe-szerésére, és gond-viselésére tett költségek f).

2-szor Következnek azon hitelezők, g) kiknek kötelező leveleik foganatosan fel-vagynak jegyezve (*intabulata*), azok-is pedig a' feljegyzésnek előbbi, vagy későbbi voltta szerént; mert a' mely több rend-beli kötelező levelek egy nap jegyeztettek-fel, azok közül a' tétetik előbbre, a' mely idejében költ.

3-szor Az után jön a' sor azon hitelezőkre, kiknek kötelező leveleik vagy éppen nincsenek, vagy foganatlanúl (*Lásd a' 620-dik, és 621-dik §-okat*) vagynak fel-jegyezve. Ezek közt-is hasonló-képpen eleibe tétetik a' régiebb a' későbbinek.

4-szer Utólyára maradnak azon rovásbeli (*ausſſſig*) adósságak, mellyekre a' c) betű alatt elő-fordulandó jegyzet ki-nem terjed *D. 36. P. 160*, és a' kárák, vagy pénzbeli büntetések p. o. hatalmasság', ellent-állás' bére, vagy nyelv-váltság 's a' t': mellyeket valaki az adóson követhetne.

* a) Az öszve hívó, vagy öszve-ütköztető ügyeletnek tárgya t. i. nem csak a' tulajdon értelemben vett költsön, hanem mind azon akár mi néven nevezendő terhek, mellyek az adóst akár-mi módon érdeklik: akár légyenek azok kötelező levélre írva, akár sem;

akár credjenek költsönből, akár más kötésből: a' mint-is ki-tetszik ezen sorba szedésnek 1-ső, és 4-dik pontjából.

b) Csak a' törvényes jutalom tétettetik az első sorba; mert az írott jutalom írás-beli adósság gyanánt vétettetvén, a' tulajdon értelemben vett hitelezők közé számláltatik, és vagy a' 2-dik, vagy 3 dik sorba téttetetik: a' mint vagy fel-van jegyezve, vagy nincs, szemmel tartván eme' másik esetben azt is, mikor költ a' jegy-kötés. De észre kell az írott jutalomra nézve venni azt, a' mi a' 2 dik kötetnek 206-dik §-szá-ban előre-bocsátatott, hogy annak csak a' szerzemény-ből kell ki-telni; nincs pedig ott szerzemény, a' hol az adósságak a' Férjnek egész értékjét ki-merítik, sőt fellyül halladják: ezen esetben tehát foganatlanak tartom az írott jutalmat.

c) Béres munkások' számába vétetnek az olyan mester-emberek, kik kézi munkájokból élnek (*Opifices manualistae*) p. o. kö-művesek, ácsok,kovácsok, lakatosok, szabók, gomb-kötők, yargák, csizmadiák 's a' t'. Ezeknek rovásaik tehát *jobbára* az első sorba szoktak tétettetni.

Igaz ugyan, hogy ezekre nézve-is különbséget tesznek már kezem között forgott némely Itéletek: melyek szerént a' mester-embereknek csak a' munkájok' bére tétettetik első sorba; a' többi hozzá tartozandó készületeknek árra pedig a' 4-dik sorba vettetik hátra.

Ezen Itéltre azok a' szabók adtak hihetőleg alkalmatosságot, kik mind polztót, mind egyéb hozzávalót magok szereznek a' ruházathoz, és midőn munkájok' bére alig tenne talán 20, vagy 30 forintot, több száz forintokról teszik-meg rovássokak, jeles nyereséggel rován-fel azon polztót, palzományt, sinórt, him-

zést (*acupictura*) prémet, bélést, 's egyéb készüléteket, mellyeket hozzá meg-szerzettek: és ezen tekintetben a' hozzá adott készülétekre nézve nem úgy kézi munkából élő Mester-embereknek, mint inkább kereskedőknek mondattathatnak: nem-is csuda tehát, hogy kézi munkájok' bérére nézve első, a' hozzá adott készülétekre nézve pedig utolsó sorba tettettek: valamint azok a' kalmárok oda tettettek volna, kiktől ezen portékákat vették. Hihetőleg egyet-is értettek ez ilyen rovás' készítésben a' szabók a' kalmárokkal: hogy midőn emezek nem kézi munkából élő Mester-ember, hanem kereskedő létekre törvény szerént mindenkor utolsó sorba tetetnek; amazoknak palástjuk alatt könnyebben pénzekhez juthassanak azt gondolván, hogy mind munka bér gyanánt tetettetik az első sorba az, a' mi a' szabónak rovássán talál-tatik.

Ezen vízfizsa-élésnek meg-czafolására tesznek tehát már most a' Birák külömbséget a' munkának bére, és a' hozzá-adott készüléteknek árra közt: és ez igen is igazságas; de még-is nehéz általlyában minden Mester-emberekre ki-terjedtetni rész szerént azért, mivel, ha ezen szabás közönségessé tettetik: nem készít az asztalos asztalt, a' kő-faragó lépcsőt, a' vargasarut, a' réz-műves bográcsot, a' gomb-kötő sinórt addig, míg fát, követ, bőrt, rezet, selymet nem ad neki az, kinek ezekre szüksége volna; rész szerént pedig azért, mivel nem lévén Ország szerént ki-dolgozva, mellyik Mester-embernek mennyit lehet a' kézi-munkájának bérére, és mennyit a' hozzá-való készültre szabni, nehéz volna az Itélet-hozásban-is bizonyos sinór-mértéket találni e' két-félének el-választására.

Úgy vélekedném tehát, hogy különbséget kellene a' Mester-emberek között tenni. Vagynak t. i. olyanok, kiknek mesterségjek hozza magával, hogy készületek mindenkor készszen légyen p. o. kell az asztalosnál, pintérnél lenni kész fának, kovácsnál, lakatosnál vassnak, kalaposnál nyúl-szőrnek, és gyapjúnak, kő-vágónál kőnek, kötél-verőnél kendernek, csizmadiánál, vargánál bőrnek, gomb-kötőnél selyemnek 's a' t'; mert különben nem is űzhetik mesterségjeket. Másak pedig a' mesterségjekhez-való szér számokon kívül minden készület nélkül űzhetik azt, p. o. lehet szabó tűvel, és ollóval, ács fejszével, fogóval, fúróval, főrézfízel, kalapácsal 's a' t'. Amazokat kár vólna a' munkához adott készületekre nézve utolsó sorba tenni: emezek pedig magoknak tulajdonítsák, ha a' készületet magok adván a' munkához, pénzeket el-vefztik.

Némellyek még oly véleménnyel-is vagynak a' kézi munkából élő Mester-embereknek ro-ásaikra nézve, hogy csak annyira teszik őket az első sorba, a' mennyire a' rovás az egy esztendő t fellyül-nem haladta; az egy esztendősnél régiebb rovásokat pedig az utolsó sorba hátra vetik. Nem láthatom ugyan által, honnét vehette eredetét ez a' különböztetés; de gyaníthatólag sajdítom, hogy alkalmasint az 1723-diki 53-dik cikkelynek helytelen magyarázásából csufzhatott-bé. De ha említett cikkelynek betű szerént-való szoros, és nyilvánóságos értelmét meg-fontoljuk: éppen nem lehet abból ilyen különböztetést következtetni; mert az esztendő, vagy annál régiebb idő csak a' rovásnak szembe-való vólttára (*liquiditas*), nem pedig az elsőbségre (*prioritas*) nézve tesz különbséget: az az szembe-való adóssággá válik a' rovás, ha vagy egy esztendő' el-forgása előtt a' hiteles Jegyző azt alá-írja, vagy egy esztendő' múltván maga a' hitelező is

pó-

pótoló hitével azt meg-valóságosítja: a' mint a' 632-dik §-ból ki-fog tetfzeni.

d) Az orvosságoknak árra azért tétettetik az első sorba, hogy azok az életnek meg-tartására szüksége-sék. Szint' ezen okból első sorba tétettetik az eledelre-való szereknek p. o. kinyérnek, húsnak, vajnak. sajtnak, 's a' t', és *szükséges* italnak árra-is, és a' ház-bér.

e) Ha valamire: bizonyjal a' hitre-bizományra, vagy örízményre, vagy hafználat képpen lévő va-gyonra kell szorgos figyelemmel lenni az öfzve-hívó, vagy öfzve-ütköztető perekben. Természetes az, hogy, a' ki vagyonját másnak hitére bizza (*fidei committit*), vagy örízet, vagy hafználat-képpen nála hagygya: a' sajátóságáról le-nem mond, következés-képpen azt an-nak természetében úgy, a' mint által adta, visszfa-ki-vánhatja § 540. és 544; ha pedig ne talán gondatlan-ságból el-veszett, vagy el-költ, annak kéfz pénzül le-endő helyre-állítatását követheti 28. 1638: ugyan ez az oka, hogy a' hitre-bizomány, vagy örízmény, vagy hafználat képpen lévő vagyon az első sorba tétettetik: hogy azt az adós vagy annak természetében (ha még meg-van) visszfa-adja a' Tulajdonosnak, vagy pedig (ha ne talán el-költ) értékjéből ki-pótolja minden egyéb hitelezőknek követményeik előtt.

Jól tudván ezt a' veszedelemben forgó hitelezők, annak idejében öfzve-szűrik a' levet az adóssal: hogy a' szembe-való, vagy rovás-beli adósságot hitre-bizo-mánnyá, vagy örízménnyé, vagy hafználat-képpen lé-yő vagyonná tegyék, és ezen szin alatt a' 3-dik vagy 4-dik sorba esendő, következés-képpen veszni-térő adósságot az első sorra emelheessék. Így szoktak né-melleyek a' költsön adott sommáról kötelező levél (ob-

Ugatoriales) helyett által vévő levelet (*reversales*) venni, mint-ha annak erejével az abban foglaltt som-mát, vagy egyéb holmit nem költjön adta-vólna az adósnak, hanem csak gondviselésére bizta-vólna; így szoktak néha a' kalmároknál ama' sok hitre bizott por-tékák (*Commissions Waaten*) támadni: midőn az azok-ról bé-adandó, és 4-dik sorba esendő rovásra nem jutna már érték; így károsítatnak-meg más hitelezők, kiknek kötelező leveleik a' 2-dik, vagy 3 dik sorba es-nek, midőn eme' álnokúl kohóltt hitre-bizományak, vagy örízmények elejekbe tétetnek; így keresnek a' vesztteket elő-látó adósok az igazságtalanság' *mammo-nájával* magoknak jó barátokat, kik (egyik kéz a' másikat mosván) bé-fogadják ofztán őket hajlékjokba. Ez illyen meg-történni szokott mesterséges csalfa-ságak-nak, és a' törvénnyel-játszó vizfsza-éléseknek el-mellő-zésekre igen szükségesnek tartanám, hogy leg-inkább a' hitre-bizományra, örízményre, és használat-képpen lévő vagyona nézve vagy egyik, vagy másik fél (ki-nek t. i. emberségébe többet lehet bizni) ok-vetet-lenül le-tegye a' hitet.

f) Ide tartozandók a' Biráknak, és Ügyézfeknek (a' hol oda itéltetnek) nap-számaik, és fáradságjoknak jutalma: mert a' mely költségeket a' perben álló hi-telezők azon fellyül tesznek: bátor oda itéltessenek-is nekiek; de az első sorba nem tétetnek; hanem kinek kinek követményéhez toldalék-képpen számláltatnak úgy, hogy egézfzen ki-elégítetnek az első; mind de-rék pénzeket, mind kamatjokat, mind költségjeket el-veztik azok, kik az érték' fogyttára (*defectus fun-di*) jutnak *D. 1. P. 154.*

g) Nem csak a' tulajdon értelemben vett hitelezők-nek kötelező leveleik tétetnek a' 2-dik sorba, hanem a' rovások-is: ha fel-vagnak jegyezve. Vessenek fe-hát

hát magokra a' kereskedők, és kalmárok: ha annak idejében rovásait fel-nem jegyeztetik, és azért a' 4-dik sorba hátra-vettetnek.

§ 619. különös tekintet lévén

1723-dik esztendő-beli 107-dik cikkelyben Ország-szerént el-végeztetett, hogy akár-ki által, és akár-hol teendő minden-nemű adósságak azon Vár-megyében, és Várasban, mellyben az adósnak jószága fekszik, * fel-jegyzeztessenek, és a' szerént intéztessék-el az elsőség. Oly foganatja-is van valóban a' fel-jegyzésnek, hogy, a' mely hitelező előbb fel-van jegyezve: az öfzve-hívó, vagy öfzve-ütköztető perekben eleibe tétetik annak, ki későbben jegyeztetett-fel, és ez ismét annak, a' ki fel-jegyezve nincs; és az elsőbkek nem csak derék pénzeket, hanem kamatjokat-is, és költségeket (a' mennyire oda ítéltetnek) egészen meg-nyerik: míg az adós' értékjében tart; a' hátrább lévők pedig éppen üresen maradnak *D. 1. P. 154.*

Ezen törvényes ereje a' fel-jegyzésnek többet nyom még az adósnak perbe idéztetésénél, sőt még az ellene hozott, de végre nem hajtott Ítéletnél-is úgy, hogy, bátor egyik hitelező pert indított-is az adós ellen, és már marasztaló Ítéletet (*Sententia convictiva*) hozattatott-is ellene; de ha annak végre-hajtatása előtt a' másik hitelező magát fel-jegyzeztette: amaz első eleibe

té-

tétettetik ugyan a' részére hozott Itéletnek erejével azon hitelezőknek, kik fel-jegyezve nincsenek; de nem emennek, ki magát az Itélet-hozás után ugyan, de a' foglalás előtt fel-jegyeztette.

A' ki tehát elsőséget akar magának szerezni: mindenek előtt a' fel-jegyeztetésről gondoskodjék; az-után jobb foganattal kezdhet a' perhez *D. 15. P. 156*; mert: bár pert indítsanak is némely hitelezők az adós ellen; a' per' folytta alatt is mindenkor foganatosan fel-jegyeztethetik magokat azok, kik magokról jobban gondoskodni akarnak *D. 34. P. 160*. De: a' mely fel-nem jegyzett hitelező egyfzer a' törvényes foglalást meg-tette az adós ellen: nem vetheti ötöt többé ki az el-foglaltt értéknek (*fundus executionalis*) törvényes birtokából az, a' ki magát a' foglalás után azon adós ellen fel-jegyeztette: hasonló foganatja van tehát a' törvényes foglalásnak a' fel-jegyzéssel *D. 31. P. 159*; de nem a' per' kezdetnek, vagy végre nem hajtott Itéletnek.

A' mi több: Bátor az adós valamellyik hitelezőjének részére magános (*privatus*) egyezet mellett valamely jószágáról *irásban* le-mond (*resignat*), és által-adottnak vallja; de ha a' hitelező azon jószágat vólta-képpen által-nem veszi, az az kezét reá-nem telzi, természetes birtokába, és valóságas uradalmába nem lép,
jöve-

jövedelmét nem szedi; azomban pedig más hitelező magát ugyan azon jószágra fel-jegyzteti: ezen esetben emennek van elsősege amaz előtt, nem nyomván annyit a' puszta irásban tett, és vóltta-képpen-való által-adás mellett végre nem hajtott le-mondás, mint a' nyilvánvaló hiteles fel-jegyzés *D. 14. P. 156.*

De ha valaki olyan jószágot, melyet az ados valamellyik hitelezőjének ki-jelelt záloggyanánt (*titulo specialis Hypothecae*) már az előtt le-kötött, örökre meg-vefz; eme' hitelező pedig sem magát fel-nem jegyeztette, sem a' vévőt azon jószág' vételétől törvényesen nem tiltatta: többé azon jószágból ki-elégítetését nem követheti; hanem magára vessen, hogy magát fel-nem jegyeztette *D. 11. P. 155*, oly ereje lévén a' fel-jegyzésnek, hogy, a' mely jószágra valamely adósság egyszer fel-van jegyezve: azt többé sem zálogra, sem örökre meg-venni nem tanácsos, pénze-vefztetté lévén az olyan vigyázatlan vévő, a' ki oly jószágot vefz, mely már fel-jegyzett adóssággal meg-van terhelve.

* Hát ha az adósnak több Vár'megyében (vagy Várasban) van a' jószága? ezen esetben, valamint egyik Vár'megye (vagy Váras) a' másikatól nem függ, úgy az egyik Vár'megyében (vagy Várasban) tett fel-jegyzés a' másik Vár'megyében (vagy Várasban) lévő jószágát az adósnak nem érdekli. Innét van a' hitelezőknek azon szorgos gondosságjuk, hogy egy rend-beli

kötelező levelet nagyobb bátorságnak okáért 3—4 helyen-is fel-jegyeztetik: hogy t. i. ha egyik Vár'megyében (vagy Várasban) érték' fogyttára jutnának-is, a' másikkban azt helyre üthessék. Egyik Vár'megyében tett fel-jegyzés tehát nem ezközöl elsőbbséget a' másik Vár'megyében lévő jófzággra nézve külömben, hanem, ha egy Uradalom több Vár'megyékben lévő darab jófzágokat foglalván magában, a' fel-jegyzés ott tétetett, a' hol a' jófzág' dereka (*Caput Bonorum*) fekszik.

§ 620. az annak helyjén,

Az 1723-diki 107-dik czikkely világas szavakkal meghatározván, hol kelljen a' fel-jegyzést meg-tenni, t. i. a' Nemes Vár'megyéknél (Gyűlés' alkalmatosságával), vagy a' Szabad Királyi Várasoknál (a' Tanács előtt), a' Mező-várasai Tanács, vagy Úr' Széke előtt tett fel-jegyzések egy-általlyában fogantlanok *D. 33, 36. P. 160.*

§ 621. és idejében tett fel-jegyzésre,

Hogy azomban a' fel-jegyzés fogantatos legyen: annak idejében, jókor kell arról gondoskodni: sikeretlennek-is itéltetik olyan fel-jegyzés, mely az adósnak halála után, vagy csak azután tétetett, minek-utánna az adósnak megbukása (*fallimentum*) világ' tudtára (*ad notitiam publicam*) ki-nyilvánodott *D. 36. P. 160.* Érttem pedig a' meg-bukás által az adósnak oly
szük

szük állapotját, mellyben az adósságainak teme az értékjének mennyiségét fellyül-halladja.

§ 622. vagy az adósságnak régiebb vóltára,

Meg-történik, hogy egyik hitelező magát fel-jegyeztetvén, a' többiek-is mindjában egyszerre fel-ébrednek, és ugyan azon egy nap fel-jegyeztetik magokat. Ezek között nem különben, mind azok között-is, kik, vagy éppen nincsenek fel-jegyezve, vagy a' fel-jegyzés reájok nézve a' 620-dik és 621-dik §-okban elő-hozott okokból foganatlanak találhatik, az elsőség az adósságnak régiebb vóltta * szerént dolgoztatik-ki, a' vétetődven tekintetbe, kinek a' kötelező levele költ előbb *D. 1. P. 154, D. 36. P. 160*; mind-azon-által itt-is nem úgy a' kötelező levélre, mint inkább arra van tekintet: ki olvasta-előbb le az adósnak a' pénzt? Ha tehát valaki meg-bizonyíthatja, hogy előbb olvasta-le a' pénzt, mint-sem a' másik, kinek kötelező levele idejébbi: amant, úgy-mint előbbi hitelezőt illeti az elsőség; noha emennek régiebb kötelező levele vólna *D. 13. P. 156*.

* Hát ha meg-történnék, hogy több hitelezőkre nézve ugyan azon egy nap' költ a' kötelező levél, és vagy egy sincs, vagy mindjában egy nap vagynak fel-jegyezve: ki akkor az első? ezen ritka ugyan, de nem éppen lehetetlen esetben helye van az arányú-

ságnak: hogy kiki közülök veszfizen valamit: a' mint nagyobb vagy kisebb volna a' követménye, arra-való lévén az úgy neveztetett *regula societatis*.

§ 623. és fenn-maradván az elsőbbséget követő,

A' mely hitelező az öszve-hivó, vagy öszve-ütköztető perben nem állott, * és követményének tulajdonságára nézve azok előtt, kik az adósnak értékjéből ki-elégítették, elsőbbséget fogyanatosan vátathatja: kész útja marad neki az 1723 elztendő-beli 107-dik cikkelyenn építendő elsőbbséget követő ügyelettal (*Institutum Excussorium*) meg-támadni az utólsót, vagy utólsóbbakat azok közül, kiknek követmények az övénél hátrább-való sorba tartozandó lévén ki-elégítették, és ki-vetheti az el-foglaltt érték-ből az ötet illető elsőbbségnek erejével (*ex praelatione Juris*); de ezen ügyeletnek csak akkor van helye, minck-utánna maga az adós törvényes foglalás által mindenéből úgy ki-forgatott, hogy semmi értékje többé nem maradt *D. 6. P. 17*; mert külömben az adóst kellene nekie meg-támadni, míg nála értéket talál *D. 6. P. 155*. Ki-vetheti tehát a' fel-jegyzett hitelező a' birtokból azt-is, a' ki a' fel-jegyzett adóssággal meg-terheltt jószágat az adóstól akár örökre, akár zálogba meg-vette § 619.

* A' ki az öszve-hivó, vagy öszve-ütköztető perben állván, követményének elsőbbséget hathatósan

vitatni el-múlafztotta, és azért érték' fogyttára jutott: ha mindjárt győzedelmeskedhetnék-is későbbben az el-henyélt próbáinak elő-adások mellett; már el-van ne-kie zárva az elsőbbséget követő ügyelet, és egyedül csak per-újjítással próbálhatja szerencséjét.

§ 624. vagy fellyül-fizettető ügyelet.

Bátor törvényes foglalás által mindenéből ki-légyen-is forgatva az adós; még sem kell éppen kétségbe esni az érték' fogyttára jutott hitelezőnek: mert meg-történhetik, hogy valamelyik hitelező által el-foglaltt jószág többet ér, mint a' rajta-fekvő somma: ezt tehát fellyül-fizettető ügyelettel (*Institutum ad superinscriptionem* meg-támadhatja: hogy vagy vegye-fe pénzét, és erefsze-ki az el-foglaltt jószágot; vagy, ha azt meg-akarja tartani, fizesse-ki be lőle ötet, és így mind a' két rend-beli adós-ság a' jószágra irattassék *D. 10. P. 155. De a' Polgári jószágra (fundus civilis)* nézve egy esztendő' el-forgása előtt kell erről az ügyelet-ről gondoskodni; mert különben örökjévé válik annak, a' ki azt törvényesen el-foglalta 17. 1792.

Illyen fellyül-fizettető ügyelettel meg-lehet támadni azt-is, a' ki az adósnak jószágát zá-logban * bírja.

* Látván az adós, hogy valamelyik hitelezője által el-foglaltt jószág többet ér a' rajta fekvő-sommá-

nál, és az érték' fogyttára jutott hitelezőt a' fellyül-fizetésre unfzolván, ha ez azon ajánlatot meg-veti; idővel pedig az adós ugyan azon jószágat valakinek *örökre* fel-vallja, és a' vévő nem csak Királyi Engedelmet kér-reá fel, hanem annak a' hitelezőnek engedményét is, a' kit az elsőbség illetett, és kinek kijelelt zálog gyanánt le-volt azon jószág kötve: ezen esetben ama' érték' fogyttára jutott, és a' fellyül-fizetéssel meg-kináltt hitelező többé már nem követheti azon jószágból leendő ki elégítetését *D. 17. P. 157.*

§ 625. Az adósság-beli ügyeket

Ha csak az adós a' kötelező levélben hatalmat nem ad a' hitelezőnek, hogy vagy önnön hatalmából, vagy egy Szolga-Biró által minden további per-patvarkodás nélkül még a' Törvény-nyugvás (*Juristitium*) alatt-is egyenesen foglalásra léphessen (mert ezen esetben a' kötés törvényt szabna *D. 12. P. 48*); minden egyéb más esetekben nem szabad a' hitelezőnek önnön hatalmából elég-tételt szerezni magának, és a' fizetni késedelmeskedő adósnak akár jószágát, akár személyét hatalmasul tartóztatni, azért lévén ki-rendelve a' Birák, hogy kinek mi baja van, hozzájok folyamod-jek orvoslás, és igazság-tétel végett: ne hogy kiki maga lehessen magának Birája, e' végre czéllyozván a' fizettető ügyelet (*Institutum liquidandi debiti*), hogy a' Biró kinszerítse az adóst a' szembe-való adósságnak le-fizetésére *40. 1588.*

§ 626. (a' kül-földi hitelezőkre nézve-is)

Valamint Hazánk' fiai a' szomszéd Tartományak-beli adóssaikat a' jó szomszedság' fenn-tartására nézve akár személyekben, akár hol-miekben le-nem tartóztathatják; hanem az igaz-ságnak szaporább ki-szolgáltatása végett az ott való Birákhoz folyamodni * kényszerítetnek 55. 1638, 51. 1649, 82. 1659, 64. 1715, 81. 1723: úgy vizszont a' szomszéd Tartomány-beli hitele-zőknek sem vólt ez előtt szabad a' Magyar-Or-szági adóssaikat személyekben le-tartóztatni 94. 1647, 33. 1655, vagy kül-földi Birák eleibe idéztetni, ők-is vizszont a' Magyar-Országí Bi-rák eleibe lévén igazítva, sőt még a' Magyar-Ország-beli adósságaknak öszve-vásárlásoktól-is pénzék' vesztése alatt el-vóltak tiltva a' kül-földiek 41. 1662.

De már most Ország szerént 17. 1792 el-vegeztetett, hogy akár azok, kik kereskedést üzven, és magokról váltó leveleket * * *Camp-soriales*) adván, vagy egyéb kereskedés-beli kötésekét téven, magokat a' Felsőges Austriai Ház alatt lévő örökös Tartománybeli Váltó Tör-vény-Székeknek (*Judicia Cambialia*) alá ve-tik, vagy az adósság' le-fizetését valamellyik Austriai örökös Tartomány-beli bizonyos helyre meg-határozzák, vagy az Austriai örökös Tar-tományokban lévő, és Váltó Törvény-Szék alá tartozó kereskedőkkel társaságba lépnek, akár

1 4

azok,

azok, kik a' tulajdon értelemben vett költsön-ről szólló kötelező levelekben a' honnyi Törvény-Székekről le-mondván (*Foro proprio renunciantes*) kül-földi Törvény-Székek magokat alája vetik: azon Törvény-Szék előtt, melyet a' kötésben önként magok választottak, a' Fő Méltóságú Udvari Magyar Tanácsnak Idéztető parancsolatja mellett Törvényt állani köteleztetnek, tartozván a' Magyar-Országi Birák e' féle kül-földi Törvény-Székek által hozott Itéletet a' Fő Méltóságú Magyar Udvari Tanácsnak utasító levele (*compassuales*) mellett végrehajtani. Viszszont pedig a' kül-földiek-is Magyar Országban valamit vévén, és az itt leendő fizetésre magokat le-kötvén, vagy egyébaránt magokat a' Magyar-Országi Törvény-Székek alá vetvén, itt tartoznak Törvényt állani, és az itt hozandó Itélet külső Tartományokban ugyan utasító levél mellett végre hajtatik. De hogy, midőn egy felől a' kül-földi hitelezőknek bátorságjuk így eszközöltetett, más felől a' csalárdságak el-mellőztessenek, és másnak igazsága fenn-tartassék, az-is meg-határozatott, hogy

a) A' kül-földi Törvény-Székek sem vehetnek-fel az adós' marasztaltatásának (*convictio*) tárgyául olyan kötelező leveleket, mellyek honnyi törvényünk szerént fogamatlanok. Illyenek a' többi közt a' tökéletes embert-kort fel-

nem erő, és semmi tulajdon szerzeménnyel nem bíró gyermekeknek Szüleik', vagy Gyám-attyok', vagy Gond-viselőjök' engedelmé nélkül akár 1792 dik esztendőtol fogva tett, akár ezentúl teendő kötelező leveleik 21. 1802: olvastam-is önnön szemeimmal az Alsó-Austriai Törvény-Szék (Land-Recht) által hozott, és nevezetesen az 1792-diki 17-dik czikkelyen épített egy olyan Itéletet, mellyben azért taláztatott néhai Szajter Andrásnak kötelező levele sikeretlennek, mivel az abban foglaltt adósságnak tételekor még nem haladta-meg a' 24 esztendőt.

b) Más igazának (*Jus tertii*) fenn-kell maradni. Ha tehát a' foglaláskor vagy a' kötelező levélnek sikeretlen voltta, vagy más valamely hitelezőnek elsőbbsége vettetnék foganatosan (*cum fundamento*) latba: azon kül-földi hitelezőnek, kinek részére a' foglalás tétetik, kezest kell állítani, hogy ügyét vesztvém, akár mikor helyre fogja-állítani az el-foglaltt értéket.

c) Az el-foglaltt *fekvő* jószág csak zálog gyanánt tekintetik úgy, hogy a' nemesi jószágot akár mikor, a' polgári jószágot pedig egy esztendő alatt vissza-váltbatja az adós.

d) Az ellent-állásnak-is van helyye, ha az adósnak vagy személlye, vagy értékje el-vétődik *cit.* 17. 1792.

A' mi pedig a' Magyar Országai adósságaknak kül-földiek által lett öfzve-vásárlásokat illeti: már most akár a' kötelező, akár váltó leveleknek engedmény (*cessio* vagy-is *giro*) nevezet-alatt kézről kézre-való által-adások és vételek, vagy-is által-írások köz szokásba jöven, akár Hazánk'-fiai, akár a' kül-földiek minden személy-válogatás nélkül kereskedhetnek az adósságakkal, és minden hitelező másnak által-adhatja, az az *más' nevére által-irathatja* az ötöt illető kötelező, vagy váltó levelet, és így az engedményes (*Cessionarius*, vagy *Giratarius*) lépven a' hitelezőnek helyébe már nem a' hitelezőnek (ki t. i. az engedmény által igazságáról le-mondott), hanem az engedményesnek (*hinek t. i. nevére által van írva a' kötelező, vagy váltó levél*) tartozik fizetni az adós.

* A' külső Ország-beli adósok ellen, kik t. i. nincsenek a' Felséges Austriai Ház' Birodalma alatt, oly szokás van, hogy a' követmény' valóságát tárgyazó minden-nemű irományak a' nagy Méltóságú Magyar Hely-tartó Tanácsnak bé-nyújtattatván, onnét Fő Méltóságú Magyar Udvari Tanácsnak közben-járása mellett az azon Ország-beli Követségnek (*Legatio*) által adattatnak, és ez a' szokott útján az igazságnak ki-szolgáltatását ezközli.

* * Alkalmatosságom volna itt a' Váltásról (*Cambium*), külömb-féle nemű váltó levelekről (*Campsoiales*), azoknak engedményekről (*giro*), bé-mutatásokról (*praesentatio*), el-fogadásokról (*acceptatio*), visszfa-vonásokról (*protestatio*) 's a' t' a' mennyire kereskedőinknél szokásban van, egyet kettőt szólani;

de mivel ezen mészfe el-terjedett, és ezernyi éfzrevételekkel járó tárgynak tökéletes ki-merítése maga egy egész könyvet kívánna, és egyéb aránt-is az 1791-dik esztendő-beli Választmány által ki-dolgoztott, és Posonyban Paczkó Ferencz' sajtójából ki-jött Váltó Törvény (*Codex Cambio mercantilis*) még nincs bé hozva Hazánkba, a' jövendőtől várván másfzorra hagyom annak ki-dolgozását.

§ 627. külömb-féle Birák intézik-el,

Ha a' kötelező levélben nevezetesen kinem tétetik, ki légyen Biró az adósság eránt ne talán támadandó perben (mert ezen esetre a' kötés törvényt szabna): az abban foglaltatott *derék pénznek* mennyisége határozza-azt meg a' *Nemesekre* nézve, és így:

Ha az adósság 200 forinton alól vagyon: egyedül csak a' Szolga-Birót illeti: kinek hatalma ki-terjed mind-azon-által egész 3000-forintig 35. 1729.—200 forintos adósság eránt már az Al-Ispányt-is lehet választani Birónak, kinek hatalma egész 12 ezerig ki-terjed *cit.* 35.

1000 forintos *D. 5. P. 154.* derék-pénzt a' Vidéki Tábla előtt-is 31. 1723 lehet keresni 28. 1715: mellynek hatalma ofztán akár mely témérdek sommáig ki-terjed.

De szemmel kell tartani azt, hogy 1-ször ezen külömb-féle sommákban csak maga a' *derék-pénz* (hosszá nem számlálván tehát a' kamatot)

tot) értetődik 28. 1715, 35, 44. 1729. 2-szor hogy itt csak Rajnai, vagy-is 60 krajczárból álló németh- (nem tehát magyar vonás vagy kurta) forintok értetődnek *D. 9. P. 155.* 3-szor hogy ezen sommák csak egy-egy adósra nézve értetődnek: nem-is lehet több adósokat öszvefoglalni egy perbe, hogy így a' somma többre menvén, más légyen benne a' Biró 44. 1729. 4-szer hogy a' forintoknak ki-tett számán fellyül lévő krajczárok, vagy kis-pénzek tekintetbe nem vétetődnek.

§ 628. meg-engedtetvén a' fellyebb-vitel,

A' 12 ezer forinton alól lévő szembe-való adósság eránt csak birtokon kívül (az az: az Itéletnek végre-hajtása után) viheti fellyebb ügyét az Al-peres; ha pedig 12 ezer forintot fellyül halladta: meg-engedtetik nekie a' birtokból (az az: az Itélet' végre-hajtása előtt) való fellyebb-vitel 28. 1729. De arra-is figyelemmel kell lenni, hogy, ha eme' másik esetben az ügye-veztett, de birtokban maradott adósnak ingó holmiból álló értékje a' fellyebb vitt ügynek meg-vizsgálásáig gyaníthatólag elenyészhetnék: az vagy biztós kezesség által bátorságossá tétetessék, vagy Törvényes zár alá vétetessék 28. 1715, 1729, szinte azt követhetvén az Al-peres-is az első esetben, ha, minnek-előtte a' fellyebb-való Biráknál szerencsé-

jét próbálná, az el-foglaltt ingó holmit a' hitelező el-költhetné.

§ 629. és végre-hajtatván az Itélet.

Minek-utánna az adós * a' derék sommának, kamatnak, és perre tett költségeknek megfizetésében a' Biró által marasztaltatik, törvényes foglaláshoz fog a' hitelező: mely alkalmas-sággal, ha az adósnak valamely jószága kijellett zálog gyanánt (*titulo specialis hypothecae*) volt a' hitelezőnek oda kötve: mindenek előtt az vétettetik foglalás alá; ha pedig szabad választás (*selectivitas*) van a' hitelezőnek leköttve: hatalmában áll a' foglalás alá veendő értéket tetszése szerént ki-nevezni; de ha sem kijellett zálog, sem szabad választás nincs neki oda kötve: már akkor magán az adóson áll a' foglalás alá bocsátandó értéknek ki-nevezése 32. 1723., úgy mind-azon-által, hogy mindenek előtt kezz pénz 45. 2-dae, azután fekvő nemesi jószág, az-után polgári fekvő jószág *D.* 24. *P.* 158, végtére osztán, egyéb haszonra fordíthatandó, és könnyen pénzzé tehetendő ingó holmi *illendő* becsü szerént-való árrában vétettetik foglalás alá 31. 1659.

De ha az adós valamely bizonytalan értéket nevezne-ki: nem tartozik azt el-fogadni a' hitelező; hanem ezen esetre ő maga nevezhet-
ki

ki más jobb értéket a' nélkül, hogy az adós büntetlenül ellent-állhatna a' foglalásnak *D. 11. P. 48.*

Ha pedig az adós valamely helyen őrizet-képpen le-tett kész pénzét nevezné-ki a' hitelező' számára; ez pedig azt el-nem fogadván az adósnek fekvő jószágát kezdené foglalni: már ezen esetben foganatosan ellent-állhatna az adós a' foglalásnak *D. 6. P. 132.*

Ha a' szembe-való adósnek értéke nincs: még a' személye-is, a' *mennyire mind a' vád-le-vélben (Actio) a' Fel-peres által kivántatott, mind a' Végzésben nekie oda ítelt tett*, a' hitelezőnek által-adattatik 29. 1486, 92. 1492; mind-azon-által a' Fel-peres őtet nem büntetheti; hanem úgy-mint egyik cselédjét tekintvén, szolgálatjára fordíthatja 68. 2-ae; ha pedig ezen személyében le-tartóztatott adós paraszt ember vólna: az rendeltetett hajdontt 28. 3-ae eránta, hogy, ha 15 napi fogsága alatt a' Fel-peressel meg-nem egyezhetne: le-tévén hitét arra, hogy a' mit akár koldulással, akár munkával szerezhetne, annak harmad' részét heten-ként mind addig, míg az adósságot le-nem rója, a' Fel-peresnek által-adni fogja, szabadon bocsátassék; de ha hitét szegné, újra meg-fogattatván, mind addig, míg eleget nem teend, le-tartóztatassék.

A' Pápi Személyeknél pedig mindenek előtt kész pénz, az-után az adósnak tulajdon jószágga, végtére az Egyházi jószágnak jövedelme vétettetik foglalás alá 45, 47, 2-ae.

Úgy az olyan adósoknál-is, kiknél a' jószág' birtoka vagy Első szülöttségre, vagy Öregbbségre van Királyi Engedelem által meghatározva, a' hitelező magát a' jószágot (úgy-mint nem az adós Személynek sajátját) nem foglalhatja-el, hanem csak annak jövedelmét, nem-is terjed e' féle jövedelem' foglalásának ereje tovább ki, hanem csak az adós Személynek holtáig.

* Vallyon hogy kell a' foglalást meg-tenni azon esetben, midőn két vagy több Személy van ugyan-azon egy adósságra nézve le-kötve a' kötelező levélben? vagy meg-van nevezve a' fő-adós (*principalis Debitor*), vagy nincs: eme' másik esetben egyenlő részre osztódik-fel a' teher az adósok között; az első esetben pedig maga a' fő-adós tartozván az egész som-mával, mindenek előtt az ő értékje vétettetik foglalás alá; és ha az ő értékje nem volna elegendő: akkor a' mellyékes (*minus principalis*) adós-is tartozik a' tehernek' egyenlő osztály szerént reá esendő részét viselni; ha pedig az adósok egy-másért (*in solidum*) az az: egy mindjájokért, és mindjajan egyért (*unus pro omnibus. et omnes pro uno*) vagynak le-kötelezve: már ezen esetre, a' mennyire egyik nem fizethetné-le a' tehernek egyenlő osztály szerént reá esendő részét, a' másik, kinek több értékje van, tartozik azt egész-ten ki-pótolni; ha mindjárt csak egyre magára há-

romlanék-is az egész terh, mellynek viselésére a' más-
sik elégtelen.

Meg-emlékeztetem itt azomban a' Kögyes Olvasót
még egyszer arra, a' mit ezen tárgyra nézve a' 2-dik
kötetnek 229-dik §-ában a' Férijekkel együtt le-kötele-
zett Afzszonyokról már előre-bocsátottam, és csak azt
jegyzem-itt meg, hogy, ha az Afzszony Férijével együtt
a' kötelező levelet alá irván, és Férijének holtta után
a' fizetésre sürgettetvén, az egész adósságnak le-fizeté-
sét meg-igéri: már többé nem mellőzheti annak felét
magától el Férije' vagyonyjára; hanem a' magáéból tar-
tozik az egész adósságot le-fizetni *D. 4. P. 154.*

Ha pedig a' Férij Feleségével együtt magokat úgy
le-kötelezik, hogy a' hitelező az Afzszonynak p. o.
Pósony Vár'megyében fekvő, és a' kötelező levélben
nevezetesen ki-jelelt jószágát minden per-patvarkodás
nélkül maga' hatalmából, vagy az oda-való Szolga Bi-
ró által még Törvény-nyugvás alatt-is tüstént el foglal-
hassa; azomban pedig, a' Afzszony magtalan léttére
meg-halván, említett jószágát az osztályos Atya'fiai
örökösödés mellett által-veszik, és későbbben a' hitele-
ző az egész adósságot az életben maradott Férijen an-
nak más p. o. Nyitra Vár'megyében lévő jószágából
követvén, ötet az oda-való Szolga-Biró által Törvény-
nyugvás alatt marasztaltatja (*convinci facit*): ez foga-
natosan ellent-állhat a' foglalásnak rész-szerént azért,
mivel a' törvénykezésnek rend-szerént-való folyamatjá-
ról (*formalitas Juris*) csak az Afzszony' jószágára
nézve mondottak-le a' kötelező levélben; rész-szerént
pedig azért, mivel ezen esetben jelesül az Afzszony'
jószága lévén le-kötve, maga a' Férij nem tartozik az
egész terhet viselni; hanem a' meg-hóltt Afzszonynak
Atya'fiait-is (kik a' jószág' birtokába bé-léptek) kel-
lett volna Törvénybe idéztetni *D. 12. P. 48.*

§ 630. A' rovás,

Midőn valaki vagy a' kalmártól, vagy mester-embertől portékát vesz hitelbe (*erga creditum*): nem ad ugyan az árráról kötelező levelet; hanem a' kalmár, vagy mester-ember felrójja azt a' rovás-könyvbe (*liber mercantilís*), és annak idejében (közönségesen új éftendő nap után) számba vévén az addig hitelbe adott portékának árrát, az egész hitelnek környül-állásos mi-vólttát a' rovás-könyvből ki-írja, az adósnak bé-mutatja, és a' mellett ki-elégítetését sürgeti.

Ezen rovás-könyvnek helyyes, és formás készületűnek (*rite et formiter confectus*) kell lenni 53. 1723: következés-képpen e'hez-is megkivántatik, hogy mind a' hitelezőnek, mind az adósnak neve, a' hitelbe vett portékának mennyisége, mi-néműsége, és vagy alku-szerént meghatározott, vagy az el-adónak emberségétől függő mértékletes árra, nem külömben a' hitelbe-való adás-vevésnek ideje környül-állásosan bé-légyen írva 37. 1729, ne-is legyen benne semmi vakarás, ki-törlés, vagy mocskok 17. 2-aé.

§ 631. adás-vevésből credvén,

A' ki a' tulajdon értelemben vett költsönnek tulajdonságát § 540, 599 a' rovás-beli adósnak mi-vólttával öfzve-veü: könnyen által-

láthatja, hogy a' rovás-beli adósság nem költsönből, hanem adás-vevésből veszi eredetét; de mivel Törvényünkben a' szembe-való adóssághoz hasonlítatik 53. 1723, 44. 1729: itt van helye, hogy szóljak róla valamit azt.

§ 632. szembe-való adóssággá válik,

Ha a' rovást a' vévő vagy tüstént ott helyben, vagy később akár mikor alá-írja: legs ottan szembe-való adóssággá válik úgy, mint-ha kötelező levelet adott-vólna magáról, és a' fizetésre ki-szabott időtől fogva törvényes kamat-is jár tőle; egyéb-aránt pedig csak úgy válik a' rovás szembe-való adóssággá, ha vagy egy esztendő' el-forgása előtt a' Jegyzőnek (*Notarius*), vagy más valamely Hiteles Személynek alá-írásával meg-hitelesítetik; vagy pedig egy esztendő' múltván a' meg-hiteleztetésen fellyül még a' kalmár, vagy mester-ember által pótoló (*suppletorium*) hittel-is meg-erősítetik. De ha a' rovás-könyv helytelennek, és hibásnak találattik: a' Fel-peres rend-szerént való próbákat kinszerítetik elő-hozni a' kérdésben forgó hitelnek vitatására; és ha ügyét veszti: az Al-peresnek helytelenül okozott költségeit meg-téríteni tartozik 53. 1723. Többnyire pedig a' rovás-beli ügyek egyéb adósság-beli ügyekkel egy hajóban eveznek 44. 1729, szemmel tartván azt, a' mit a' 618-dik §-ban erántok előre bocsátottam.

§ 633. és a' portéka a' vevőnek saját-jává lesz.

Oly vélekedésben van *Institut. Juris Hung. nevetlen Szerzője* L. 2. §. 600, hogy a' kalmár a' hitelbe adott portékáját, ha még annak természetében meg van, minden egyéb hitelezők előtt vizsgálta-veheti. *Ezt én Elem. Juris-prud. Hung. nevetlen Szerzőjével együtt pag. 371* vagy csak azért sem hitethetem-el magammal, hogy a' tapasztalás ellenkezőt mutat. És méltán-is: mert az adás-vevés által az el-adó le-mond az el-adott portékájának sajátságáról, és a' vevőnek tulajdonává teszi azt.

Ösztán: a' Fő Méltóságú Hét-Birás Tábla-is úgy ítélte, hogy, ha a' meg-bukott kalmár alattomban el-illant, és hitelbe-vett portékája az alatt külső Országokból el-érkezvén boltos legénnye által a' boltba tettetik; azután pedig a' meg-bukása, és el-illantása ki-tudódván ösz-ve-hívó per indítatik: többé az, a' ki eme' portékát küldötte, elsőbbséget eránta nem követ-het; mert a' kalmárok' portékája azon szem-pil-lantattól számlálván, mellyen útnak bocsátatik, már nem sajátja többé az el-adónak, hanem a' vevőnek *D. 32. P. 159.*

§ 634. A' társak-is

Azon kötések közé, mellyek által a' saját-ságról, le-mondunk, számláltatik a' Társaság-is

(*societas*, vagy *compagnia*): az az olyan kötés, mellynek erejével két vagy több Személyek vagyonyokat (vagy munkájokat) köz haszonra egyesítik, hogy így az egyesült erő hathatósabb lévén (*vis unita fortior*), fogantósbabban ezközölhessék azt többen, a' mire egy elégtelen vólna. Illyen társaságakat szoktak legakiváltt fel-állítani a' Kereskedők, és Mészárosok.

§ 635. le-mondanak

Minek-utánna t. i. a' társak öszve-teszik vagyonyokat: a' társaság' el-öszlásaíg senki sem tarthatja többé magános sajátjának azt, a' mit abba bé-adott; hanem valamint magok a' társak csak egy személy gyanánt tekintetnek, úgy az öszve-tett vagyon-is közös köztök, mindjájokat illetvén közönségesen annak sajátása, de egyiket sem különösen.

§ 636. az öszve-tett

A' társaságnak tulajdonsága azt hozván magával, hogy tökéletes mi-vólttára nem kívánatik egyéb a' költsönös egyezetnek ki-nyilatkoztatásánál § 522, mihellyest a' felek az általok fel-állítandó társaság eránt magok közt meg-egyeztek: már mindegyike köteles azt béadni a' közös értékbe, a' mire magát le-kötelezte; nem-is ok-vetetlenül szükséges ezen kö-

tésnek sikeres mi-vólttára, hogy a' pénznek vóltta-képpen-való által-adásától vegye erejét.

§ 637. vagyonnak

Minden társaságban vagy a' vagyon (*res*), vagy a' munka (*operac*), vagy mind a' kettő tétettetik közössé: és így lehet az vagy egyenlő, vagy egyenetlen. Amabban egyik annyi értéket ad-őszve, mint a' másik, vagy egyik annyi munkát vállal-fel, mint a' másik: emebben pedig egyik többet, másik kevesebbet ad őszve; vagy egyik vagyont ad; a' másik munkát vállal magára. Van olyan mindenés (*universalis*) társaság-is, mellyben a' társak egész vagyonyokat mindenestől őszve-adják.

§ 638. magános sajátságáról:

Azt, a' mit kiki bé-adott, nem tarthatja már egyik-egyik társ magános sajátjának; hanem az őszve-tett egész mindjájok közt közös. Ugyan-azért: mind a' hafzon (értem pedig a' közönséges költségektől meg-maradott *merő* hafznot), mind a' kár vagy a' kötésben meghatározott sínór-mérték szerént, vagy pedig igazságas arányúság szerént a'hoz képepestt, a' mit kiki őszve-tett, köztök fel-osztódik.

De midőn egyik pénzt adott-bé a' társaságba, másik pedig csak munkát vállalt ma-

gára: mindenek előtt a' pénznek törvényes kamatja amannak ki-adattatik, az-után a' megmaradott haszon köztök fel-osztódik; de a' mennyire valamelyik társ költséget tett-vólna a' magáéból az egész társaság' számára: az mindenek előtt vissza-jár neki. Ugy: ha valamelyik *szembe-tünő* gondatlansága által kárt okozott-vólna a' társaságnak: azt meg-téríteni tartozik; a' ki pedig álnok csalárdságot követel: becstelenséggel (*infamia*) fenyítetik,

§ 639. míg a' társaság fenn-áll.

El-oszlik pedig a' társaság 1-ször ha valamelyik társ akár természetesen, akár törvényesen (p. o. fögság által) meg-hal, * 2-szor ha a' társak önként el-állanak a' kötéstől; 3-szor ha valamelyik társ *annak idejében* a' többinek jóban-hagyásával le-mond róla; 4-szer ha a' társaság czellyát, mely miatt öszve-állott, elérte; 5-ször ha az idő, a' meddig a' társaság fel-állítatott, el-múlt; 6-szor ha valamelyik társ értékjéből ki-fogyott; 7-szer ha a' társaságnak tárgya el-enyészett.

* El-oszlik ugyan a' társaság valamelyik társnak halála által, nem-is köteleztetnek annak maradéki társaságba állani; de ha két kalmár társaságba lépván együtt kereskednek, és egyik meg-halván, adósságot hágy maga után; a' másik pedig a' közös portékát *minden jegyzemény nélkül* által veszi, és el-adja, azomban

ban pedig a' meg-hólttnak hitelezői által meg-támadta-
fik: nem mellözheti-azokat magától el oly szin alatt,
hogy a' közös kereskedés eránt számat kell nekie előbb
vetni; hanem magára vessen, hogy jegyzeményt,
mely nélkül számat vetni nem-is lehet, nem tévén, a'
teherrel járó közös portékát által-vette, és abból a'
meg-hólttnak adósságait fizetni köteles *Dec. Cur. P. 170.*

§ 640. A' csere

A' cserének, ugy-mint világ kezdetétől fog-
va szokásban lévő leg-régiebb, és leg-termé-
zetesebb kötésnek velős mi-vólttáról több szót
szaporítani annál haszontalanabb munkának tar-
tom, mennél isméretesebb mindjájunk előtt ezen
kötés: mely által t. i. a' Tulajdonos az el-cse-
réltt vagyonnak nem csak természetes birtoká-
káról, vagy haszna'-vételéről, hanem sajátóságá-
ról-is örökre le-mond', és azt magától el-ide-
geníti. Csak azt jegyzem itt meg, a' mit Ha-
zánk' törvényre (70 &c. 1-mac) a' fekvő jó-
szágoknak cserélése eránt meg-határozott.

Némellyek t. i. lak-helyektől meszre lévő
jószágjokat kénynek szerént hasznosan nem mé-
velhetvén, reá talán több költséget, mint sem
hasznot hajtana, tesznek; másak a' hatalmasabb
szomszédoknak erőszakoskodásaikat nem türhet-
vén, a' velek-való izetlenségeket meg-únják;
még többen azon erfény-rágó nyughatatlan per-
lekedéseket, mellyek alá van vetve jószágok;
neheztelik, és ezen okokra nézve azt el-cseré-

lik (*in cambium dant*): hogy az azon fel-cseréltt (*titulo cambii receptum*) jószágat alkalmasabban, * * és hafznosabban mévelhesék, vagy a' rosz szomszédságot magoktól el-távoztathassák, vagy az izetlen perlekedéstől meg-menekedhessenek 70. 1-mae.

* Meg-ne ütközz, hogy külömb-féle értelmet adok ezen két ki-fejezésnek *el-cserélni*, és *fel-cserélni*: mert bátor első tekintettel hasonló értelműeknek tessenek-is; én még-is szint' oly külömbséget találok köztök, mint az *el-és fel-menetel*, *el-és fel-adás*, *el-és fel-vétel*, *el-és fel-vetés* közt 's a' t': és így *el-cserélni* tészen cserébe másnak által-adni; *fel-cserélni* pedig tészen cserébe mástól visszszont által-venni.

* * Fő oka a' cserének abban áll, hogy az *el-cserélő személy* könnyebben, és alkalmasabban mévelhesse a' fel-cseréltt jószágat, mint sem az előbbenit. Itt tehát csak az ő személyye vétetődik tekintetbe; nem pedig a' maradékié: kik egy általlyában el-nem ronthatják Attyoknak, vagy Öseiknek tetteket; bár ő reájok semmi könnyebbség (*commoditas*) nem háromlanék-is azon cseréből, mely Attyoknak, vagy Öseiknek könnyebbségek miatt tétetett *D. 4. P. 104.*

§ 641. (akár légyen tiszta,

Oly szerencsések némellyek, hogy szint' annyi erő * (*aequivalens*) jószághoz juthatnak csere által, mint az övéké vólt: mely esetben egyik a' másiknak kész pénzül semmit reá nem fizet; hanem csak jószágat cserél józágon; és ezt nevezzük tiszta cserének (*cambium purum*).

* Nem abban áll azomban a' tizta cserének sikeres mi-vóltta, hogy az el-és fel-cseréltt jószágoknak jövedelme egyenlő legyen. Kevesebb jövedelmű jószágért el-lehet cserélni olyas nagyobb jószágot-is, mely vagy már a' fel-cserélőnek, vagy más idegennek birtoka alatt vólt az előtt, következés-képpen mellynek visszfa-vételére még költeni kellett volna a' Tulajdosznak: és így azon költségekkel ki pótoltatik az, a mennyivel a' fel-cseréltt jószág kevesebbet érne *D. 4. P. 104.*

§ 642. akár elegyes)

De mivel ritkán lehet annyi erő jószágra találni: el-lehet a' nagyobb jövedelmű jószágot csekélyebbért-is cserélni: mely esetben, hogy az, kinek jószága vagy mennyiségére, vagy minéműségére a' másikat fellyül-halladja, megne károsodjék: reá-fizetendő kész pénzzel üttetik helyre a' különbség 73. 1-mae: és ezt nevezük elegyes (*mixtum*) cserének. Szemmel kell azomban tartani az elegyes cserében azt, hogy a' reá-fizetett pénz több ne legyen, mint a' fel-cseréltt jószág illendő becsű szerént érne: mert ha p. o. 60 ezer forintot érő jószág 20 ezer forintot érő más jószágért, és reá adandó 40 ezer forintért el-cseréltetnek: ez már fizetett csere, vagy^{is} inkább adás-vevés volna.

§ 643. csak hogy valóságos legyen,

Már Verböczy' idejében találtattak oly álnok pazarlók, kik jól tudván a' cserének fel-

bonthatatlan sikerét, annak színe alatt igyekeztek ősi jószágokat el-idegeníteni, és Attyok' fiait annak visszaváltásától örökre el-mellőzni. Pénzért adták t. i. el a' jószágot, és a' fel-való (*fassionalis*) levél helyett cseré levelet készítették oly szin alatt, mintha más jószágot cseréltek-vólna azon fel, de a' fel-cseréltnek vallott jószág' birtokába vagy soha nem léptek, vagy csak tüntető-képpen (*ad speciem*) vették azt által valamely kevés időre: hogy álnok csalárdságokat valamentég el-palástolhassák; azért-is neveztetik ez ilyen csalfa cselekvény színezett (*fictum, et simulatum*) cserének.

De hogy a' csalárdság senkinek ne használjon, és hogy az osztályos Atya-fiak ily' álnokság által meg-ne sértetődjenek: azt rendeli a' Törvény, hogy e' féle tettett cserét a' maradékok, vagy közelebb lévő osztályos Atya-fiak a' Királyi Tábla előtt el-ronthassák, és a' csalárdúl el-idegenített ősi jószágot *köz* becsű szerént-való árrában visszaválthassák 71. 1-ae.

Ok-vetetlenül meg-kivántatik tehát a' cserének sikeres mi-vólttára, hogy valóságos, és törvényes (*verum, legitimum*) légyen: az az, hogy nem pénzért, hanem visszafizont jószágért adattassék jószág. Nem-is tökéletes a' csere addig, míg a' felek a' jószágot *vóltta-képpen* egy-másnak által-nem adják, következés-képpen:

pen: ha az elegyes cseréről ki-bizonyodhatik, hogy a' fel-cserélendő jószág vólta-képpen által nem adattatott; ellenben pedig a' reá fizetett pénzt az el-cserélő kezéhez vette: legottan ízinezett, és törvénytelen cserének, vagyis inkább helytelen el-adásnak találtatik, és azonnal el-rontatik *D. 2. P. 104.*

§ 644. egy hirtelen el-nem rontattat-
hatik,

A' valóságas, és törvényes cserének (mellyben t. i. a' 640-dik §-ban említett törvényes okokra nézve jószág adatik jószágért) oly erje van, hogy akár tétettség hiteles, akár magános pecsét alatt: azt többé az el-cserélőnek sem maradéki, sem osztályos Attya' fiai * el-nem ronthatják 70. 1-mae külömben, hanem ha bé-bizonyíthatnák, hogy, *igen* tetemes sérelmekre vált p. o. ha az örök jószág zálogos jószágért el-cseréltetett; vagy ha a' fel-cserélt jószágon ollyas valamely teher fekszik, mellyről a' fel-cserélő fél a' csere-tételkor semmit nem tudott; vagy ha az el-cseréltt ősi jószág *szembe-tünő-képpen igen-is sokkal* többet érne a' fel-cserélttnél. De még ezen esetre sem ronthatják-el a' cserét azok, kik tudván felőle, annak idejében ellene nem mondtak, sőt a' fel-cseréltt jószágot ön-ként birják, és jövedelmét vesz-
szik,

szik, következés-képpen a' cserét alattomosan (*tacite*) helybe hagygyák 72. 1-ae.

A' csere' el-rontására azomban csak a' közelebb-lévő Atya-fiaknak van keresetek; mindazon-által, ha ezek szunnyadoznának: a' távolgyabb-lévők-is fenn-tarthatják igazságjokat törvényes ellent-mondással.

* Csak a' Maradékok, és ofztályos Atya-fiak nem ronthatják-el a' cserét: mert hogy a' zálogos fél által tett csere a' Tulajdonost, vagy az Egy-házi jószágról, és hitre-blzományról tett csere a' jövendő Birtokest le-nem kötheti, ez úgy-is természetes: mivel csak a' Tulajdonos cserélheti-el sajátját. Hogy pedig az adományi jószágról tett csere csak az el-cserélő félnek magva' szakadtáig állhat-fel, nem-is kötelezheti-le a' Királyi Ügyésztt annak meg-tartására: ezt már a' 2-dik Kötetnek 31-dik, 75-dik, és következő §-ában meg-mutattam. Mivel pedig a' csere-levélbe-is vagy bé-iktattathatik a' *nullum Jus* közbe-vetés, vagy kihagyattatik: a' mit ezen tárgyra nézve a' 480-dik §-ban az örök vallásról mondtam, szint' azt kell érteni a' cseréről-is.

§ 645 sem az ofztályos Atya-fiakat vele meg-kinálni nem szükséges:

Akár mennyit ellenkezzenek a' gyermekek, vagy ofztályos Atya-fiak a' cserében, akár mennyit mondjanak ellene; de azt egy általlyában meg-nem gátolhatják: csak hogy az el-cserélő Személyre a' 640-dik §-ban elő-hozott okokra
néz-

nézve könnyebbség, és haszon háromolják be-
lőle 70. 1-ae, semmi tekintetbe nem vétetvén
(a' mint mondám) a' maradékok, vagy ofz-
tályos Atya-fiak: akár légyen azon csere az,
ő könnyebbségekre, akár sem.

Nem-is szükséges tehát a' csere-tételkor (akár
légyen az tiszta csere *D. 1. P. 104*, akár ele-
gyes csere, vagy-is cserével elegyített örök val-
lás *fassio in forma cambii celebrata D. 12. P.*
95) az ofztályos Atya-fiakat eleve meg-kinál-
ni (*praemonere*) 70. 1-ae.

De ha az ofztályos Atya-fi meg-értvén má-
sik Attya'fiának cserére hajló szándékját, nekie
tudtára adja, hogy vele cserélni, és könnyebb-
ségére szolgálendő jószágat nekie adni ő-is kész,
és őtet még az idegennel teendő csere előtt
rész szerént hasonló cserével meg-kinálja, rész
szerént pedig az idegennel teendő cserétől tiltja;
és emez még-is inkább idegennel, mint ő vele
cserél: ha ofztán azon ofztályos Atya-fi a' per-
ben meg-mutathatja, hogy *annak idejében még*
jókor meg-kinálta a' cserélő Attya'fiát, és őtet
az idegennel teendő cserétől tiltotta, és hogy
ő-is szinte oly közel-lévő, és oly hasznos jó-
szágat adhatott-vólna a' cserélőnek könnyebb-
ségére, mint az idegen: ezen esetben, az ofz-
tályos Atya-fiat illetvén az elsőség, az *idegen-*
nel tett csere el-rontattatik *D. 3. P. 104*.

Mondám az említett esetben, hogy csak az *idegen* előtt illeti az ofztályos Atya-fiat az elsőség. Mert: ha három ofztatlan Atya-fiak közül ketten a' magokra esendő részt egy-más között fel-cserélnék: bár a' harmadik emezekhez egyenlő vérséget tartván (*eodem sanguinis nexu junctus*), és az ofztatlan jószághoz neki-is köze lévén, a' cserének meg-tétele előtt abban részveszteni, és ő is szinte olyan jószágot maga' részéről által-adni kész vólna; még sem tartozik a' másik ötet a' cserében részesíteni, nem lévén az egyenlő vérségük között egyiknek elsősége a' másik előtt *D. 5. P. 105.*

§ 646. bár ofztatlan józágról tétet-
tessék-is,

Nem lévén szükséges a' csere-tételkor az ofztályos Atya-fiaknak meg-kináltatások, noha az ofztatlan jószág eránt tett minden-némű egyéb kötések 1723-dik esztendőől fogva egy-általában sikertlenek; még-is oly ereje van a' valóságos és törvényes cserének, hogy, bár egyik ofztatlan Atya-fi a' birtoka alatt lévő, de a' többieket-is illető közös jószágot önnön könnyebb-sége végett el-cserélje-is; még sem ronthatják a' többiek azt egészlen el; hanem csak annyiban, a' mennyire az ő reájok esendő rész-is bele-vólna foglalva; annak a' részéről pedig, ki a' cserét meg-tette, tovább-is meg-áll *D. 1. P. 104.*

§ 647. meg-tartván a' csere-jószág az el-cseréltnek tulajdonságát,

Bé-vett szabás az, hogy a' csere-jószág megtartja az el-cseréltnek tulajdonságát (*cambium redolet naturam cambiati*) D. 1. P. 104 az az: szint' úgy kell tekinteni a' fel-cseréltt (vagy-is cserébe által vett *cambium*) jószágát, valamint az el-cserélttet (vagy-is cserébe által-adottat *cambiatum*). A' mely Maradékokat, vagy osz-tályos Atya-fiakat illetett-vólna tehát emez, szin-te azokat fogja azután illetni amaz-is: követke-zés-képpen az el-cseréltt (vagy cserébe által-adott) jószágát illető eredeti szerzemény levél (*originales Literae acquisitionales*) a' fel-cse-rélttre-is (a' mely t. i. cserébe által-vétetik) úgy ki-terjed, hogy az örökösödés szint' úgy határoztatik-meg ebben, mint vólt-vólna amab-ban, ha el-nem cserélttetett-vólna 70. 1-ae.

§ 648. nem-is vétetik semmi tekintetbe az elegendes cserére fizetett pénz.

Láttuk a' 642-dik §-ban az elegendes cseré-nek mi-vólttát. Erről azt jegyzi-meg törvé-nyünk 73. 1-ae, hogy a' fel-cseréltt józágnak állapotja nem a' kész pénz-beli töldaléktól, hanem a' szerzeménynek gyökétől határoztatik-meg (*bona cambiata non a ramo, pecuniae scilicet additione, sed a radice, et origine acquisitionis aestimantur*) az az: ha a' fel-cseréltt jó-

szágerért kész pénzül-is fizettetik valami: ezen toldomány az el-cseréltt jószágra nézve meg-határozott előbbi örökösödésnek mi-vólttát éppen meg-nem változtatja: és így ha az előbbeni jószág csak a' fiú-ágot illette, és más hasznosabbért el-cseréltetett, valamely somma pénz fizettetvén reá: az azért fel-cseréltt jószágból a' leány-ág azon szin alatt, hogy kész pénz-is fekszik rajta, semmit nem követhet; hanem hogy még-is meg-ne károsodjék: a' reá fizetett kész pénzből, mellyben t. i. a' fiakkal együtt úgy-is örökösödött-vólna, tartoznak ötét a' fiak ki-elégíteni: ne hogy a' leány-ágnak kárával gazdagodjanak. Tetzem p. o. hogy Georch Nemzetség 40 ezer forintot érő, és fiú-ágot illető Etre-Karchai jószágát Somogyi Nemzetségnek 60 ezer forintot érő, és mind a' két ágot illető Sipos-Karchai jószágáért el-cserélvén, 20 ezer forintot reá-fizetne: ezen Sipos-Karchai jószágból Georch leány-ág semmit nem kapna; mind-azon-által a' reá-fizetett 20 ezer forintból reá-esendő részét a' fiakon méltán követhetné; ellenben pedig Etre-Karchai jószág Somogyi Nemzetségnek mind a' két ágot illetné.

§ 649. Az adás-vevés

Az adás-vevésben (*emptio-venditio*) le-kötelezik egy-mást a' kötő felek, hogy az árrúba bocsátott portékát bizonyos ki-alkudott árron
az

az egyik el-adja, a' másik meg-veszi: és így az el-adott portéka leg-ottan a' vévőnek tulajdonává lévén, le-mond az el-adó annak saját-ságáról.

Azért nem követheti az el-adó hitelbe adott portékájának árrát azon, kinek az adóssá maradtott vévő azt ismét el-adta *D. 29. P. 159.* Azért nem tartozik az el-adó hitelbe-adott portékáját az adóssá maradtott vévőtől kéz pénz helyett *D. 24. P. 158,* annál inkább azon árrban, mellyen el-adta, ismét vissza-venni *D. 35. P. 160.* De nem-is követheti, hogy hitelbe adott portékája az adóssá maradtott, és idő-közben meg-bukott vévőnek értékjéből minden egyéb hitelezők előtt annak természetében, a' mennyire még meg-vólna, vissza-adattassék *D. 32. P. 159:* mert t. i. a' vett portéka az adás-vevés által a' vévőnek sajátjává válik.

§ 650. az alkunak meg-léttével véghez megy;

Az adás-vevésnek ereje egyedül a' feleknek meg-egyezésekben lévén helyheztetve, mi-helyestt az el-adandó portékának árrát köz akarrattal ki-alkudják, és meg-határozzák a' felek: a' kötés leg-ottan tökéletes; akár adattassék által tüstént ott helyben a' portéka, akár sem; akár olvastassék-le az árra, akár sem.

Az alkunak meg-léttével * tehát már a' vévőé a' meg-vett, és ki-jelelt * * portéka: következés-képpen övé már akár a' nyereség, akár a' veszteség; ha mindjárt véletlen eset által el-vefzne-is a' portéka, minek-előtte azt által venné, vagy árrát le-fizetné.

* Az alku a' jelen-valók közt szóval szokott job-bára meg-lenni, a' távól lévők, és leg-inkább a' kal-márok közt pedig egy levéllel is véghez megy; de Honnyunkban köz szokássá vált már jobbára az, hogy a' meg-lett alkunak jeléül akár mi kevés foglalót (*arrha*) adjon a' vévő, sőt a' köz-népnél kezét is szoktak fog-ni, és áldomást (*merci-potus*) inni 34. §-tiae a' felek.

* * Ha pedig a' vévő nem egy bizonyos ki-jelelt portékát, hanem az egész rakásból általlyában egyik akár-mellyik darabot p. o. pinczéből egy valamely (de nevezetesen ki-nem jelelt) hordó bort venne meg: akkor véletlenül el-vefzván egy valamely darab, a' kár nem a' vévőt, hanem az el-adót érdekli. Úgy: ha a' vett portékának árra, útban lévén, el-vefzne, minek-előtte az el-adónak le-olvastatnék: a' kár a' vévőt ér-deklené.

§ 65r. hanem-ha vagy valamely fel-té-teltől függ,

Valamint azomban minden egyéb kötésekhöz, úgy az adás-vevéshez-is járúlhatnak igaz-ságas, és törvényes fel-tételek, mellyektől a' kötésnek tellyes mi-vólta függjön: mely eset-ben a' kötés törvényt szab 17. 1486, 38. 1492.*

Illyenek vólnának e' következendő fel-tételek: hogy a' kötés irásba foglaltassék: mely esetre, ha az irás oly nyelven tétettnek-fel, mellyet valamellyik fél nem értene, azt meg is kell előtte magyarázni 13. 1687; vagy, hogy az el-adandó portéka (el-enyészhető *fungibilis* léven) eleve meg-olvastassék, vagy meg-mérettessék, vagy meg kóstoltassék; vagy, hogy az adás-vevésnek tökéletes mi-vólta bizonyos ideig, vagy bizonyos fel-tételnek bé-telleyesedéséig függőben maradván, addig a' feleknek tőle el-állani szabad légyen 's a' t'. Mely esetekben vízfza-veheti meg-bántt szavát akár mellyik fél mind addig, míg a' kötött fel-tétel, mellytől az adás-vevésnek telleyes mi-vólta fel-függesztetett, bé nem telleyesedik.

§ 652. vagy csalárdúl, és erő-szakosan tétetett,

Hogy a' kötő felek közt-való meg-egyezésnek szabadnak kell lenni, a' szabadsággal pedig sem a' csalárdság, vagy el-vetés (*error*), sem az erő-szak, és félelem meg-nem fér, ezen meg-czáfolhatatlan igazságnak vítatására több szót szaporítani éppen nem találom szükségesnek. A' mit tehát oda fenn az 518-dik §-ban a' kötésekről általlyában mondottam, szint' azt kell érteni az adás-vevésre nézve-is.

Jegyzésre méltó azomban az, hogy az adás-vevésben a' portékának külső hibája, bár ne tégyen-is eránta említést az árruló, sikeretlenné nem teszi az alku, szemesnek-való lévén a' vásár; de ha olyan belső tetemes hibája van a' portékának, mellyet szemre venni, vagy kézzel tapintani nem lehet: tartozik azt az el-adó fel-fedezni; mert különben erejét veszti az alku. Ez az oka: hogy nyakán marad a' vigyázatlan vevőnek az általa vásárlott vak, vagy benna ló; de nem a' kórságos, vagy taknyos.

§ 653. és le-kötelezi mind a' vevőt,

Meg-tétettetvén a' felek közt az alku, és az adás-vevés azonnal tökéletes lévén, tartozik a' vevő a' portékának ki-alkudott árrát kéz pénzül, úgy, a' mint meg-egyeztek, egészlen le-olvasni, nem különben azon szükséges, vagy hafznos költségeket, mellyeket az el-adó fél a' kötésnek meg-lettétől fogva a' portékára tett, nekie meg-téríteni, és azon kárt, mellyet szembe-tünő (*levis*) gondatlansága által az el-adónak okozott, helyre állítani.

§ 654. mind az el-adót.

Tartozik visszont az el-adó fél a' portékát mindenestől (*cum omni causa*) a' vevőnek úgy által-adni, hogy vett sajátja tökéletes

bir-

birtoka alá jöjjön; a' mennyire pedig *szembetűnő* gondatlansága által kárt okozott volna a' vévőnek: ő-is viszszont tartozik azt meg-téríteni.

Ha valamellyik fél akaratoskodnék ezen kötés-beli köteletségének bé-tellegesítésében: a' másik fél Törvény által kényszerítheti őtet a' Vidéki Tábla előtt 28. 1715 (ha csak már a' kötésben ki-nem volna jegyezve más Biró). D hogy keresete légyen egyik félnek a' másik ellen: eleve magának kell bé-tellegesíteni a' kötetést, vagy leg-alább annak bé-tellegesítésére vólta-képpen-való készségével a' másik felett törvényesen meg-kinálni; mert különben azt fel lehetné neki a' másik fél, hogy egyik sem állván-meg a' kötetést, az köz-akarattal meg-semmisítetett.

§ 655. Az örök vallás.

Az ingó holmiból álló portékának adás-vevéséről (ki vévén a' Keresztények, és 'sidók közt tett, és ugyan azért gyanús adás-vevést *Colom. L. 2. C. 3.*) kevés említést tévén törvényünk, annál nyomósabban elmélkedik a' fekvő jószágnak örökre-való el-adásáról: mely örök-vallás' (*fussio perennalis*) nevezete alatt mindjájunk előtt isméretes, meg-is kölömböztetik a' zálogos-vallástól: mert emebben a' jószágnak csak halzna' vételét köti bizonyos ide-

ig el a' Tulajdonos, fenn-tartván magának a' saját-
járságot; az örök-vallásban pedig még a' saját-
ságról-is le-mond örökre: ugyan azért el-ide-
genítésnek-is (*abalienatio*) mondattatik.

§ 656. belső mi-vólttára nézve

Az örök-vallásnak belső mi-vólttára nézve
azt kell tekinteni: ki, és millyen jószágról teszi
azt? van-e neki helyes, és törvényes oka az
el-idegenítésre? nem háromlik-e az örök-val-
lásból valamely sérelem a' Maradékokra, vagy
osztályos Atya-fiakra? Mind ezeket fontolóra
vévén, lehet az örök-vallás vagy sérelmes (*sim-
plex*), vagy helyes (*rationabilis*), vagy el-
kerülhetetlen (*necessaria*) 59. 1-mae.

§ 657. vagy sérelmes,

Minden örök-vallás-tételnek bé-vezetése már
szint' oly isméretes előttünk, mint (úgy szól-
ván) az Úr' imádsága. Egy tékozló sem vall-
ja azt, hogy elegendő ok nélkül idegeníti-
el jószágát; hanem kiki úgy kezdi vallás-téte-
lét, hogy bizonyos el-kerülhetetlen szükségétől
viseltetvén (*certis rationabilibusque de causis*) kí-
szerttetett ezt ezt a' jószágát, ennek ennek en-
nyiben el-idegeníteni. De abból, hogy ott ir-
va van a' bizonyos el-kerülhetetlen szükség, még
közel sem bizonyodik ki azon színezett szükség-
nek

nek valósága, és az el-idegenítésnek helyyes, és törvényes oka.

Némellyek t. i. noha semmi helyyes, és törvényes okok nem lévén, hanem torkosság, részegeskedés, vendégeskedés, játék, és egyéb tékozlás * által kifizettetvén, vagy ofztályos Attyok'fiai eránt-való irígységtől (csak hogy utánna ne örökösödjenek) ingereltetvén, és (hogy Verböczy' szavaival éljek) az ördög által reá-vétettetvén, gyakortább külömb-fele szin alatt örökre el-szokták idegeníteni jószágjokat 58. 1-mae.

De e' féle örök-vallás-tételeket, mellyek t. i. semmi szembe-tünő szükségben, és semmi helyyes okban nem gyökerezethetnek, hanem vagy gonosz szándékból, vagy torkosságból erednek, vagy a' gyermekeknek, és ofztályos Atyafiaknak látszatós sérelmekre válnak, sérelmes (*simplex*), következés-képpen sikertelen vallás-tételeknek teszi törvényünk 59. 1-ae.

Nem külömben felette sérelmesnek, és méltán törvénytelennek találtatott olyan vallás-tétel-is, mellynek erejével a' fel-valló fel nem csak azt, a' mit vóltta-képpen birt, hanem még azt-is, a' miben idő' járttával Attya'fainak magvok' szakadta után valaha örökösödhetett-vólna, már eleve el-idegenítette D. 38. P. 9^a.

Sikeretlen olyan vallás-tétel-is, mellyben a' fel-valló fél semmit ugyan már nem bírván, sem azon jószágoknak, mellyek őtet illetnék, mennyiségét nem tudván, minden-némű akár hol a' Magyar Szent Koronának Birodalma alatt lévő, és őtet akár mi módon illethető, de birtokában nem lévő jószágait el-idegeníti: ha kibizonyodik az, hogy azon jószágak temérdek lévén, csekély sommáért, és ok nélkül adattattak-el *D. 29. P. 90.*

Mind-azon-által a' sommának csekélységét mindég azon időtől, mellyben a' vallás tételt, kell arányozni; mert külömben minden régiebb vallás-tételt a' sommának csekélysége miatt el-kellene rontani. Meg-hiszem, hogy minden régiebb vallás-tételekben elő-forduló somma igen-is csekély a' mostani időkre nézve: úgy de lehet-e azt csekélynek tartani az akkori időkre nézve? Szemmel tartván azt, hogy akkor 100 forint többet tett, mint most talán 2000.

* Tékozlónak (*Dilapidator*) mondjuk azt, a' ki ősi jószágának esztendőn ként-való jövedelmével meg-nem elégedvén, annak már felét vagy el-idegenítette, vagy adósságakkal meg-terhelte a' nélkül, hogy vagy a' Felségnek, vagy Hazának teendő szolgálat, vagy Nemzetére háromlandó különös dísz, és valamely kifizető hazonnak fontos reménysége, vagy más e' féle helyes, és törvényes okok ezen el-terhelésre kifizeték volna őtet.

Hogy tehát ily formán a' régi Nemzetségek inségere ne jussanak: meg-engedi törvényünk, hogy minekutánna a' jószágoknak, és tett el-idegenítéseknek, vagy adósságoknak jegyzeménnyéből ki nyilvánodik, hogy az ősi jószágoknak fele része már el-van terhelve: szabad legyen akár az ofztállyos Atya-fiaknak, akár a' Vár-megye-beli Köz-Ügyésznek, sőt még a' gyermekeknek-is (noha ezek helyett, ne hogy a' 4-dik parancsolat ellen véteni látszattassanak, a' Köz-Ügyész szokott közönségesen ki kelni) a' tékozló ellen, vagy azon Vár-megyénél, a' hol a' jószág vagyon, vagy több Vár-megyében lévén a' jószág, a' Vidéki Tábla előtt zárató pert (*Processus Sequestri*) indítani, vagy pedig a' Fő-Méltóságú Udvari Magyar Tanácsnál ugyan zárató Parancsolatot sürgetni a' végett, hogy a' jószágoknak sáfársága (*administratio*) vagy valamellyik (szokás szerént az öregebbik) ofztállyos Atya-fira, vagy más valamely Birtokos Nemes Emberre illendő jutalomért biztassék; maga pedig a' tékozló a' jószágoknak minden jövedelmétől el-zárattatván, illendő, és mértékletes tartás szabattassék ki neki mind addig, még a' jövedelemből az adósságak ki-fizettetésén, meg-jobbulásának látszatós jeleit mutatja. A' Sáfárnak kötelességében áll pedig a' tékozlónak ki-szabott tartását ki-adni, a' kamat-pénzeket ki-fizetni, sőt magokból a' derék pénzekből minden esztendőben a' mennyit lehet, apródonként le-fizetni, és mind ezekről annak idejében számat adni 48. 1723.

§ 658. vagy helyyes,

Lehet igen-is néha helyyes, és elegendő oka a' Birtokosnak az örök-vallás tételre p. o. hogy zálogban lévő más hasznosabb jószágát

ki-válthassa; vagy az özvegynek házassági jutalmát, vagy hozományát, vagy a' Leány-ágnak negyedjét ki-fizethesse; * vagy szükséges halas-tókat, malmokat, és házakat fel-építhesen; vagy az el-adott jószág helyett más hasznosabbat, vagy a' kétséges ki-menetelű per alávetett bátor nagyobb értékű jószág helyett más kisebb értékű ugyan, de bizonyosabb jószágot szerezhessen 59. 1-mae; vagy a' Király' és Hazá' védelmére rendelt országos fel-keelésre (*In-surrectio*) a' szükséges költségeket meg-tehesse *D. 15. P. 87.* És e' féle okokon épült elidegenítést nevezi törvényünk helyes (*rationabilis*) vallás-tételnek,

De nem elég e' féle okról csak általlyában tenni említést: hogy t. i. „ *bizonyos el-kezelhetetlen sükségtől viseltetvén kinszerítetett* „ s'a't; hanem azon sükséget, mely az el-adót a' vallás-tételre kinszerítette, nevezet-szerént ki-kell tenni; mert különben ne talán perre jutván a' dolog, magának kell a' vévőnek megmutatni azon sükségnek valóságos voltát, melyről a' vallás-tételben általlyában tétellett említés *D. 39. P. 91.* De ha nevezet szerént ki-van téve a' vallás-tételű levélben annak indító oka: ezen esetben a' vévő' részére mind addig elegedendő próba maga a' vallás-tételű levélnek foglalátja, míg a' Fel-peres ellenkező próbákkal azt meg-nem czáfolja; mind-azon-által olyan

lyan vallás-tételekben, mellyek által egyik Hitves a' másiknak fel-vallja a' jószágát, nem vétetik-bé próba gyanánt a' vallás-tételű levélnek foglalatja.

Hellyes az a' vallás-tétel-is, mellyben valaki élelmére szükséges gabonának megszerzése végett jószágának valamely *csekély* részét osztályos Attya'fiának örökre fel-vallja *D. 14. P. 87.*

Mennél inkább helyes olyan vallás-tétel, mellyből ki-tetszik, hogy a' vévő az el-adót tartotta, öregségében, és betegségében szorgalmatosan ápolgatta, és veszedelemben forgó javait hasznosan védelmezte: főképp' ha osztályos Attya'-finak adatott-el a' jószág *D. 20. P. 88.*

Szinte helyes olyan vallás-tétel-is, mellyben valaki osztályos Attya'fiának azért vallja fel jószágának valamely részét, mivel más jószágnak ki-keresésére szükséges költségekkel segített: mely vallás-tételt, fő-képp' ha régi, és a' fel-vallónak maradéki által az osztálykor helybe hagyattatott, el-rontani nem lehet *D. 34. P. 90.*

Hellyes olyan vallás-tétel-is, mellyben valaki sorsának meg-jobbítása végett olyan jószágat ad-el, mely már Ösei által külömb-féle ket-séges perekbe kevertetett *D. 37. P. 91.*

Helyes tehát olyan vallás-tétel-is, mellyben valaki birtoka alatt nem lévő jószágát, *hogy szükségén segíthessen*, örökre fel-vallja : nem-is lehet azt el-rontani, fő-képp' ha a' vévő Királyi Engedelmet kérvén-fel rá, és magát béiktattatván, a' fel-valló, vagy maradéki által tett ellent-mondásnak terhétől az iktatás fel-oldoztatik (*Statutio a contradictione depuratur*)
D. 11. P. 87.

Annál inkább helyes olyan vallás-tétel, mellyben valaki olyan birtoka alatt nem lévő ősi jószágát, mellyet már úgy-is a' vévő-fél birt, következés-képpen mellynek birtokához csak kétséges perrel juthatott volna, osztályos Attya' fiának rész sizerént azért, hogy hozzája jó akarattal viseltetett, rész sizerént pedig, mivel azon jószágnak egy részét az el-adónak kibocsátotta, örökre el-adja, és egyszer-'s-mind azon esetre, ha a' vévőnek magva találna szakadni, az örökösödést magának fenn-tartja
D. 12. P. 87.

* De nem elegendő ok az örök-vallás tételre az, hogy az atyai adósságak ki-fizettethessenek : fő-képp' ha azon adósságak a' jószág' jövedelméből, vagy elzálogosítás által, vagy más könnyebb móddal, és a Nemzetségnek kevesebb sérelmével ki-elégítethettek volna D. 36. P. 91.

§ 659. vagy el-kerülhetetlen lévén,

Leg-nagyobb sajnakodásra méltók azon szegény ügye-fogyottak, kiket az el-kerülhetetlen, és a' vallás-tételű levélben nevezet szerént előadott szükség kényszerít örökségjeknek el-idegenítésére: azért-is mondattathatik az ő vallás-tételek el-kerülhetetlenek (*necessaria*).

Illyen okok közé számlálja törvényünk: ha valaki főben-járó büntetésben (*sententia capitalis*) marasztaltatván, vagy az ellenségnél fogóságban tartattatván, életét, vagy szabadságát pénzzel meg-váltani 59. 1-mac, vagy végső ínség által *D. 16. P. 87*, mellyen más móddal éppen nem segíthetne *D. 27. P. 89*, örökségének el-adására kényszerítetik.

§ 660. külső formájára nézve

Láttuk, mi szükséges az örök-vallásnak belső sikerére: hogy t. i. helyyes, és törvényes oka legyen a' fel-vallónak. De bár mely fontos okokban legyen-is az gyökerezve; még a' belső sikerén kívül az-is meg-kivántatik hozzá, hogy külső formájára nézve azok hozzá járúljanak, melyeket a' törvény meg-kiván annak tellyes foganatjára.

§ 661. ok-vetetlenül

Noha tehát egyéb kötésekben bé-vett szabás az, hogy a' kötés a' kötő feleknek törvényt szab:

szab: következés-képpen a' mint egy-más köztvaló meg-egyezéseket ki-nyilatkoztatják, a' szerént meg-kell a' kötést állani; de az örök-vallásra nézve (szinte úgy, mint a' végső intézetre nézve) meg-kivántatik ok-vetetlenül, hogy oly módon tétetessék-meg, millyent a' törvény annak foganatós mi-vólttára ki-szabott.

§ 662. meg-kivánja a' hitelességet,

Egyik fő-veleje pedig az örök-vallás' külső formájának abban áll, hogy akár tétetessék ősi örökségről, akár a' fel-vallónak önnön szerzeményéről: mindenkor hiteles pecsét alatt menjen véghez 13. 2-ae: mert különben, bár mely fontos okokban, vagy el-kerülhetetlen szükségben legyen-is gyökerezve, bár az örök-vallástételnek minden szükséges közbe-vetései (*clausulae*) bele legyenek-is szerkeztetve; még-is egy-általlyában csak zálog gyanánt vétetetik: és így a' fel-vallónak maradéki (nem pedig maga a' fel-valló személy) a' magános pecsét alatt örökre fel-vallott jószágat akár-mikor visszaválthatják zálog gyanánt zálogos ügyelettel (*Instituto Pignoris*) az Al-Birák előtt-is 47. 1723 a' nélkül, hogy az Al-peres magát az idő-múlással, mely a' zálogot nem érdekli, védelmezhetné.

De egészen ki van már ezen tárgy merítve oda-fenn az 593-dik, és következő §-okban:

a' hová tehát a' Kegyes Olvasót vizsgálási
tom: ne hogy itt több szót szükségtelenül sza-
porítani látfzattassam.

Csak azt jegyzem-itt még meg, hogy töb-
ben lévén a' fel-vallók, azoknak mindjájoknak
meg-kell jelenni a' Hiteles Hellyen: azért-is szo-
kott a' vallás-tételnek elején tételni: *előttünk*
személyesen meg-jelenvén (coram nobis persona-
liter constitutus).

Ha tehát egyik Atya-fi a' Hiteles Hellyen
meg-jelenvén, és ott örök-vallást tévén, egy-
szer's-mind a' többi jelen nem lévő osztályos
Attya' fiainak neveiket-is be-iratja a' vallás-té-
telü levélbe: emezekre nézve, kik a' vallás-té-
telkor a' Hiteles Hellyen jelen nem voltak, egy-
általlyában sikertelen az örök-vallás; ha mind-
járt későbben meg-erősítették-vólna-is azt: merr-
képtelenség vólna meg-erősíteni azt, a' mi már
eleitől fogva erőtelen vólt *D. 35. P. 91.*

Valamint pedig az örök-vallásnak, úgy szin-
te a' vizsgálási-vallásnak-is (*Refassio*) * Hiteles
Hellyen kell tételni. Ha tehát valaki jószágát
Hiteles Hellyen örökre úgy fel-vallja, hogy sem-
mi igazságot eránta magának fenn-nem tart (*cum*
clausula nullum jus): noha későbben a' vévő
magános pecsét alatt azon örök-vallástól el-áll;
még-sines a' fel-vallónak azon el-idegenített jó-
szág

szág eránt többé keresete a' Birtokos ellen *D. 13.*
P. 63.

* Meg-történik gyakorta, hogy a' vévő ismét örök-re vizfsza-adja a' fel-vallónak (vagy maradékinak) azt, a' mit az előtt tőle örökre meg-vett. Ezt nevezzük vizfsza-vallásnak.

§ 663. és az osztályos

Másik veleje az örök-vallás' külső formájának abban áll, hogy minek-előtte a' jószág *idegennek* el-adattassék, az *osztályos Atya-fiak* (következés-képpen mind a' két ágat illető jószágra nézve * még a' leány-ág-is) eleve meg-kináltassanak: ha meg-akarják-e azt ugyan azon fel-tételek alatt, annyi sommában tartani, vagy sem? 60. 1-mae.

Sőt meg-kell kínálni még az idegen osztályost-is azon esetben. midőn ketten, vagy többen, kik semmi atya-sisággal nem viseltetnek ugyan egy-máshoz, de valamely jószágot együtt fel-kérvén, az annak köztök lett fel-osztása' alkalmatosságával, vagy egyéb kötés által egymást, és maradékaikat arra le-kötelezik, hogy örökre el-akarván adni vala-mellyik közülök a' maga részét, a' többit eleve meg-kinálni köteleztessék: mert ilyenkor a' kötés törvényt szab mind reájok, mind maradékaikra nézve *D. 11.*
P. 95.

* A' mely leányak nem osztályosok a' jószágban, azokat nem szükséges meg-kinálni; hanem még-is el-

sőségek lévén nekik más idegenek előtt, szabadság-
jokban áll, hogy, ha annak idejében értékre esik
a' fiak által teendő vallás-tétel: meg-intethetik az el-
adót törvényesen, hogy ők-is készszek olyan fel-téte-
lek alatt, mint más idegen, meg-tartani a' jószágot.
Így ők tarthatják azt meg más idegen előtt: sőt ilyen
elsőségek van még a' szomszédoknak-is más vidékiek
előtt 60. 1-mae. A' mi több: a' polgári örökségekre
nézve ok-vetetlenül szükséges a' szomszédoknak meg-
kináltatások, nem-is adattatik által a' polgári jószág,
ha meg-nem vólt kínálva a' szomszéd.

§ 664. Atya-fiaknak,

Csak a' vér szerént-való osztályos Atya-fi-
akról, vagy-is olyanokról, kik a' vérségnek,
és osztályosságnak erejével örökösödést várhat-
nak a' jószágban 47. 1-ae, szóllván törvényünk
60. 1-mae, ha ketten, vagy többen, kik egyéb-
aránt atya-fisággal egy-máshoz nem viseltetnek,
valamely jószágot együtt fel-kérvén, azt egy-
más közt fel-osztják: mivel közülök egyik a'
másik után örökösödést nem várhat *cit: 47*,
nem-is tartozik egyik a' másikat meg-kinálni,
midőn a' maga' részét másnak valakinek örökre
fel-akarja vallani *D. 10. P. 95*, ki-vévén az előb-
beni 663-dik §-ban említett esetet.

§ 665. 's a' fel-szabadúltt gyermekeknek

Említett törvényünk (60. 1-mae) minden
osztályos Atya-fiakat, a' kik az el-adandó jó-

szágra nézve örökösödést várhatnak, tárgyalván, meg-kivánja, hogy még a' gyermekek-is meg-kináltassanak. Oly józan értelemben kell azomban ezt venni, hogy az Atyai hatalom alatt lévő gyermekeket meg-kinálni nem szükséges: kiknek képekben az Attyok már úgy-is meg-kináltatik; ha pedig az ő Attyok tészen örök valást: önnön Atyai hatalma alatt lévő gyermekeit meg-kinálni annyi vólna, mint-ha maga magát kinálná-meg *D. 7. P. 94.*

§ 666. törvényes

A' meg-kinálásnak helyyes, és foganatos mi-volttára meg-kivántatik, hogy törvényesen tétet-tessék-meg 60. 1-mae. Noha pedig leg-bátorsá-gosabb, és leg-rövidebb útja neki az, hogy a' Vár'megye-beli köz-gyülekezetnek alkalmatossá-gával olvastassék-fel nyilván, mindjájoknak fü-lök' hallattára *D. 2. P. 94*; még-is meg-lehet azt foganatosan tenni egy Vár'megye-beli Es-küdt által-is: csak hogy tudokra essék azok-nak, kiket illet *D. 4. P. 94.*

§ 667. meg-kináltatásokat:

Mindég szemmel tartotta azt törvényünk, hogy a' régi Magyar Nemzetségeknek díszszek, a' mennyire lehet, fenn-tartassék, következés-képpen a' jószág kezek közül egy-hirtelen más idegen Nemzetségre ne kerüljön. Erre czéllyoz

leg-

leg-inkább Verböczy' első részének 60-dik cikkelye: mely szerént, ha valamelyik a' Nemzetség közül el-akarná adni osztály szerént reájutott ősi örökségét: tartozik az osztályos Atya'fiait eleve meg-kinálni, és egyszer-'s-mind minden fel-tételeket, mellyek alatt el-akarja adni, velek közleni, minek-előtte azt más *idegenek* * adja: ha meg-akarják-e tartani szint' azon árrban, mellyet más ígér érte, vagy sem?

Sőt: meg-kell kinálni' még olyan osztályos Atya-fiakat-is, kik nincsenek már a' reájok esett résznek birtokában: mert ha nem bírják-is azt; még-is fenn marad nekik az igazság-jok, hogy a' többi után a' vérségnek, és előbbi osztályosságnak erejével örökösödhesenek *D. 3. P. 94.*

Az osztályos Atya-fiaknak törvény által kizabott meg-kináltatásokat még azon szín alatt sem mellőzheti magától-el az el-adó, mint ha nem tudta volna: kik az osztályos Atya-fiak? mert ezen szinezett tudatlanságán könnyen segíthetett volna, ha a' Vár'megye' köz gyülekezetén ki-hirdette-vólna szándékját *D. 2. P. 94.*

* Azért kell meg-kinálni az osztályos Atya-fiakat, mivel nekik minden egyéb idegen előtt elsősjek van a' jószág' meg-tartására. Szinte így kell tekinteni egy-másra való nézve azon Atya-fiakat-is, kik több ágakra el-oszlottak: ezek közt-is valamint a' közelebb-való a' távulabb-valót az örökösödésből ki-zárja, úgy
minek.

minek-előtte valaki távúlabb-való Attya'fának el-adja a' maga' részét, a' bellyebb valót kell neki eleve meg-kinálni, emezt illetvén az elsőség amaz előtt. De többben lévén egyenlő iz-beli (*in gradu aequali constituti*) Atya fiak, midőn valaki egyik osztályos Atya-finak el-adja jószágát, nem tartozik a' másikat, ki hozzá semmivel sem közelebb lévő Atya-fi, mint a' vévő meg-kinálni, nem lévén az egyenlő izben egyiknek elsősége a' másik előtt *D. 9. P. 95. p. o.*

	(János †	(Ferencz	(Pál
	}		(Mártony
Péter †			
	}	(József †	(Albert
	(Istvány †	(Ignátz	
		(Elek	

ha Ignátz el-akarná Mártonynak adni Péterről reá-maradott jószágát: meg-kell ugyan neki eleve kinálni Eleket, Albertot, Györgyöt, ugy-mint hozzája közelebb lévő osztályos Attya'fiai; de nem Pált, ugy-mint a' vévővel Mártonnyal egy iz-beli Attya'fiát, következésképpen kinek semmi elsősége nincs Mártony előtt.

§ 668. a' mennyire vagy a' környül-állások meg-engedik,

Valamint senkit nem kötelez a' törvény lehetetlenségre, úgy némely esetekben meg-engedi, hogy el-lehessen örökre adni a' jószágát a' nélkül, hogy az osztályos Atya-fiakat meg-ki-

kinálni kelljen. Verbőczy két ilyen esetet hoz-
elő: t. i. 1-ször ha valaki főben-járó büntetés-
sel (*Sententia capitalis*) érdekeltetvén, és har-
mad' nap alatt meg-teendő alku végett a' Fel-
peresnek hatalma alatt tartattatván, fejét hova-
hamarább mag-váltani kínserítetik (de ezen
eset már most nem szokta magát elő-adni);
2-szor ha ellenséges fogságban lévén, szabadsá-
gát kész pénzül meg-váltani kintelenítetik 60.
1-mae.

§ 669. vagy a' vallás-tételnek mi-némü-
séje úgy hozza magával,

De nem köteles a' fel-valló meg-kinálni az
osztályos Atya'fiai akkor, midőn az örök-val-
lást elegyes csere gyanánt teszi, az az: midőn
a' fel-vallott jószágért rész szerént jószágot, rész
szerént kész pénz-beli reá-fizetést kap *D. 12. P.*
95; vagy ha a' fel-vallást béke-kötés gyanánt
teszi *62. 1-mae*.

Szinte nem szükséges az osztályos Atya'fia-
kat meg-kinálni a' hív szolgálat' meg-jutalmazá-
sában, az az: midőn az örök-vallás által nem
pénzen adattatik-el a' jószág; hanem a' személ-
lyes hív szolgálat' jutalmául, vagy bizonyos
ideig § 592, vagy örökre által-adattatik *D. 15,*
16. Pag. 96.

§ 670. vagy már úgy-is tudtokra nem
vólna.

Azért kívánja törvényünk az ofztályos Atya-
fiaknak meg-kináltatásokat, hogy az el-idegení-
tőnek szándékja nekik tudtokra adattassék. Ha
tehát az Atya-fiak éppen azon nap azon Hite-
les Helynél, a' hol az el-adó az örök-vallást
tefzi, úgy-is jelen vagynak, és ők-is a' magok
részét ugyan azon vévőnek, ha (mindjárt csak
csere-keppen-is) által-adják, és az el-adónak
vallás-tétele ellen ott helyben ellent nem mon-
danak: nem szükséges őket meg-kinálni; mert
tudván úgy-is a' vallás-tételről, és ellene nem
mondván, alattomban azt helyben hagyni lát-
szattatnak *D. 14. P. 96.* Nem különben:

Ha valaki egyszer már meg-kinálta az ofz-
tályos Attya'fiat, ezek pedig reá semmit nem
felelnek: bátor nem akkor mindjárt, hanem
egy-néhány esztendővel később adják-is el azon
jószágát; már többé nem köteles őket másad-
szor ismét meg-kinálni *D. 5. P. 94.*

§ 671. El-is ronthatják

A' mely kötés sikeres, azt semmi féle szin
alatt el-nem lehet rontani; a' mely pedig már
elejétől fogva magában sikertelen vólt, az nem
úgy el-rontatik, mint inkább sikertelen mi-
vólt.

válta Biró által meg-ismértetik. Mind-azon-
által csak ugyan el-rontó (*invalidatorium*) ügye-
letnek mondattatik az, mellyel valamint min-
den egyéb kötésnek, úgy az örök-vallásnak
sikere felzegettetik.

§ 672. az idejét nem múltta örök-
vallást

Noha bizonyos egy részről az, hogy a' mi
elejétől fogva sikertelen vólt, idő' járttával fo-
ganatos nem lehet (*quae ab initio inutilis fuit
institutio, ex post facto convalescere non potest.*
Reg. Jur. ant. 210); de az-is tagadhatatlan
más részről, hogy Honnyunkban, ha a' tör-
vény által meg-határozott idő alatt valaki fel-
nem ébred, és vagy a' pert el-nem kezdi, vagy
leg-alább igazságát ellent-mondással fenn-nem
tartja: az idő-múlás után keresete többé nem
lehet.

És így: a' Nemesi jószágról Hiteles Hel-
lyen * -tett örök-vallásra nézve 32, a' polgári
jószág eránt pedig egy elztendő, és egy nap
lévén ki-szabva, a' ki ügyének igazságában bi-
zik, ezen idő alatt vagy el-kezdje a' pert, vagy
el-ne múlafszja leg-alább az ellent-mondást:
mert már az után foganatos ki-fogást tehet ke-
resetc ellen az Al-peres az idő-múlás' erejével.
De az Al-peres-is úgy vigyázzon ám magára,
o 4 hog

hogy ezen ki-fogással, fő-képp' ha a' mértéket ki-nem üti, ne hirtelenkedjék.

* A' magános pecsét alatt tett örök-vallás egy általlyában csak zálog gyanánt vétettetvén, idejét soha nem múlja. *Lásd a' 2-dik Kötetnek 10-dik, és következendő §-ait.*

§ 673. (bár bánat-bér légyen-is le-kötve)

Némely vevők, hogy annál bátorságosabb lábra látzassanak helyheztenni magokat, bánat-bér alatt-is le-kötik az el-adót, és mind azokat, kiknek terheket a' vallás-tételben magára vállalta, hogy annak el-rontására törekedni soha nem fognak. De e' féle helytelenül kötött bánat-bér semmi tekintetbe nem vétettetvén, éppen nem akadályozhatja a' vallás-tételnek el-rontásában azokat, kik az eránt a' Birakhoz folyamodnak *D. 8. P. 86.*

§ 674. nem csak a' fel-vallónak maradéki,

Maga a' fel-valló Személy akár mi-féle szin alatt meg-nem másolhatja többé vigyázatlan tétét, ki-vévén, ha azt meg-mutathatná, hogy vagy el-vetés (*error*), vagy csalárdság, vagy felelem járult-vólna hozzá § 518, vagy minek-előtte életének 24-dik esztendejét el-érte vólna, tette az örök-vallást § 696.

Hogy

Hogy tehát a' vévő annál bátorságosabb láb-
ra helyeztetéftnek lenni látszassék : minden
vallás-tételnek bé-vezetésébe (*exordium*) bé-
szokott iktattatni az a' mindjájunk előtt ismé-
retes közbe-vetés „ *Fiainak, Leányainak, Test-
véreinek* (meg-nevezvén őket) *és minden lévő,*
*és leendő Örökösinek, Maradékainak, Attya'fiat-
nak, Rokonyinak, egy szóval mind azoknak,*
kiket az alább meg-irtt dolog most illetne, vagy
jövendőben akár-mi módon illethetne, terheket
magára vállalván ” azt gondolván talán, hogy
mivel a' vallás mindjájoknak nevekben tétel-
tetik: már leg-ottan oly erős, hogy senki az
ellen többé ki-nem kelhet; hanem annak meg-
tartására mindjáján köteleztetnek §8. 1-mae.

De már ennek ugyan fele sem volna ám
igazság, nem-is érdekelheti a' helytelen vallás-
tétel azokat, kik a' Hiteles Hellyen magok sze-
mélyesen meg-nem jelennek § 662, vagy leg-
alább a' fel-vallónak tellyes hatalmat (*Plenipo-
tentia*) nem adtak reá.

Bátor tehát örökre fel-vallotta-is az Atya
(vagy Anya) ősi jószágát, és gyermekeinek ter-
heket magára vállalta; ez által még sem köte-
lezhette-le őket, hogy a' helytelen vallás-tételt
ők-is meg-tartsák, mindenkor (a' fel-vallónak
hóltta után) * szabad lévén a' gyermekeknek,
és akár hányad' ízint-való maradékoknak (csak

hogy igazságjokat minden 32-dik éftendőben meg-újjítandó ellent-mondással az idő-múlás ellen fenn-tartsák) a' helytelen örök vallásnak el-rontására ügyelni 59. 1-mae.

* Valamint nem követhet a' fiú Attya' éltében örökösödést, úgy, míg a' fel-valló él, nem érdekli annak fiát semmi sérelem, nem-is ronthatja-tehát ez el Attya' éltében annak vallás-tételét a' sérelemben gyökerezett vád-levél (*actio ex praejudicio*) mellett D. 4. P. 85.

§ 675. hanem egyéb osztályos Attya-fiai-is,

Azért ronthatják-el a' sérelmes vallás-tételt mindenek előtt a' fel-vallónak gyermekei, unokái, és maradéki, mivel az el-idegenített jószágra nézve őket illette volna mindenek előtt az örökösödés. De mivel ez a' fel-vallónak magva' szakadta után az oldalas Atya-fiakra-is háromlott-vólna, izinte ezeknek-is van keresetek annak el-rontására 29. 1-mae: ha vagy már a' fel-valló magtalan vólt, vagy a' maradéki idővel ki-halnak. Es mivel az oldalas Atya-fiaknak nincs addig keresetek, a' sérelmes * vallás-tételre nézve, míg a' fel-vallónak maradéki életben vagynak: bátor emezek nem ébrednének-is fel, még-is fenn-tarthatják amazok az ő igazságjokat minden 32-dik éftendő alatt meg-újjítandó ellent-mondással.

* Csak a' sérelemben gyökerezett vádra nézve van az a' szabás, hogy a' kereset az örökösödéssel jár (*actio sequitur naturam objecti*), következés-képpen a' mely renddel illeti az örökösödésre nézve, szint' oly renddel illeti a' keresetre nézve-is az elsőség, a' bellyebb-valót a' távúlabb lévő előtt.

Mivel tehát a' fel-vallónak maradékít, úgymint bellyebb való örökösöket jobban érdekli az Attyok, vagy Nagy Attyok által tett örök-vallásból reájok háromlott sérelem, mint az oldalas Atya-fiakat, úgymint csak idő' járítával mikor akkor leendő örökösöket, és ezek között-is jobban a' bellyebb-valót, mint a' távúlabb lévő: amazoknak van elsőségjek emezek előtt a' sérelmes vallás-tételnek el-rontására.

Ez az oka, hogy, ámbár a' fel-valló olyan jószágot adjon-el örökre, mellyet már az előtt valamellyik Öse zálogba vetett, ő pedig ki váltotta; ha ezen örök vallásnak el-rontására annak sérelmes mi-vóltta miatt a' fel-vallónak maradéki ügyelnek: az oldalas Atya-fiak, kik nem ugyan magától a' fel-vallótól, hanem azon el zálogosító Östől a' fel-vallóval együtt származnak, még sem avatkozhatnak (*non possunt se ingerere*) azon ügybe, nem illetvén őket az örökösödés, míg a' fel-vallónak maradéki élnek *D. 10. P. 24.*

Nem külömben: ha a' Fel-peresnek Attya (vagy Anyya) a' többi osztályos Attya' fiaival együtt örök-vallást tévén, a' Fel peres nem csak az Attyára, hanem mindjájokra nézve, kik a' vallás-tételben részesültek, az egész örök-vallást el-akarná rontani; a' többi Osztályosoknak maradékjaik pedig még életben vólnának: ezen esetben az *emezeket illető részre nézve* sem az el-múlafztott meg-kinálás miatt (nem lévén szükséges, hogy a' fel-vallók magok egymást meg-kinál-

nál-

nálják), sem a' sérelem miatt nem kereskelődhetik mind addig, míg emezek életben vagynak *D. 5. P. 85.*

De nem így kell tekinteni az el-múlafztott megkínálásban gyökerezett keresetet (*actio ex neglecta praemonitione*): mert valamint minden ofztályos Atya-fiának elsősege van minden más idegen előtt az el-adandó jófzagnak megtartására, úgy mindeniknek, a' ki meg-nem volt kínálva, következés képpen, ha a' bellyebb való nem mozdúl, a' távulabb lévönek-is van keresete a' vallás-tételnek elrontására.

Sött: ha a' fel-vallónak maradéki Attyok által tett örök-vallásnak elrontására ügyelvén, a' per' kimenetele előtt béke-kötésre lépnének is; még-is fennmarad a' keresete ugyan azon vallás-tételnek elrontására olyan oldalas Atya-fiának, ki meg-nem volt kínálva: ki-is azon perrel még a' béke-kötést-is, elronthatja, ha a' szerént volt az ügyelete mellesleg (*accessorie*) arányozva *D. 14. P. 104.*

Az-is meg-történhetik, hogy egy rend-beli vallástétel által mind a' fel-valló Személynek maradéki megsértetődtek, mind az oldalas Atya-fiának megkínálások el-múlafztatott: mely esetben a' vévö ellen egyszerre két külön per támadhat, amazok ugyan a' sérelemben, emezek pedig az el-múlafztott megkínálásban külön helyheztetvén kereseteket, de egyik fél sem avathatja magát bé a' másik által indított perbe, sem az egyik fél által tett béke-kötés nem gátolja a' másíknak további keresetét; hanem kiki külön perrel próbálhatja szerencsáját, hogy, ha a' fel-vallónak maradéki nyerttesek nem lehetnének-is; leg-alább az oldalas Atya-fiak boldogúlhassanak.

§ 676. akár annak sérelmes voltában,

Két-féle-képp' sértetődhetnek-meg az örök jófszágnak el-idegenítése által a' fel-vallónak maradéki, és osztályos Attya'fiai t. i. 1-ször ha arra nem helyyes, és törvényes okok § 658, vagy végső szükség § 659, hanem a' tékozlás § 657. adott alkalmatosságot; 2-szor ha a' vérség meg-nem volt kínálva § 663 *et sequ.* De a' törvénynek tulajdon-képpen-való értelmében csak az első eset neveztetik sérelemnek, és így két-féle-képpen lehet a' vallás-tételnek el-rontására törekedni: vagy t. i: a' sérelemben 58, 59. 1-mae, vagy az el-múlasztott meg-kinálásban 60. 1-mae gyökerezett ügyelettel.

Sérelemben (Verböczy' első részének 58-dik, és 59-dik cikkelye szerént) akkor lehet gyökerezni az ügyeletet, midőn a' Nemesi * örök jószág helytelen, és törvénytelen okokból idegenítetett-el.

Különös pedig ezen ügyre nézve az, hogy a' hofszú (*longae Litis*) vagy-is 4 húzomú (4 *terminorum*) perek közzé számláltatván, az ügyevesztett Al-peresnek a' visszsa-verést (*repulsio*) meg-engedi, és hogy nincs ezen ügyben az oldalas Attya-fiaknak keresetek mind addig, míg a' fel-vallónak maradéki életben vagynak § 675.

* Verböczy csak a' Nemesi örök jófszágnak sérelmes el-idegenítéséről szólván, a' polgári örökségnek,

bár a' maradékokra, vagy ösztályos Atya-fiakra nézve sérelmes fel-vallását nem lehet sérelemben gyökerezett ügyelettel el-rontani.

§ 677. vagy az el-múlasztott meg-kinálásban,

Az örök vallás' el-rontására szolgáló másik ügyelet (Verböczy' 1-ső részének 60-dik cikkelye szerént) a' meg-kinálásnak el-múlasztásában gyökereztetik: t. i. nem csak azon fel-szabadultt (*emancipatus*) gyermek, vagy ösztályos Atya-fi, kit a' 663-dik, és következő §-ok szerént törvényesen meg-kellett-vólna kínálni, hanem a' meg-nem kínálttnak még maradéki-is *D. 6. P. 94* el-ronthatják olyan valás-tételt, mely eránt meg-nem vóltak kínálva. * De már ezen ügy nem számláltatván a' 4 húzomú perek közzé, az ügye-vefztett Alperesnek nem engedi-meg a' vizfsza-verést; hanem, ha ne talán az Itélet' végre-hajtását meg-gátolná: ezen tétéménnyé ellent-állás-képpen vétetődik *D. 12. P. 51*.

Ezen ügyben-is meg-tartatik ugyan az, hogy a' meg-nem kínáltt Atya-fiak közül a' bellyebbvalónak elsősege van a' távúlabb lévő előtt; de még-is meg-engedtetik a' kereset emennek-is, ha amaz nem mozdúl § 675.

* Midőn egyik Atya-fi olyan jószágot, mellyet már más valaki idegen ügy-is fel-kért (*impetravit*) azon fel-

fel-kérő idegennek el-adni akarván, másik ofztályos Attya'fiát vele meg-kinálja, és ez annak meg-tartására magát késznek lenni feleli; az után pedig az el-adni szándékozó azt még-is azon idegen fel-kérőnek oly szin alatt fel-vallja, hogy ezen vallás-tétele. által az iktatás ellen tett ellent-mondását vizsgálja: még ezen esetben-is van keresete a' vallás-tétel' el-rontására a' meg-kináltt ugyan, de még-is ki-hevertt ofztályos Attya-finak *D. 13. P. 95.*

§ 678. vagy mind a' kettőben gyökerezett,

Említett két-féle ügyeletet meg-is lehet egyeztetni a' nélkül, hogy öszve-férhetetlenek (*incompatibilia*) vólnának. Ha tehát ugyan azon egy jószág eránt a' Fel-peresnek rész-szerént Ösei, rész-szerént pedig oldalas Attya'fiai külömb-féle időkben több iz-beli örök-vallásokat tettek: az Ösei által el-idegenített részre nézve sérelemben, az oldalas Attya'fiai által fel-vallott részre nézve pedig az el-múlasztott meg-kinálásban gyökerezheti keresetét: és így egy perben meg-egyeztetheti e' két-féle ügyeletet *D. 2. P. 85.*

Ügyét vesztvén tehát az Al-peres mind a kettőre nézve, ha az Itélet' végre-hajtását meg-gátolná: szinte egy ügyelet mellett idéztettetvén, mind a' vizsgálja-verésnek (az elsőre § 676) mind pedig az ellent-állásnak (a' másadikra § 677
néz-

nézve) ugyan azon egy perben tartozik okát adni *D. 7. P. 47.*

De ha az el-rontásnak fő-okául az el-múlafztott meg-kinálás, a' sérelem pedig csak mellesleg (*accessorialiter*) vétetik-fel: már ezen esetben a' vizsgálva-verés meg-nem engedtetik; hanem ellent-állás képpen vétetődik *D. 8. P. 50.*

§ 679. akár mellesleg-való ügyelettel,

Sött: midőn valaki gyökös örökösödést (*Successio ex Jure*) keresni akarván, előre látja, hogy az Ősei által ne talán tett örök-vallások gátot vetnének: olyankor leg-tanácsosabb a' gyökös örökösödést követő ügyeletet úgy alkalmaztatni, hogy egyfzer-'s-mind azon akadályoknak, mellyek a' keresetett meg-gátolhatnák, — el-mellőzésekre-is (*ad removendos obices*) mellesleg szolgáljon: és így azon egy úttal a' Fel-peresnek Ősei által tett örök-valást-is el-lehet rontani: ne hogy az örökösödést meg-gátolja *D. 5. P. 85.*

El-rontatván pedig a' féle örök-vallás, ha az Al-peres fel-kértt Királyi Engedelemmel, és tizta iktatással védelmezvén magát, a' Király' igazát (*Jus regium*) veti latba: azt nekie környül-állásosan bé-kell bizonyítani, maga az iktatásnak tiztasága el-nem ölhetvén a' fel-valló' maradékinak igazságjokat *D. 43. P. 92.*

§ 680. a' Királyi Tábla előtt:

A' leveleknek sikerekről (*de valore literarum*) csak a' Királyi Tábla hozhat Itéletet 28. 1715: következés-képpen azt illeti a' Nemesi jószágról tett örök-vallásnak el-rontása-is: akár gyökereztessek az ügyelet a' sérelemben, akár az el-múlásztott meg-kinálásban 47. 1723; kivén, ha a' felek mást bíraltak-meg (*compromiserunt*): mert ezen esetben a' kötés törvényt szab nekik *D. 11. P. 18.*

De: ha a' fel-vallott jószágot a' Királyi Ügyész 1715-dik esztendő előtt bé-húzta (*confiscavit*), és azt azután ugyan azon vévőnek oda-ajándékozta (*contulit*): már az eránt Kegyelem' útjára utasítatnak a' fel-vallónak maradéki: ha mind a' vallás-tételt, mind a' Királyi adományt el-akarnák rontani; mert ezen esetben a' vévő, már nem a' vallás-tétel, hanem a' Felsőgre szállás után nyertt Királyi Adomány mellett bírja a' jószágot *D. 7. P. 86.*

§ 681. ha mind Nemességjek bizonyos,

A' vallás-tételnek el-rontására nincs keresetek a' nemteleneknek: kik t. i. valamint a' Nemesi jószág' birtokától el-vagynak tiltva, úgy azon jószágot, mellynek birtokából ki-estek, többé vizsgál-nem kereshetik *

* Jobban ki van ezen tárgy már mérítve az *I-ső Könyvnek 259-dik, és következő §-aiban*, mint-sem hogy szükséges volna éránta itt több szót haszontalanul szaporítani.

§ 682. mind vérségjeket,

Az örök jószágok el-idegenítése által csak a' vér szerént-való Atya-fiak sértetődhetnek-meg: csak nekik van tehát annak el-rontására keresetek. Ugyan azért: mindenek előtt bé-kell a' Fel-peresnek bizonyítani vérségét, és magát a' fel-vallóval * öszve-kapcsolni *D. 1. P. 93.* Nem-is elég a' vérség' vitatására azt hozni elő, hogy maga a' fel-valló meg-kinálván a' Fel-perest, vagy ennek Öseit a' vallás-tételkor, önként nyilván meg-vallotta, hogy hozzá ösztályos Atya-fi vólna; hanem vagy keresztelő-levelekkel, vagy más foganatos próbákkal kell az atya-fiságot ki-tapogatni *D. 8. P. 94.*

* Ha tehát a' Férj Felesége' jószágában lappangó Királyi igazságot (*jus regium latens*) észre-vévén, azt fel-kéri, magát bé-iktattatja, és azután más idegennek örökre fel-vallja: ezen esetben az Afzszonynak ösztályos Atya'fiai (mivel a' fel valló Férjhez nem vezethetik vérségjeket) nem kereskelődhetnek az idegen Birtokoson *el-rontó ügyelettél*: mellyben t. i. a' kéreménynek foganatos, vagy foganatlan mi-vólttáról kérdést tenni nem lehet *D. 46. P. 93.*

§ 683. mind ősi

Szabad lévén kiki önnön szerzeményével, bátor el-idegenítse-is azt; sem gyermekeit, sem oldalas Attya'fiait az által meg-nem sérti: következés-képpen csak az ősi (*aviticum*) jószágnak el-idegenítését lehet el-rontani, nem pedig az olyan már annak-előtte *el-idegenített* ősi jószágról tett vallás-tételt, mellyet valaki önnön szerzett pénzével ki-keresett, és ismét el-adta. Ha tehát Őseim által zálogba szerzett jószágot én örökre meg-szerezném, és azt *szerző létemre* más idegennek Hiteles Hellyen fel-vallanám: ezen vallás-tételemet sem maradékim, sem oldalas Atyám'fiai el-nem ronthatják *D. 21. P. 88.*

Ok-vetetlenül szükséges minden vallás-tételnek el-rontására az, hogy a' Fel-peres az el-idegenített jószágnak ősi léttét (*aviticitas*) megmutassa: mellyre elegendő régi osztály-leveleket, vagy hiteles vallatásokat (*Inquisitiones authenticae*), vagy oly ok-leveleket elő-mutatni, mellyekből ki-tessék, hogy az el-idegenített jószágot már a' fel-vallónak Ősei-is birták: nem is szükséges az ősiségnek vítatására az eredeti adomány-levélnak elő-adásával (a' 685-dik §-ban elő-forduló eseten kívül) hirtelenkedni, és a' gyökösségnek (*radicalitas juris*) vizsgálásába erefzkedni *D. 1. P. 85.*

§ 684. örökségjeket

Verböczy' 1-ső részének 58-dik cikkelye csak az örökséget (*haereditas*) tárgyalván, ha valaki olyan jószágat vallana-fel, mellyet Ösei csak zálog-képpen szereztek: ilyen vallás-tételt el-rontani nem lehet *D. 25. P. 89.* Mivel tehát a' Kamarától, Királyi adományon kívül szerzett jószágak-is csak zálog gyanánt tekintetnek: fel-lehet azokat örökre vallani a' nélkül, hogy a' vallás-tételt el-rontani lehetne *D. 45. P. 93.*

§ 685. (néha gyökösségjeket-is),

Elegendő ugyan (a' mint a' 683-dik §-ban említém) a' keresetnek vitatására meg-mutatni az ősi birtokot (*aviticitas possessorii*), az az: hogy az el-idegenített jószágat már a' fel-vallónak Ösei birták; de ha az Al-peres a' kérdésben forgó vallás-tételtől el-állván, a' jószágra nézve más valamely Nemzetségnek * saját-ságát vetné latba; vagy ha oly próbákkal szorítaná a' Fel-perest, mellyek által méltó kétséget támaszthat az a' kérdés: ha valljon örökjé volt-é a' fel-vallónak azon jószág, vagy csak záloga? ezen környűl-állásban kinfzerítetik a' Fel-peres az eredeti adomány-levéllal elő-jönni, és gyökösségét meg-mutatni *D. 6. P. 86.*

Szinte: ha az Al-peres meg-mutatja, hogy a' kérdésben förgő jószágat hol ez, hol amaz idegen birta, és nevezetesen, hogy a' fel-valló sem vólt annak birtokában a' vallás-tételkor: ha ezen esetben a' Fel-peres önként a' gyökös-ség' vitatásába ereszkedik (*ad probam Juris sponte condescendit*), azt meg-mutatni köteles *D. 19. P. 88.*

Míg azomban az Al-peres magát a' vallás-tételhez tartja (*fassioni inhaeret*): a' Fel-peresnek gyökösségét (*bonitas Juris*) nem felfejezheti; hanem ha egyfzer-'s-mind más fontos okokkal is védelmezhetné magát p. o. hogy a' fel-vallónak ősi birtoka csak mulandó (*fluxum*), kétséges, és homályos vólt; hogy a' vallás-tételkor a' jószágat nem birta; hogy az eredeti gyökösséget már az előtt külömb-féle el-idegenítések, béke-kötések, és egyéb szövevények által a' fel-vallónak Ösei magok meg-gyengítették 'sa't'. *D. 13. P. 87.*

* De ha az Al-peres a' vallás-tételtől önként el-állván, magát inkább a' Király' igazával, mellyet azon jószágra fel kért-va, és tiszta iktatással védelmezni: azt nekie környül-állásosan bé-kell bizonyítani: nem is védelmezheti többé magát a' vallás-tételnek helyes vólttával.

§ 686. és ofztályosságjokat bé-bizonyíthatják:

Nem elég a' Fel-peresnek magát a' vérségre nézve a' fel-vallóhoz vezetni; hanem egyszerűs-mind azt-is meg-kell nekie mutatni, hogy vagy ő, vagy Elei a' fel-vallott jószágban ofztotnak *D. 1. P. 93.* Ha tehát a' leány-ág a' fiak által tett örök-vallást el-akarja rontani: okvetetlenül meg-kell nekie mutatni, hogy azon jószágra nézve valaha a' fiakkal ofztozott, és ofztály-fzerént birtokában volt *D. 17. P. 96.*

§ 687. és leg-ottan vagy ingyen visszanyerik,

Ügyét vesztvén az Al-peres, ha ki-bizonyodik az, hogy az el-adó a' test-vérjének rész-is el-adta: azon testvérjének ingyen oda-ítéltetik az ő része: és így az Al-peres mind a' jószágot, mind az érte fizetett pénzt el-veszti *61. 1-mae,* mind-azon-által a' jószágban tett javításoknak, és szükséges, vagy hasznos épületeknek illendő becsü fzerént-való árra az ügyevésztt Al-peresnek oda-ítéltetik; valamint ellenben a' pusztításokat meg-téríteni tartozik.

§ 688. vagy visszaváltják örökségjüket;

A' helyes vallás-tételről azt jegyzi-meg Verbóczy, hogy néha meg-áll, néha pedig el-
ron-

rontatik: t. i. a' mely vallás-tétel a' 658-dik §-ban elő-hozott helyes okokban helyhez-tető-dik, azt nem szokta el-rontani a' Törvény. De vagynak néha olyan okok-is, mellyek egy rész-t ugyan helyeseknek lenni látszanak; de más rész-t még sem találtnak oly nyomósoknak lenni, hogy az örökségnek el-idegenítését ép-pen feddhetetlenné tennék: mely esetben, úgy nem külömben akkor-is, midőn a' vérség meg-kinálva nem vólt, el-rontatik ugyan a' vallás-tétel, és a' jószág a' Fel-peresnek ítéltetik; * de egyfzer-'s-mind az ügye-veztett Al-peresnek-is oda ítéltetik a' rajta-fekvő somma, (tekin-tetbe vétetté-tvén egyfzer-'s-mind a' jószágba for-dított javítások, és szükséges, vagy hasznos épületek, valamint ellenben a' pufztítások-is) mellynek számba-vétele (*liquidatio*) ugyan azon perben a' Királyi Tábla előtt ott nyomban el-intéztetik, nem-is utasítatnak a' felek a' végett az Al-Birákhöz *D. 18. P. 97*; bár az Al-peres az örök-vallástól önként el-állván, és magát inkább még az örök-vallás előtt vólt zálog-vallás-hoz tartván, azt vetné-is latba, hogy még elz-tendei tartják: mert az előbbi zálog, és annak fel-tételei a' későbbi örök vallás által megs-züntek *D. 42. P. 92*.

* De midőn a' fel-valló olyan jószágról tesz örök-vallását, mellynek birtokában nem vólt; hanem azt még hozfzas, és kétséges perrel kellett-vólna ne-kie ki-keresni, és ezen vallás-tétel, mivel elegendendő

•kok nem találtattak reá, el-rontatnék: ezen esetben tartozik ugyan a' Fel-peres az örök vallásért ne talán fizetett somját az Al-peresnek visszafizetni; de mivel a' vallás-tételkor birtok nem adattatott a' vévőnek: nem lehet tőle a' jószág' birtokát (bár el van is már rontva az örök vallás) el-venni; hanem a' felek az örök-vallás előtt volt állapotba vissza-helyeztetődnek *D. 30. P. 90.*

§ 689. de nem lehet el-rontani az el-kerülhetetlen örök vallást,

Eddig olyan vallás-tételekről szóllottam, mellyek vagy sérelmesek, vagy helytelenek, vagy az osztályos Atya-fiaknak meg-kináltatások nélkül tétettek. Ezeket el-lehet rontani vagy a' sérelem, vagy az el-múlasztott meg-kinálás miatt. De vagynak oly el-kerülhetetlen vallás-tételek-is, mellyekre végső szükség kényszeríti a' fel-vallót § 659: és azért nem-is kívántatik meg, hogy az osztályos Atya-fiak eleve meg-kináltassanak § 668. Ezek tehát oly erősek, hogy, ha csak a' vallás-tételű levélben nevezet-szerént elő-adott szükségnek el-kerülhetetlen mi-voltta meg-nem czáfoltathatik *D. 27. P. 89,* el-rontani azokat soha nem lehet *59. 1-mae.* De hogy az el-kerülhetetlen vallás-tételek-is csak zálog gyanánt tekintetnek, ha hiteles pecsét alatt nem tétetnek, már ez az *595-dik,* és *662-dik* §-okban előre-bocsátatott.

§ 690. sem az hiv szolgálatnak örök jutalmát:

A' hiv szolgálat' jutalmáról (a' mennyire bizonyos ideig meg-határozott) már az 592-dik §-ban tettem említést. Itt csak azt adom még hozzá, hogy a' hiv szolgálat' jutalmát örök-re-is lehet tenni a' nélkül, hogy az ofztályos Atya-fiakat meg-kinálni kellene § 669, nem-is lehet azt egy hirtelen el-rontani akár a' (képzelte) sérelem, akár az el-múlasztott meg-kinálás miatt.

§ 691. ha a' tett,

Csak a' hiv szolgálatnak valóságában lehet gyökerezni az örök jutalmazásnak sikeres mivólttát. Ezen hiv szolgálatot, a' mennyire azt már a' vallás-tétel előtt meg-tette a' jutalmazott fél, nevezet-szerént környül-állásosan elő-kell számlálni a' vallás-tételű levélben, és azon esetre nem tartozik a' jutalmazott fél (Al-peres léttére) annak valóságát többé vitanni, elég próbája lévén magában a' vallás-tételű levélben: mellyben t. i. az általa tett, és nevezet-szerént elő-számlált hiv szolgálatnak valóságát maga a' fel-valló önként meg-ismerte; hanem a' ki e' fele hiv szolgálatban gyökerezett örök-valást el-akarná rontani: annak kell próbákat elő-keresni, mellyekkel meg-mutathassa, hogy nem

valóságosok azon hiv szolgálatok, mellyek a' vallás-tételben elő-vagynak számlálva *D. 9. P. 86.*

§ 692. vagy teendő hiv szolgálatnak valósága ki-tetfzik;

De ha a' vallás-tételű levélben a' tett hiv szolgálatokról csak általlyában (nem pedig nevezet szerént) van említés, vagy ha a' jutalmazott fél még akkor hiv szolgálatot nem tévén, az eránt való kélzségét csak jövendőre igéri: e' féle vallás-tételből még nem bizonyodik-ki, hogy a' jutalmazott fél vólta-képpen meg-tette azon hiv szolgálatot, mellyről vagy általlyában, vagy jövendőre van csak említés; hanem maga a' jutalmazott fél köteleztetik (Al-peres léttére) nevezet szerént, és környül-állásosan meg-mutatni, hogy tett valóban oly hiv szolgálatokat, mellyeknek jutalmául az örök valást meg-érdemlette * *D. 10. P. 86.*

• Minden esetre jeleseknek kell lenni azon hiv szolgálatoknak, mellyek az örök vallást helyessé te-gyék. Ha tehát a' hiv szolgálat egyedül csak abban állana, hogy a' meg-jutalmazott fél valamely örök jó-lzágnak védelmére, és fenn-tartására hathatós segede-lemmel vólt, és egyedül ezen hiv szolgálatjáért éppen azon örök jólzágot *egészlen* fel-vallaná neki a' Tulajdo- nos: e' féle sérelmes örök vallás fogamatlan vólna *D. 28. P. 89.*

§ 693. sikertelen pedig egy általlyában az ofztatlan jószágnak el-idegenítése,

Ha vagy az öregebbik, vagy más akár-mel-lyik Atya-fi az ofztatlan jószágot, a' többi *vérszerént-való Atya-fiaknak sérelmekre el-idegeníti:* a' mennyire ezen el-idegenítés 1723-dik esztendőtől fogva történt, azt végezte eránta a' most említett esztendő-beli 47-dik czikkely, hogy minden e' féle kötések, és vallás-tételek, úgyis már magokban sikertelenek lévén az ofztatlan jószágnak sérelmes el-idegenítését, vagy meg-terheltetését a' többi ofztatlan *Atya-fiak*, vagy azoknak maradéki nem csak a' reájok esendő részre nézve, vagy a' vidéki Tábla előtt, ha a' jószág több Vár'megyében van, vagy, ha a' jószág csak egy Vár'megyében fekszik, azon Vár'megye-beli Birák előtt egyenesen félre tétethessék, nem érdekelvén őket a' vallás-tételű-levélben foglaltt somma semmiben; hanem, ha helyes, és elegendő ok-nélkül tettettetett: még magát a' fel-vallót illető részre nézve-is a' Királyi Tábla előtt el-ronthassák. És így: akár mellyik Atya-fi-is el-ronthatja e' féle ofztatlan jószágról elégtelen okokból tett el-idegenítést nem csak a' magára esendő, hanem, ha úgy van intézve a' vád-levél (*si actio ita directa sit*), mindjájokat a' többi ofztatlan Atya-fiakat illető részre nézve-is *D. 26. P. 89.*

§ 694. a' többi ofztatlan Atya-fiaknak jóvá hagyások nélkül,

De ha a' többi ofztatlan Atya-fiak az ofztatlan jófszágnak el-idegenítése felől tudván, és egy ofztendő' el-forgása alatt ellene nem mondván, * vagy annak árrából, vagy az ezen pénzen szerzett más jófszágból részesültek, és annak jövedelmét húzták: már ez által úgy helyben hagyni, és meg-erősíteni látszatnak azon örök-vallást, hogy annak sem félre-tételére, sem el-rontására többé fogاناتosan nem ügyelhetnek 61. 1-mae.

* Szinte: ha valaki ollyas polgári fekvő jófszágot, mellynek sajátsága a' Város' Biráját, vagy Polgár Mestert illeti, törvényes foglalás mellett birván, a' Városi Tanács előtt valakinek örökre fel-vallja a' nélkül, hogy a' jelen lévő Biró, vagy Polgár-Mester ellentmondának: halgatások által már leg-ottan úgy lemondanak az őket illető sajátságról, hogy többé azon törvényes zálogot, mellyet az ő tudtokkal a' Birtokos örökre el-adott, vizsgálza nem válthatják *D. 21. P. 202.*

§ 695. vagy Szerzetes Rendnek,

Ne hogy a' világi jófszág Szerzetes Rendeknek birtokjokba, következés-képpen holt kézre jutván, a' Királyi Ügyésznek örökösödése alól örökre ki-vétettség: az-is meg-határozatott, hogy ollyan örök-vallás, mellynek erejével világi jófszág Szerzetes Rendnek adattatnék',

nék, magában sikertelen legyen; bár Királyi Engedelem, és tiszta iktatás járult-vólna is hozzá *D. 48. P. 93.* Úgy: magában sikertelen az olyan vallás-tétel, mellynek erejével a' Nemesi jószág nemtelennek el-adattatik. *Lásd ez eránt az I-ső Könyvnek 259-dik §-át.*

§ 696. vagy tökéletlen korban tett örök-vallás.

Az árváknak meg-állapodott ember-korokról (*aetas perfecta*) és tökéletlen idejegről az 1-ső Könyvnek 191-dik, és következő §-aiban már szóllottam. Itt azt adom még hozzá, hogy a' mely örök-vallást tökéletlen korban tesz valaki, és vigyázatlan tettének annak idejében, minek-előtte t. i. meg-állapodott ember-korra jutna, ellene mond: azt a' törvény' útján el-ronthatja: és ez a' többi között egyik eset, mellyben maga a' fel-valló Személy is meg-másolhatja önnön tettét *D. 31. P. 90;* de ha a' per' kezdetén, minek-előtte az derék folyásba jönne, meg-halna: a' fia azon ügyeletet, mellyet meg-hólt Attya önnön tettének el-rontása végett kezdett, nyomban nem folytathatja (*continuare non potest*); hanem egészen más új pert kell nekie kezdeni, és azt a' sérelemben gyökerezni *D. 32. P. 90.*

Helytelen-is vólna, ha Attyának halála által félbe-szakasztott pert nyomba folytatná, és

a' folytató vád-levelet (*actio continuatoria*) a' sérelemben gyökerezné *D. 14. P. 18.*

§ 697. Ha a' fel-valló éppen semmi igazságot fenn-nem tartja:

Már a' 2-dik Kötetnek 481-dik §-ában jobbra ki-merítettem az ügy neveztetett *nullum Jus* közbe-vetésnek folyadékját: mellynek erejével t. i. a' fel-valló ügy el-idegeníti örökségét, hogy az eránt éppen semmi igazságot magának fenn-nem tart, következés-képpen nem-is tart hat soha azon jószág eránt az örökösödésre számat; * bár végső intézet nélkül magva szakadna-is idővel a' vévőnek; holott őtet illette-vólna annak intézetlenül lett magva' szakadta után az örökösödés, ha a' *nullum Jus* közbe-vetést bennem iktatta-vólna a' vallás-tételű-levélbe.

* De: ha a' vévő magva' szakadtához közelítvén, a' jószágot az örökösnek ismét vízfíza-vallja: ezen vízfíza-vallás által az előbbeni *nullum Jus* közbe-vetés' ereje úgy el-enyészik, hogy már nem a' Felsőre, hanem ismét az előbbi örökösre száll a' jószág vízfíza *D. 47. P. 77.*

§ 698. nincs többé keresete az el-idegenített jószágra nézve.

A' *nullum Jus* közbe-vetésnek még az a' következése-is van, hogy a' ki jószágot másnak fel-

fel-vallja, semmi igazságot, semmi örököséget, és az uradalomnak sajátságát magának fenn-nem tartván: annak többé azon jószágra nézve éppen semmi keresete (*actoratus*) nem lehet; hanem a' vévő tulajdon nevében folytatja az az eránt támadandó pereket, ha mindjárt jelsül fenn-tartotta-vólna-is magának a' fel-valló, hogy az ő nevében, és az ő keresete alatt folytattassanak az után-is a' perek, képtelenség lévén a' *nullum Jus* közbe-vetés által éppen minden igazságról le-mondani, és a' keresetet még-is magának fenn-tartani *D. 1. P. 19, D. 9. P. 20.*

Ha tehát a' jószág valakinek a' *nullum Jus* közbe-vetés mellett fel-lévén már egyszer vallva, idővel ismét másnak fel-vallattatik: eme' 2-dik vallás-tételnek el-rontására nem törekedhetnek az örökösök sérelemben gyökerezett ügyelettel mind addig, még azt meg-nem mutathatják, hogy ama' előbbi vallás-tételtől vagy önként el-állott * az előbbi vévő, vagy az annak rendi szerént el-rontatott *D. 8. P. 20.*

* A' mely kereset tehát a' *nullum Jus* közbe-vetés által meg-gátoltatott, az ismét helyre áll, ha a' vévő az örök-vallástól el-áll, és azon jószágot az örökösnek Hiteles Hellyen ismét viszszavallja *D. 7. P. 19.*

§ 699. A' béke-kötés

Kétséges lévén minden pernek ki-menetele, meg-szoktak néha a' felek egyezni, hogy mind a' Fel-peres engedjen-el valamit keresetének tárgyából, mind az Al-peres ereszfzen-ki valamit, és így kinek kinek jusson valami, minek-előtte vagy egyik, vagy másik egészen el-essék tőle. Méltán lehet tehát ezen téteményt békekötésnek (*Transactio*) nevezni; mert *meg-bé-kélvén* a' felek egy-mással, egy-szer's-mind le-is *kötnek* egy-másnak valamit.

Béke-kötést tehetnek nem csak magok a' felek személlyesen; hanem meg-hatalmazott képviselők * (*Plenipotentiarii*) 24. 1729, sőt 200 forinton alól még Ügyészszeik által-is 81. 2-ae; úgy a' Gyám-atyá-is *alakjának hasznával* (*Lásd az 1-ső Könyvnek 203-dik §-át*); de nem az öregebbik Atya-fi a' többi osztatlan Atya-fiaknak hírek nélkül. *Lásd a' 2-dik Kötetnek 438-dik §-át.*

* A' meg-hatalmazott Kép-viselők által tett régi Béke-kötések és vallás-tételek, mellyek t. i. húzomos birtok által meg-erősítettek, nem találtnak sikeretleneknek; bár nem volna jelesül beléjek iktatva az a' környül állás, hol, és mikor költ a' meg-hatalmazó levél (*Plenipotenciales*); de minek-utánna rész szerént 1723-dik, rész-szerént pedig 1729-dik esztendő-től fogva törvény által meg-határozottatott-vólna, hol, és hogyan kelljen meg-hatalmazott Kép-viselőket vallani: már most ok-vetetlenül meg-kivántatik, hogy a' Kép-viselő

lő meg-hatalmazó levelét elő-mutassa, és a' béke-kötésbe, vagy vallás-tételbe bé-irattassék az: hol, és mikor költ? mert ha a' béke-kötésnek, vagy vallás-tételnek el-rontására ügyelő Fel-peres a' meg-hatalmazást tagadja; és az Al-peres a' meg-hatalmazó levelet elő-nem mutathatja: leg-ottan el-rontatik akár a' béke-kötés, akár örök-vallás *D. 10. P. 100.*

§ 700. a' pernek kétséges ki-menetelén gyökereztetvén,

Csak a' per alatt lévő jószág lehet a' béke-kötésnek tárgya. Nem elég tehát annak tökéletes mi-vólttára az, hogy a' ne-talán támadható per eránt-való félelemből eredjen; hanem hogy a' per már vóltta-képpen el-is kezdődjék. Ellenben lehet béke-kötésre lépni még az Ítélet (*Sententia*) után-is mind addig, míg az ügynek ki-menetele vagy fellyebb-vitel (*appellata*), vagy per-újjítás (*novum*), vagy visszaverés (*Repulsio*), avagy ellent-állás (*Oppositio*) által kétségessé tétetethetik.

§ 701. ha vagy Törvény előtt,

Mivel csak a' per alatt lévő jószág lehet a' béke-kötésnek tárgya: természetesen következik, hogy a' béke-kötés azon Biró előtt, ki előtt a' per folyik, tétetessék, ott tüstént irásba foglaltassék, a' sélek előtt fel-olvastassék, és bátorságosabb vólttokra nézve a' perbe (*Processus*) bé-irattassék.

§ 702. vagy Hiteles Hellyen

Ha a' környül-állásak meg-nem engednék, hogy a' béke-kötés a' Biró előtt tétettség: meg-lehet azt tenni más-hol-is; de ok-vetetlenül meg-kivántatik minden esetre, hogy szinte úgy, valamint az örök-vallás, Hiteles Hellyen § 593 tétettség; mert ha sem Törvény előtt, sem hiteles pecsét alatt nem tétetetik: el-lehet azt leg-ottan rontani a' Királyi Tábla előtt *D. 11. P. 101.*

§ 703. tökéletesen véghez megy,

A' béke-kötésnek tellyes, és foganatos mi-vóltára nem szükséges ugyan, hogy az öz-tályos Atya-fiak eleve meg-kináltassanak; de meg-kivántatik, hogy irásba tétettség, a' feleknek meg-magyaráztassék, azoknak önnön kezek' irásokkal (ha irni tudnak) meg-erősítésék, és végre hajtassék (*consummetur*); mert különben csak merő alkudozás gyanánt vétet-tetik, és a' feleket le-nem kötelezi *D. 4. P. 99.*

§ 704. erősebb ugyan az örök-vallásnál;

A' béke-kötést, és béke-kötés gyanánt tett örök-vallást 62. 1-mae el-rontani azért nem lehet, mivel a' pernek kétséges ki-menetele miatt tétettség, a' bizonytalan jószágból mind a' két' fél meg-tart valami bizonyosat *D. 1. P. 98.*

Ha

Ha tehát az adományas azokkal, kik az iktatásnak ellent-mondottak, az ellent-mondást tárgyazó perben, annak kétséges ki-menetele miatt akár a' Törvény előtt, akár *Hiteles Hellyen* oly egyességre lép, hogy emezek ugyan az ellent-mondásokat vizsgálják; amaz ellenben a' fel-kért jószágból valamit azt vizsgáló bocsát: ezen béke-kötést sem sérelem, sem a' ne-talán el-múlasztott meg-kinálás miatt el-ron-tani nem lehet *D. 18. P. 88*, egy általlyában fel-bonthatatlanok lévén olyan vallás-tételek, mellyeknél fogva az ellent-mondó el-állván az iktatás ellen tett ellent-mondástól, a' fel-kért jószágot az adományasnak által-engedi *D. 17. P. 88*.

Sőt: bátor az osztatlan jószág eránt sem-mi-féle kötéseket nem tehet egyik Atya-fi a' többieknek sérelmekkel; mind-azon-által a' per-nek kétséges ki-menetele miatt a' *magára esen-dő részre nézve* béke-kötést tehet a' nélkül, hogy azt a' többiek, kiknek ezen béke-kötésbe bé-folyások nem vólt, * akár sérelem, akár el-múlasztott meg-kinálás miatt (mellyre a' béke-kötésben szükség nincs) el-ronthatnák *D. 13. P. 101*. Mind-azon-által e' féle béke-kötés ép-pen nem kötelezi-le a' többieket, kiknek sem-mi bé-folyások nem vólt, *az őket illető részre nézve D. 33. P. 90.*: kik is leg-ottan el-ron-

hatják azt a' Királyi Tábla előtt az őket illető részre nézve.

Ollyan béke-kötést sem lehet el-rontani, mellyet a' fiak, és leány-ág tesznek egy-más között ollyan jószágról, mellyet Attyok a' Kamarától (adományon kívül) a' fiaknak, ezeknek magvok' szakadta után pedig a' leányaknak is szerzett: mert noha a' Kamarától vett jószág zálog-gyanánt vétettetvén törvény szerént mind a' két ágat egyenlő-képpen illetné; de mivel az örökösödés már a' szerzemény-levélben elvan rendelve: nem panaszkodhatnak a' leányak a' sérelemtől, mellynek egyedül csak az ősi jószágban, nem pedig a' szerzeményben volna helye *D. 12. P. 101.*

* Ha egyik Atya-fi örök jószágát el-idegenítvén, ezen vallás-tételnek el-rontására a' többiek ügyelnek; de a' pernek kétséges ki-menetele előtt béke-kötésre lépnek, és ezen béke-kötésbe magának a' fel-vallónak is, ámbár a' perben nem állott, bé-folyása volt: ezen fel-vallónak fia a' béke-kötést még azon szin alatt sem ronthatja-el, hogy Attya nem állván a' perben, ő reá nézve nem lehetett annak kétséges ki-menetele; mert elég az, hogy a' béke-kötésnek tárgya eránt kétséges per folyott, és abba nekie, midőn béke-kötés által vége szakadt, bé-folyása volt *D. 3. P. 99.* Bé-folyása lehet pedig valakinek a' béke-kötésbe nem csak az által, ha azt alá-írja, vagy Kép-viselőjét eránta meghatalmazza; hanem az által-is, ha felőle tudván, és el-lene nem mondván, a' béke-kötés által nyerett jószá-

szágból, vsgy pénzből részesült, és ez által azt alatomosan helyben hagyta.

§ 705. de néha azt-is el-ronthatják

A' béke-kötés' fel-bonthatatlan mi-vólttának egyetlen egy oka a' pernek kétséges ki-menetelében gyökereztetik. Ha tehát az örökösök meg-mutathatják, hogy a' béke-kötésnek tárgya vagy éppen nem forgott még per alatt, vagy pedig a' pernek ki-menetele az abban elő-fordúlt ok-leveleknek, és próbáknak erejével *siem-be-tünőleg* nem lehetett kétséges: ezen esetben el-ronthatják az ősi jószágról tett, és reájok nézve sérelmes béke-kötést. Ugyan azért: ha valaki Törvény eleibe idéztetvén, és meg-nem jelenvén ügyét vezti; a' foglalás után pedig az el-foglaltt jószágot hatalmasúl vissza-foglalja (*reoccupat*), és az az eránt ellene indított perben béke-kötésre lépven nem csak az el-foglaltt jószágot a' Fel-peresnek által-engedi; hanem egyfzer-'s-mind a' hatalmas vissza-foglalás' béréül-is (*pro oneribus Reoccupationis*) értéket ad (*fundum assignat*) nekie: e' féle béke-kötést az örökösök el-ronthatják; mert a vissza-foglalás' okát kérdő pernek (*Processus reoccupatorius*) tulajdonsága nem hozza magával, hogy a' jószág' minémúsége kérdésbe vétettség: ez eránt tehát valamint per nem folyott, úgy nem-is lehetett a' béke-kötésnek

okául a' pernek kétséges ki-menetelét szinezni
D. 8. P. 100.

§ 706. az örökösök.

A' sérelmes béke-kötésnek el-rontására-is
elsőségek van a' béke-kötő' maradékinak: nincs
tehát az oldalas Atya-fiaknak addig keresetek,
míg amázok éleiben vagynak, nem tarthatván
t. i. mind addig számat az örökösödésre *D. 7.
P. 100. Lásd a' 674-dik, és 675-dik §-okat.*

§ 707. Valamit-azt az adományról.

Azon kötések közé, mellyeknél fogva a'
sajátságáról le-mond az előbbeni Tulajdonos,
tartozandó az adomány-is: az az a' vagyonnak
ingyen-való el-ajándékozása: midőn a' Tulaj-
donos saját vagyonyját hafzna' vételével együtt *
még élteben mindenestől oda ajándékozza, és
vólta-képpen úgy által-adja, hogy annak sem
sajátságára, sem hafzna' vételére éppen semmi
számat többé nem tart, következés-képpen azt
többé meg-sem-is másolhatja 77. 1-mae.

* Képtelennek tartom én tehát azt a' fel-tételes
adományt, mellynek erejével valaki élttében oda aján-
dékozza ugyan vagyonyját; de annak hafzna' vételét
haláláig maga' számára meg-tartja: inkább-is lehetne
azt végső intézetnek (*testamentum*), vagy örökösíté-
nek (*adoptio*) mondani.

TIZEN - HARMADIK RÉSZ.
A' SÉRELMES TÉTEMÉNYEKRŐL.

---

§ 708. A' sérelmes tétemények közé

Az 505-dik §-ból ki-tettség, millyen kötelesség háromlik arra, a' ki valami tiltott téteményt el-követ. Szóllok tehát itt az olyan magános tiltott téteményekről (*Delicta privata*), mellyeknek meg-boltszúllásokra nem a' Köz-Ügyész (*Fiscus Magistratualis*), hanem maga a' meg-sértetett személy ügyelhet. Illyenek az ál-nevezet, vagy alakosság (*larva*), vér-tagadás (*proditio fraterni sanguinis*), gyalázás, (*dehonestatio*), czégéres hatalmaskodás (*actus majoris potentiae*), kiseb hatalmaskodás (*violentia*), levelek' fel-törése (*interceptio missilium*), ok-levelek' le-tartóztatása (*detentio Litterarum*), és barmoknak bé-vagy el-hajtása (*invagiatio, vel abactio*).

§ 709. számláltatik az ál-nevezet,

Már Verböczy panaszolkodott azok ellen, kik lelkek' idvességéről, és becsületjéről megfelejtkezvén, gyakorta alakos személyeket (*personae larvales, et fictitiae*) vittek magokkal a' Hiteles Hellyekre, és azokkal más' személyében, és nevében hamis vallásokat tétettek a' nélkül, hogy a' Hiteles Hellyen az alakos személy isméretes, és ilyen álnok csalárdság tudva-lévő lett-vólna 16, 17. 2-dae. De nem tesz említést azon büntetésről, mely ily fertelmes téteményre háromlanék.

Érzékenyebben tehát ki-kelt e' féle csalárdság ellen későbbi Törvényünk (46. 1723), egyfzer-'s-mind az olyan alakos személyeket is érdekelvén, kik jobbára bizonytalan eredetűek lévén, egyéb Neméseknek, és nevezetesebb Nemzetségeknek neveket hamisan felve-
szik, azoknak nevek alatt külömb-féle ok-leveleket keresnek itt amott öszve, és ez által magokat más Nemzetségbe avatván, annak jószágából örökösödést követnek; sőt néha a' törvényes Birtokosokat perrel-is mérészlük megtámadni, és másaknak vagy vigyázatlanságokkal, vagy tehetetlenségekkel viszsza-élni tudván, idegen jószágnak birtokába lépni nem rettegnek.

A' mennyire tehát e' féle személyek hamis nevet, és személyt magokra *tulva*, és *el-tökél-*

lett csalárdsággal hamisan fel-vefznek, és ál-nevezet alatt magokat Atya-finak lenni tettetvén, akár közelebb, akár távúlabb-lévő örökösödést, vagy valamely szabadságot magoknak csalárdúl tulajdonítani méréfzelnének: hogy ezen alakosságnak rútságától a' későbbi maradékok-is irtózzanak, azt rendelte említett törvényünk, hogy maga ugyan az e' félet elkövető személy a' végett a' Királyi Tábla eleibe idéztettetvén, a' meg-sértetett félnek jobbjá-vá tétetessék; fiai pedig, a' mennyire Attyoknak álnok teteménnyéről meg-győződve lévén, * az általa fel-vett hamis nevet, és személyt ök-is vakmerően magoknak tulajdonítják, és Attyoknak nyomdokit követik, ha jószággal birnak: az 1723-diki 11-dik, és 12-dik czikelyben a' hamis levél-koholók ellen rendelt büntetéssel * * fenytetnek; ha pedig semmiük sincs: ök-is a' meg-sértetett félnek Uradalma alá jobbjáyi sors-ra jutnak.

A' környül-állásoknak súllyosabb mi-vóltokra nézve meg-súllyosíthatja ezen büntetést-is a' Királyi Tábla, néha ugyan becstelenséggel (*infamia*), sőt néha még halállal-is: a' mennyire az alakos személy másnak halálára-is törekedett volna, minden esetre meg-fofztattatván az ál-nevétől, és az okozott károknak, 's költségeknek meg-térítésekben marasztaltatván.

De: ily tetemes büntetésre csak annak a' Nemzetségnek van keresete, kinek nevét az alakos személy fel-vette: nem-is kereskedhetik tehát az adományas az ellen, a' ki a' magva-fzakadott Nemzetségnek nevét viseli, főkép' ha ez önként vallja, hogy a' magva-fzakadott Nemzetségnek jószágára, mellyet az adományas felkért, semmi számat tartani nem akar, nem-is tétettek az ő hirével, és bé-folyásával semmi ollyas lépések, mellyekkel azon jószágban-való örökösödésre törekedett-vólna *D. 1. P. 129.*

Úgy: ha valaki a' fel-valló (*fatens*) Nemzetségnek nevét fel-vévén, a' vévő fél ellen az örök-vallás' el-rontására ügyelne: bár ki-bizonyodnék-is álnoksága; még sem büntettethetik-meg *azon ügyelettel* az Al-peres' kívánságára.

Midőn pedig valaki azért támad-meg mást, hogy a' Fel-peresnek Ősei úgy szóllván első eredetektől-fogva mindenkor egy forma vezeték (*Cognomen*), és mellyék-nevet (*Praedicatum*) viseltek, az Al-peresnek Elei ellenben hol egyiket, hol másikat, hol mind a' kettőt viselték, következés-képpen magokat az alakosságról gyanúsokká tették, és azért az Al-perest mind a' vezeték-és mellyék-nevtől meg-fosztani, mind az 1723-diki 46-dik czikkelyben ki-rendeltt büntetésre húzni igyekeznek; az Al-peres ellenben foganatos próbákkal meg-mutathatja, hogy ősei

azon

azon jószágnak, mellytől a' mellyék-név reájok száradott * * * régi, és húzomos birtokában voltak: ezen esetben nem csak fel-oldoztatik az Al-peres; hanem a' Fel-peres, mivel más' nevét vak-merően meg-támadta, még a' perre tett költségeknek meg-térítésekben-is marasztaltatik *D. 2. P. 130.*

* Ha a' fiak Attyoknak alakosságáról nem tudnak: annak csalárd tettéért valamint, minden egyéb tiltott teteményekben, úgy az elő-hozott esetben-is nem lakolhatnak 79. 1-mae, szemmel tartván ezt az említett 46-dik cikkely-is: midőn csak úgy terjeszti büntető ostorát ki a' fiakra, ha Attyoknak nyomdokit tudva (*scianter*), és vak-merően követik; védelmezhetik-is magokat említett büntetés ellen a' tudatlansággal mind addig, még *törvényesen* meg-nem intettetnek.

* * Alkalmatosságom adja-itt elő magát, hogy a' hamis levél-koholók, vagy azzal tudva élők ellen-is azon fellyül, a' mit a' 2-dik kötetnek 108-dik §-ában az iktatókra nézve mondtam, szóljak még egyetkettőt:

Már Verböczy tesz emlékezetet némely ollyas hamis levelekről, mellyeket valami Zömlényi Gábor Deák (jeles-jól értvén hozzá) rész-szerént Lajos, Sigmund, Albert, Uláfió, és Eör'sébeth Királyoknak, rész-szerént pedig Egri, Nagy-Várad, és Budai Káptalanoknak neveik, és pecsétjeik alatt koholt 14. 2-dae, és akkorban azok a' Kánonokok, vagy Hiteles Gyülekezet-beli Szerzetesek, kik a' hamis leveleknek koholásokban, és pecsétlésekben jelen voltak, és részesültek, jövedelmeiktől (és az egész Káptalan, vagy Hite-

teles Gyűlkezet pecsétjétől) meg-fosztattak, és homlokokon tüzes vassal meg-billyegeztettek; az Ország' Rendeltt Birái pedig nem csak Hivataljokat, hiteles pecsétjeket, Személyekre esendő jószágjokat, hanem életeket-is el-veztették 16. 2-dae, és mai napiglan-is azok, kik hivatal-szerént-való hiteles pecsétjekkel hamis levél-koholásra vízfza élnek, úgy mint párt-ütök büntettetnek 9. 1723.

Későbbi törvényünk pedig azt rendelte, hogy, a' ki hamis levelet koholván, vagy az igaz levelet meg-hamisítván, vagy hamis pecsétet vágván, vagy hamis levéllel *tudva*, és szembe-tünőleg a' Törvény előtt él-vén, másnak élete után esenkedik; vízfzont ő is halállal haljon-meg; a' ki pedig ezek által másnak halálát, és józaga' vezftését keresi: nem csak életét el-vezfze; hanem az ő személyére esendő rézfzöl az általa meg-károsított félnek minden-némü kárai, és költtségei meg-térítessenek 11. 1723; de a' ki ollyas hamis levelet kézfzít, vagy azzal a' Törvény előtt tudva, és szembe-tünőleg él, mely által mást az ő javaiban meg-károsítani igyekszik: a' károkknak, és költtségeknek meg-térítetéseken fellyül becstelenséggel fenytetik; a' ki pedig szabad járató (*passuales*), vagy küldött (*missiles*), vagy más egyéb csekéllyebb tekintetű (*levioris momenti*) levelet kohol, vagy azzal tudva él: bátor valakinek javaiban, vagy becsületében kárt nem okozott-it; még-is a' környül-állásokhoz szabott, és a' Birónak bölcs itéletétől függő fenyté-
tékkal érdekeltetik 12. 1723.

Ily tetemes büntetésnek csak akkor van helyye, midőn a' hamisság minden-képp' ki-tettfzik: mert noha a' Fel-peres egy ollyan Tanú-bizonyyságot állít keresetének bé-bizonyítáására, ki azt vallja, hogy az Al-peres ő általa iratta, és alá-iratta a' kérdésben forgó

írományt; noha azon Bizonyosság azon eleibe adott eredeti írományt maga' írásának lenni ismérí; noha a' Fel-peres azt-is meg-mutatja, hogy az Al peres éppen olyan sinórt, millyennel a' kérdésben forgó pecsétetes íromány őszve-van varrva, készíttetett; de ha az Al-peres' részére mind a' Hiteles Gyülekezet-beli Jegyző azt vallja, hogy azen kérdéses íromány azon Hiteles Gyülekezetnél költ, mind az alá-írt Hiteles Gyülekezet-beli Szerzetes az alá-írást magáénak lenni meg-ismérí: ezen esetben az Al-peresnek próbái többet nyomnak, és a' büntetéstől meg-menekszik *Dec. Cur. P. 187.*

Midőn pedig valamellyik fél a' Törvény előtt tudva, és nyilvánságosan hamis levéllel él: nem csak ő, hanem az Ügyész-is, mivel a' hamis levéllel való élésben részt vett, becstelenséggel fenýítetnek *D. 1. P. 36.* De meg-menekszik ezen tetemes büntetéstől az olyan Ügyész, a' ki a' pecsétnek, vagy írásnak hamis vólttát meg-nem ismérhette, vagy a' ki a' perben oly nyilatkoztatást tézzen, hogy a' kérdéses írománnyal csak annyiban akar élni, a' mennyire a' Törvény által sikeresnek fog találtatni *D. 2. P. 36.* Szinte meg-menekszik ezen büntetéstől az az Ügyész-is, ki a' perben nem dolgozott személlyesen, hanem csak nevét költsönözte oda, hogy az ő neve alatt irathassa-bé a' perbe szó-váltásait (*Replicae*) az ügyes-fél: fő-képp' ha meg-mutathatja, hogy a' kérdéses írománynak elő-adásakor nem-is vólt jelen, sem azután, minek-utánna azon írománynak hamis vóltta fefzegettetett, azt nem védelmezte *D. 3. P. 36.*

Ha pedig az Ügyes-fél azért, hogy hamis levéllel a' Törvény előtt tudva élt, becstelenségben marasztaltatván, vesztett ügyét tiltással (*prohibita*) orvosolja, és a' másik félnek engedelmevel a' hitet arra

le-tetzi, hogy a' kérdéses levélnek hamis-vólttát nem tudta, hanem az Öseitől oly mi vólttában, a' mint a' perben elő-adattatott, reá háromlott, következésképpen azt jó lelk' ismérettel elő-adhatta: ezen esetben (mivel a' hitet le-tévén, a' pernek végét vetette) a' becstelenségtől fel-oldoztatik *D. 4. P. 36.*

* * * Ama' régi levelekből olvashatni, hogy hajdant csak a' Kereszt-neve tétettetett-ki a' Nemes Emberek. Így olvasom a' többi közt a' Törvény-tárban azon Püspököket, kik 2-dik András' idejében az 1222-dik esztendő-beli Törvénynek végén fel-jegyeztetnek.

Néha külömbségnek okáért az Attyának (néha Nagy Attyának, és egyéb Öseinek) ugyan Kereszt-neve hozzá tétetett. Így olvasom, a' Törvény-tárban 1-ső Lajos Királynak 1351-dik esztendő-beli Törvényében Erdély Ország' Vajdáját *Miklóst Lőrintz' fiát.* Innét származtak osztán hihetőleg azon vezeték-nevek, mellyek szoros értelemben Kereszt-nevek p. o. *Illyés, Jónás, Ferencz, Lukács, 's a' t'* Nemzetségek, vagy mellyek valamint a' Horvátoknál *ics* vagy *vics*-el, úgy a' Magyaroknál *fi*-vel végződnek p. o. *Miklósi, Bertalanfi 's a' t'.* Ezekben t. i. az Attyának kereszt-neve vezeték-név gyanánt a' fiára száradott: mely régi meg-rögzött szokást a' köz-nép még most is alig hagyhatja-el. Tudok magam-is még eleven példát, hogy a' többi közt *Lukács* Tamásnak két fia lévén, egyikét Tamás Istványnak, másikat Tamás Albertnek hívják mai napiglan a' helység-beliek, noha ősi vezeték-nevek Lukács vólna.

Másakra vezeték-név gyanánt száradott hihetőleg azon mesterség, mellyet űztek, vagy más egyéb olyas ismértető jel (*nota characteristica*), mely által másaktól meg-külömböztettek p. o. *Kovács, Erős, va-*
la-

Iamint régenten Benjámira, Moysesre azért száradték ezen nevek, mivel amaz fájdalommal születtetett; emez pedig vízből huzattatott-ki.

Némellyek talán azon Nemzettől, vagy Várostól költsönözték vezeték-neveket, a' honnét származtak p. o. *Horváth*, *Pesti*, szokásban van ez még most-is a' Mester-legényeknél. Hasznát-is vehetik ezen észrevételeknek a' Nemesség-vítató perekben (*Processus legitimatorii*) azok, kiknek meg-nemesedett Őseik más vezeték-nevet viseltek valaha.

De jobbára azon helységtől száradott a' Magyar Nemes Emberekre a' vezeték név, mellyet adomány mellett birtak p. o. *Marczaltői Miklos* Sigmond Király idejében vólt Nádor Ispány. Illyenek jobbára azon nevek, mellyek *i*-vel vagy *y*-al végződnek.

Innét eredett ofztán, hogy némely Nemzetsegeknek vezeték, és mellyék-nevek meg-egyez p. o. *Olgyai Olgyay Gáspár*, mellyet a' Deákok ama' ismeretes *de eadem* által fejeznek-ki.

Némellyeknél pedig (kiknek t. i. már az adomány előtt vezeték-nevek vólt) különbözik a' mellyék-nevek vezeték-nevektől p. o. Eötvösesi Lovász 'Sigmond.

Vagnak olyanok-is, kiknek kettős mellyék-nevek van p. o. *Zsadányi*, és *Török-Szent-Miklósi Almásy Ignátz*.

Némellyeknél pedig egyik adományi jószágáról eredt mellyék-név ki-tétetik; másíknak pedig őket illető örökös Uradalma említetik p. o. *Herceg Galdánthai Eszterházy Miklós*, *Fraknó Várának Örökös Ura*.

A' mi a' mellyék-nevet illeti: nem minden ószá-
gas Nemes Ember tulajdoníthatja azt magának, hanem
csak vagy ama' régi tős gyökös adományasok, kik
már a' régi irományokban a' féle mellyék-névvel bir-
tak, vagy az utóbbiak közül azok, kik adományi
jószággal együtt, a' vagy pedig különös ki-válttság le-
vélben mellyék-névvel-is egyfzer's-mind meg-tisztel-
tettek *B. Mandatum de dat. 1-mae Aug. 1727.*

§ 710. vér-tagadás,

Vér-tagadás által azt érti törvényünk, mi-
dön valaki valamellyik *vér-szerént-való ofztál-
lyos Attya'fiát* (nem tehát azt, a' ki vele ofz-
tállyos ugyan, de semmi vér-szerént-való ro-
konyság köztök nincs) az ötet illető ősi * örök-
ségtől akár-mi úton-módon, de *álnok csalárd-
sággal* meg-fosztani, és a' jószágból ki-zárni
igyekszik p. o. ha mind a' két ágra szólló ere-
deti szerzemény-levelet el-rejtvén, vagy el-sik-
kasztván, a' jószágot új adomány' fejében a' fiú-
ágra, vagy egyéb oldalas Attya'fiat, kikre a'
jószág nézendő * * * * * vólna el-mellőzvé, * * *
azt leányaira, vagy Feleségére fel-kéri 7, 36,
38, 39. 1-mae (*Lásd a' 2-dik kötetnek 91-dik*
§-át); ha mind a' két ágra szólló leveleket
hamisan el-esküdi; ha negyed' ízint-való *Kitt.*
C. 9. Q. 25 ofztállyos Attya'fiának tudva-lévő
vérségét *meg-általkodottan* tagadván azt Attya'-
fiának bé-nem veszi 39. 1-mae): mert ha At-
tya'fiának vérségéről méltán kételkedhetvén az
eránt

eránt próbákat kíván tőle: az által vérségét nem tagadja meg-általkodottan, hanem csak bizonyos akar eránta lenni); ha hová hamarabb örökösödéshez jutni akarván, Szüleit, vagy Testvéreit eszteleneknek, hagymázoknak, bolondoknak, és a' jószág' birtokára elégteleneknek lenni *hamisan* szinezi 46. 1723.

Ezen szörnyű gonofzságot tetemesen-is megfenyíti törvényünk: mert a' meg-sértetett fél által a' Királyi Táblára idéztetvén, mind jószága örökre, mind holtig-való szolgálatra kárhoztatott személlye a' meg-sértetett félnek oda ítéltetik 39. 1-mae, 46. 1723; ha pedig gonofzságot még hamis esküvéssel-is tetézi: becselenségben-is marasztaltatik azon hamis Tanúkkal együtr, kiket az általa el-követett csalárd-ságnak vitatására ne talán meg-bérlett 38. 1-ae. *Lásd a' 2-dik kötetnek 94-dik §-át.*

* Csak az ősi jószágra nézve követhet-el valaki vér-tagadást: a' mennyire valaki Attyának, vagy egyéb Öseinek szerzeményéből a' többi osztályosokat ki-zárni akarná, nem pedig önnön szerzeményére nézve 44. 1-mae.

** Nem követ-vér-tagadást el az, a' ki ősi jószágában a' Király' igazát észre vévén, és azt meg-mutathatván, azt a' többi osztályos Attya'fiainak ki-záratásokkal magára, vagy feleségére, vagy fiaira, vagy leányaira fel-kéri.

* * * Csak az követ-el vér-tagadást, a' ki a' vérséget a' jószágból ki-rekefzti: nem tehát az, a' ki a' jószág' birtokába olyan személyt, kinek semmi köze hozzá, bé-ereszt.

§ 711. gyalázás;

Szemmel tartotta törvényünk azt-is, hogy mást akár szóval, akár irással, vagy rajzolás-sal, vagy festett, vagy faragott kép által le-gyalázni, hitetlennek, gaz-embernek, kara-fi-nak, becstelennek, hamis-ésküvőnek, hite-sze-getnek 's a't', a' Nemes Embert nemtelennek nevezni, vagy akár mi-némű tétemény-által becsületét, méltóságát, jó hírét-nevét meg-sér-teni, kisebbíteni, vesztegleni, és meg-szeplő-síteni büntetlenül ne lehessen. Vólt-is ez eránt hajdont jelesül ki-rendelve egy különös, és min-den egyéb perek-től különböző ügyelet, mely becsület' dolgában-való pernek (*Processus in facto honoris*) neveztetett. *Lasd a' Törvény' tárnak 2-dik Kötetjét a' vége felé.*

Nem csak egyenesen maga' személyében; hanem még más' képeben-is meg-sértetődhe-tik valakinek becsülete. Így meg-sértetődik az Atya, vagy Gyám-anya, vagy Férj, midőn Atyai hatalma alatt lévő gyermeke, vagy tör-vénytelen idejű alakja, vagy felesége le-gya-láztatik: azért az emezeken tett gyalázásnak

meg-

meg-boszszállása, és arra ügyelő kereset ama-
zokat illeti; de nem háromlik az Afzszonyra
Férjén tett gyalázat.

De a' törvénytelen idejű gyermekek, és
éztelenek senkit meg-nem bánthatnak, sem az,
a' ki mást vagy tréfából, vagy jó szándékból,
hogy ötet az által jobb útra vezesse, gyalázó
szóval illet.

Hogy pedig a' gyalázónak sérelmes tété-
ménye büntetlenül ne maradjon: a' sérelem-
nek vagy tetemesebb, vagy türhetőbb mi-vóltá-
tára nézve külömb-féle büntetéseket szabott-ki
törvényünk: mért

1-ször A' ki azon a' helyen, a' hol Or-
szág' gyűlése tartatik, az arra meg-hívott Sze-
mélyeket, vagy azoknak cselédjeit, vagy az
Ország' gyűlésére jött panasz-tévőket le-gya-
lázza, vagy le-gyaláztatja: nyomban mindjárt
62. 1625 3-ad napjára az ott úgy-is együtt lévő
Királyi Tábla eleibe idéztettetvén, mennyi-
szer annyiszor, az az minden sérelmes tété-
ményéért külön-külön 200 forintban büntette-
tik: mely somma egészlen a' meg-sértett felnek
jár 7. 1723.

2-szor A' ki a' Nemes Embert nemtelennek,
vagy feddhetetlen hitelű becsületes Embert becsü-
telennek (*infamis*) vagy hamis esküvőnek, (*per-*

jarus) nevezi; * a' meg-sértetett fél ellenbéli vagy Nemességét a' Vár'megyének hiteles Tanú-levelével, vagy becsületes emberségét megmutathatja: a' gyalázó 200 forintban mennyi-szer annyifszor * * marasztaltatik: mely somma egészen a' meg-sértetett félnek jár. Ez eránt vagy tüstént azon perben, mellyben e' fele gyalázás történt, * * * egy úttal hozatatik az ítélet 36. 2-dae, vagy, ha más alkalmatossággal történt-vólna a' gyalázás: a' meg-sértetett fél a' gyalázót Al-Ispány eleibe idéz-teti 57. 1723.

3-szor A' ki a' Fő, vagy Al-Ispányt, vagy a' Vár'megyének egyéb Tiszt-viselőit, midőn Tiszt-beli hivataljokban foglalatokodnak, a' Vár'megye' Gyülése, vagy Törvény-Szék' színe előtt le-gyalázza: az tüstént mindjárt ott nyom-ban, míg a' Gyülés, vagy Törvény-Szék' együtt van, a' Vár-megyebeli Köz Ügyésznek vád-tétele (*Actio*), és annak fel-vétele (*Levata*) mellett, minden további idéztetés nélkül Szék-bán-tás' terhében (*violatio Sedis Judiciariae*), az az 100 forintban büntettetik 69. 2-dae, 57. 1723, és ha ott nyomban a' 100 forintot egészen mind-járt le-nem teszi: tüstént törvényes foglalás rendeltetik ellene; nem-is bocsátatik addig-ki a' Gyülés', vagy Törvény-Szék' színe elől, míg eleget nem tesz 69. 2-dae, a' fellyebb-vitel csak bir-

birtokon kívül (*extra Dominium*) engedtetvén
 nekie-meg 28. 1729. §. 19.

4-szer A' ki nem ugyan a' Vár'megye-beli
 közönséges Tiszt-viselőket, midőn Tiszt-beli Hi-
 vataljokban foglalatoshodnak, hanem vagy mást
 akár-kit, vagy a' Tiszt-beli Hivatalján kívül lévő
 Tiszt-viselőt, úgy-mint magános Embert, ugyan
 a' Vár'megye Gyűlése, vagy Törvény-Szék'
 színe előtt le-gyaláz: az hasonló-képpen ott
 mindjárt nyomban a' Vár'megye-beli Köz Ügyész
 által meg-támadtatván, szinte a' Szék-bántás'
 terhében, az az 100 forintban marasztaltatik
 ugyan 69. 2-dae; de, ha vagy tüstént ott nyom-
 ban meg-akarja váltani ezen birságot, vagy
 leg-alább alázatos engedelmességének jeléül gyü-
 rűjét (bátor mely keveset érjen-is), vagy kard-
 ját, vagy óráját, vagy egyéb ingó holmijét zá-
 logúl ott hagygya: meg-válthatja azt 25 fo-
 rinttal 57. 1723; ha pedig sem a' 25 forintot
 le-nem tévén, sem zálogot magáról nem adván,
 a' Birót önként reá kéri, hogy Emberét küldje
 hozzá, és a' büntetésnek oda haza-való le-fize-
 tését a' nélkül, hogy törvényes foglalásra hagy-
 ná jönni a' dolgot, maga szánttából ajánlja:
 ezen esetben azt 50 forinttal meg-válthatja 86.
 2-dae; ellenkező esetre pedig, ha törvényes
 foglalásra hagygya jönni a' dolgot: az egész 100
 forintot le-kell neki tenni 89. 1635 kész pénzüül,
 vagy, a' mennyire pénzből ki nem telik, ingó

holmijéből 69. 2-dae, sőt (e' sem lévén) még fekvő jószágából-is 86. 2-dae, a' fellyebb vitel itt-is csak birtokon kívül engedtetvén-meg 28. 1729. De már ezen büntetésből csak egy harmad' rész jár a' meg-sértetett félnek; két harmada a' Birót illetvén 67. 1492; szabad mind-azon-által a' meg-sértetett félnek, ha akar, a' 6-dik pont szerént még külön pert-is indítani a' gyalázó ellen: mivel a' Szék-bántás' terhe nem úgy ó miatta, mint inkább a' Törvény' Széknek meg-sértetett tekintete miatt háromlott a' gyalázó félre.

5-fzör A' ki a' perben sérelmes ki-fejezésekkel élvén, az ellenkező félnek, vagy magának a' Birónak becsületét, vagy a' Törvényes Itéleteket illetlen felfegetésekkel érdekli: ott nyomban, azon perben, minden további idéztetés nélkül, az illetlen elő-adásainak Birói kéz által leendő ki-törültetésén fellyül még a' 4-dik pontban említett, és 100 forintból álló, mind-azon-által ott nyomban 25 forinttal meg-váltható Szék-bántásnak bérében marasztaltatik, és a' fellyebb vitel csak birtokon kívül engedtetik-nekie meg *B. Instruct: pro Advoc. Sect. 4. § 25, 28. D. Cur. Pag. 36.*

6-szor A' ki az elő-számláltt eseteken kívül másnak becsületében gázolódik: az az Al-Is-pány eleibe idéztetvén, minden külömb-féle időkhben tett, és külömb-féle vádban (*actio*) kör-

környül-állásosan le-irtt gyalázásért mennyifor annyifor külön-külön Nemes Ember léttére ugyan 100, paraszt ember léttére pedig 20 forinttal büntettetik 57. 1723, *Kitt: C. 9. Q. 21*, és a' fellyebb-vitel csak birtokon kívül engedtetik-meg nekie 28. 1729.

Mivel azonban ennek a' birságnak csak egy harmad' része jut a' Fel-peresnek, két harmada a' Birót illetvén 86. 2-dae, a' perre tett költségek pedig a' Fel-peresnek oda nem ítéltetnek 57. 1723: azon 100, és több forintból álló költségért, mellyet a' perre tesz, csak 33 forintot, és 20 krajczárt kap-vizsza. Ez az oka, hogy (Ország szerént meg-lévén tiltva a' baj-vivás *duellum* 37. 1492), sokan inkább el-tűrik a' rajtok tett gyalázatot, mint sem azt önnön erfzények' kárával meg-boszfzüllják, úgy okoskodván: hogy a' gyalázat nem úgy a' gyalázottra, mint inkább a' gyalázóra szokott háromlani.

Nincs-is többé helye ezen ügyeletnek akkor, ha a' felek a' meg-lett eset után meg-békéltek, és egy-mással barátságosan társalkodtak, vagy ha (kofák' módjára) egy-mást mind a' ketten le-gyalázták, vagy ha a' perdivatja (*litis contestatio*) előtt valamellyik fél meg-halt, oly tulajdonsága lévén minden személlyes vádnak (*actio personalis*), hogy an-

nak terhe egyedül csak a' meg-sértő személyt érdekelvén, az örökösökre nem háromlik külömben, hanem ha az amaz ellen indított per halála előtt divatjába jött. Úgy: meg-szünik a' személyes kéret a' Fel-peresnek, a' per' divatja előtt történt halálával-is *D. 16. P. 8.*

Egyéb aránt pedig az elő-fzámlált büntetések nem csak arra háromlanak, kinek nyelve, vagy tolla által más le-gyaláztatik, hanem arrais, kinek képében, és személyében e' fele tétemény véghez vitetik. Nem csuda tehát, hogy sokszor mind az Ügyes fel, mind Ügyészfe nyelv-váltságban marasztaltatik.

* Az olyan perekben (nevezetesen a' czégérés hatalmaskodást tárgyazó perben-is *D. 2. P. 20*), melyekben a' Fel-peresnek személyes keresetére okvetetlenül meg kívántatik, hogy személyében Nemes legyen, szabad az Al-peresnek akár a' per' elején, akár annak velős divatjában (*in merito*) *D. 4. P. 21* kisztetni a' Fel-perest, hogy Nemességét mutassa-meg: nem-is tarthat tőle, hogy rajta veszfzen; mert midőn a' másíknak nemessége felől bizonyos akar lenni: az által nem nevezi őtet nemtelennek *D. 1. P. 37*; más perekben pedig nem engedtetik-meg, hogy a' Fel-peresnek nemességét kérdésbe vegye, és mint egy kémlelés-képpen őtet nemessége' bé-bizonyítására kifztesse; hanem, ha már akarja, egyenesen nemtelennek kell őtet nevezni nekie; hogy, ha ne talán amaz Nemességét oíztán meg mutathatná: a' gyalázó a' díjjában (*in homagio*) marasztaltathassék *D. 1. P. 20.*

De minek utánna valaki mást a' végre meg-intett, hogy vezeték-és mellyék nevérol ötet tegye bizonyossá; és mivel ez a' törvényes intésre semmit nem hajtott, azért amaz a' Vár'megyének köz Gyülésekor beadott ellent-mondó-levelében ötet mind vezeték-mind mellyék nevére nézve alakosnak nevezi, és azt állítja, hogy azon nevek ötet éppen nem illetik: ezen tette miatt (a' mennyire t. i. nem úgy másnak gyalázására el-tökéltet roszszaságból, mint inkább maga' igazságainak védelmezésére czéllyzott) nyelv-váltságban nem marasztaltatik *D. 2. P. 185.*

* * Midőn valaki a' Nemes Embert nemtelennek nevezvén, ez pedig nemességét a' Vár'megye hiteles Tanú levele által bé-bizonyítván, a' gyalázó fél azon Tanú levél ellen valamely más Nemzetségnek ellentmondását (*Protestatio*) elő-hozza, és annak erejével a' másik felet tovább-is nemtelennek lenni állítja, vagy is inkább magát a' reá háromlandó büntetés ellen védelmezi: ezen tette miatt a' 200 forint büntetésen felül nyelv-váltságban ismét újra nem marasztaltatik *D. 1. P. 185.*

* * * Ha a' per'folyttában valamellyik fél a' másik ellen Fellyebb-való Hellyekre folyamodván ötet az esedező levélben sérelmesen érdekli: ezért a' tettéért ugyan azon perben egy úttal a' gyalázás' bérében (*in poena d-honestationis*) nem marasztaltathatik; hanem az eránt más különös pert kell a' meg-sértetett félnek (ha akar) indítani *D. 3. P. 185.*

§ 712. és a czégéres hatalmasság:

Még-nagyobb figyelmetességgel gondoskodott törvényünk arról, hogy senki magának Birája büntetlenül ne lehessen. Másak t. i. a' törvényben járatlanok lévén, másak pedig annak értelmét önnön szájok' ize szerént magyarázván, és ügyöknek képzelt igazsága által el-vakítatván leg-nagyobb törvénytelenégeket követhetnének-el, ha magok lehetnének magoknak Biráik, fel-is foroghatna e' képpen fenekestől a' leg-erősebb al-lapra épült Ország-is, ha az igazság az erősebbet illetné.

A' végre van Hónnyunkban-is a' Törvény szolgáltató Hatalom (*Jurisdictio*) ki-rendelve, hogy kinek mi baja van, oda folyamodjék törvényes orvoslás végett 42. 1729. Meg-van tehát egy-általlyában tiltva minden törvénytelen hatalmasság, és erő szakoskodás: mennél inkább tilalmas az, mellyet tetemes mi-vólttára nézve czégéres vagy-is nagyobb hatalmasságnak (*actus majoris potentiae*) nevezhetünk.

§ 713. az az a' Nemes Háznak fel-dúlása,

Hajdont minden-némű hatalmasság, mellyel egyik Nemes Ember a' másikat érdeklette, általlyában főben-járó fenyítéssel (*Sententia*

Capitalis) büntettetvén, czégéres hatalmasságnak vétett; de 1-ső Mátyás 15. 1486, 42, 67, 2-dae, és később 3-dik Károly Királyok alatt 10. 1723, 34. 1729 némely esetekre nevezet-szerént meghatározott. Illyen a többi közt a' nemes háznak ama' nagy lázszító lármaival történt fel-dúlása.

De nem követnek semmi hatalmasságot el-azok, kik Édes Annyok után őket illető házból mostoha Annyokat erő-szakkal ki-vetik (*lásd a' 2-dik kötetnek 201-dik §-át*); sem az, a' ki valamely nemes teleket perrel meg-nyervén, és a' törvényes foglalás után annak ideig óráig tartó birtokában (*titulo precario*) az ügyvesztett felet meg-hagyván, később pedig azon ideig óráig-való Birtokost, mivel belőle ki-költözködni nem akarna: maga' hatalmából ki-hányná: mert a' saját tulajdonában senki nem követ hatalmasságot *D. 3. P. 125.*

§ 714. egész helységnek el-foglalása,

Czégéres hatalmasságot követ-el az-is, a' ki egész helységet 10. 1723, és hozzá tartozandókat 15. 1486, 42, 67. 2-dae, ama' nagy lázszító lármaival hatalmasul el-foglal. Mivel tehát régiebb törvényünk az egész helységnek, és hozzá tartozandóknak *öszve-kapcsolva* lett el-foglalását említi; későbbi törvényünk pedig a' hoz-

hozzá tartozandókról említést nem-is téfszen; természetesen következik, hogy minden aprólékos jószágnak el-foglalása czégéres hatalmassággyanánt nem vétetethetik *Dec. 14, 15. P. 127.*

§ 715. Nemes Személynek le-tartóztatása,

Sarkalatos alkotmánya Nemes Hazánknak azt hozza magával, hogy a' Nemes Embert a' rend-szerént-való Törvény' útján kívül meg-fogni, vagy le-tartóztatni ne lehessen 2. 1222, 9. 1-mae. Czégéres hatalmasságot követ-tehát el az, a' ki a' Nemes Embert *helyes és törvényes ok nélkül* meg-fogja, vagy le-tartóztatja 42, 67. 2-dae, 10. 1723: mellyre való nézve

Ha a' Biró a' Fel-perest a' patvarkodásban (*in calumnia*) marasztalván, addig, míg a' marasztaltt somma (*summa convictiva*) le-nem tettetik, annak Ügyészszét Nemes Személy lé-tére hatalmasul le-tartóztatja: a' czégéres hatalmasság' bérét el-nem kerülí; bár azzal védelmezze-is magát, hogy ezen téteményt Tiszti hivatalja szerént követte-el, soha nem hozván a' Birónak Tiszti hivatalja magával azt a' hatalmat, hogy az Ügyes félnek képében annak Ügyészszét le-tartóztathassa *D. 22. P. 129.*

De: ha a' Várasai Tanács valamely Ügye-
felet azért, hogy a' törvényes Ítéletnek enge-
delmeskedni nem akar, vagy az Al-Ispány Ki-
rályi parancsolat mellett a' Vár-megyétől a' vég-
re ki-lévén küldve, valakit meg-fogattanak:
ezen tétemények által czégéres hatalmasságot
el-nem követnek; mivel Tiszti hivataljokban
foglalatoskodtak *D. 14. P. 8.*

Szint' úgy nem követnek czégéres hatal-
masságot el azok, kik a' Nemes Embert az 1-ső
Könyvnek 27-dik §-ában elő-számlált esetekben
meg-fogják.

§ 716. vagy meg-verése,

Ha még le-tartóztatni sem szabad a' Nemes
Személyt, mennél inkább tilalmas azt szántt-
szándékkal, és csalárd indulatból meg-vernü,
vagy meg-sebesíteni 42, 67. 2-dae, 10. 1723.
De ha Gazdája által meg-verettetik-is a' szemé-
lyében Nemes béres szolga; azért nincs neki
keresete Urán a' czégéres hatalmasság miatt
D. 4. P. 125. nem különben:

Ha az ügye-vesztett fél már elegendő ér-
téket nevezett-ki a' foglaláskor a' nyerttes (*tri-
umphans*) félnek számára; és emez még-is a'
végre-hajtó Biróval, de bizonyságúl öszve-hí,
vandó szomszédoknak jelen nem létebben
amannak többszöri ellent-mondásaira semmit nem
hajt.

hatján, házába és udvarába törvényes foglalás végett erővel bé-tör, és ott meg-verettetik: nincs neki keresete czégéres hatalmasság miatt; hanem vessen magára, hogy a' mit erővel keresett, meg-kapta 22. §-tiae, *D. 1. P. 44;* *D. 17. P. 128.* Hasonló-képpen

Midőn valaki mást békességes birtokában hatalmasúl háborgatván meg-verettetik: nincs neki semmi keresete a' másik félen *D. 8. P. 126:* valamint akkor sem, midőn a' meg-verettetett fél maga adott okot meg-verettetésére, és maga kezdette a' verekedést.

És mivel ezen személyes sérelem csak a' meg-sértetett személyt érdekli: a' tökéletes ember kort fel-érő, bár még Attyával osztatlan; következés-képpen annak Atyai hatalma alatt lévő fiúnak meg-verettetését maga' nevében nem bocszúlhatja-meg az Atya; hanem a' meg-verettett fiúnak van egyedül keresete *D. 1. P. 125.*

Szinte úgy: ha az Atya meg-verettetvén, *minék-előtte az eránt a' perhez hozzá fogna,* meg-halna: nincs a' fiainak keresetek Attyokon el-követett czégéres hatalmasságnak meg-bocszullására; de ha egyszer az Attyok által indított per folyásba, és divatjába jön: annak halála után folytathatják azt az örökösök *D. 2. P. 125.*

§ 717. annál inkább meg-ölése,

A' ki mást el-tökéltt gonofzságból ízántta ízándékkal meg-öl: az a' Köz Úgyész által fő-ben-járó vád-tétellel meg-támadtván, úgy-is hóhér' pallosa által vezti fejét 15. 1-mae, 82. 1492. De a' ki a' Nemes Embert *hatalmasúl meg-táadván* meg-ölni mérészlené: annak büntetése még azzal-is meg-súllyosítatik, hogy a' meg-ölvött Nemes Emberen el-követett czégéres hatalmasság miatt 42, 67. 2-dae, 10: 1723 annak örökösi által még más külön perrel-is meg-támadtván 38. 1563, 81. 1647, 85. 1655 a' czégéres hatalmasság' hérében marasztaltatik.

§ 718. a' köz hivatal-beli Személynek,

A' ki az Országnek Rendelt Biráit (*Judices Regni Ordinarii*), azoknak Hely-tartóikat (*Vices gerentes*), Itélő Mestereiket, (a' Királyi Táblának hites Jegyzőit *Jurati Notarii*, (a' menyire Itélő Mestereik által ki-küldettétvén, a' reájok bizott törvényes Hivatalban foglalatoskodnak), és egyéb akár a' Hét Birás, akár Királyi, akár Vidéki Tábla, akár Vár'megyebeli Birákat, Káptalan', vagy Hiteles Szerzet', vagy Király', Nádor-Ispány', Horváth Orzági Bán' Emberét, vagy az Ország' Zászlós Urait, és Fő Ispányokat, a' Királyi Kamárának (és Hely-tartó Tanácsnak) Tanácsosait, Fő-és Al-

Igaz-

Ígazgatóját, midőn Tiszt-beli Hivataljokban foglalatoskodtak, meg-fogta, le-tartóztatta, megverte, vagy meg-sebesítette, az hajdönt ugyan párt-ütést követett-el 14. 1-mae: most pedig hasonló-képpen czégeres hatalmasságban marasztaltatik 10. 1723.

Íde járúlnak azok, kik valakit azért, hogy az Ország' Gyűlése előtt panaszt tettek, vagy azokat, kik Ország-avagy Vár'megye-Gyűlésre, vagy Törvény-Székre, vagy Katonasággal teendő szám-vetésre (*computus*), vagy szökevény jobbagyak, és béres szolgák eránt, vagy a' Katonaság által el-követett csinok (*excessus*) eránt teendő vallatásokra (*Inquisitio*) mennek, akár oda menetelekben, akár ott tartózkodások alatt, akár vissza-jöttökben meg-verik, vagy meg-sebesítik, vagy meg-verettetik, vagy meg-sebesítetik 10. 1723.

Nem külömben azok, kik (negyed' ízig való 14. 1-mae) Attyok' fiait meg-sebesítik, vagy kik mást meg-tagolnak, (*mutilant*) vagy valakinek izemeit ki-ássák cit. 10. 1723.

§ 719. és menedék-levélnek meg-sértése,

Czégeres hatalmasságot követ-el az-is, a' ki a' menedék-levelet (*literae salvi conductus*)
meg-

még-töri, és azt, ki ilyen levéllel jön-megy, le-tartóztatja; annál inkább, ha meg-veri, meg-sebesíti, vagy meg-öli cit. 10. 1723.

A' végre adattatik t. i. a' menedék-levél, hogy az, kinek nevére szól, addig, míg a' levélnek ereje tart, minden-hová szabadon, és bátran jöhessen-mehessen, és senki ötet leg-kevesebbet bántani ne mérészelje.

Mivel pedig leg-bátorságosabb helylynek kell lenni ott, a' hol az Ország' Gyülése tartatik (ne hogy ollyas valami történjék, mint valaha az Onodi Gyülekezetben történt 46. 1715): az végeztetett az 1723-diki 7-dik cikkelyben, hogy, a' ki azon helylyen, a' hol az Ország' Gyülése tartatik, az arra meg-hivott Személyeket, vagy azoknak cselédjeit, vagy az Ország' Gyülésére jött panasz-tévöket meg-veri, vagy meg-sebesíti, vagy meg-veretteti, vagy meg-sebesíteti: nyomban mindjárt 62. 1625 3-ad napjára az ott úgy-is együtt lévő Királyi Tábla eleibe idéztettetvén a' czégeres hatalmasság' béreben marasztaltassék: a' ki pedig közülök valakit meg-ölné, vagy meg-ölettetne: azon fellyül még meg-súlyyosított halállal-is (*poena mortis cum exasperatione*) büntetessék.

De oly szoros értelemben kell ezeket venni, hogy, a' ki az Ország' Gyülésekor az arra küldött Követnek jószágából *valamely kisedet részt*

hatalmasúl el-foglalna, vagy nekie más egyéb kárt okozna: ezen téteményre (a' 714-dik §-nak értelméhez képeestt) czégéres hatalmasság gyanánt nem vétettethetik *D. 15. P. 127.*

§ 720. (sött ennek előtte a' kétszeri vizsgálza-verés, vagy ellent-állás-is):

Czégéres hatalmassághoz számláltatott ennek előtte még az-is, ha valaki elegendő ok nélkül kétszeri vizsgálza-veréssel 10. 1723 (hajdott ez-is párt-ütés lévén 57. 2-dae), vagy kétszeri ellent-állással * élt 34. 1729; de már most a' kétszeri ellent-állás egy általlyában lévén jövendőre tiltva, az *ennek-utánna* leendő kétszeri ellent-állás erő-hatalommal (*brachium*) fog meg-zabolyáztatni 11. 1807.

* Jegyzésre méltó azonban az ennek előtte történt kétszeri ellent-állásra nézve, hogy, ha nem maga az ügye-veztett fél, hanem más, a' ki a' perben nem is állott, a' foglalásnak ellent-állván, és azért emez az ellent-állásnak oka' adására Törvény' eleibe idéztetvén, és meg-általkodottságban marasztaltatván, a' másadszori foglaláskor már mind a' ketten ellent-állással éltek, amaz ugyan az eredeti perre nézve, emez pedig az ellent-állás' bérére nézve: ezen esetben egyik sem marasztaltathatik a' czégéres hatalmasságban; mivel az első csak egyszer, a' másik pedig kétszer ugyan, de mindenkor más más tárgyra nézve állott-ellent a' törvényes foglalásnak *D. 19. P. 128.*

§ 721. mely (hajdontt ugyan érzeke-
nyebben büntettetvén)

A' 718-dik, és következő §-okban elő-
számlált esetek hajdontt párt-ütés gyanánt vé-
tettetvén 14. 1-ac, 57. 2-ac, mely érzékenyen
büntetettek, a' 2-dik kötetnek 494-dik §-ából
ki-tetszik; de még a' 713-dik, és következő
§-okban elő-fordultt esetek-is súlyosabban fe-
nyítették akkor; mert, a' ki a' czégéres hatal-
masságban marasztaltatott: azt a' törvényes fog-
lalás után ugyan akár mikor, az előtt pedig
az Itélet-levélnék (*literae sententiales*) ki-
adattatásától, pecsétlésétől, és a' Fel-peres' ke-
zébe lett által-adatásától 58. 2-dae fogva egy
esztendőnek el-forgása alatt a' Biró által, vagy
annak meg-hatalmazott Embere által akár hol
meg-fogattatni, és büntettetés végett a' Biró
kezébe szolgáltatni szabad volt, és minek-után-
na a' Biró a' Fel-peressel teendő alku végett
harmad napig őtet magánál tartóztatta-vólna:
ha az alatt * meg-nem alkhattak, a' Fel-peres-
nek, hogy fejét vetethesse, ki-szolgáltatta. Ek-
kor osztán tellyes hatalmában állott a' Fel-pe-
resnek akár fejét el-üttetni (de ezen esetre a'
jőszágához nem nyúlhatott 16. 1-mae § 3, 55.
2-dae § 4), akár pedig minden-némű ingó-
bingó vagyonját, és fekvő jőszágát el-foglalni
43, 55. 2-dae. És így az Al-peresnek élete,
vagy halála egyedül a' Fel-peresnek hatalmá-
ban

ban lévén, ha mindjárt még annak idejében, minek-előtte t. i. meg-fogattatván a' Biró kezébe adattatott-vólna (mert azután már semmit nem könnyebbíthetett rajta a' Királyi Kegyelem) Kegyelmet nyertt-vólna-is életére nézve a' Királytól: ezen Kegyelemnek ereje csak egy esztendeig tartott; és ha az alatt a' Fel-perest ki-elégíteni, és vele alkudni *nem akart* (*recusaverit*): el-telvén az egy esztendő, csak ugyan fejét vetethette a' Fel-peres 57. 2-dae.

Ha pedig életben hagyván az Al-perest, inkább értékjéhez ragaszkodott, vagy pedig személyét az Al-peresnek meg-nem fogathatta: az annak *személyére esendő* 60.2-dae minden-némű ingó-bingó vagyonját, és fekvő jószágát el-foglalhatta 55. 2-dae: mellynek két harmada ugyan a' Birót, egy harmada pedig a' Fel-perest illette 43. 2-dae, és ha mindjárt kegyelmet nyertt-is az Al-peres a' Királytól jószágára nézve: csak a' Birónak jutandó két harmad' részre nézve vólt azon Kegyelemnek ereje 57. 2-dae.

Az e' képpen el-foglaltt *fekvő jószágat* mind azon-által mind a' Birótól, mind a' Fel-perestől, akár maga az Al-peres, akár az örökös, sőt még a' Szomszédok-is, annak *köz* becsű szerént-való árrában a' Biró által ki-szabott idő (az az egy esztendő) alatt, úgy-mint Birói zálogot vizsza-válthatták; de ha a' Biró által ki-

szabott időt el-mulasztották: az el-foglaltt jószág a' Birónál maradt, míg az Al-peres vagy Királyi Kegyelmet nem nyert, vagy a' pert meg-újítván, az ellene hozott Itélet alól fel-nem oldoztatott; mert különben maga ugyan vizsgálza-nem válthatta a' jószágot; de a' gyermekei csak ugyan vizsgálva-válthatták 56. 2-dac.

* E' vólt az oka, hogy a' czégyeres hatalmaskodásban marasztaltatott ember jószágát örökre el-idegeníthette: csak hogy azon harmad nap alatt, még élethalál közt forogván, egyedül a' Fel-peresnek hatalmától függő életét hová-hamarább úgy, a' mint lehetett meg-válthassa.

Nem oly értelemben említem ezeket, mint ha most-is egy pontig ily sanyarú vólna a' czégyeres hatalmaskodóknak sorssok; hanem, hogy ama' régi vadabb, és a' mostani szelédebb gondolkozás' módja közt különbséget tehessen a' Kegyes Olvasó. Noha talán nem is okozhatnók az akkori Törvény-hozókat: ha azt latra vesszük, hogy az akkorban nagy gyökeret verett hatalmaskodásnak csak ily érzékeny fenyítéssel lehetett zabolyát vetni *Prolog. 6, § 9.*

§ 722. az okozott károknak,

Noha az előbbeni §-ban le-írtt rég'i büntetés a' szokás által nagyon meg-mérsékeltetett; még sem maradnak most-is szárazan a' czégyeres hatalmaskodók. Mert mindenek előtt kinszerítetnek az el-foglaltt jószágot minden-némű

hafzna' vételével, és a' ne-talántán el-foglalt levelekkel 14. 1622 együtt annak valóságában a' meg-sértetett félnek visszfa-adni, következés-képpen általok okozott minden-némű károkat-is, és a' testi sérelmet (*detrimentum corporis*) egy pontig meg-téríteni, és a' mennyire értékjek nem vólna elegendő: még személynék-is oda íteltetik a' Fel-peresnek, és annak hatalmába által-adattatik *D. 5. P. 125.* /

§ 723. és költségeknék meg-térítetéseken fellyül

Marasztaltatik még azon fellyül a' czégéres hatalmaskodó a' perre tett költségeknék-is *D. 5. P. 125, D. 20. P. 129.* Valamint visszont a' Fel-peres-is, ha ügyét veszti (p. o. midőn az Al-peres a' kétszeri ellent-állásnak helyes okát adja), az általa okozott költségeknék tartozik meg-téríteni a' fel-oldoztatott Al-peresnek *D. 10. P. 126.*

§ 724. fő-váltsággal,

Hellyben hagyta ugyan későbbi törvényünk 34. 1729 Verböczy' cikkellyeit 16. 1-mae, 55. 2-dae, annyiból, hogy a' czégéres hatalmaskodó *vagy* * fejét, *vagy* pedig minden jószágát elveszesse: és így e' későbbi törvényünk szerint-is vagy életétől, vagy jószágától kellene meg-

meg-fosztani a' czégéres hatalmaskodásban marasztaltatott Al-perest. De súllyosnak találván a' Fő Törvény-Székek, hogy a' Fel-peresnek hatalmában álljon az Al-peresnek fejét el-ütetni, azt a' *szokást* hozták bé, hogy fejét ugyan ne veszezsze az Al-peres (egyéb ha az általa elkövetett czégéres hatalmaskodás már magában úgy-is főben járó tetemény *Delictum Criminale* volna § 717); hanem fő-váltságban * * *emenda capitis*) marasztaltassék: az az hogy fejét, melyet el-kellett volna neki vesztetni, mindenek előtt ingó vagyonjából ki-telendő 200 forinttal (mely somma egészlen magának a' Fel-peresnek jár 43. 2-dae), és minden-némű jószágával (mellyből a' Biró a' Fel-peressel osztozik) meg-váltsa *D. 16. P. 128.*

* Nem látom-által, hogyan vetemedhetek akár *Kittonich Cap. 9. Q. 5. § 1*, akár *Szegedy Tyroc. Jur. P. 1. Tit. 14. § 3*, akár *Instit. Jur. Hung. nevetlen Szerzője Lib. 2. § 1854* arra a' gondolatra, mint-ha Verböczy' munkájának értelme szerént *mind* életét, *mind* pedig jószágát el-vesztette volna a' czégéres hatalmaskodó. Hogy Verböczy erről még csak nem-is álmodott, Törvény-Könyvének világas szavai bizonyítják 16. 1-mae § 3. 55. 2 dae § 4: a' hol nyilván mondja: hogy, *ha a' czégéres hatalmaskodónak feje vétetett: jószágára többé sem a' Biró, sem a' Fel-peres nem tehetette kezét; hanem az tisztán, és minden teher nélkül gyermekeire, vagy osztályos Attya' saira, vagy egyéb törvényes öröksire szállott.* Nem vesztette tehát jószágát-is el életével együtt; hanem a' Fel-peres

nek hatalmában állott, vagy fejét el-tűttetni, vagy jószágát el-foglalni. Ily józan értelemben veszem én Verböczy' Könyvének mind 2-dik része' 55-dik cikkelyének elejét, mind pedig 3-dik része' 26-dik cikkelyét, 5 dik §-át: hogy a' mit itt homályosan említ, amott világosabban meg-magyarázza.

* * A' czégyeres hatalmasság' bérének (*poena actus maj. pot.*) Verböczy' idejében két neme vólt: úgy-mint főben járó ítélet (*sententia capitalis*), és fő-vált-ság (*emenda capitatis*). Amazzal a' világi Férj-fi Személyek: emezzel pedig a' Fel-peresnek vér szerént-való Attya'fia, az Egy-házi Személyek, és afszonyi állatok, vagy vízfszont azok, kik ugyan Egy-házi Személyeken, vagy afszonyi állatokon czégyeres hatalmasságot követtek-el 44. 2-dae, érdekeltettek 42. 2-dae, 10. 1723. Amannak akkori mi-vólttát már a' 721-dik §-ban elő-adtam, hogy t. i. a' fejére ítélt ember fejével játszván vagy életét, vagy pedig jószágát (a' mint a' Fel-peres akarta) el-vezttette: emez pedig abban áll, hogy a' fő váltásra ítélt személy fejét ugyan el-nem veztti; hanem azt mindenek előtt ingó vagyónjából ki-telendő díjjával (*hommagium*), az az: 400 forinttal a' Fő-pap, avagy Ország' Zászlós Ura, 200 forinttal a' Nemes, vagy polgári személy, 40 forinttal a' paraszt meg-váltja, és ezen somma egészlen a' Fel-peresnek jár; az-után pedig minden-némű jószá-ga el-foglaltatván, abból két' harmad' rész a' Biróra, egy harmad' rész pedig a' Fel-peresre esik 43. 2-dae. Mivel pedig már oda fenn említem, hogy a' Fő Tör-vény-Széknek mostani szokása szerént a' czégyeres ha-talmasság miatt senki (akár légyen az Férj-fi, akár Afszony, akár világi, akár Papi Személy) fejét nem veztti; hanem csak fő-váltásban marasztaltatik: nincs már most helyye a' tulajdon értelemben vett főben já-ró büntetésnek, a' mint annak mi-vóltta a' 721-dik §-ban

§-ban elő-fordúlt; hanem csak a' tulajdon értelemben vett fő-váltság (a' mint az Verböczy' 2-dik részének 43-dik cikkelyében le-irattatik) érdekli minden czé- géres hatalmaskodót. Mind a' kettőtől különbözik a' párt-ütésnek büntetése: mely által *mind* életét, *mind* jószágát el-vevzi a' gonosz-tévő 16. 1-mac.

§ 725. és a' hatalmaskodónak önmö-
személyére esendő,

Oly vélekedésben van ugyan Hufzti *Juris prud. pract. L. 2. Titt. 80. N. 9*, mint-ha a' czé- géres hatalmasság miatt fő-váltságban ma- rasztaltatott Al-peres meg-váltván a' fejét 400, vagy 200, vagy 40 forintból álló díjával, az által már minden egyéb tehertől leg-ottan meg- menekedett-vólna: ily formán tehát a' fő-vált- ság-is csak olyan vólna, mint az ellent-állás- nak büntetése. De közel sem ez az értelme Ver- böczy' 2-dik részének 43-dik cikkelyének, 3-dik §-ának: a' hol világosan mondja, hogy mindenek előtt ingó holmijéből ki-telendő díj- jával váltja-meg a' fejét, és ezen díj magának a' Fel-peresnek jár; az-után pedig minden-nemü ingó, és ingatlan vagyonja, és jószága a' Biró, és Fel-peres között el-osztódik. Ebben állott mindenkor a' fő-váltság; ebben áll most-is a' Királyi Fő Törvény-Széknek bé-hozott *szokása* szerént a' czé- géres hatalmaskodónak büntetése: hogy t. i. nem csak fejét váltja-meg mindenek előtt 400, vagy 200, vagy 40 forinttal (*Lásd*

az első Könyvnek 43-dik §-át); hanem még azon fellyül minden-nemű akár ingó bingó, akár fekvő jószágát-is el-vefzti *D. 16, P. 128.*

De hogy az ártatlan ne lakoljon a' vétkesért 60. 2-dae: valamint a' czégéres hatalmaságban csak az a' személy marasztaltatik, a' ki azt el-követte, úgy a' büntetés-is csak azt magát érdekli: következés-képpen csak annyit veft-el jószágából, a' mennyi az ő személyére esendő volna 43, 60. 2-dae, 26. 3-tiae, 34. 1729: szabadon marad tehát a' Feleségének ofztatlan gyermekeinek, vagy egyéb ofztatlan Atya'fiainak akár az ősi jószágból, akár a' szerzeményből járandó részek *cit. 60. 2-dae, D. 16, P. 128:* mellyet a' foglalás' alkalmatosságával igazságos ofztály szerént el-kell választani.

§ 726. de csak egy Országban lévő jószágának

De a' Királyi Táblának csak Magyar Országra, úgy a' Bán' Táblájának csak Sclavonia, Horváth, és Dalmátia Országokra, az Erdélyi Táblának pedig csak Erdély-Országra terjedvén-ki Hatalma, ha a' czégéres hatalmaskodó több Országokban, és Tartományokban birna jószágat: nem vefti azt mindenütt-el, hanem csak abban az Országban, a' hol a' czégéres hatalmaskodást el-követte, következés-képpen

a' hol meg-ítéltetett. És ebben-is különbözik a' többi közt a' főben-járó büntetés , a' párt-ütésnek büntetésétől: mely által t. i. a' Királyi Táblának Itélete mellett minden egyéb Tartományokban lévő jószága meg-kérő levél' (*litterae mutui compassus*) erejével el-foglaltatik a' pártütőnek 65. 2-dae.

§ 727. rész szerént örökre,

A' czégyeres hatalmaskodónak jószága lehet vagy ingó, vagy ingatlan (*Lásd a' 2-dik Kötetnek 2-dik, és 3-dik §-át*). Külömbseget tesz ebben a' törvény-is 34. 1729: hogy t. i. az ingó-bingó vagyonját örökre, és vissza-válthatatlannúl el-vezti a' czégyeres hatalmaskodó *D. 16. P. 128.*

§ 728. rész-szerént vissza-válthatólag
leendő

A' mi pedig a' fekvő jószágát illeti: el-vezti ugyan azt-is mind; de nem örökre; hanem azt, úgy-mint Birói zálogot 43, 56. 2-dae, köz (*communis*) becsű szerént-való árrában (a' mint az 1-ső Könyvnek 244-dik §-ában meg-jegyzettem) akár mikor * ismét vissza-válthatja, vagy ő maga, * * vagy örökösi, sőt szomszédjai-is 34. 1729, *D. 16. P. 128.*

* Verböczy' idejében nem lehetett a' czégyeres hatalmasság' béreben el-foglalt jószagat akár mikor vissza-

fza-váltani; hanem a' visszfa-váltásnak ideje a' foglaláskor (közönségesen egy esztendejére) meg-határozott, és míg azon idő el-nem telt: ki lehetett váltani a' jószágat 16. 1-mae, 43, 56. 2-dae; el telvén pedig, csak Királyi Kegyelem mellett lehetett hozzá jutni *cit.* 56. 2-ae. De ezek már meg-szüntek.

* * Kérdezed talán: mivel váltja visszfa a' czéges hatalmasságban marasztaltatott személy el-foglalt jószágát; holott minden ingó-bingó vagyonját, következés-képpen kész pénzt-is (ha vólt-is) egy fillérig el-vesztette? mint-ha bizony nem találna olyas jó emberére, a' ki a' fekvő jószágának visszfa-váltására kívántató csekély somját (mert hiszen p. o. egy nemes telekért *Curia* csak 12 forintot kell le-tenni) irgalmas-ságból költsönözné neki. Ofztán: könnyen el-lehet kötni valakinek azon el-foglalt józágnak valamely csekély részét akár zálogúl, akár örökül, hogy az érette le-olvasandó pénzzel a' többit visszfa-válthassa. Alkalmos Uradalmat ki-lehet váltani a' köz becsü szerént egy-nehány száz forinttal.

§ 729. el-vesztésével büntettetik,

Rendesnek tetszik talán az, hogy a' czéges hatalmasságban marasztaltatott személy, minek-utánna díjjával (az az 400, 200, vagy 40 forinttal) fejét meg-váltotta, még azon fel-lyül minden jószágát-is el-veszti. Minek (ker-dezheti talán valaki) és mivel váltódik-meg különösen, 's pedig mindenek előtt a' feje; holott úgy-is minden akár ingó (mellyből a' díjnak kell mindenek előtt ki-telni) akár in-gat-

gátlan jószága el-foglaltatik neki? Akár ki ké-
ressen ebben képtelenséget: én leg-alább igen
természetesnek tartom azért, mivel a' fő-vált-
ságúl le-olvasott díj egészlen a' Fel-peresnek
jár; ha mindjárt nem volna-is több értékje *
az Al-peresnek azon 400, vagy 200, vagy 40
forintnál; a' többi jószágból pedig, a' mi még
azon fellyül találtatnék, két' harmad rész a'
Birónak jár, csak egy harmada illetve a' Fel-
perest 43. 57. 2-dae, 26. 3-tiae. Természetes
tehát, hogy mindenek előtt ki-teljék az, a' mi
különösen a' Fel-peresnek jár, az után jut, ha
marad, a' többiből a' Biró és Fel-peres közt
fel-osztani való.

* Hát ha annyi értékje sincs a' czégéres hatalmas-
kodónak, a' miből az okozott károkat, és költségeket
meg-téríthesse, vagy díjját meg-fizethesse? Illyen eset-
ben a' személye-is oda íteltetik, és a' Fel-peresnek,
hogy vele, úgy mint egyik cselédjével bánhassék, ál-
tal-adattatik: ne hogy a' szegénységnek palástja alatt
a' vagyonosabbaknak károsításokra vetemedjenek a'
szegényebb sorsúak 6. 1435, 68. 2-dae, D. 5. P. 125.

§ 730. a' Királyi Tábla által,

A' czégéres hatalmasságról Nemes Személ-
lyek ellen csak a' Királyi Tábla ítélhet 5. 1435,
26. 1723, 34. 1729; de a' szabad Királyi Vá-
ras-beli polgárok (mert az egész Város egy
Nemes Személy gyanánt vétetődik), úgy az ott
lakó,

lakó, és a' Várason kívül semmi jószággal nem bíró nemtelenek ellen fenn-marad a' Várasí Tanácsnak Törvény-szolgáltató Hatalma 10, 19. 3-tiae, D. 12. P. 14. Úgy az Úri Hatalom alatt lévő jobbágyak, vagy 'sellérek ellen-is, ha magok' fejektől, nem pedig az Uraság' parancsolatjából * vetemednek czégéres hatalmasságra, vagy ha más valaki által úgy-mint segédek felvétetnek, a' Földes Úr szolgáltatója-ki az igazságot 26. 3-tiae; de a' hafzon-bérlők (*arendatores*), bár személyekben nemtelenek légyenek-is, nem az Úr' Széke (mivel nincsenek Úri hatalom alatt), hanem a' Királyi Tábla által itéltetnek, ha czégéres hatalmaskodást követnek-el D. 13. P. 14. Az olyan személy pedig, ki az Országon kívül lakván, Magyar Országban semmi jószágot nem bír, Országunkban sehoh nem itéltethetik, bár a' még életben lévő Attya birjon-is az Országban valamit D. 11. P. 14.

Különös pedig ezen perben, hogy, noha ugyan szabadságában áll az Al-peresnek akár személyesen, akár Ügyészze által meg-jelenni; mind-azon-által, ha Ügyészze által jelenik-is meg, a' 713, 714, 715, 716, és 717-dik §-okban elő-hozott 5 első esetekre nézve az Ügyész' tettét meg-másolni (*Procuratorem revocare*) nem lehet 13. 1500.

Valamint minden egyéb sérelmes teteményeket, úgy czégeres hatalmasságot is elkövethet valaki vagy izemélyesen egyedül maga, vagy másak által. Erről oda alább a' 740-dik, és következő §-okban, a' hol a' kisebb hatalmasságról léssen a' szó, bővebb, és helyesebb alkalmatosságom lesz szólni. Itt csak azt jegyzem-meg rövideden, hogy, ha a' Nemes Ember akár maga, akár a' végre megkértt, de Úri Hatalma alatt nem lévő Nemes, vagy nemtelen segédek (*assumpti*) által követne-el czégeres hatalmasságot: mind ő, mind Nemes, vagy szabados segédjei (a' mennyire t. i. vagy valamely Várasai Tanács, vagy más Uradalomnak Úr' Széke eleibe nem tartoznának) ugyan azon egy vád-levél (*actio*) mellett a' Királyi Tábla eleibe idéztetnek, és mind fejek' váltságában, mind jószágok' vesztésében marasztaltatnak; a' mennyire pedig a' czégeres hatalmasságnak elkövetésere Uri Hatalma alatt lévő embereit (*jurisdictionati*) küldené, oda rendelné, vagy reá parancsolná: annyiban ő maga ugyan a' Királyi Tábla eleibe úgy idéztetik, hogy egyszer's-mind a' küldött (*missi*), oda rendeltt (*destinati*), és reá parancsoltt (*commissionati*) jobbágyait-is Törvény eleibe elő-állítsa (*Juri statuat*), és ekkor mind magáért, mind jobbágyai helyett ugyan azon perben felelni tartozik; ügyét vesztvén pedig, a' károknak, és költségeknek megterítetésén fellyül a' 724-dik, és következő §-okban említett büntetésben, és azon Úri Hatalma alatt lévő nemtelen emberei, a' kik a' czégeres hatalmaskodásban részt vettek, akár légyenek azok segédek, akár küldöttek, és oda rendelttek, akár reá parancsolttak, díjjokban, az az 40 forintban marasztaltatnak 26. 3-tiæ, és szokás. De az Uradalom-beli Ügyész ellen (*Fiscalis Procurator*) oly szin alatt, mint ha Tiszti hivatalból (*ex officio-latu*) követett-vólna-el czégeres hatalmasságot, nem lehet

lehet pert támasztani rész szerént azért, mivel ez eránt halgat a' törvény, rész szerént pedig, mivel az Uraság' javait kellene foglalás alá venni; ennek eszközlése pedig lehetetlen volna: nem-is lehet a' czégeres hatalmasságban marasztaltatott Uraság-beli Tisztek eránt (bár Tiszti hivatalból követték-is azt el) a' foglalást az Uraság' jószágában véghez vinni *D. 15. P. 8.*

§ 731. soron kívül-való perrel:

Mivel a' személyes vádnak (*actio personalis*) sikere valamelyik Ügyes félnek halálával el-enyészik, nem-is háromlik az örökösökre: ne hogy a' nemesi szabadságnak ily tetemes megsértése büntetlenül maradjon: az 1729-diki 43-dik czikkellyel egyezőleg azt találta a' Királyi Fő Törvény-Szék, hogy a' czégeres hatalmasság eránt soron kívül (*extraserialiter*) hoztassék Itélet *D. 6. P. 9.*

§ 732. ha a' Fel-peresnek mind vád-levele helyes,

Minden ügynek velős mi-vóltta a' vád-leveletől függvén, azon kell lenni az Ügyésznek, hogy az Al-peresnek ne talán szór-szál hasogató Ügyészfe valami gáncsot ne találhasson a' vád-levelelben, mely miatt ki-fogást téven, az egész vád-levelet dugába dönthesse. Szemmel kell ezt ugyan tartani minden ügyben, de leg-kiváltt olyanokban, mellyek valamely bír-

ságot tárgyalnak. Szükséges tehát a' czégéres-hatalmasságot tárgyzó perben-is, hogy oly környül-állásosan tétessék-meg, valamint oda alább a' 761-dik §-ban bővebben elő-hozandom.

§ 733. mind Nemessége bizonyos,

Tetemes valóban a' czégéres hatalmasság-nak büntetése (fő-képp' olyanokra nézve, kik jobbára csak ingó-bingó vagyonnal birnak § 727): szemmel-is tartotta tehát törvényünk, hogy ez eránt a' 713, 714, 715, 716, és 717 §-okban elő-hozott esetekre nézve csak a' valóságas Nemeseknek * lehessen keresetek. Nincs tehát keresete annak, kinek Nemessége (bár per' folytában bé-bizonyítsa-is azt) ott, a' hol lakik, a' rajta el-követett tétemény előtt tudva nem vólt *D. 6. P. 126*:

Mivel tehát a' Fel-peres a' rajta tett sérelemből eredett velős keresetét (*actoratus realis*) úgy-is Nemességén * * gyökerezi: azt minde-nek előtt bé-kell bizonyítani: mely kötelessé-gét ha el-mulasztaná, szabad az Al-peresnek ötöt kilzteni nemessége' vítatására *D. 2. P. 20* akár a' pernek elején, akár annak velős divat-jában *D. 4. P. 21*, nem-is állhat-addig meg ve-lős keresete.

* Meg- emlékeztetek itt arra, a' mit az 1-ső Könyvnek 149-dik §-ában előre-bocsátottam a' Nemes Embernek nemtelen születésü Özvegyéről.

* * Midőn a' Nemes Ember, *úgy-mint magános Személy* kereskelődik azon, ki ötet sérelemmel érdekléte, akkor kívántatik a' velős keresetnek foganatos mi-vólttára ok-vetetlenül meg, hogy Nemességét minde-nek előtt bizonyítsa-bé, és az eredeti ki-válttság-levelet elő-mutatván, 's Nemzetségét ízről izre elő-szám-lálván, magát Nemzetségének meg-nemesedett Törső-kéhez vezesse: mely próba-kövön nem egy hirtelen megy által minden Nemes Ember. Meg-menti azom-ban ily nehéz próbától a' törvény azon Köz Tiszt vise-lő Személyeket, kik a' 718-dik § ban elő-szám-lál-tattak.

Hogy ezeknek velős keresetjék foganatos légyen: nem szükség nekik egyebet meg-mutatni annál, hogy akkor, midőn sérelemmel érdekeltettek, Tiszti Hiva-talokban foglalatoskodtak. Nemességjék' vítatásába sem magok nem tartoznak éreszkedni, sem az Al-peres ál-tal reá nem kínszerítethetnek: mivel úgy-is Hazánk-nak sarkalatos törvényre, és dicső Őseinknél bé-vett régi dicséretes szokás azt hozza magával, hogy a' féle Köz hivatalokra csak Nemes Személyek emeltessenek: következés-képpen már Hivataljok oly fontos próbát téfzen Nemességjék eránt, hogy a' ki ellenkezőt ál-lít, okát kell neki adni állításának. De ha az Al-pe-res ne talán bé-bizonyíthatná, hogy az általa meg-sér-tetett Köz Tiszt-viselő Személy nemtelen volna: már ezen esetre én leg-alább (*Elem. Jur. prud. Hung. ne-vetlen Szerzőjével*) Tamás vagyok benne, ha lehetne-e emennek keresete: mint-hogy azon Hivatal törvény szerént éppen nem illethette ötet, nem-is hitethetem-el magammal, hogy midőn a' Törvény-tévő Hatalom e' féle Köz Tiszt-viselő Személyeknek meg-sértetése-ket hajdontt ugyan párt-ütésnek 14. 1-mae, már most pedig czégéres hatalmasságnak 10. 1723 vette, a'

nemteleneknek ily Hivatalokra leendő emeltetéseket megengedte - volna.

Miért szól tehát az 1723-diki 10-dik czikkely az 1-ső §-ban a' Nemesekről, a' 2-dikban pedig a' Köz-Tifzt-viselő Személyekről külön-külön? miért szaporította a' szót? hiszen a' Nemesek' nevezete alatt egybe-foglalhatta-vólna mind a' kettőt, ha a' Tifzt-viselő Személyeknek úgy-is Nemeseknek kell lenni, és éppen nem lett volna szükséges rólok külön említést tenni? Fontos de el-mellőzhető ellen-vetésedre azt felelem, hogy a' Nemesek, úgy-mint magános Személyek kötelesek nemességjeket környül-állásosan bé-bizonyítani, minek-előtte az Al-peres magát védelmezni tartoznék; a' Köz-Tifzt-viselő Személyek pedig már Hivataljok által oly erős próbáját adják Nemességjeknek, hogy az Al-peres ellenkezőt állítván kényszerítetik bé-bizonyítani nemtelen léteket. És ebben áll a' magános Nemesek, és Köz-Tifzt-viselő Személyek között való külömbség, hogy a' nemesség' bé-bizonyításának terhétől emezek menttek.

§ 734. vagy (az ennek-előtte történtt)
kétlzeri ellent-állásnak

Az 1807-diki 11-dik czikkely előtt szokásban volt kétlzeri ellent-állás által nem úgy a' Fel-peresnek Személye, és nemesi szabadsága, mint inkább a' Birónak Hatalma érdekeltevé, az ez eránt indított perben nem szükséges a' Fel-peresnek Nemességét megmutatni, hanem csak azt, hogy az Al-peres kétlzeri ellent-állással élt 34. 1729, D. 18. P. 128.

§ 735. helytelensége

Nem elég azomban csak azt vitaní; hogy az Al-peres kétszeri ellent-állással élt; hanem annak-is ki-kell bizonyodni, hogy mind a' kétszeri ellent-állás törvényes ok nélkül, és helytelenül tétetett; mert az-is meg-történhetik, hogy vagy egyik, vagy másik ellent-állásra törvényes okot talál a' Fő Tábla: mely esetre a' temérdek sok idő-vesztése, fáradsága, és költsége füstbe-menvén (*oleum et opera perdit*), csak oda utasítatik-vissza a' Fel-peres, a' hol vagy az eredeti pert rofzszúl kezdette, vagy a' Törvényes foglaláson igen mohón kapott: és így vagy az ellent-állási, vagy talán még az eredeti pere-is dugába dűlvén, csak egy út marad neki még hátra, hogy t. i. a' mit rofzszúl kezdett, kezdje újra jobban (*qui perdit numerum, incipiat iterum*): sőt mind ezek mellett még azt nyeri, hogy a' czégéres hatalmaskodástól fel-öldött Al-peresnek okozott költségeket-is meg-kell neki téríteni *D. 10. P. 126.*

§ 736. az előbbi perekből ki-nyilvánodik.

A' kétszeri ellent-állásnak ki-bizonyodása még nem lévén elegendendő arra, hogy az Al-peres a' czégéres hatalmasság' bérében marasztaltassék, meg-visgálja a' Fő Királyi Törvény-Szék:

Szék: ha vólt-e törvényes oka az Al-peresnek reá. Ezt külömben ki-nem tapogathatja, hanem ha mind az eredeti, mind az ellentállási perbe bé-teking. Elő-kell tehát mind a' kettőt mutatni. Ha pedig az ellentállási per ne-talán-tán el-vezett vólna: mivel az ellentállásnak törvényes, vagy törvénytelen okát csak abból lehetett-vólna ki-tapogatni, tovább a' Fő Királyi Törvény-Szék nem bocsátkozhatik *D. 7. P. 126.*

§ 737. A' kisebb hatalmasság pedig

A' 713-dik, és következő §-okban elő-zámláltt eseteken kívül minden-féle egyéb hatalmasság, mellyet valaki maga hatalmából ma-son el-követ, külömbségnek okáért kisebb hatalmasságnak (*minor potentia*) nevezetik törvényünkben 68. 2-dae, 26. 3-tiae. Mi rövidségnek okáért (hogy még-is a' czégeres hatalmasságtól meg-külömböztessék) hatalmasságnak (*violentia*) fogjuk nevezni.

§ 738. külömb-féle képpen,

Számtalan olyan tetemények fordulnak-itt-amott elő törvényünkben, mellyek hatalmaskodást foglalnak magokban p. o. ingó-bingó vagyonnak, vagy valamely darabka fekvő jószág-nak hatalmasúl lett el-foglalása 56. 1655; vagy

Törvényes meg-intés után lett le-tartóztatása 51. 1514, az örízménynek (*Depositum*) le-tartóztatása 28. 1638., más igazságának 54. 1681, és elztendejét töltött birtokának háborgatása 42. 1729, a' jobbágyak eránt ki-fzolgáltatandó igazságnak meg-tagadása (*Lásd az 1-ső Könyvnek 235-dik §-át*), a' vámasoknak (*2-dik kötet 267-dik §*), és tizedelőknék csinnyaik (*2-dik kötet 285-dik §*), a' tilos helyen tett vadászat (*2-dik kötet 52-dik §*), és több e' félek, mellyeket a' Kegyes Olvasó e' Könyvben itt-amott találánd.

Hogy rövideden mindent ki-fejezzek: minden olyan tétemény hatalmasságnak neveztet-hetik, a' mi a' törvényben hatalmasság' bére alatt (*sub poena violentiae*) tiltattatik, és mellynek meg-bolzfzúllására hol panaszló * (*querulosus*) 42. 1729, hol rövid cikkelyeknél fogva ** (*vigore brevium articulorum*) 18. 1638, 44. 1681 indítandó rövid per (*brevis Processus*) 60. 1618 rendeltnek lenni olvastatik itt-amott régiebb törvényeinkben.

* A' hatalmasságot tárgyazó ügyeletet (*Institutum violentiale*) nem csak a' közönségesen be vett szokás, hanem maga a' törvény-is panaszló pernek nevezi nem oly értelemben ugyan, mint-ha más perekben nem hozná panasz-képpen elő-ügyét a' Fel-peres; hanem mivel leg-kiváltt a' hatalmasságot tárgyazó vád (*actio*) § gyal magában közönségesen sérelmes fájdalmat, és méltó panaszt.

* * Midön itt amott *rövid perről*, vagy *rövid cikkelyekről* téfzen említést régiebb törvényünk: ér-ti azon rövid utat, mellyet a' hatalmasságra nézve az 1608-diki 4-dik cikkely ki-fzabott, és azon cik-kelyeket, mellyek ezen rövid perről szóllanak, úgy-mint 4. 1608, 29. 1609, és 23. 1613.

§ 739. vagy személyyesen,

Némellyek önnön magok személyyes sze-rént követnek-el olyan hatalmasságot, mellyet testi erejek meg-bir, vagy mellynek személy-szerént-való eszközlését sorsok' kisebbségére nem válni gondolják.

§ 740. vagy másnak eszközlésével,

Néha vagy nem bir a' hatalmaskodó an-nyi testi erővel, hogy fel-tett szándékját maga személyyesen eszközölje, vagy azt tekinti, hogy annak személy-szerént-való végre-hajtása sorsá-hoz nem illik. Az első esetben nagyobb erőt vesz maga mellé; a' másadikban pedig másakra bizza szándékjának eszközlését.

§ 741. tudni-illik akár segédek,

Midön a' hatalmaskodó maga ugyan személy-yesen jelen van, de szándékjának eszközlésére magát elégtelennek lenni gondolja, másakat (akár legyenek azok Úri Hatalma alatt, akár

sem) vesz maga mellé segítségül: és ezeket nevezük melléje vett segédeknek (*assumpti*) 82. 2-dae.

§ 742. akár el-küldött, és oda rendelt,

Ha a' hatalmaskodó maga személyesen nem akar jelen lenni a' tétéménynél, Uri hatalma alatt lévő embereit *D. 5. P. 172* szólítja-elő, és azokat szentől szembe lévén velek, ő maga el-küldi, és oda rendeli, hogy szándékját ez-közöljék: ezeket nevezük el-küldötteknek, és oda rendeltteknek (*missi, et destinati*) *cit. 82.*

§ 743. akár reá-parancsolt emberek által

Az el-küldéstől, és oda-rendeléstől igen keveset különbözik a' reá-parancsolás, és hagyományos (*jussio, et commissio*): midőn t. i. valaki útnak készülvén, akár szóval, akár írásban meghagyja ugyan Uri hatalma alatt lévő embereinek *D. 5. P. 172*, hogy el-menetele után szándékját * ez-közöljék; vagy pedig távúl lévén írásban küldi-meg nekik ez eránt parancsolatját: ezeket szoktuk nevezni reá-parancsolttaknak (*commissionati*) *cit. 82. 2-dae.*

* A' hagyomásra nézve azt jegyzi-meg Verböczy 82. 2-dae, hogy olyatén elő nem látott (*contingens*) dolog eránt, mely valakinek oly meszse földön lévő távúl-léttében adta-magát véletlenül-elő, hogy felöle
nem-

nem-is tudhatott valamit, ha oda haza maradtott esélédjei azt el-kövezték: nem lehet Urokat a' ne-talán-tán a' végre adott hagyomás eránt gyanúba hozni. De ezt úgy-is a' természet hozza magával, hogy nem lehet eleve ollyas valamit parancsolni, a' mit elő-látni nem lehetett.

§ 744. köveztetvén-el,

Akár fordítson azomban valaki melléje vett segédeket, akár oda rendeltt, akár reá parancsoltt embereket szándékjának eszközlésére: csak ugyan mind a' három esetben nem csak azok, kiknek erejekkel azt véghez vitte, hanem ő maga-is hatalmasságot követ-el, szemmel tartván azt, hogy a' mit valaki mással tétet, ollyba vétetődik, mintha maga tenné (*quod quis per alium facit, per se fecisse censetur*).

Innét következik: hogy az Uraság' Tisztjeit, midőn úgy-mint Tisztek * (*ex Officiolatu*) hatalmasságot követnek-el, nem úgy, mint magános (*privati*) személlyeket, hanem úgy, mint Uraság' Tisztjeit (míg Tíztségekben vagynak) kell Törvény eleibe idéztetni; külömben az ügyelet le-szállítatik (*condescendit*) *D. 6. P. 197*; és a' mennyire a' Tisztek az Uraságnak Úri hatalma alatt lévő nemtelen embereivel, úgy-mint segédekkel, vagy el-küldött, és oda-rendeltt, vagy reá-parancsoltt emberekkel eszközlik a' hatalmasságot: azon egy úttal úgy

idéztenek, hogy azokat-is Törvény' eleibe állítsák; és ha hatalmasságban marasztaltatnak: az Itélet' végre-hajtása az Uraság' jószágából tétetik, akár követték a' hatalmasságot el Urok' hírével, 's tudtával, akár sem: lássa ofztán az Uraság, hogyan veheti-meg rajtok, ha ne talán az ő parancsolatja nélkül vetemedtek-vólna hatalmasságra 48. 2-dae.

Sótt: azt rendelték Sigmond, és 2-dik Uláflzó Királyaink 6. 1435, 24. 1492, hogy, midőn az Uraság' Tisztje, úgy-mint Tiszt, hatalmasságot követ-el: maga a' Földes Úr-is Törvény' eleibe idéztessek, és a' hatalmasságtól csak úgy oldoztassék-fel, ha hitét le-teszi arra, hogy az ő tudta nélkül történt legyen. De el-törölte ezt (bár másként okoskodjék-is *Instit. Jur. Hung. nevetlen Szerzője Lib. 2. § 877*) későbbi törvényünk 33. 1659, azt rendelven, hogy e' fele esetekben egyenesen csak (*praecise, et immediate*) a' Tisztek ellen kell pert indítani. Más vólna, ha a' Fel-peresnek egyszer-'s-mind az eránt-is vólnának próbái, hogy a' Tiszt az Uraság' parancsolatjából követte-el a' hatalmasságot: mert ezen esetre (a' Tiszt büntelen lévén) magát a' Földes Urat támadhatja-meg.

Mind egyre mégyen azomban, akár idéztesse magát a' hatalmasságot eszközlő Tisztet, úgy-mint Tisztet, akár magát a' Földes Urat, a'
men-

mennyire hagyomása ki-bizonyodnék, akár mind a' kettőt: mert a' büntetés minden esetre csak egy soros lesz, es az Itélet' végre-hajtása csak ugyan a' Földes Úr' jószágából tétetik, akár részesült a' hatalmasságban hagyomása által, akár sem.

Ha a' Tifzt idő-közben meg-hal: még azután-is fenn-marad a' kereset a' Földes Úr ellen, a' *mennyire hagyomása ki-bizonyodik*. Ha pedig a' Tifzt idő-közben hivataljától meg-válik: lehet ugyan ellene pert támasztani; de már nem úgy, mint Tifzt ellen, hanem mint magános személy ellen; nem-is érdekli a' büntetés a' Földes Urat különben, hanem ha hagyomása ki-tudódnék.

* Akkor követ az Uraság' Tifztje, úgy mint Tifzt, hatalmasságot el, midőn az Uraság' jószágából, vagy az Uraság' józága miatt, Tifztsége' erejével, és az Uraság' Embereivel p. o. hajdúival, vagy jobbágyival vífzi azt véghez 6. 1435, 24. 1492.

§ 745. és vagy az Al-Ispány,

Hatalmasságot követvén-el valamely Nemes Ember, mind ő maga, mind azon melléje vett segédek, *kik személyekben Nemesek*, egy azon vád mellett (*medio unius, ejusdemque actionis*) ugyan, de mindenik külön-külön D. 5. P. 172 idéztetnek az Al-Ispány eleibe * 4. 1608, 35.

1729: a' kítől oltán a' Törvény-Székre ugyan birtokból 29. 1729, onnét pedig a' Királyi Táblára csak birtokon kívül engedtetik-meg a' fellyebb-vitel az ügye-vezett Al-peresnek 28. 1729.

Midőn pedig valaki *Úri hatalma alatt lévő (jurisdictionati) és személyekben nemtelen* embereivel (akár légyenek azok segédek, akár oda rendelttek, akár reá-parancsoltak) ezközli a' hatalmasságot: akkor csak maga idéztettetik ugyan az Al-Ispány eleibe; de úgy, hogy azon *Úri hatalma alatt lévő* melléje vett, vagy oda rendelt, vagy reá-parancsolt (és a' vád-levelben nevezett szerént elő-számlált) nemtelen embereit-is Törvény' eleibe állítsa (*juri statuat*) 26. 3-tiae: mely esetben csak ő maga tartozik meg-jelenni, és a' meg-jelenéskor (*sub comparitione*) oly nyilatkoztatást (*declaratio*) tenni, hogy a' vád-levelben elő-számláltt embereit-is: a' mennyire *Úri hatalma alatt* vólnának) Törvény eleibe állítottaknak vallja: és ezen nyilatkoztatás ollyba vétetődik, mint ha azok személyesen meg-jelentek vólna. Tartozik-is helyettek a' perben felelni, és a' mennyire maga az *Úr fel-oldoztatnék*: meg-szünik leg-ottan a' vádnak sikere azon embereire nézve-is *D. 13. P. 8.*

Vigyázzon azomban a' Fel-peres a' vád-le-
vélnek el-készítésében, és tudakozza-ki eleve
jól: nincs-e azon segédek vagy oda rendeltt,
vagy reá-parancsolt emberek közt, kiknek
Törvény' eleibe leendő állításokat kívánja,
valaki, a' ki személyében Nemes vólna: mert
csak a' nemtelen embert szokás Törvény eleibe
állítani; a' Nemes személyt pedig (kinek ké-
pében a' fő hatalmaskodó úgy sem marasztal-
tathatik *D. 5. P. 172*) idéztetni kell: annyit
tenne tehát valakinek Törvény' eleibe leendő
állítását kívánni, mint azt nemtelenek ne-
vezni; ez pedig 200 forint büntetés alatt tilal-
mas *23. 2-dae. Lásd a' 711-dik §-t.* Azért szok-
ták nagyobb bátorság' okáért a' panaszló vádba
bé-iktatni ezen ki kötést „*ki-hagyván a' törvény
szerént ki-hagyandókat*” (*exmissis de Jure ex-
mittendis*): hogy t. i. annál fogva ki-vághassa
magát a' kelepczéből az a' Fel-peres, a' ki nem
ismérvén a' hatalmasságban részt vevő embere-
ket mindjában, tudatlanságból ne-talán-tán ol-
lyannak-is kívánfa Törvény' eleibe leendő állí-
tatását, ki személyében Nemes vólna.

Az Al-Ispánynak Birósága alá tartozandók
az Uraság' Tisztjei-is (bár személyekben nem-
telenek vólnának-is), midőn *úgy-mint Tisztek*
követnek-el valamely hatalmasságot, és mind
azon nemtelen Személyek, kik senkinek Úri
hatalma alatt nincsenek. Ezeket is tehát idéz-
tet-

tetni kell 48. 2-dae. Nem különben az olyan Nemes Anyától születt, de nemtelen Atyától nemzett fél-nemeseket (*agiles*), vagy Nemes Afzszonnyal öszve-házasodott nemteleneket, kik anyai örökségjeből, vagy Feleségeknek nemesi jószágából hatalmasságot követnek - el, úgy-mint egyéb Nemeseket az Al-Ispány eleibe kell idéztetni, az Itélet' végre-hajtása anyai örökségjekben, vagy Feleségeknek nemesi jószágában vitettetvén véghez 70. 1659.

* Midőn azomban a' hatalmasság két Vár'megyé közt lévő határ-fzélen ollyas birtok eránt követtetett-el, mely eránt a' felek közt határ-villongás vólt: ezen esetben egyik Vár'megyé-beli Al-Ispány előtt sem lehet a' panaszló ügyet folytatni; hanem a' Nádor Ispány által ki-jeleltt Biráknak (*Judicium delegatum*) kell a' határ eránt-való kérdést és villongást el-intézni 71. 1618, D. 16. P. 174.

§ 746. vagy a' Várasi Tanács,

A' mit az I-ső Könyvnek 56-dik, és következendő §-aiban a' Szabad Királyi Váras-beli polgárokra, és ott lakozó nemtelenekre, és a' Várasi Tanácsnak Törvény szolgáltató Hatalmára nézve elő-hoztam, azt (hogy több szót szaporítanom ne kelljen) ide-is lehet alkalmaztatni. Ha pedig a' Királyi, vagy Bánya-Váras-beli, vagy Szabados Mező-Várasi Tanács a' hatalmaskodó polgárjai eránt nem akarná az igaz-

igazságot ki-szolgáltatni: akkor az egész Tanács (úgy-mint egy Nemes Személy) az Al-Ispány eleibe idéztetik, és hatalmasságban marasztaltatik 60. 1618, 16. 1635; és midőn az egész Váras követ-hatalmasságot-el p. o. ha Törvény-Szolgáltató Hatalmát (*Jurisdiction*) a' Váras' határján kívül, vagy a' Várasban lakozó Nemeseknek Személyekre, vagy ingó vagyonyokra ki-terjeszti; ha a' Vár'megye által hozott Itéletet (eránta meg-kérettetvén) végrehajtani nem engedi 's a' t': mind az egész Tanács a' Váras' képében egy Személy gyanánt, mind pedig a' téteményt ezközlő polgárok fejen-ként az Al-Ispány eleibe idéztetnek, és amaz ugyan öszveséggel, ezek pedig külön-külön marasztaltatnak a' hatalmasságban 81. 1647.

§ 747. vagy Úr' Széke által

Midőn az Úri hatalom alatt lévő nemtelen jobbágyak Urokkal együtt, úgy-mint segédek, vagy oda rendelttek, vagy oda-parancsolttak a' hatalmas téteményben részt vesznek: akkor csak Urok idéztetik az Al-Ispány eleibe; ő nekik pedig csak tóldalék-képpen kérettetik Törvény eleibe leendő állítások: lássa az Uraság, hogyan védelmezheti őket magával együtt

§ 745. De midőn Urok' hagyomása nélkül mérészelnek magok fejektől hatalmasságot el-kö-

tozván az Uraság erántok ki-szolgáltatni az igazságot 26. 3-tiae, 41. 1729. *Lásd az I-ső Könyvnek 223-dik, és következő §-ait.*

§ 748. vizsgálta-ván-meg,

Nem éppen csekélység a' hatalmasságnak a' 753-dik, és következő §-okban elő-forduló büntetése, fő-képp' a' szegényebb sorsúakra nézve: szemmel-is tartja azt törvényünk, hogy egy hirtelen minden aprólékosságért megne terheltessék az, kinek téteménnye inkább egy-ügyü gyarlóságból, mint el-tökéltett rosz szándékból eredett.

A' szoros értelemben vett hatalmasság azt foglalja t. i. magában, hogy maga magának Birájává lenni akarván, másnak meg-károsítására, és bozszontására (*vexa*) törekedő el-tökéltett rosz szándékból kövesse azt-el valaki: és ebben találom-fel az okát *az 1-ső Könyvben 235-dik §-ban, és a' 2-dik kötetben 267-dik §-ban* elő-hozott végzéseknél *D. 28. Pag. 177, D. 37. Pag. 179.*

Ez az oka, hogy midőn az Afzszony Férjének saját vagyonját annak hire 's tudta nélkül magáé gyanánt valakinek oda ajándékozta; ez pedig az ily módon jó lelk' ismérettel el-vett ajándékot a' Tulajdonosnak még Törvényes megintés után sem adja vissza: panaszló perre jö-
vén

vén a' dolog, oda íteltetik ugyan a' Tulajdosnak azon vagyon, hafzna' vételével együtt; de az Al-peres sem a' hatalmasság' bérében, sem a' perre-tett költségekben nem marasztaltatik *D. 7. P. 172.*

Az özvegyiségre jutott Mostoha-anya sem panaszkozhatik hatalmasság eránt mostoha fiai ellen: ha ezek az édes Anyyok után őket illető anyai jószágból ötet magok' hatalmokból ki-hánnják; mert a' saját tulajdonában senki nem hatalmas (*in proprio nemo violentus*). De csak ugyan a' Mostoha anya-is (a' mennyire jó lelk' ismérettel gondolhatta, hogy azon jószág meg-hóltt Férjéé vólt) fel-oldoztatik a' 762-dik §-ban elő-fordulandó helytelen panasz' terhétől *D. 21. P. 175.*

Úgy: midőn többen rakodván egy hajóra, azok közül egy adós valakinek; a' hitelező pedig, hogy pénzéhez juthasson, adóssának portékáját, 's evvel együtt az egész hajót maga hatalmából le-tartóztatja, 's ezen tette miatt ötet azok mindjában, kik a' hajón vóltak, panaszló perrel meg-támadják: csak egyedül azon adóssára nézve, kinek portékáját hatalmasul le-tartóztatni el-tökéltett szándékja vólt, marasztaltatik a' hatalmasságban, nem bizonyodván-ki reá, hogy a' többieket-is, kik a' hajón vóltak, meg-akarta-vólna bántani *D. 36. P. 178.*

Hasonló-képpen: ha Hivataljától meg-váltt Uraság-Tisztnek saját holmiét, minek-előtte számat adott volna, az utánna jött Tiszt az Uraságnak rendeléséből le-tartóztatja, és azért amaz panaszló pert támaszt emez ellen: sem emez a' hatalmasság' bérében, sem amaz a' helytelen panasz' terhében nem marasztaltatik *D. 27. P. 176.*

Nem hatalmaskodik az, a' ki az olyan saját erdejéből, mellyben a' barom-legeltetés a' többi Birtokosokat-is illeti, valamellyiknek kecskéit, (mellyeket, károsoknak találván, a' Vár-megye' ügy-is el-tilthatja 21. 1807) fő-képp' téli időben, hogy a' nevendék fában kárt ne tegyenek, bé-hajtja *D. 24. P. 175.*

Sem az, a' ki a' kártékony barmokat, vagy erdejéből le-vágott fával meg-rakott szekereket ott helyben, a' hol a' kár történt, meg-nem foghatván, azoknak tüstént nyomokba esik, *folyvást kergeti*, és más határon bé-érván, bé-hajtja *D. 32. P. 177.*

Nem különben: ha az, a' ki az erdőből többet bir, a' másik közös Birtokossal az erdő-pusztításnak el-távoztatása végett abban meg-egyezett, hogy a' fajzásnak rendét ki-szabják, és emez becsületére fogadta, hogy azon-túl az erdőben pusztítást nem tészen; azomban pedig az emberei még-is az erdő-pusztításon rajta kap-

pattattak, és azért a' szekereik el-foglaltattak: nincs ennek keresete amaz ellen a' hatalmas-ság eránt oly szín alatt; mint-ha az erdő' bir-tokából hatalmasúl ki-zárattatott-vólna *D. 6. P. 172*, egyéb-aránt-is oda ügyelvén az 1807-diki 21-dik cikkely, hogy a' puztúlásra ju-tandó erdő a' Vár'megye által zár (*Sequestrum*) alá-vétettség, és a' mely Köz-birtokos azt meg-nem tartaná: a' Vár'megye Köz-Ügyészse által a' Törvény-Szék eleibe idéztetvén, az okozott károknak, és perre teendő költségek-nek meg-térítetéseken fellyül 200 forintban bün-tettség.

Szinte: midőn valakinek a' közös erdőben-való birtoka kötés által úgy meg-van ha-tározva, hogy vagy csak tulajdon maga' sert-véseit makkoltathassa ott, vagy *bizonyos számú* béres sertvéseket fogadhasson-fel magáéi gya-nánt; ha még-is azon ki-szabott számon fellyül, a' másik Birtokosnak engedelmé nélkül több béres sertvéseket fogadott-vólna-fel a' makkol-tásra, és azon sertvéseket a' másik fél bé-hajtja: nem csak nincs keresete amannak eme-zen a' hatalmas-ság' színe alatt; hanem még a' helytelen panasz' bérében-is marasztaltatnék *D. 26. P. 176*.

Végtére: ha ketten verekedvén, egy-mást jól meg-ütögetik, és így az által magok ma-

góknak elég-tételt szereznek: egyiknek sincs a' másikán többé keresete; noha azon esetre-is, ha valamelyik panaszt indítana a' másik ellen, nem marasztaltatnék a' helytelen panasz' bérében *D. 11. P. 173.*

Más vólna, ha két Afzszony verekedvén, és egyiknek Férje Feleségének védelmére jövé, már, minek-utánna a' verekedő Afzszonyokat egy-mástól el-választotta, és Feleségét a' másiknak körmei alól ki-szabadította-vólna, még az után-is emennek ismét neki menvén, őtet újra meg-verné: már ezen esetre nem kerülné el a' hatalmasság' bérét; mert minek-utánna a' Felesége a' másik Afzszonyon tett verések által maga magának elég-tételt szerzett, nem vólt többé a' Férjének 'szabad a' másik Afzszonyt újra meg-támadni *D. 12. P. 173.*

§ 749. az el-foglaltt jószágnak,

Minek-utánna a' panaszló perben a' hatalmasság ki-bizonyodott-vólna az Al-peres ellen: visszfa-itéltetik a' Fel-peresnek mindenek előtt a' hatalmasúl el-foglaltt, vagy le-tartóztatott jószág annak épségében; és ha az Al-peres a' féle jószágon az alatt valamit épített, vagy javított: még attól-is el-esik 4. 1542. *Lásd a' 2-dik kötetnek 21-dik §-át.*

§ 750. 's hafzna' vételének vizfsza-adat-
tatásán,

Mennél inkább vizfsza-itéltetik a' Fel-peresnek mind az a' hafzon-vétel, mellyet a' hatalmaskodó az el-foglaltt jószágból idő-közben vett, vagy a' Tulajdonos vehetett-vólna, és mellynek meg-határozása az Itélet' végre-hajtásakor a' Biró által el-intéztetik, szemmel tartván azt, hogy minden jószág csak a' Tulajdonosságának hajt hafznot (*res Domino fructificat*), nem pedig a' rozf lelkű birtokosnak. *Lásd a' 2-dik kötetnek ugyan 21-dik §-át.*

§ 751. és az okozott károknak,

Annak épségében itéltetik-vizfsza a' hatalmasul el-foglaltt jószág a' Fel-peresnek 5. 1542. Természletesen következik innét, hogy mind azon károkat, mellyeket hatalmas téteménnyé által okozott az Al-peres, meg-kell neki téríteni 67. 2-ae, 26. 3-tiae. Ezen károknak mennyisége, vagy már a' vád-levélben ki-téttetik (ha az előtt hitelesen meg-visgáltattak), vagy csak általlyában tétetik erántok említés, úgy, hogy a' Biró vegye-szemre, és becsüljemeg azokat. Minden esetre meg-téttetik pedig erántok a' hiteles Szemre-vétel (*fidedigna oculata*), és becsü, a' Törvény-szolgáltató Biró (*Procedens Judex*) által: nem-is szokás már most

azoknak becsültetését a' Fel-peresnek meg-esküdtt hitére bizni 27. 1638.

Károkhoz számláltatik azon testi sérelem-is (*detrimentum Corporis*), mellyel a' hatalmas-kodáskor ne-talán érdekeltetett valaki. Ezt-is a' meg-sértetett személynek sorsához, és a' sérelemnek, vagy sebnek mi-némúségéhez képestt orvosi visgálat (*visum repertum*) mellett igaz-ságosan meg-becsülvén a' Biró, tartozik meg-téríteni az Al-peres 31. 1659.

§ 752. és költségeknek meg-térítetése-
ken fellyül,

Mind ezeken fellyül marasztaltatik az Al-peres még mind azon költségekben-is, mellyeket a' Fel-peresnek okozott, tartozik-is azokat, a' mint a' Biró által meg-határozatnak, egy fillérig meg-téríteni 67. 2-dae, 55. 1492, 42. 1729. § 9: méltán-is; mert a' ki oka az oknak, az oka az okozatnak-is. Ha mind-azon-által a' Fel-peres az első Biró előtt próbáit elegedendő világosságra nem hozván, a' per a' Felsőbb Biróság (*Forum Superrevisorium*) által további folytatás végett vizsgál-küldettetik: az *addig tett* költségekben az Al-peres nem marasztaltatik; bár tovább ügyét veszelszfe-is D. 2. P. 38.

§ 753. minden külön teteményre,

Hogy a' hatalmaskodó az általa hatalmasúl el-foglalt, vagy le-tartóztatott jószágat, annak haszna' vételével együtt, vissza-adni, hogy az okozott károkat, testi sérelmet, és a' perre tett költségeket meg-téríteni kényszerítetik: még ezzel nem éri-be a' Törvény; hanem mind ezen fellyül még a' hatalmasság' bérével, az az 100, vagy 40 forint pénzből álló fenytékkal is érdekli ötet.

Ezen büntetés mind annyiszor háromlik reá, valahányszor más-más, és egy-mástól nem függő hatalmas teteményt követ-el; bár minden külön teteménnyre ugyan azon egy személyt érdekelje-is p. o. ha egyszer szántó-földjét vette-el valakinek, másadszor rétjét kaszálta-le, harmadszor erdejét vágta-ki; vagy ha egy Uraságnak három jobbágyát verte-meg egyszerre; mind a' három külön hatalmasság eránt, bár egy perbe foglaltassanak-is öszve, ugyan három soros büntetéssel fenytetik.

Úgy: két sorosan büntettetik a' többi közt az-is, a' ki a' maga' hatalmából fel-állított vámat, más Uraságnak Úr' dolgában járó jobbágyain mind arra menet, mind vissz-jövet megveszi *D. 14. P. 173.*

De vizszont: a' Fel-peresre-is több sorosan háromlanék e' féle esetekben a' helytelen panasz' terhe: ha ügyét veszteni találná *D. 9. P. 172.*

Ha pedig oly egy-mástól függők a' több ízben tett hatalmas tétemények, hogy egyik a' másikkól folyadék-képpen következik, p. o. ha valakinek földjét hatalmasúl meg-szántotta, az után bé-vetette, azután le-aratta: már ezen esetben noha három ízben lett-meg a' hatalmas tétemény; még-is csak egy soros a' büntetés; bár mindenik eránt külön pert indított-is a' Fel-peres *D. 25. P. 176.*

Valamint ellenkező esetre-is: ha a' Fel-peres a' hatalmasságot bé-nem bizonyíthatván, a' helytelen panasz' terhében marasztaltatnék: az az eránt-való büntetése-is csak egy soros lenne *D. 8. P. 172.*

§ 754. és minden hatalmaskodó személyre nézve külön-külön,

Midőn a' hatalmas téteményben többen részt vesznek: akár légyenek azok segédek, akár oda rendelttek, akár reá-parancsolttak, mindenik személyre nézve külön büntetés szabattatik *56. 1655, D. 5. P. 172, D. 34. P. 178,* azokat ki-vévén, a' kiknek tanú-bizonyosságával-él a' Fel-peres: mivel senki nem lehet egy azon per-

perben Al-peres-is, Tanú-is; nem-is vétettetik bé Tanúnak, az, a' ki a' hatalmasságban részt vévén Törvény eleibe állítatik *D. 7. P. 31.*

De ha a' vád-levélben elő-fzámláltt segédek, vagy oda rendelttek, vagy reá-parancsoltak közül ne-talán olyanok-is vólnának, kik személyekben Nemesek lévén, a' hatalmaskodónak Úri Hatalma alatt nincsenek: ezek helyett nem lehet a' hatalmaskodót marasztalni; hanem különösen kell őket, úgy-mint Nemeseket idéztetni *D. 5. P. 172.*

Midőn pedig egy egész Község köz-akarattal meg-állapodik abban, hogy valamely hatalmas téteményt el kövessen; de annak eszközlésére csak egy-néhány nemtelen személyeket rendel-oda: ezek ugyan külön-külön marasztaltatnak a' vád-beli teherben (*in onere actionali*); de annak ki-elégítetése az egész Községre háromlik *D. 35. P. 178.* Mit szabott a' Törvény ilyen esetben, a' Szabad Királlyi, vagy Bányá-Városokra, vagy Szabad Mező-Városokra nézve, már a' 746-dik §-ban előre-bocsátottam.

§ 755. néha pedig mindjájokra nézve öszveséggel,

De nincs helye a' külön-való büntetésnek akkor, midőn a' hatalmaskodók akár törvényesen egy személy gyanant vétettetnek p. o. a'

Várasai Tanácsnak Tagjai 60. 1618, 81. 1647, vagy a' Férj Feleségestől D. 18. P. 174., akár ofztatlan léttekre a' köz akarattal hatalmasúl elfoglaltt (vagy le-tartóztatott) jószágat magok közt közössé tenni igyekeznek D. 17. P. 174. Innét következik, hogy midőn egész Község követ-el hatalmaságot: nem minden Birtokosra nézve külön-külön, hanem öszveséggel csak egy sorosan büntettetik D. 1. P. 6.

§ 756. vagy a' hatalmaság' bérével,

Minek-előtte a' hatalmaskodóra háromlandó büntetésnek mi-vólttát ki-tapogassuk, két velős környül-állásra kell figyelmeznünk: 1-ször ki követte-el a' hatalmaságot, 2-ször kinn követte-azt el?

Mert a' panaszló ügyekben néha ugyan a' hatalmaskodó ízemélynek 26. 3-tiae, de job-bára a' meg-sértetett félnek díjja (*hommagium*) vétettetik-fel sinór-mértékül 31. 3-tiae, D. 4. P. 171: előre-is kell bocsátanunk, hogy

a) a' Nemes Személyek a' hatalmaság' ter-hében (*poena violentialis*),

b) a' parasztok pedig díjokban szoktak ma-rasztaltatni D. 35. P. 178,

c) ez ugyan egészlen 26. 3-tiae.

d) aman-

d) amannak pedig csak hason-fele (másik fele a' Birót illetve 67. 2-dae) jár a' Fel-peresnek.

Ezeket előre-bocsátván, ha egyik Nemes Ember (vagy Szabad Királyi Város-beli Polgár 9. 3-tiae, 81. 1647) a' másikan hatalmas-ságot követ el, vagy abban úgy-mint segéd (*assumptus*) részeseül *D. 5. P. 172*, *D. 34. P. 178*: annak béréül a' fő-váltásnak (*emenda capitis*) felét, az az 100 forintot fizet (mivel a' Nemes Ember 200 forinttal váltja-meg fejét 43. 2-dae). Ezen 100 forintból álló büntetésnek (a' mint mondám) fele a' Birót, másik fele pedig a' Fel-perest illetve 67. 2-dae.

Kérdezhetséd talán: mennyit tesz hát a' hatalmas-ság' terhe az Egy-házi Fő-Rendekre, és Ország' Zászlós Uraira nézve: ha a' fő-vált-ságot veszfzük-fel sinór-mértékül? Meg-vallom, mondanál valamit, ha már Verböczy meg-nem előzőtt-vólna a' felelettel: mert, ha tekintjük, hogy az Egy-házi Fő-Rendeknek, és Ország' Zászlós Urainak díjjok 400 forintot tészen: a' hatalmas-ság' terhe reájok nézve 200 forintra menne; de nyilván-ságosan ki-teszi Verböczy 67. 2-dae. § 1., hogy ezen 100 forintból álló büntetés egy-általlyában úgy az Egy-házi Fő-Rendekre, és Ország' Zászlós Uraira, és egyéb Ország' Nagygyaira, mint más egyéb

Nemesekre minden külömbség nélkül egy-aránt háromlik.

100 forintot fizet tehát a' Nemes Ember akkor-is, ha más Nemes Embernek Úri hatalma alatt lévő nemtelen jobbágyát, vagy cselédjét hatalmasúl meg-verte, meg-sebesítette, vagy akár-hogyan meg-sértette ('s pedig minden meg-verettetett, sebesítetett, vagy meg-sértetett jobbágyra nézve külön-külön); mivel ez által ama' másik Nemes Embernek, kinek Úri hatalma alatt vólt a' meg-sértetett nemtelen, Igazságszolgáltató Hatalmát meg-sértette * 31, 3-tiae, *D. 4. P. 171.* Erre-való nézve azt találom a' Fő Táblák' Ítéleteiben, hogy meg-fizetvén a' meg-sértetett Földes Ur' részére a' hatalmasság' terhét, és a' meg-sértetett jobbágyának kárát meg-térítvén, többé ennek díjjában nem marasztaltatik a' hatalmaskodó *D. 31. P. 177.*

Ugyan 100 forint a' büntetések olyan nemteleneknek-is, kik senkinek Úri hatalma alatt nem lévén, Annyoknak, vagy Feleségeknek nemesi jószágából hatalmasságot követnek-el 70. 1659, 18. 1687. De ellenben: ha ő rajtok követ-el hatalmasságot valamely Nemes Ember: akkor a' Vár'megye-beli Köz-Ügyésznek kérésese mellett a' hatalmaskodó Nemes Ember csak a' meg-sértetett nemtelen embernek díjtában (az az 40 forintban) marasztaltatik; mert a'
meg-

meg-sértetett személynek díjja vétetődik sinór mértékül; a' nemtelen embernek feje pedig 40 forintra becsültetik *D. 4. P. 171*; egyéb nemtelenekre nézve pedig nem engedi-meg törvényünk, hogy a' hatalmasság' terhe eránt keresetek lehessen nekik: vagy-is inkább helyettek a' Vár'megye-beli Köz-Ügyésznek *20. 1802* a' Nemes Emberen; hanem csak a' károknak meg-térítetése eránt kereskelődhetik a' Köz-Ügyész rajta *D. 10. P. 173, D. 31. P. 177.*

* Midőn ollyas valaki, kinek főben-járó hatalma (*Jus gladii*) nincs, a' gonosz-tévőket a' Nemes Vár'megyének ki-nem szolgáltatóván, harmad' napnál tovább le-tartóztatta: ezen hatalmasságáért minden gonosz-tévőnek díjján fellyül, mindenikére nézve annyi 12 forintban büntettetett hajdont, a' hány nap azokat le-tartóztatta *32. 3-tiae*; már most pedig 500 forint e' féle hatalmasságnak büntetése *16. 1659, Dec. Cur. Pag. 187.* Azok pedig, a' kik fő-vefztő hatalommal birván, a' nyilván-való gonosz-tévőt büntetlenül el-eresztik, hasonló-képpen minden el-bocsátott gonosz-tévőnek díjjában *32. 3-tiae*, vagy az általa okozott károknak meg-térítésében marasztaltatnak, és fő-vefztő hatalmuktól el-esnek *48. 1715.* De nem lehet panaszló perrel meg-támadni egy egész Tanácsot, midőn valamely törvénytelen teteményt, bár hatalmasan, hivatalból el-követ, más módok lévén a' féle törvénytelen teteményeknek vagy meg-orvoslásokra, vagy meg-gátlásokra ki-szabva a' törvény által *D. 20. P. 175.* Annál inkább nem lehet okozni a' Tanácsot akkor, midőn valakit fontos gyanúság, és a' vádolt félnek ön-ként-való (*benevola*) vallása mellet, úgy-mint tolvajt, meg-

meg-fogat, nála találtt holmijét el-vefzi, hofzfzas és sajnós tömlöczözés után ki-csapat, késöbben pedig ártatlansága nap-fényre jön; nem is tartozik a' Tanács ezen esetben más elég tétellel, hanem a' vélt tolvajtól el-vett holminek vizfza-térítésével *D. 3. P. 182.*

§ 757 vagy a' hatalmaskodónak díjjával fenyítetik:

Közönségesen a' meg-sértetett félnek díjja vétetődik-ugyan fel sinór mértékül a' hatalmaság' terhére nézve *D. 4. P. 171*; de mivel az Úri hatalom alatt lévő paraszt emberhez nem is férhet a' hatalmaság' bére *D. 35. P. 178*: ez csak a' díjjában, az az 40 forintban marasztaltatik: következés-képpen, midőn a' Földes Úr, vagy az Uraság' Tisztje, úgy-mint Tiszt, nemtelen jobbágyainak eszközlésekkel követ-el valamely hatalmaságot § 741, 742, 743: a' maga' személlýére nézve ugyan a' hatalmaság' bérében, a' melléje vett, vagy oda rendeltt, vagy reá-parancsoltt nemtelen jobbágyaira, és cselédjeire nézve pedig (mert az Úri hatalma alatt nem lévő melléje vett Nemesek külön idéztettvén, magok felelnek magokért *D. 5. P. 172*) a' mennyin vóltak, annyi 40 forintban (vagy-is kinek-kinek díjjában) marasztaltatik, és ezen 40 forintból álló díj egészlen a' Felperesnek jut: nem-is ofztozik belőle a' Biró 26. §-tiae, *D. 35. P. 178.*

Ily értelemben annak sorsához van szabva a' büntetés, a' ki a' hatalmasságot el-követte, szemmel tartván mind-azon-által azt, a' mit az előbbeni §-ban mondtam az olyan hatalmaskodó parafzt személylekről, kik senkinek Úri Hatalma alatt nincsenek: mert ezek nem önön díjjokkal, hanem a' hatalmasság' bérével, az az 100 forinttal fenýítetnek *D. 4. P. 171.*

Észre-kell azomban akár a' hatalmasság' bérére, akár a' hatalmaskodó' díjjára nézve venni azt, a' mit a' 711-dik §-ban már említettem: hogy t. i. ezen büntetés csak magára a' hatalmaskodó személyre, nem pedig maradékira háromlik különben; hanem ha az Atya ellen indított per már divatjában vólna, midón meg-halálozna; vagy ha a' gyermekek Atyok által el-foglalt jószágat törvényes intés után le-tartóztatnák. E' két esetben reájok-is háromlik a' büntetés; különben pedig a' hatalmaskodó' halálával el-enyézfik. De midón az Uraság' Tisztje (vagy Úri hatalma alatt lévő nemtelen emberei) az ó hagyomásából követnek-el hatalmasságot: bár meg-haljon-is a' hatalmasságot ezközlő Tiszt; még-is fenn-marad a' kereset a' Földes Úr ellen: a' mennyire hagyomása ki-bizonyodik:

§ 758. ha a' Tulajdonos maga magának
Birája nem lévén,

Szabad ugyan a' hatalmaskodót az általa hatalmasúl el-foglaltt jószágnek birtokából egy esztendő' el-forgása előtt, minden további perlekedés nélkül, ugyan hatalmasúl ki-vetni, és az erőt erővel vissza-verní 68. 1-mae, 22. 3-tiae; de már ezen esetre nincs további keresete a' Tulajdonosnak azon hatalmaskodón a' hatalmasság' bére végett: mivel maga lett magának Birájává *D. 22. P. 175.*

És így: szabad akaratjától függ a' megsértetett Tulajdonosnak akár egy esztendő' alatt maga' hatalmával, és a' törvény' engedelmeivel élni, akár pedig a' hatalmaskodó ellen panaszoló pert támasztani. Ellenben pedig: ha a' hatalmas el-foglaló egy egész esztendeig békességesen, és világ' tudtára bírja az általa el-foglaltt jószágot, és később a' Tulajdonos őtet ismét hatalmasúl ki-vetné: már akkor maga a' Tulajdonos követne hatalmasságot-el, nem oly értelemben ugyan, mint-ha a' saját magáéban hatalmaskodott volna; hanem mivel egy esztendőnek el-forgása után a' törvény' intézete ellen maga' hatalmából merte a' magáét vissza-foglalni, nem folyamodván eránta a' Biróhoz. *Lásd a' 2-dik kötetnek 6 dik §-át.*

A' maga' hatalmából szerzendő elég-tételre nézve még az-is jegyzésre méltó itt a' többi között, hogy, a' ki a' paraszt embert, midőn erdejében loppal fát vág, * vagy botol, *tettén rajta éri, és ott helyben meg-fozja* (vagy tüstént nyomban utánna eredvén, és folyvástt üzőbe vévén, valahol utól éri), nem csak mindenétől, a' mit nála talál, meg-foszthatja őtet; hanem még azon fellyül a' Törvény' útján annak díjját-is követheti a' hatalmasság miatt 33. 3-tiae.

És mivel az említett törvény csak arra ad engedelmet, hogy az erdőnek Tulajdonossa a' fa-lopáson rajta kapott parasztot mindenétől, a' mit nála talál, meg-foszthassa (következés-képpen az-után szabadon el-bocsássa): nem szabad azt vagy meg-verní, vagy tömlöczbe le-tartóztatni; és a' ki e' félet el-követne: ő maga marasztaltatnék a' hatalmasság' terhében azért, hogy a' törvénynek engedelmén fellyül maga lett magának Birájává *D. 1. P. 181, D. 2. P. 182.*

Ha pedig rajta nem lehetett tettén érni a' fa-lopó parasztot: Törvény' útján lehet rajta meg-venni mind díjját, mind az okozott károknak meg-térítését,

A' mennyire pedig Nemes Ember követne-
el ilyen méltatlanságot, vagy pedig a' jobb-
ágyai által más' erdejében hatalmasul el-köve-
tett fa-vágásban hagyomása (*commissio*) által
részt venne: ellene, úgy-mint hatalmaskodó el-
len, panaszló ügyelete van a' meg-károsított fél-
nek az Al-Ispány előtt 94. 1715.

* A' napról napra nagyobb erőt vévő erdő-pufztí-
tásnak káros következéseit, és innét eredett, már-is
Ország szerént el-hatalmazott fa' szükét szivére vévén,
és eránta az 1791-diki 57-dik czikkelynek következésé-
ben hathatós orvoslást eszközteni igyekeztvén az 1807-
dik efsztendő-beli Törvény-tévő Test, azt rendelte 21-dik
czikkelyben, hogy nem csak azon esetben, midőn az
erdő eránt kétséges per, vagy határ-villongás van,
vagy midőn a' fa-vágás a' Köz birtokosok közt nincs fel-
osztva, és így kiki akkor, és annyit vág, mikor, és
mennyit vághat; hanem még akkor-is, midőn a' Tu-
lajdonos saját erdejében szembe-tünő pufztítást tészen,
anihelytt azok, kiket a' dolog akár örökösödés (*suc-
cessio*), akár köz-birtokosság (*compossessorium*), akár
más törvényes ok mellett illet, az erdő-pufztítást a'
Vár'megyére fel-adják, a' Vár'megye azt meg-visitál-
ván, ha tapasztalja, hogy a' panaszlott fél a' mérték-
letlen fa-vágásban az erdő' neveltetése' módját szembe-
tünőleg által-hágtá; vagy el-kerülhetetlen szükségen ki-
vül oly időben, és oly képpen vágta azt, hogy többé
ki-nem hajthatott; vagy a' fát le-vágván, az erdő' gya-
rapítására nem ügyelt; vagy az irtás által a' földet
haszon-vehetelenné tette: ötet a' további fa-vágástól
az erdő-pufztítókra háromlandó büntetés alatt leg-ot-
tan el-tiltsa, és, úgy hozván magokkal a' környül-ál-
lások, az erdőt zár (*sequestrum*) alá-vegye, és Sá-
fárt

fát (*Curator*) rendeljen: a' ki a' Vár'megye által eleibe adandó sinór-mérték szerént fogja a' fát, 's pedig tüzelőre mindenek előtt a' száraz, düledékeny, és földön heverő fát vágattatni, és azt a' Tulajdonosnak (midőn egyedül maga birja az erdőt) ki-szolgáltatni; de a' Köz birtokosok közt vagy a' köztök meg-állapított arányúság (*proportio*) szerént fogja a' le-vágott fát ki-osztogatni, vagy pedig (ha az arányúságnak nem volna bizonyos sinór-mértéke köztök meg-állapítva) folyó árron fogja azt el-adni; a' mely Köz-birtokos mind-azon-által venni akar belőle, nem köteles (ha önként nem akar) az árrát le-fizetni; hanem a' részére fel fog jegyeztetni, és a' zárnak vége' szakadtával nekie bé-tudattatni § 1, 2.

A' ki ezen zárt meg-szegné: a' Sáfár által azonnal fel-adattatván, és tette a' Vár'megye által meg-visgaltatván, 's a' Vár'megye' Köz-Ügyészze által a' Törvény-Szék eleibe idéztettetvén, a' többi Köz-birtokosoknak okozott kár', és a' perre teendő költség' megtérítésén fellyül 200 forintban fog mennyifzer annyifzor büntettetni (két harmada a' Vár'megye' szükségére fordítatván, egy harmada pedig a' Sáfárt illetvén); pénze nem lévén pedig, más fenyítéssel fog érdekelteni § 3—5.

Hasonló büntetés fog-háromlani arra, a' ki olyan nevendék erdőbe, mellyben a' Vár'megye a' marha-legeltetést tilalmazni fogja, a' marhát *szántt-szándékkal* bé-ereszti, hatalma lévén a' Vár'megyének, hogy a' kecske-tartást, a' hol azt károsnak találja, el-tilt-hassa § 6, 7.

Az erdőkben, bokrosokban, veszfzősökben, és füzésekben többen lévén Köz-birtokosok, mivel a' Köz-birtok azoknak gyarapodásokat akadályoztatja: a'

menyire már ennek-előtte azokat fel-nem osztották, foganatosan kívánhatja a' Vár'megyénél akár mellyik közülök, hogy azok zár alá vétetessenek; de ezen esetre szabadságokban áll a' többiek közül akár mellyiknek, hogy az arányúság szerént leendő fel-osztást perrel hereshesse; és ha valaki ötet a' Köz-birtokosok' költségekre teendő fel-mérésben, és ábrasz-készítésben (*mappatio*) akadállyoztatná: nem csak annyifor annyifor hatalmasság' terhében marasztaltatik, hanem még az ez eránt indított pernek ki-menetele előtt-is az ő költségére a' Vár'megye (meg-kérettetvén a' Fel-peres által) erő-hatalmat (*assistentia*) fog rendelni a' fel-mérés' végre-hajtására § 9—11.

Mit rendel továbbá az említett törvény-cikkely § 12, 13, 14, 15 ezen pernek siettetésére nézve: az eránt a' 3-dik Könyvben lesz bővebb alkalmatosságom szólani.

Egyéb-aránt: valamint a' parasztok arra kötelezetnek, hogy (a' lapányos, és víz-állásos helyeket ki-véven) ház-falaikat nem fából (úgy sem tartozván azt ezen-túl a' Földes Uraság e' végre adni), hanem vagy kőből, és égett téglából, vagy vályogból rakják, úgy a' Földes Uraság' engedelmé nélkül kénynek szerént teendő irtásoktól testi büntetés, és a' kárnak megtérítetése alatt el-tiltatnak, szabad lévén az Uraságnak a' féle irtásokat tőlök ingyen vízszá-venni § 17, 18.

De még az olyan erdőkben-is, mellyek fel vagnak ugyan osztva a' Köz birtokosok közt, mind azon-által a' közös legelő fenn tartatott, mind egyik Köz-birtokosnak meg engedtetik, hogy a' maga' részében, nem tekintvén az eddig való szokást, vagy köztök tett költést, vágásokra fel-oszthassa, és a' marha-legeltetést, a' meddig ez az erdő' gyarapodásának káros le-

fehet, azon részben, mely le-van vágva, vagy mévelés alá véve, meg-tilthassa. Szemmel kell mind-azonáltal azt még-is tartani a' népes helyeken, ne hogy e' fele tilalmazás a' szükséges legelőt vagy igen öfve-fzorítsa, vagy a' marha-legeltetést lehetetlenné tegye § 19.

§ 759. és esztendei birtokát meg-mutathatván,

A' ki valaminek akár mi úton-módon (bár törvénytelenül-is) egyszer birtokába lép, és azt egy egész esztendeig bekességesen, és világ' tudtára bírja, azt többé azon birtokából Törvény' útján kívül hatalmasúl ki-vetni, vagy háborgatni egy-általlyában tilalmas lévén 42. 1729, abban áll jobbára * a' leg-főbb, és egyetlen egy veleje a' panaszló pernek, hogy a' Fel-peres arra nézve, a' miből hatalmasúl ki-hányattatott, vagy háborgattatott, egy esztendei bekességes, és nyilvánóság birtokát bébizonyítsa, és nevezetesen azt meg-mutassa, hogy éppen a' történt hatalmasság előtt-való egy egész esztendőben volt annak birtokában.

Ha tehát azon darab földre, mellyről egyik a' másiknak marháját el-hajtotta, mind a' Fel-, mind az Al-peres ízámat tartanak, és egyik sem tudja bé-bizonyítani, hogy éppen a' marhák' el-hajtása előtt való egy egész esztendő-

ben azt egyedül ő maga, a' másiknak ki-zárásával maga' számára békességesen birta; hanem hol egyik, hol másik ment rajta: ezen esetben sem a' marhákat el-hajtó Al-peres a' hatalmasság' terhében, sem a' Fel-peres a' helytelen panasz' bérében nem marasztaltatik *D. 13. P. 173.* Nincs-is a' panaszló pernek helyye az olyan jószág eránt, melyre nézve a' felek közt már régi határ-villongás forog-fenn *D. 2. P. 194.*

Itt találom-fel az okát a' 2-dik kötetben 472-dik §-ban elő-hozott Végzésnek *Dec. 15. P. 174.*

* Hogy a' birtokából hatalmasul ki-vettetett panaszló csak leg-felgyebb egy eisztendei békességes birtokát tartozzék bé-bizonyítani keresetének foganatos voltára, ez a' törvény azoknak kedvéért hozattatott, kik nem akarják ne-talán törvénytelen birtokjoknak okát (*titulum Possessorii*) fel fedezni; mert midőn valaki törvényes módon p. o. örök, vagy zálogos vétel, vagy csere, vagy más egyéb törvényes kötés által jutott a' jószág' birtokához, és mind természetes, mind törvényes birtokának foganatos okát adhatja: ha ez ilyen Birtokos nem töltötte-is még az ily formán által vett jószágnak birtokában ki az egy egész eisztendőt, minek-előtte abból hatalmasul ki-hányattatott; még-is van neki foganatos keresete azon, ki őtet azon birtokában háborgatta: mivel olyan móddal jutott a' birtokhoz, mellyet nem hatalmasul, hanem Törvény útján kellett-vólna el-rontani annak, kinek azon jószág-hoz ne-talán több igazsága vólna.

Ez az oka: hogy nem lehet hatalmasúl el-venni a' hagyományastól a' ne-talán sikertelen intézet által nekie hagyott jószágat, sem a' meg-nem kínáltatott ofztályos Atya-fü, vagy szomszéd ki-nem vetheti hatalmasúl az idegent az általa örökre, vagy zálogba vett jószágnak birtokából; bár nem volna-is még emennek egy egész eftendei birtoka 's a' t'.

§ 760. annak idejében fel-ébredett,

Következik mind ezekből, hogy a' kin valaki valamely hatalmasságot követ-el: tüstént azonnal fel-ébredjen, és meg-sértetett igazságát keresse; mert ha az első ízben rajta tett hatalmasságot meg-boszszúlni el-múlasztja: már azon hatalmasságnak másad' ízben leendő gyakoroltatása miatt nem kereskelődhetik: nem-is lehetne a' hatalmasság' terhében valakit marasztalni azért, hogy p. o. az idén rétemet ismét le-kasztálta, ha már tavál le-kasztálta azt a' nélkül, hogy rajta szót tettem-vólna.

§ 761. és vád-levelét helyyesen készítette;

Minden perben ugyan, de leg-inkább az olyan nyereségre vágyó (*lucrativa*) perekben, mellyekben a' Fel-peres nem csak a' magáét keresi; hanem az Al-peresnek pénz-beli büntetésére-is törekedik, szemmel tartják a' ször-szál hasogató Ügyészek, hogy, ha lehet, még

a' kákán-is csomót keressenek, és bár vesznit-
 tő légyen-is az Al-peres' ügyének veleje; leg-
 alább külömb-féle ki-fogásokkal (*exceptio*) ad-
 dig felzegessék a' per' elejét, míg vagy vala-
 mely ollyas gáncsat ki-nem tapogatnak, hol az
 idéztetésre (*Citatio*), hol ügyeletre (*Institu-
 tum*), hol a' vád-levélre (*actio*) nézve 's a' t',
 mely miatt a' per' eleje dugába dőljön; vagy
 a' képzelt gáncsokból alkalmatosságot vévén
 a' többenél több késleltető (*protelatoria*) ki-
 fogásokra, és így több időt nyervén, leg-alább
 béke-kötésre birják a' költséges és hoszszas per-
 lekedésre reá-úntt Fel-perest, és türhetőbbé
 tehessék az Al-peresre háromlandó terhet.

Illyen nyereségre vágó perek közé szám-
 láltatik leg-inkább a' panaszló per: meg-is ki-
 vánja maga a' törvény, hogy (minden vád-le-
 vélbe ugyan, de leg-inkább) a' panaszló vádba
 leg-kevesebb hiba se csúf-szék-bé 32. 2-dae:
 mivel t. i. a' vád-levél határt szab mind a' Fe-
 leknek, mind a' Birónak (*Actio regulat Par-
 tes, et Judicem*).

Valamint tehát egy részről különös gondja
 vólt törvényünknek arra, hogy a' panaszló pe-
 rek mennél előbb el-intéztessenek, és a' meg-
 sértetett felek, hová hamarább orvoslást talál-
 hassanak, e' végre pedig e' féle perek még az
 Ország' Gyülése' idejekor-is follyanak 16. 1792:
 úgy

ügy meg-kivánja más részről, hogy valamint minden vád-levélben környül-állásosan ki-kell rakni: „ *ki, mit, ki előtt, micsoda igazsággal és kin követ* (*quis, quid, coram quo, quo Jure petatur, et a quo*) 30. 1723, úgy leg-inkább a' panaszló vádban nevezetesen, és környül-állásosan ki-kell tenni

1-ször Az el-követett hatalmasságnak módját, és rendét: hogy t. i. ízemélyesen-e, vagy másak által, hagyomásból-e, vagy a' nélkül, segédek által-e, vagy oda rendeltt, avagy reá parancsoltt emberek által követtetett-az el 82. 2-dae.

2-szor A' hatalmasságot eszközlő segédeknek, vagy oda rendeltt, avagy reá parancsoltt embereknek nem csak számokat, hanem még kereszt-és vezeték neveket-is jelesen ki-kell tenni 82. 2-dae; ha pedig olyan *jött-mentt* (*vagabundi*) emberek vólnának közöttök, kiknek *se házok, se hazájok, és bizonyos egy lakó helyek nincs, hanem másunnan ismételten vidékekről hivattatnak oda*: ezeknek (a' mennyire kereszt-és vezeték-neveket ki-nyomozni nem lehetne) leg-alább számokat kell ki-tenni, és meg-bizonyítani 56. 1655. Mivel tehát az Alperes' Úri hatalma alatt lévő ollyatén cselédeknek, és jobbágyaknak, kiket a' szomszéd falukból hívott öszve, kereszt-és vezeték neveket

könnyen ki-lehet tudakozni : már nem volna elég azoknak csak számokat általlyában ki-tenni, nem-is marasztaltathatik az Al-peres azoknak díjjokban, ha a' vád-levelben nevezet szerint elő-nem számláltatnak *D. 2. P. 170.*

3-szor Vigyázzon a' Fel-peres, midőn a' vád-levelét az Al-peresnek hagyomásán építi (*actionem in Commissione Incatti fundat*), hogy azt bé-bizonyíthassa; mert nem tartozik addig az Al-peres Uri hatalma alatt lévő embereinek teteménnyekért felelni; míg ki-nem bizonyodik, hogy az ő hagyomásából követték-el a' hatalmasságot *56. 1655, D. 1. P. 170.*

4-szer Midőn egy egész Község hatalmasságot követ-el; a' Fel-peres pedig nem az egész Községet, hanem csak egyet-kettőt támadna-meg a' Birtokosok közül panaszló váddal: az legottan dugába dülne, nem tartozván egy kettő mindjájokért felelni *D. 1. P. 6.* Midőn pedig több Köz-Birtokosok lévén egy Helységben, közülök kinek-kinek jobbágyai vagynak, és a' Fel-peres egyik ellen pert indít azért, hogy a' vád-levelben elő-számlált emberek az ő hagyomásából hatalmasságot követték-el; azomban pedig az ki-bizonyodik, hogy a' kérdésben forgó hatalmasság nem csak magának az Al-peresnek, hanem a' többi Köz-Birtokosoknak hagyomásokból-is történt: ezen esetben a' perbe idéz-

te-

tetett Al-peres csak azoknak díjjokban marasztaltatik, kik a' vád-levélben elő-számláltt emberek közül az ő Úri hatalma alatt vagynak; mivel a' többieknek Földes Uraik, kik t. i. hagyományosok által azon hatalmasságban részt vettek, a' perben nem állanak *D. 3. P. 171.* Sőt tetzem, hogy az említett esetben egyik azon Köz-Birtokosok közül, kik hagyományosok által az el-követett hatalmasságban részesültek, akár maga' ízemélyére, akár Úri hatalma alatt lévő embereire nézve a' perből ki-hagyattatván Köz-Hivatalt viselő Személy léttére az Al-peres ellen tett idézést véghez-vízi (*Citationem peragit*): még az általa tett idézés-is le-szállítatik; mivel a' fenn-forgó állapotban ő-is részt vesz: következő-képpen, úgy-mint részre-hajló, a' törvényes idézést meg-nem teheti *D. 11. P. 3.*

5-ször Ha az Uraság' Tisztje úgy-mint Tiszt követi-el a' hatalmasságot: nem lehet ellene, úgy-mint magános Személy ellen helye a' panaszló ügyeletnek. *Lásd a' 744-dik §-t.*

6-szor Szükséges továbbá, hogy a' kérdésben forgó hatalmasság' el-követésének eszten-deje, hónapja, sőt a' mennyire lehet, még napja-is a' vád-levélben ki-tétessék. Nem kü-lömben

7-szer Szükséges az-is, hogy azon jószág, mellyben a' hatalmasság el-követetett, nevezet-sze-

szerént ki-jeleltessék ; sőt még a' hely-is ki-jegyeztessék ; nagyobb bátorságnak okáért pedig ezen közben-vetés „ *úgy hozván a' szükség, föld-szint-is szemre veendő* ” (*helyen*) „ *oculartiter etiam, si necessum fuerit, remonstrando* ” (*loco*) a' vád-levélbe bé-iktattassék ; mert (hogy Verbóczy' szavaival éljek) tefzem, hogy egy Vár'megyében két Nándor nevezetű Helység lévén, az egyik Felső, másik Alsó-Nándornak neveztetnék : ki-kell tenni a' vád-levélben nevezetesen, vagy Felső, vagy Alsó-Nándort ; mert különben (ha Nándor tétetnék-csak ki) le-fzállítatnék a' vád-levél 82. 2-dae. Végtére

8-szor Leg-alább általlyában-való említést kell tenni a' vád-levélben az okozott károknak mennyiségéről-is 26. 3-tiae § 18 (*es a' testi sérelemnek mi-néműségéről 31. 1659*) ; mind-azon-által ennek meg-becsültetése a' Törvény-szolgáltató Birónak bölcs, és igazságas ítéletére hagyattatik 27. 1638. Egyéb-aránt :

A' mit itt a' kisebb hatalmasságot tárgyozó vád-levélre nézve elő-hoztam, kell azt érteni a' czégéres hatalmasságra nézve-is

§ 762. de rajta-is vesztthet ám

Egy-néhány eset van Törvényünkben, hogy az ügye-vesztett Fel-peres vagy a' költségeket, mel-

mellyeket vak-merő perlekedése által okozott, tartozik meg-téríteni az Al-peresnek (*Lásd a' következendő 3-dik Könyvnek 164-dik §-át*); vagy más büntetéssel érdekeltetik). *Lásd a' 2-dik kötetnek 67-dik, és 74-dik §-ait*). Illyen a' többi közt az-is, ha valaki panaszló pert indítván a' képzeltt hatalmaskodó ellen, ügyét el-vefzti; mert ezen esetre, a' mennyire az Al-peres egy esztendei békességes, és nyilvánosság birtokát meg-mutathatja *D. 13. P. 173: közönségesen a' helytelen panasz' terhében (poena indebitae actionis) marasztaltatik a' Fel-peres 23. 1613: ez pedig áll 100 forintból; és mivel ezen büntetés a' vak-merő perlekedés miatt háromlik az ügye-vefztett Fel-peresre: ezen fellyül az Al-peresnek okozott költségek' meg-térítésében már nem marasztaltatik D. 29. P. 177.*

§ 763. helytelen panaszszán :

De csak akkor háromlik a' helytelen panasz' terhe az ügye-vefztett Fel-peresre, ha az ki-nyilvánodik ellene, hogy vagy a' panaszló pert egyedül csak az Al-peresnek boszszontására törekedő el-tökéltett rosz szándékból indította; vagy pedig az állított hatalmasság' színe alatt a' kérdésben forgó jószágat sajátjává tenni igyekezett *D. 30. P. 177.*

Csak egyedül e' két esetre lévén a' helyi-
ielen panasz' terhe ki-szabva 23. 1613, nem
éppen mindenkor marasztaltatik abban az ügye-
veztetett Fel-peres. Mert meg-történhetik, hogy
jó lelk' ismérettel indítja perét; és még-is fel-
oldoztatik az Al-peres, a' mint-is a' 748-dik,
és 759-dik §-okban egy-néhány ilyen esetek-
ről említést már tettem.

§ 764. fő-képp' ha a' hatalmasság' szine
alatt sajátságát keres

Jó lelki ismérettel indította-e a' panaszló
pert a' Fel-peres, vagy csak csupán az Al-pe-
resnek bosszontására? ezen kérdést a' pernek
környül-állásaiból lehet leg-inkább meg-fejteni.
A' mi pedig a' hatalmasság' szine alatt keresett
sajátságát illeti: ez eránt két világos példát ta-
lállok (a' többi közt) a' Királyi Fő Törvény-
Szek' Végzéseiben:

1-ször Ha valamely legelőnek birtoka eránt
az előbbeni Birtokosok közt béke-kötés tétet-
tetvén, de azzal valamelyik fél húzomos ide-
ig nem élvén, egyszeribe a' legelőnek birtokába
lépni akar; a' másik Birtokos pedig őtet ezen
birtokban háborgatja; és amaz ezen háborgat-
tatása miatt panaszló pert indít emez ellen.

2-ször Midőn egyik Test-vér a' maga' ré-
szét a' másíknak bizonyos időre oly fel-tétel alatt
ál-

által-engedi, hogy el-telvéen azon idő, azt maga' hatalmával-is vizsgálja-vehesse; idő' járttával pedig azon részét más idegennek el-adván, a' vévő a' kötött időnek el-telte után ama' másik Test-vértől azon jószágat először ugyan barát-ságosan, azután törvényes meg-intés mellett követi, és végttére hatalmasúl el-foglalni igyekszik; de a' Birtokos-is őtet hatalmasúl vizsgálja-veri, és azért azon idegen vévő a' Birtokost panaszló perrel meg-támadja. Mind a' két említett esetben nem csak a' hatalmasság' terhétől fel-oldoztatik az Al-peres; hanem a' Fel-peres, mivel a' hatalmasság' szine alatt sajátságát keres, még a' helytelen panasz' terhében-is marasztaltatik *D. 23. P. 175, D. 33. P. 178.*

§ 765. a' Nemes Emberen:

Világos szava törvényünknek 23. 1613 az, hogy a' helytelen panasz' terhét csak a' Nemes Ember. (Al-peres léttére) követhesse. Nincs tehát az eránt vizsgálant-való keresete (*reconventio*) a' nemtelen személynek Nemes Ember ellen.

§ 766. és így másnak vermet ásván,
maga esik bele:

Azt rendeli többször említett Törvényünk (23. 1613), hogy a' vak-merő Fel-peres ügyét
vezt-

vesztvén, valahány Al-peres ellen indította helytelen panaszját, mind annyi 100 forintban visszont büntetessék ő-is: a' mennyire az Al-peresek ofztatlanok nem vólnának.

Következik innét: hogy, ha a' panasz két Nemes Ember ellen lévén intézve, mind-egyik ellen külön-külön büntetést kíván a' Fel-peres: valamint az Al-peresek külön-külön büntetettek vólna a' hatalmasság' terhében, úgy visszont a' Fel-peres-is, ügyét vesztvén, mind-egyikére nézve külön-külön marasztaltatik a' helytelen panasz' terhében; bár ki-bizonyodnék-is, hogy az Al-peresek közül egyik csak melléje vett segédje vólt a' másiknak, nem tévén említett Törvényünk külömbiséget a' derék Al-peres, és melléje vett segéd közt a' Nemesekre nézve *D. 34. P. 178.*

De ha több *ofztatlan* Fel-peresek, több Al-peresek ellen egy panaszló pert indítanak: ügyöket vesztvén amazok, a' helytelen panasz' terhében mindjában öszveséggel csak egy sorosan marasztaltatnak *D. 19. P. 175.*

Külömben pedig, valamint az Al-peresekre, ha ügyöket vesztették vólna, vagy mindjájokra egy sorosan, vagy mind egyikére külön-külön kellett-vólna háromlani a' hatalmasság terhének: úgy visszont a' Fel-peres-is, ha ügyét veszti,
szin-

szinte a' képpen marasztaltatik a' helytelen panasz' terhében.

Egy soros tehát a' helytelen panasz' terhe az olyan több rend-beli (állított, de bé-nem bizonyított) hatalmas téteményekre nézve, mellyek egy-mástól függvén, csak egy tétemény gyanánt vétettetnek *D. 8. P. 172*; több soros pedig az olyanokra nézve, mellyek egy vádlevélbe öszve-kapcsolatnak ugyan; de egy-mástól nem függvén mind annyi külön téteménybe számláltatnak *D. 9. P. 173*: mert az Al-peres-is, ha a' hatalmasság ki-bizonyodhattott volna reá, az első esetben ugyan egy sorosan, a' másadikban pedig több sorosan fenytetett volna. *Lásd a' 753-dik §-t.*

§ 767. bátorságosabb tehát vagy a' rövidebb utat,

Mivel könnyen meg-történhetik, hogy a' Fel-peres ügyét vesztvén, a' helytelen panasz' terhében marasztaltassék, és egyéb-aránt-is a' panaszló pernek hozszabbacs mi-voltta kárának mennél előbb leendő meg-térítését ne-talán sokáig gátolhatná: sokkal bátorságosabban tesz, ha a' rövidebb utat választja.

Gondja vólt t. i. a' sajátjokból hatalmasúl szám-ki-vetettekre a' Törvénynek, és hogy sé-

relmek hová hamarább meg-orvosoltassék, az 1802-diki 22-dik, és részint az 1807-diki 13-dik cikkelyben azt rendelte, hogy, a' ki akár ingó-vagyonjának, akár fekvő jószágának békességes birtokából hatalmasúl ki-hányattatott volna: panaszt tévén eránta az Al-Ispány előtt (és pedig, ha a' jószág több Vár'megyében volna, minden Vár'megyében külön-külön) tartozzék leg-ottan egyik Al-Ispány, vagy, ha mind a' kettő vagy részre hajló volna, akár a' személyre, akár a' dologra nézve, vagy más akadályos volna, a' Köz-Gyűlésből a' végre meghatalmazott más Személy, Szolga-Biróval és Esküdtel az 1542-diki 5-dik cikkelynek intézete szerént, Hivataljának el-veztése alatt a' dolognak meg-vizsgálása, és meg-orvoslása végett a' föld-szinre ki-menni (mind-azon-által az 1613-diki 34-dik cikkely' értelme szerént illendő határ napot rendelvén eleve reá), a' feleket meghalgtani, és a' nélkül, hogy a' gyökösség erántvaló kérdéseknek fejtegetésekbe ereszkednék, vagy a' birtoknak, avagy téteménynek ki-tapogatására nem szükséges ok-levelekből munkálkodnék, vagy a' visszfa-tételt a' hatalmasúl elfoglalt tárgynál tovább terjesztené, egyedül csak a' hatalmas téteménynek valóságát, és a' panaszló félnek előbbeni békességes birtokát vizsgálván-meg, és a' hatalmas foglalásnak mind valóságát, mind törvénytelenységét ki-nyomoz-

ván, a' meg-sértetett felet vagy tüstént, vagy leg-felgyebb egy ezstendő alatt (azon naptól szám-lálván, mellyen a' panasz az Al-lspány előtt tetetett), úgy hozván magával a' szükség, még erő-hatalommal-is (*Brachium*), mellyet mind-azon-által mindég a' Vár'megye' Köz-Gyülése fog ki-rendelni, az illendő becsű szerént meg-határozandó haszon-vételnek, költségnak, és a' hatalmas téteményből eredett kárnak meg-té-ritetése mellett (ide nem értvén a' Törvény' út-ján keresendő meg-szüntt hasznot, vagy követ-kezett kárt) ismét előbbeni Birtokába visszfa-tenni, és a' mennyire a' hatalmaskodó az el-foglaltt ingó holmivel idő-közben más-hová köl-tözött-vólna, a' visszfa-tételnek végre-hajtását meg-kérő Levéllel az illető Hatalomnál ezköz-teni, és valamint a' visszfa-tételnek végre-haj-tásáról, úgy annak ne-talán lett meg-gátolta-tásáról hivatal-beli Tudósítását a' Vár'megyé-nél meg-tenni, fenn-maradván mind-azon-által mind a' két félnek akár a' Felsőbb Helyre-va-ló folyamodás, akár a' Törvény' útja, és jele-sül a' marasztaltatott félnek a' ne-talán helyte-lenül oda íteltt károkra, haszon-vételre, és költségre nézve ugyan kárt követő ügyelettal, de a' dolog' velejére, és hozzá-járúlandókra nézve visszfa-tétető ügyelettal; annak pedig, a' kinn a' hatalmasság el-követtetett, jószágába lett visszfa-helyheztetése után-is szabad keresete

marad az 1543-diki 3-dik czikkelynek értelméhez képestt a' rajta el-követett hatalmasság miatt, és az ez úttal oda nem itélt kárai, haszon-vétele, és költségei eránt. Ki-is terjed a' Törvénynek ezen intézete az olyan haszonbérlokre-is, kik a' kötésnek fel-tételeit megtartván, a' haszonra bérlett jószágnak birtokából ki-vették; de nem olyanokra nézve, kik azért, mivel a' kötés' fel-tételeit meg-nem tartották, a' jószágból ki-hányattattak.

§ 768. vagy a' vizsgál-tétető ügyeletet
választani,

Minek-előtte említett törvények hozattattak volna, számasabban vólt ugyan a' vizsgál-tétető (*repositorium*) ügyelet; noha még most is van helye: mert szabadon marad minden esetre a' feleknek a' Törvény' útja. Meg-tör-ténhetik t. i. hogy a' mit az Al-Ispány Szolga-Biróval, és Esküdtel a' hatalmas teteménynek törvényes, vagy törvénytelen mi-vóltta eránt a' ne-talán szükséges próbáknak szükében hamarédon vóltta-képpen ki-nem tapogathat, az a' Törvény' útján, midőn a' felek a' szükséges próbákat jobban ki-nyomozzák; következés-képpen a' Biró-is rajtok könnyebben el-igazúlhat, világosabban ki-fejtődik.

§ 769. meg-mutathatván mind az előb-
beni birtokát,

De a' vizfsza-tétető perben csak annyiból bátrabb a' Fel-peres, hogy, ügyét vesztvén, a' helytelen panasz' terhétől nem kell neki tartani. Külömben pedig egy cseppel sem könnyebb a' sorsa ebben, mint a' panaszló perben: mert ebben-is mindenek előtt meg-kell mutatni a' Fel-peresnek, hogy húzomos, és békességes birtokában volt annak, a' miben háborgattott *D. 5. P. 193.*

§ 770. sött sajátságát,

Nem-is elég akár millyen birtokot vitaní; hanem olyan kívántatik meg, mely szerént a' Birtokos önnön sajátja képpen birta azt, a' mit keres. A' mennyire tehát a' Fel-peres azt adná elő vád-levelében, hogy tulajdon Nemesi jószágából hatalmasúl ki-hányattatott; az Al-peres pedig azt bé-bizonyítja, hogy azon jószág hajdöntt Úr-adó alá vólt vetve; hogy tőle még az Attyának-is fizettek; és hogy ez eránt a' Fel-és Al-peres közt folyvástt-való kötekedések vóltak: ezen esetben, ha csak a' Fel-peres meg-nem mutathatja, hogy a' fenn-forgó jószág, Nemesi jószág lévén, őtet illette, nincs neki kereset: mivel a' kérdésben lévő jószágnak nem

a' Fel-peres, kinek elei Úr-adót fizettek tőle, hanem az Al-peres, ki azon Úr-adót szedte, volt a' Tulajdonossa, a' Fel-peres csak természetes birtokában lévén nekie *D. 4. P. 193.*

§ 771. mind az abból hatalmasúl lett ki-vettetését,

Az sem elég, ha a' Fel-peres csak azt mutatja-meg, hogy vagy ő, vagy Elei birtokában voltak valaha a' kérdésben forgó jószágnak; hanem nevezetesen azt-is bé-kell neki bizonyítani, hogy éppen a' háborgattatása előtt egy elz-tendei békességes birtokában volt, és hogy abból hatalmasúl hányattatott-ki *D. 1. P. 192.*

Ha tehát a' Fel-peres azt állítja, hogy valamely jószágnak hason-fele ötét illetvén, és abból az Úri jövedelmet (*Dominalia Beneficia*) mostanság-is húzván, a' másik Birtokosnak job-bágjai az irtásakból, és kint-valóból apródon-ként többet foglaltak-el magoknak, mint sem arányúság szerént őket illetné: ezen esetben, ha csak azt meg-nem mutathatja, hogy azon el-foglaltt irtásaknak, és kint-valónak birtoká-ban volt, és abból hatalmasúl ki-vettetett: ezen ügyelet mellett nem boldogúlhat *D. 2. P. 192.*

§ 772. az Al-Ispány előtt;

Noha ugyan világos szavai az 1729-diki 35-dik czikkelynek 6-dik §-nak azt foglalják magokban, hogy a' hatalmasságot tárgyazó ollyatén perek, *mellyekben a' hatalmasság' büntetéséről van a' kérdés (Causae violentiarum cum de-summenda poena violentiae)* illessék az Al-Ispányt: következés-képpen, mivel a' visszafizetendő ügyeletben a' hatalmasság' terhéről semmi szó nincs, annak el-intézete (3000 forintig) talán a' Szolga-Birákat-is illethetné; mind-azonáltal közönséges szokásba jött már az az állítás, hogy, mivel a' visszafizetendő ügyeletnek sarkalata is a' hatalmaskodásban vagy on helyheztetve; erről pedig csak az Al-Ispány (Szolga-Biróval, és Esküdttel) hozhat ítéletet 4, 5. 1542: e' féle ügyeletnek el-intézése még akkor sem illetheti a' Szolga-Birót, midőn a' károk meg-térítésének szine alatt visszafizetést keresi a' Fel-peres *D. 3. P. 192*, hasonló értelmében lévén a' leg-újabb törvényünknek-is 22. 1802, 13. 1807.

Ha azonban az Al-peres a' kérdésben forgó jószágokra nézve régi birtokát ki-válttság-levelek (*Privilegia*) mellett védelmezi, és eránta oly kétséges kérdések adják-magokat elő, hogy azoknak meg-fejtése a' Királyi Táblát illetné: már ekkor a' visszafizetést, és egyszer's-mind

mellyékesen azon akadályoknak , mellyek azt ne-talán hátráltatnák , félre-tételét-is a' Királyi Tábla előtt kell keresni: a' hol azon akadályok félre-tétettetvén , azon egy úttal a' vizsgál-tétel-is el-rendeltetik *D. 8. P. 17.*

A' mit azomban oda fenn a' 745-dik , 746-dik , és 747-dik §-ban a' panaszló ügyeletre nézve a' Biróságnak külömbségéről mondtam , szint' azt kell a' vizsgál-tétető ügyeletre nézve is érteni a' külömb-féle sorsú Al-peresek eránt.

§ 773. mert ebben-is tökéletes elég-tételt nyer a' Fel-peres,

Nem marasztaltatik ugyan az ügye-veztett Al-peres a' vizsgál-tétető ügyelet mellett akár díjjában , akár a' hatalmasság' terhében; de egyéb-aránt nem csak el-foglalt jószágát minden-némű haszna' vételével együtt vizsgál-nyeri a' Fel-peres; hanem az okozott károknak , és költségeknak meg-térítésében-is marasztaltatik az Al-peres *D. 6. P. 193.*

§ 774. Törvényes foglalás mellet.

A' 629-dik §-ban tettem említést arról , hogyan tétettetik a' törvényes foglalás az adós-ság-beli ügyekben. Külömbözik attól valamentég a' Törvényes foglalás akár a' panaszló ,
akár

akár a' vizfsza-tétető ügyekben: mert itt minek-utánna a' nyerttes Fel-peres azt, a' mi tőle hatalmasúl el-foglaltatott, annak természetében (a' mennyire lehet) vizfsza-kapja, a' többi somára nézve, mellyben akár a' haszon-vétel', akár okozott károk', vagy költségek' (akár a' díjja, vagy hatalmasság' terhe') fejében marasztaltatik az Al-peres, először ugyan annak ingó-bingó holmijéből, az után pedig fekvő jószágából tétetik-meg a' foglalás 67. 2-dae, és a' foglalás alá veendő értéknek ki-nevezése mindenkor az Al-perest illeti 32. 1723.

Ha pedig annyi értékje nincs, hogy a' Fel-perest egészen ki-lehetne belőle elégíteni: akkor az Al-peresnek Személye-is által-adattatik a' Fel-peresnek, hogy vele, úgy-mint egyik cselédjével, bánhassék, és a' mit le-nem fizethetett, vele le-szolgáltathassa 68. 2-ae. *Lásd a' 729-dik §-t.*

§ 775. Hasonlít a' hatalmasághoz

A' 738-dik §-ban elő-számláltt eseteken kívül vagynak még több sérelmes tetemények-is, mellyek nem számláltatnak ugyan a' tulajdon értelemben vett hatalmasághoz; de hozzá sokat hasonlítanak. Illyenek a' peesételtt levélnek fel-törése, ok-leveleknek le-tartóztatások, és a' bé-vagy el-hajtott marháknak le-tartóztatások.

§ 776. A' leveleknek fel-törések,

A' köz-hitel (*fides publica*) meg-kivánja, hogy a' levelezés tökéletes bátorsággal birjon. A' ki tehát a' másnak szólló levelet vagy le-tartóztatja, hogy annak idejében kézhez ne me-hessen, vagy fel-töri, vagy fel-fogja, és el-sikkasztja: az az ezen méltatlan teteményből valamelyik félre háromlott kárnak, és költt-ségeknak meg-térítetésén fellyül 100 forinttal fenytetik: mely sommát szembe-való adósság gyanánt a' Szolga-Biró előtt meg-veheti rajta a' Fel-peres 59. 1723, csak birtokon kívül enged-tetvén-neki meg a' fellyebb-vitel 28. 1729.

§ 777. és az idegen

A' 2-dik kötetnek 424-dik, és következén-dő §-aib. szóllottam a' levelek' gond-viselőjéről, azoknak hiteles más-vételéről, hit alatt lett fel-fedezéséről, és a' vér-szerént-való ofztályos Atya-fiakkal lett közléséről; szóllok pedig most a' valamely Nemzetséget illető ok-leveleknek az olyan idegen által lett le-tartóztatásokról, ki-nek semmi köze azokhoz.

§ 778. leveleknek le-tartóztatások:

Egy darabka szú-ette levélben gyakorta sok ezreket érő jószág eránt-való igazság foglalta-tik

tik úgy, hogy csak attól függ vagy a' Fel-
vagy az Al-peresnek nyertessége, vagy veszte-
sége. Meg-történik pedig gyakorta, hogy akár-
mi úton-módon olyan idegennek kezébe kerül-
nek a' levelek, kinek semmi köze hozzájuk.
Néha a' jószággal együtt a' leveleket-is el-fog-
lalja a' hatalmaskodó 14. 1622; néha pedig ész-
re vévén valaki, hogy ezt, vagy amazt a' jó-
szágot illető ok-levelek ennél, vagy amannál
vagynak, azokat vagy pénzzel, vagy más va-
lamely mesterséggel keze alá keríti: hogy ne
légyen a' jószág' Tulajdonosságának módja saját-
ját védelmezni; és az után perrel támadja-meg
ötet, hogy jószágától meg-fofzthassa 75. 1622.
Valamint e' féle méltatlan, és felette sérelmes
téteményből szörnyű nagy kár háromolhatik ar-
ra, kit a' levelek illetnek, úgy szemmel-is
tartja azt törvényünk 43. 1659, hogy az ok-le-
veleknek idegenek által lett le-tartóztatások bü-
ntetlenül ne maradjon.

§ 779. mely nem csak nem használhat,

De mi haszna-is vólna ezen ok-leveleknek
le-tartóztatásokban az idegennek? hiszen Fel-
peres léttére mind addig nem perlekedhetik az
azon levelekben tárgyaltt jószág eránt, míg
azokat annak, a' kit illetnek, ki-nem szolgál-
tatja, vagy (fél próbával terheltetvén) magát
esküvés sel a' gyanú alól ki-nem menti 75. 1622;

Al-peres léttére pedig, ha a' Fel-perest illető ok-leveleket a' törvényes meg-intés után 35. 1662 ki-nem adja, vagy arra, hogy keze közt nincsenek, nem-is tud felőlök, a' hitet le-nem teszi: a' per alatt forgó jószágra nézve ügyét veszti 14. 1622.

§ 780. sőt felette árthat a' le-tartóztatónak;

A' mi több: a' ki másnak leveleit le-tartóztatja (vagy azokat az Atya-fiakkal nem közli, vagy hiteles másokat a' leány-ágnak ki-nem adja): azon jószágra nézve, mellyet azon levelek illetnek, az örök szavatosság' terhében is (*onus perpetui evictoratus*) marasztaltatik: az az, azt, a' kit a' levelek illetnek, az azokban foglalt jószágnak birtokában minden háborgatók ellen védelmezni köteleztetik 14. 1622, 43. 1659, D. 3, P. 184.

De hogy ez eránt valami csalárdság ne történjék: vagy nevezet szerént ki-kell a' Fel-peresnek a' vád-levéiben jelelni azon ok-leveleket, mellyeket az Al-peresen követ (egyéb ha éppen minden leveleit követné rajta), vagy leg-alább azon jószágokat kell nevezet szerént ki-jegyezni, mellyekről szőlő ok-leveleket a' másik félén követné. Vigyázzon-is a' Fel-peres, hogy ollyas valamely ok-levelet ne köves-
sen

sen az Al-peresen, mely úgy-is keze közt van; mert különben patvarkodás' terhében (*in poena calumniae*) marasztaltatnék 34. 2-dae.

§ 781. hanem levél követő,

A' féle idegenek ellen, kik másnak leveleit le-tartóztatják, levél-követő ügyelet (*Institutum Repetitionis Literarum*) van ki-rendelve, és meg-különböztetik akár a' levél-közlésű (*ad Communicationem*), akár a' más-vételű (*Transsumptionale*) ügyeletről: mert levél közlésre a' fiú-ág-beli osztályos Atya-fiak, más vételre pedig a' leány-ág szokott ügyelni a' Levél-Gond-viselő ellen. *Lásd a' 2-dik kötetnek 426-dik §-át.* Noha lehet a' levél-követő ügyeletnek az Atya-fiak közt-is helye akkor, midőn az öregebbik fiú, kit a' levelek' gond-viselése illet 42. 1-mae, az ifjabbik Attya'fiától, kinek ne-talán keze közt vólnának a' levelek, azokat magához venni akarja *D. 1. P. 183.*

§ 782. és hittel-járó ügyelet mellet

E' féle perek hittel járnak úgy, hogy a' mely ok-leveleket a' Fel-peres követ az Al-peresen, és azokat a' vád-levélben nevezet szerént ki-jeleli, azok eránt, ha csak szép szerével ki-szolgáltatni nem akarja, (fél próbával terheltetvén) minden ok-vcetetlenül le-kell az

Al-peresnek tenni a' hitet, hogy tud-e felölök valamit, vagy sem 34. 2-dae, 14. 75. 1622, 43. 1659. Ném-is engedtetik-meg az Al-peresnek, minek-utánna a' fel-fedező (*relevatorium*) hit eránt Itélet hozattatott ellene, a' fellyebbvitel; hanem, ha azt le-tenni tovább-is akaratoskodik: az örök szavatosság' terhén fellyül leg-ottan 500 forint büntetésben marasztaltatik D. 3. P. 184; mind-azon-által a' levelek' gondviselésére tett költségei nekie (minek-utánna ki-szolgáltatja) meg-térítetnek.

§ 783. még 500 forinttal-is

Az örök szavatosság' terhén fellyül még azt-is rendeli t. i. a' törvény, hogy a' leveleknek le-tartóztatója, ha azoknak ki-szolgáltatása eránt törvényesen meg-intettetvén, tovább-is akaratoskodik, és (fél próbával terheltetvén) magát esküvéssel ki-nem menti: még 500 forint büntetéssel-is fenyítessék (mely sommának két harmada a' Birót, egy harmada pedig a' Fel-perest illeti 43. 1659), hasonló büntetés érdekelvén azon Levél-Gond-viselőt, vagy akár mellyik Atya-fiat, a' ki a' keze közt lévő okleveleket, a' többi Atya-fival közleni, vagy azoknak hiteles mássát a' leány-ágnak ki-adni akaratoskodik.

§ 784. mennyifzer annyifzor fenyítetik

Még jobban meg-súlyosítja törvényünk azokanak büntetéseket, kik másoknak leveleiket le-tartóztatván (vagy azokat az Atya-fiakkal közleni, vagy másokat a' leány-ágnak ki adni nem akarván) még a' büntetés után sem engedelmeskednek. Mert: le-tévén egyszer az 500 forintot, ha még ekkor sem adják-vizfsza a' leveleket: újra törvényesen meg-intettetvén, és perrel meg-támadtatván, mind annyifzor külön per mellett 500 forintban büntettetnek, mennyifzer a' törvényes meg-intés után akaratoskodnak 43. 1659, 35. 1662.

§ 785. a' Szolga-Biró által:

Noha ugyan a' levél-követő ügyelet a' Törvény-Szék' eleibe tartozandó vólt az 1659-diki 43-dik czikkely szerént, de már most a' Szolga-Birákat illeti *D. 5. P. 13, D. 4. P. 184*: a' honnét a' Törvény-Székre ugyan birtokból 29. 1729, onnét pedig a' Királyi Táblára birtokon kívül engedtetik-csak meg a' fellyebb-vitel 28. 1729, és minden egyéb ügy-orvoslások (*Juridica Remedia*) el-zárattatnak 43. 1659.

§ 786. bár nemtelen légyen-is a' Felperes.

Az 500 forintból álló büntetésnek meg-vételére még a' nemteleneknek-is van keresetek

a' Nemesek ellen : kik t. i. valamint Annyok után nemesi jószágat birhatnak , úgy az azon jószágat illető ok-levelek eránt-is kereskelődhetnek *D. 5. P. 184.*

De ha a' levelek két egy-másra nézve idegen Nemzetséget illetnének p. o. ha egy adományt két külömb-féle Nemzetség nyerett volna : ez illyen esetben egyik Nemzetségből lévő Fel-peres a' másik Nemzetségből lévő Alperestől nem követheti, hogy azon közös leveleket, oly szin alatt, mint-ha csak őtet magánosan illetnék, ki-szolgáltassa *D. 2. P. 183;* hanem a' levél-közlésre kell neki ügyelni.

§ 787. Valamint pedig a' bé-

A' ki másnak tagadhatatlan saját jószágát, vagy ollyas, bátor villongás alatt lévő földet, mellynek a' másik fél leg-alább egy esztendő nyilvánságas, békességes, és semmi törvényes tilalommal, vagy ellent-mondással meg-nem sértetett folyvást-való magános birtokában van, el-tökéltett kártékony szándékkal, és oly véggel, hogy őtet ezen békességes birtokában háborgassa, hatalmasúl meg-támadván, benne kárt tesz, vagy szántt-szándékkal reá eresztett marháival kárt tetet : annak meg-térítésén felül, úgy-mint hatalmaskodó meg-fenyítetik 42. 1729. § 8. Sött: a' ki a' kétszeri törvényes tila-

lalommal sem gondolván, e' féle hatalmassá-
gat tovább-is folytatja: annak büntetésén fel-
lyül még a' bé-hajtott marháit-is el-veszti 42.
1729. § 9.

De gyakorta meg-esik az-is, hogy a'
barom vagy a' rekeszből ki-törvén, vagy Tu-
lajdonosságának gondatlansága által el-tévelyed-
vén, annak akarátja ellen valakinek jószágá-
ban kárt tesz. Ezen esetben a' kártékony mar-
hát a' föld' Tulajdonossa bé-hajtja: hogy ká-
rát a' barom' Tulajdonossán meg-vehesse. Ti-
lalmas-is a' hatalmasság' terhe alatt a' bé-hajtó-
nak útját el-állani, a' marhát tőle vagy az út-
ban, vagy annál inkább az udvarából hatal-
masúl el-venni §2. 2-dae. Ha pedig a' kárté-
kony barmot (szilaj léttére) bé-hajtani nem
lehetne-is; még-is lehet a' kárnak meg-térítését
foganatosan követni annak Tulajdonossán.

Néha pedig az egész Község meg-tilt a' kö-
zönséges határból valamely részt p. o. kaszáló-
nak, sarjúnak, vagy vonó marha' számára úgy,
hogy kinek barma azon tilosban találatnék,
ennyi 's ennyi tilalom-bért (*onus prohibitionis*)
fizessen. Illyen esetben-is (mivel a' Község' ál-
litmánnya a' maga' féleire nézve törvényt szab)
bé-lehet az azon tilosban talált barmot hajtani,
hogy a' Tulajdonossán meg-lehessen venni a'
tilalom bért 33. 3-tiae, 21. 1807. § 6.

§ 788. vagy el-hajtott

A' bé-hajtás, és el-hajtás között (bár első tekintettel egy-forma értelműeknek tessenek-is) azt a' velős különbséget teszi törvényünk, hogy a' ki a' kártékony barmot ollyas tulajdon maga' saját jószágán, mellynek leg-alább már egy esztendőtol fogva nyilvánóságos, békességes, és magános birtokában van (vagy az egész Község által köz-akarattal meg-tiltott földön) találja: az azt a' kárból bé-hajtja (*invagiat*); a' ki pedig a' szomszédnak marháját ollyas peres földön találja, mellyhez mind a' ketten számat tartanak, de saját magános tulajdonának egyik sem mondhatja: * az azt a' villongás alatt lévő földről, akár tett kárt, akár sem, csak azért-is el-hajtja (*abigit*), hogy azon villongás alatt lévő földre nézve a' szomszédnak birtokát háborgassa, a' magáét pedig erősebb lábba állítsa 42. 1729. Nem-is áll csekélységből az ily különböző értelemben vett bé-hajtás, és el-hajtás között való különbség: a' mint is ez a' 794-dik, és 795-dik §-ból bővebben ki-fog tetfzeni.

* Csak az ollyan peres földről, mellynek egyik fél sincs egy esztendei békességes birtokában, hajtja-el egyik fél büntetlenül a' másiknak marháját. Mert: ha mind a' két fél egy egész esztendeig békességesen, és nyilvánóságosan közös birtokában vagnak valamely jószágnak a' nélkül, hogy egy-mást ti-

lalmazták, és ellent-mondással háborgatták-vólna (annál inkább, ha egyik fél egy egész éftendeig annak magános birtokában békességesen, és nyilvánágosan volt): már ezen esetre a' másik nem hajthatja el emennek marháit a' nélkül, hogy a' hatalmasság' terhében ne marasztaltatnék; mert mihelyt emez egész éftendőt azon peres földnek közös (annál inkább magános) birtokában békességesen, és nyilvánágosan, minden tilalmazás, ellent-mondás, és háborgatás nélkül töltött: bátor ez által a' másiknak azon peres jószág eránt-való igazát még el-nem ölte-is; még sem tulajdoníthatta a' másik magának azt, a' hatalmat, hogy maga magát Biróvá tegye, és a' marháknak elhajtása által magának hatalmasúl törvényt szolgáltatson; hanem igazának vitéttása végett Törvényes Biróhoz kellett-vólna neki folyamodni 42. 2729. § 10.

§ 789. barmok által

Értem pedig itt a' barom nevezet alatt az olyan oktalan állatokat, mellyeket seregese szoktunk legeltetni: akár légyenek azok nagyobbak p. o. ökrök, tehenek, lovak; akár apróbbak p. o. birkák, kecskék, sertvések (sőt még a' ludak-is). Amazokat *pecora*, emezeket *pecudes* szokták nevezni külömbség' okáért az Ügyészek.

§ 790. tett kárt,

Ha az ezen tárgyról szóló törvényeinket 23. 2-tiae, 42. 1729 meg-fontoljuk: lehet ugyan

belőlök azt a' folyadékot következtetni, hogy kiváltt a' bé-hajtásnak csak akkor volna helye, midőn a' barmok kárt tesznek; de már most közönséges szokássá vált az, hogy, ha éppen semmi kárt nem okozott volna-is a' barom p. o. a' fel-szabadított tarlókon, vagy mezőségen; még-is bé-hajtatik vagy azért, hogy a' rosz szomszédok ez-által-is egy-mást bosszontani gyönyörködhessenek; vagy pedig, hogy a' hajtó pénzen (*multa impulsionalis*), igen kapó csözök egy-két' garashoz juthassanak. Ezt ugyan én sem helyben nem hagyhatom, sem Werbőczy' 3-dik részének 33-dik cikkellyével meg-nem egyeztethetem; de ha már szokásban van, mit van mit tenni? mert csak-ugyan az is lehet az olyan bé-hajtásnak oka, hogy ha szomszédé a' barom, annak legeléséből birtokot ne következtethessen: a' mellyből azután határ-villongás származhatnék.

§ 791. a' Helység' Elöl-járói,

Még törvénytelenebb az, hogy akár tett a' bé-vagy el-hajtott barom kárt, akár sem: maga' kényne szerént azt követ a' bé vagy el-hajtó fél a' barom' Tulajdonossán, a' mi neki tetszik. Sokszor; midőn a' kár egy-két' garasra alig mégyen: minden darab bé-vagy el-hajtott marhától 1—2— sőt 4 forintot-is követnek azok, a' kik e' félén nyerekedni kívánnak. Lássá,

a' ki meg-fizeti, és vessen magára, hogy oly könnyen meg-hagyta magát ijjezteni! Mert e' féle szer-felett-való hajtó-pénznek ki-'sarolása sem a' természeti igazsággal meg-nem fér, sem törvényünkkel meg-nem egyez.

Azt kívánja t. i. törvényünk, hogy a' bé-vágy el-hajtott marha által okozott kár meg-becsültessék. Arra-is légyen tehát mindenek előtt leg-főbb gondja kiváltt a' bé-hajtónak, hogy a' kárt a' Helység' Elöl-járói (Esküdt Emberek) által tüstént nyomban igazságosan meg-becsültesse 33. 3-tiae, 42. 1729.

Mind-azon-által a' káron fellyül-is csak ugyan meg-lehet a' helység-belieken (nem pedig vidékieken, mert ezek csak a' kárt tartoznak meg-fizetni): a' tilalom-bért (*onus prohibitionis*) venni azon esetben, midőn valamely darab föld a' helység-beliek által köz-akarattal tilossá tétett. *Lásd a' 787-dik §t.*

§ 792. vagy Szolga-Biró által meg-be-csültetvén,

[Meg-történhetik azomban az-is, hogy a' Becsüs Emberek vagy egyik fél eránt-való gyűlölségből; vagy a' másik fél eránt-való részrehajlásból jóval-is többre becsülik a' kárt, mint sem tétetett volna. Néha az-is meg-esik, hogy

már az előtt egyéb barmok tették a' legnagyobb kárt; és még-is az egész kár annak a' nyakába hárítatik, kinek marhái utólszor ott rajta kapattattak: bár alig szaglották-is meg a' jószágat. Ha tehát e' féle esetekben az első becsű által magát *szér-felett* * meg-terheltnnek lenni gondolja a' marhák' Tulajdonossa: Szabadságában áll a' kárt törvényesen, az az Szolga-Biró, és Esküdt által leg-fellyebb 15 nap alatt újra meg-becsültetni, és azt a' becsüt választani a' ki-váltásnak sinór-mértékéül, a' melyik neki tetszik 42. 1729. § 7.

* Némellyek vagy csak azért-is, hogy a' másik Vélet hozzfzontsák, igen hajlandók a' törvényes becsültetésre: nem-is gondolnak azon 5—6 forint költséggel, melyet a' Szolga-Biróra, és Esküdre költenek: csak hogy kedvek telhessék benne, ha egy-két' garast el-húzhatnak abból, a' mit a' Becsűs Emberek meghatároztak.

§ 793. tartozik a' barom' Tulajdonossa meg-téríteni,

Noha ugyan oktalan állat lévén a' barom, az általa okozott kárról nem tehet, és így mondhatnók talán némü-némü értelemben, hogy a' féle kár a' véletlen esetek közé számláltatván, a' kár-vallott Tulajdonosnak árt; de mivel közönségesen a' Tulajdonossának, vagy örjének gondatlansága okozza jobbára, hogy a'

tibolgó marha kárba menjen; a' hiba pedig a' hibázónak árt: azt szabta törvényünk, hogy *minek utánna a' bé vagy el-hajtott barmok által okozott kár vagy Becsüs Emberek, vagy Szolga-Biró és Esküdt által meg-becsültetett volna*, tartozék azt a' becsüre tett költségekkel (sőt a' helység-beli még a' tilalom-bérrel együtt is) a' barmok' Tulajdonossa meg-téríteni 33. 3-tiae; mert míg barmát ki-nem váltja: nem tartozik azt a' bé-vagy el-hajtó fél nekie ki-szolgáltatni 42. 17²⁹.

És mivel csak a' *meg-becsültt kárért* tartozik felelni a' barmok' Tulajdonossa: önként következik, hogy éppen nem köteles mind azt meg-fizetni, a' mit a' bé vagy el-hajtó fél általlyában (akár történt kár, akár sem) ne-talán követne p. o. minden marháért egy, vagy két', vagy négy 's a' t' forintot; mert azon káron fellyül, a' mit akár a' Becsüs Emberek, akár a' Szolga-Biró, és Esküdt találtak, foganasosan semmit nem követhet rajta a' bé-vagy el-hajtó fél: noha már közönségesen *szokásba* jött az-is, hogy a' meg-becsültt káron fellyül még hajtó pénzt-is tartozik az örnek (csöznek) fizetni minden darab marháért egy-egy garast. *

De midőn az egész Község valamely darabot a' közönséges határból meg-tilt: ha on-

nét azon Község-beli marhák bé-hajtatnak, tartozik azoknak Tulajdonossa a' káron fellyül még a' ki-szabott tilalom bért-is meg-fizetni; mind-azon-által valamint ezen állítmány a' vidékieket le-nem kötelezheti, ugy a' vidéki marháért nem lehet követni azon tilalom-bért, hanem csak a' kárnak meg-térítetését 33. 3-tiae.

Valamint azonban a' bé vagy el-hajtó félnek szabadsága van arra, hogy a' bé vagy el-hajtott marhának *mértékletes* hasznát vehesse, úgy köteles azt a' szükséges eleséggel mind addig, míg ki-nem váltatik, ki-tartani: és ezen esetre, mivel a' tartást vele le-szolgáltatja, nem követheti annak árrát 42. 1729. § 4. Ellenben: ha a' baromnak hasznát nem veszi: méltán követheti annak Tulajdonossán a' tartást-is; tartozik-is azt emez meg-fizetni, a' mint a' Biró által meg-határozottat.

* Nem hinnéd-el (de magam se hittem-vólna soha, ha a' Királyi Táblánál fel-esküdt Jegyző létemre saját szemeimmel nem olvastam, és benne nem dolgoztam vólna), hogy két garas miatt egy húzomos, mind a' két részről több száz forintokba telte, és több ezer forintot tárgyazó, valóban erszény-rágó, egy mást bofszontó, a' feleket szegényítő, a' Birákat pedig nyughatatlanító per támadott. Egyik Nemes Ember a' másiknak 40 tallerra becsült két lovát bé-hajtatván, amaz a' kárt Becsüs Emberek által 3 garasra, emez pedig törvényesen 7½ pénzre becsültette, és vele amaz törvényesen meg-kináltatta; amaz pedig a' 7½ pénz
ká-

káron, és a' lovak' tartásán fellyül még két garas hajtó pénzt-is követvén, és a' végett a' lovak' Tulajdonossát ugyan törvényesen meg-intetvén, mivel ez azt egy általlyában meg-fizetni nem akarta: a' bé-hajtó fél lovait örökre le-tartóztatta. Méltatlanság vólt valóban ily csekélységen szót tenni, és ilyen alá-valóságból oly nagy pert okozni. Illyen esetben (ha a' törvénytől el-állani szabad vólna) nem vólna kár mind a' két' felet abban marasztalni, hogy, mivel oly igen szereznek a' perre költeni, és a' Birákat egyéb fontosabb tárgyú pereknek el-intézésekből hátráltatni: értékjekhez szabott jó sommát fizessenek a' szegények' számára.

§ 794. vagy leg-alább zálogot,

Midőn valaki tulajdon maga' saját jószágából bé-hajtja másnak kártékony barmát, és a' kár Becsűs Emberek által meg-becsültetett: ha azt a' becsűre, és marhák' tartására tett költségekkel együtt a' marhák' Tulajdonossa tüstént kész pénzül le-nem teheti, köteleztetik leg-alább annyi erő zálogot vóltta-képpen ott hagyni: úgy juthat osztán ismét marhájához. Ezen zálogot tartozik leg-fellyebb 15 nap alatt ki-váltani: mert különben örökre a' bé-hajtónál vesz. Ha azomban a' Becsűs Emberek által becsültt kárt sokallaná: még ekkor-is szabad neki leg-fellyebb 15 nap alatt (a' marhák' ki-adattatásától számlálván) azt újjra törvényesen meg-becsültetni, és 15-töd' napjára a' zálogot

akár mellyik becsű szerént ki-váltani 42. 1729.
§. 7.

Valakinek tulajdon maga' sajátjából, és nyilvánóságos magános birtokából bé-hajtott marhák által okozott kárért, és a' becsüre, 's marhák' tartására tett költségekért adandó zalogra nézve különös jegyzésre méltó még az-is, hogy ezen zálogot nem csak szóval, vagy írásban kell meg-igérni; hanem vólta-képpen-is a' bé-hajtónál ott hagyni, és által-adni. Bátor tehát az Al-Ispány, vagy Szolga-Biró, kinek a' bé-hajtott marhák (a' 796-dik § szerént) harmad' nap múlva levél mellett által-adattatnak, elfogadná-is a' Barmok' Tulajdonossának írott kezességét (*Cautio literaria*), és a' bé-hajtó félnek a' marhák' ki-adattatását meg-hagyná; még sem tartozik emez azokat ki-adni mind addig, míg a' törvénynek szoros értelméhez képestt annyi-érő zálog vólta-képpen kezébe nem adattatik D. 7, P. 181.

Nem külömben : ha az a' Biró, kinek a' bé-hajtott marhák levél mellett által-adattattak, oly vélekedésben lévén, hogy azon föld eránt, mellyről a' marhák bé-hajtottak, a' felek közt villongás van, következés-képpen a' barmok' Tulajdonossának írott kezességét el-fogadván, a' bé-hajtó félnek a' marhák' ki-adattatását meg-hagyná-is, mind-azon-által; ha a' marhák' Tulajdonossa nem vólt a' bé-hajtás előtt egy ez-

ten.

tendő-beli békességes birtokban; ellenben a' bé-hajtó fél azt bé-bizonyíthatja, hogy a' kérdésben forgó földnek leg-alább már egy esztendő-től fogva nyilvánóságos, békességes, és magános birtokában ő maga vólt: nem tartozik azon irás-beli kezességre a' marhákat ki-adni; hanem foganatosan követheti, hogy azoknak Tulajdonossa vóltta-képpen-való zálogot hagyjon nála *D. 8. P. 181.*

§ 795. avagy irás-beli kezességet magáról adni:

Most tetszik-már világosabban ki a' bé-hajtás, és el-hajtás között való velős különbség; most lehet már mind a' 787-dik, és 788-dik, mind a' 794-dik §-nak értelmét jobban kitapogatni. Mert: akkor hajtatik-bé a' marhá, midőn valakinek sajátján, és leg-alább egy esztendő-től fogva-való nyilvánóságos, békességes, és magános birtokán kárt tesz: és ezen esetben, ha a' bé-hajtott barmoknak Tulajdonossa azokat kész pénzüll ki-nem válthatja, vóltta-képpen-való zálogot kell neki a' bé-hajtó félnél *ok-vetetlenül* ott hagyni.

Ha pedig olyan peres jószágról hajtatik-el a' barom, mellynek egy esztendei békességes és magános birtokában egyik fél sincs; hanem ahhoz mind a' ketten számat tartanak, és hol
egyik,

egyik, hol másik használja: már ezen esetre nem tartozik az el-hajtott marhák' Tulajdonosa akár a' meg-becsültt kárt kész pénzül le-tenni, akár az el-hajtó félnél vólta-képpen való zálogot ott hagyni; hanem elégségesnek találja törvényünk, hogy csak irás-beli kezességet adjon magáról, az az kötelezze-le magát arra, hogy *annak idejében, midön a' köztök fenn-forgó villongás törvényesen meg-visgáltatik, az el-hajtott marháit vagy azoknak természetében (in natura), vagy annyi értékben (in aequivalenti) ismét elő-fogja állítani, és Törvényt állván (judicio stare) okát fogja-adni: miért ereztette (impulit) azokat olyan helyre, mellyről a' másik fél el-hajtotta* 42. 1729. § 4.

Hogy pedig az irás-beli kezesség úgy tétetett-e-meg, a' mint a' törvény magával hozza, az eránt az el-hajtó félnek-is kell tudni. Következés-képpen: ha el-fogadja-is a' Biró, a' kinek levél mellett által vagynak adva a' marhák, azoknak Tulajdonossától az irott kezességet, és az el-hajtó félnek meg-hagygya a' barmoknak ki-adattatását; még sem tartozik ez azokat ki-adni: ha azon irás-beli kezességnek foglatatja vele nem közöltetik *D. 3. P. 180;* vagy, ha a' kezesség nem a' szerént, a' mint a' törvény kívánja, irattatott *D. 2. P. 180;* vagy, ha csak pufzta szóval általlyában emigy-amúgy, nem pedig írva tétetett *D. 4. P. 180.*

Ha pedig a' barmok' Tulajdonossa olyan irás-beli kezességet ad magáról, a' millyent a' törvény kíván, és ezen irott kezességnek foglalatja az el-hajtó féllel közöltetik: tartozik ez leg-ottan a' marhákat ki-adni; nem-is követhet többé egyebet a' tartásnál (ha ezt a' marhák-kal le-nem szolgáltatta) 42. 1729. § 4. De a' tartásra tett költségeknek meg-határozása nem ötöt, hanem a' Birót (kinek a' marhák által-adattattak) illeti. Ha tehát az irott kezességet az el-hajtó fél el-fogadván, a' marhákat azért tartóztatná, hogy azoknak tartására még többet követ, mint sem a' Biró meg-határozott volna, és azokat a' törvényes intés után sem adná-ki: már ezen esetre a' 798-dik §-ban elő-hozandó büntetést el-nem kerülné *D. 6. P. 180.*

§ 796. úgy a' bé vagy el-hajtó fél tartozik a' marhát Biró-kézhez adni,

Szabad ugyan a' bé vagy el-hajtott marhát harmad' napig maga' hatalmából le-tartóztatni: hogy az alatt annak Tulajdonossa azt ki-váltsa; de ha a' marhának Tulajdonossa harmad' nap alatt magát nem jelenti (nem tudván talán, hol van marhája), vagy akár mikor-va-ló nézve ki-nem váltja: köteleztetik a' bé vagy el-hajtó féllel a' barmot a' Becsüs l-véllel (*aestimacionales*) együtt, vagy az Al-s-pány

pánynak, vagy a' leg-közelebb-lévő Szolga-Birónak által-adni (*resignare*) 33. 3-tiae, 42. 1729: ki ofztán arról Tanu-levelet ad.

Ezen által-adást vagy természetesen teheti meg, midőn t. i. a' barmot az Al-Ispánnak vagy Szolga-Birónak udvarába hajtja, és gondviselésére bizza (ki-is, ha a' barmok' Tulajdonossa a' 793, 794, és 795-dik §-okban elő-adott kötelességének eleget teend: azokat a' bé vagy el-hajtó félnek hire nélkül-is ki-szolgáltatja); vagy levél által: midőn t. i. írásban adja a' barmot által; természetesen pedig magánál megtartja. Mert gyakorta meg-esik, hogy a' Birónak vagy helyye, vagy módja nincs a' barmot tartani, vele vesződni, és reá gondot viselni: közönségesen tehát el-fogadja az írásbeli által-adást: hogy t. i. törvényesen (*civilliter*) ugyan ő nála, természetesen (*physice*) pedig a' bé vagy el-hajtónál legyen azon barm: és e' féle levél mellett lett által-adás (de úgy ám, ha a' Biró el-fogadja) ollyba vétetődik, mint-ha magánál a' Birónál volna azon barm, mely természetesen a' bé vagy el-hajtó félnél tartattatik 42. 1729. § 15. Innen könnyen által lehet látni: hogyan történhetik az, a' mit a' 794-dik, és 795-dik §-okban mondtam, hogy t. i. a' Biró ki-bocsátja azon marhát, mely neki csak írásban, de nem természetesen van

van által adva; a' bé vagy el-hajtó fél pedig, kinél a' marha tartattatik, azt ki-nem adja.

§ 797. vagy ki-szolgáltatni;

De mihelytt a' marhák' Tulajdonossa vagy a' meg-becsültt kárt, a' Biró által meg-határozott tartással, és a' becsüre tett költségekkel (s hajtó pénzzel) együtt meg-fizeti, vagy a' bé hajtott marhákra nézve a' 794-dik § szerént vólta-képpen való zálogot, az el-hajtott baromra nézve pedig a' 795-dik § szerént olyan irás-beli kezességet ad, millyent a' törvény kíván: tartozik leg-ottan a' bé vagy el-hajtó fél a' marhákat ki-adni; nem-is tartóztathatja azokat tovább büntetlenül.

§ 798. különben bűját látja hatalmaságának:

A' ki a' bé vagy el-hajtott marhákat, vagy harmad' nap múltván Biró' kezébe, akár vólta-képpen, akár levél mellett által-nem adja § 796, vagy a' meg-becsültt kárnak, és Biró által meg-határozott tartásra, és becsüre tett költségnek meg-térítetésével, hajtó pénzzel (és a' helység-beli által a' tilalom-bérrel), vagy a' bé-hajtásra nézve vólta-képpen-való záloggal, az el-hajtásra nézve pedig olyan irás-beli kezesség-

séggel, millyent a' törvény meg-kiván, meg-kináltatván, a' Barmokat a' Biró' unfolására sem adja-ki a' Tulajdonosnak: az az okozott károknak, barom-sanyargatásnak, és a' perre tett költségeknak meg-térítésén fellyül minden napra, mellyen a' marhákat hatalmasúl le-tartóztatja, 3 ezüst nehéz girát, * az az 12 forintot fizet büntetésül: akár légyen a' bé vagy el-hajtott marha egy, akár 100, vagy több darab: mely büntetésből két' harmad' rész ugyan a' Birónak, egy harmad' rész pedig a' Fel-peresnek jár 33. 3-tiae, 42. 1729. Folyik pedig az ez eránt való per az Al-Ispány előtt: a' honét a' fellyebb-vitel birtokból engedtetik-meg 28. 1729. § 26.

Helye van ezen büntetésnek akkor-is, midőn által-adattatnak ugyan a' Birónak, vagy ki-szolgáltatnak a' Tulajdonosnak a' barmok jobbára, de nem egész számmal. Mind-azon-által: ha az egész seregből egy-két darab zálogúl addig hátra tartattatik, míg az okozott kár egészlen meg-nem térítetik: ezen tétemény a' törvény' engedelve szerezént szabad lévén, meg nem fenyítetik *D. 5. P. 180.*

A' bé vagy el-hajtott marháknak hatalmas le-tartóztatása a' kisebb hatalmasságtól csak a' fenyítékre nézve különbözik; egyéb-aránt pedig hozzá hasonló. Ebben-is tehát több soros lehet

lehet a' büntetés: a' mint vagy a' marhák többéi vóltak (de az egész Helység, mellynek csordája bé vagy el-hajtatott, csak egy személy gyanánt tekintetik), vagy a' bé vagy el-hajtásban többen (akár légyenek azok felvett segédek, akár oda rendeltt, vagy reá-parancsolt emberek) * * részesültek.

Ha a' bé vagy el-hajtást egy egész Község követte-el: az egész Község egybe-vétetvén, egy sárosan büntettetik; ha pedig a' bé vagy el-hajtásban nem az egész Község ugyan, hanem több meg-öfztozott Nemesek, vagy több meg-öfztozott Uraságoknak jobbágyaik részesültek: minden öfztozott Nemesre, és minden öfztozott Földes Úrra, kinek jobbágyai annak hagyományából a' téteményben részt vettek, külön-külön (ha úgy van intézve a' vádlevelél) háromlik a' büntetés; de ha a' jobbágyak Földes Urok' hire nélkül követték-el a' téteményt: minden Földes Úr külön-külön szolgáltattja - ki erántok az igazságot az Ur' Széke által.

Úgy: ha a' bé-vagy el-hajtott marhák több meg-öfztozott Nemesekéi, vagy több meg-öfztozott Uraság-beli jobbágyakéi (de nem egy egész helységéi) vóltak: minden öfztozott Nemesre, és minden öfztozott Földes Úrra nézve (kik t. i. magokat akár egy perbe öfzve-kap-

esolják, akár mindenik közülök külön pert in dítson) külön-külön büntettetnek az Al-pere-sek 42. 1729. § 2.

Itt-is szemmel kell tehát azt tartani, hogy, ha az Űraság' Tisztjei, vagy jobbágyak által el-követett bé-vagy el-hajtásra nézve a' Földes Űrnak hagyomása (*commissio*) építetik a' vád-levél: azt bé-kell bizonyítani; mert noha ki-bizonyodik-is az, hogy a' jobbágyak a' már meg-lett bé-vagy el-hajtsárról a' Földes Űrnak jelentést tettek, és hogy a' Földes Űr azt meg-tudván, a' barmokat későbbben levél által Bi-rónak által-adni akarta; még sem lehet mind ezekből azt a' folyadékot következtetni, mint-ha a' jobbágyak' tettét a' Földes Űr helyben-hagyván, azon tétemény az ő hagyomásából történt volna; hanem, a' *mennyire a' vád-levél a' hagyomáson van építve*, bé-kell azt nyilván-ságosan bizonyítani *D. 1. P. 179.*

* Azon giráktól, mellyeket a' bé-vagy el-hajtott marháknak hatalmas le-tartóztatója fizet, nevezetik ezen fenyíték giras (*marcalis*) fenyítéknek, és az ez eránt támadott per giras pernek.

** Földes Uraiktól függvén, és azoknak engedelmeskedni tartozván a' jobbágyak, midőn a' Szom-fzéd Földes Űrak közt határ-villongás van, és Urok-nak igazai' feun tartására, annak hagyomásából vagy egyik részről a' peres földre eresztik marháikat, vagy másik részről azokat el-hajtják a' jobbágyak: az ezen

téteményből reájok háromlandó kárt tartozik a' Földes Urok meg-téríteni 23. 1802. § 5.

§ 799. főképp' ha a' törvényes intés-sel sem gondol.

Hogy azomban a' fenyítéknek súllya a' téteménynek mi-néműségét fel-ne hágja (*ne poena mensuram delicti excedat*): arra-is vigyázott törvényünk, hogy azt emehez szabja; nem-is terjed-ki ezen büntetés több napra 15-nél. És így az egész girás büntetés egy-egy fel-peresre nézve 180 forintban érdekli egyik-egyik Al-perest; de ha a' bé-vagy el-hajtó fél törvényesen megintettetett az eránt, hogy a' barmokat adja által Biró-kézbe; és még-is nyakaskodik: már ezen esetre magára vessen, ha mind addig, míg azokat Biró-kézbe által-nem adja, napon-ként 3 girát fizet 42. 1729. § 3. Innét nem lehet csudálni, hogy a' kised szikrából nagy tűz támad, és a' girás perekben sok ezer forintokban marasztaltatik az Al-peres; mert csak egy elztendeig tartó hatalmaskodása-is 4380 forintba telik.

§ 800. Mihez tartsák tehát magokat a' felek?

Nincs egy hirtelen oly tárgya törvényünknek, mely annyiszor adná-magát elő a' Birto-

kosok között, mint a' marháknak bé-vagy el-hajtása; és még sincs egy hirtelen oly tárgy, mellyben annyit hibáznának a' felek, mint ebben. Nem vétek talán, ha az eránt egy kis rövid sínór-mértéket szedek öszve abból, a' mit az előbbeni §-okban mondtam: hogy tudja ki-ki magát mihez alkalmaztatni.

1-ször Tehát azon legyen mindenek előtt a' bé-vagy el-hajtó fél, hogy a' hárt a' Helység' Elöl-járói által meg-becsültesse.

2-szor A' marháknak jó gondjokat viselje; ne-is koplaltassa; és Biró által becsültesse-meg azoknak tartását.

3-szor Ha hasznokat akarja venni: azzal szabad.

4-szer A' meg-becsültt kárnál, marhák' tartásánál (a' mennyire hasznokat nem vette), a' becsüre tett költségeknél, és minden darabért egy-egy garas hajtó pénznél többet ne kövessen a' vidékin; noha a' Helység-belin a' köz-akarattal meg-határozott tilalom-béért-is meg-veheti.

5-ször Harmad' nap mulván a' marhákat a becsús levéllel együtt Biró-kézhez által-adja, vagy vólta-képpen, vagy (ha a' Biró el-fogadja) levél által.

6-szor Ha a' meg-becsültt kárt, és költségeket (és ezeken fellyül a' tilalom bért-is) a' marhák' Tulajdonossa kész pénzül le-tenni, vagy a' *bé*-hajtasra nézve elegendendő zálogot vóltta-képpen ott hagyni, vagy az *el*-hajtasra nézve olyan irás-beli kezességet, millyent a' törvény kíván, magáról adni kész: a' marhákat leg-ottan adja-ki.

Fogadom, hogy ezeket meg-tartván, soha nem fog-alkalmatosságot adni az ellene indítandó girás perre.

De vigyázzon-is ám (minek-előtte a' marhát *bé*-vagy *el*-hajtsa), hogy a' szomszédnak a' marháját annak tagadhatatlan sajátjáról, vagy ollyas peres földről, mellynek a' szomszéd akár közös, akár magános birtokában, nyilván-ságo-san, és békességesen már egy egész esztendő-től fogva, minden törvényes tilalom, és ellentmondás nélkül van, *el*-ne hajtsa; mert különben hatalmasságot követne-el.

Ellenben a' barmok' Tulajdonossa

a) Vagy fizesse-meg a' meg-becsültt kárt, költségeket (és minden darab marháért egy-egy garas hajtó-pénzt, Helység-beli léttére pedig a' tilalom-bért-is).

b) Ha pedig a' Becsűs Emberek által tett becsűt sokalja: becsűttesse-meg azt Szolga-Bi-ró, és Eskűdt által újjra, és vála-fsza akár mellyik becsűt; de minden aprólékon szót ne tegyen.

c) Vagy (ha módja nincs a' tűsténtt-való meg-fizetésre) adjon vagy vólta-képpen-való zálogot a' bé-hajtásra nézve, vagy olyan irás-beli kezességet, millyent a' törvény meg-kiván, az el-hajtásra nézve.

d) A' vólta-képpen-való zálogot (ha örök-re el-vezteni nem akarja) igyekezzék 15-öd' napjára kész pénzűl ki-váltani.

Ezeket meg-tartván (fogadom), nem tart-hat egy hirtelen tőle, hogy bé-vagy el-hajtott marhái nélkül soká szűkölködjék, és le-tartóztattatások miatt ama' díztelen perre vetemedni kínszerítessék.

De arra-is vigyázzon ám (minek-előtte bar-mát valamely káros helyre erefsze), hogy a' szomszédnak tagadhatatlan sajátjára, vagy ol-lyas peres földre, mellynek a' szomszéd ma-gános birtokában nyilván-ságosan, és békessége-sen már egy egész elztendőtől fogva minden tör-vényes tilalom, és ellent-mondás nélkül van, el-tökéltet, és a' szomszédnak háborgattatására eze-lyzó kártékony szándékkal marháját reá ne

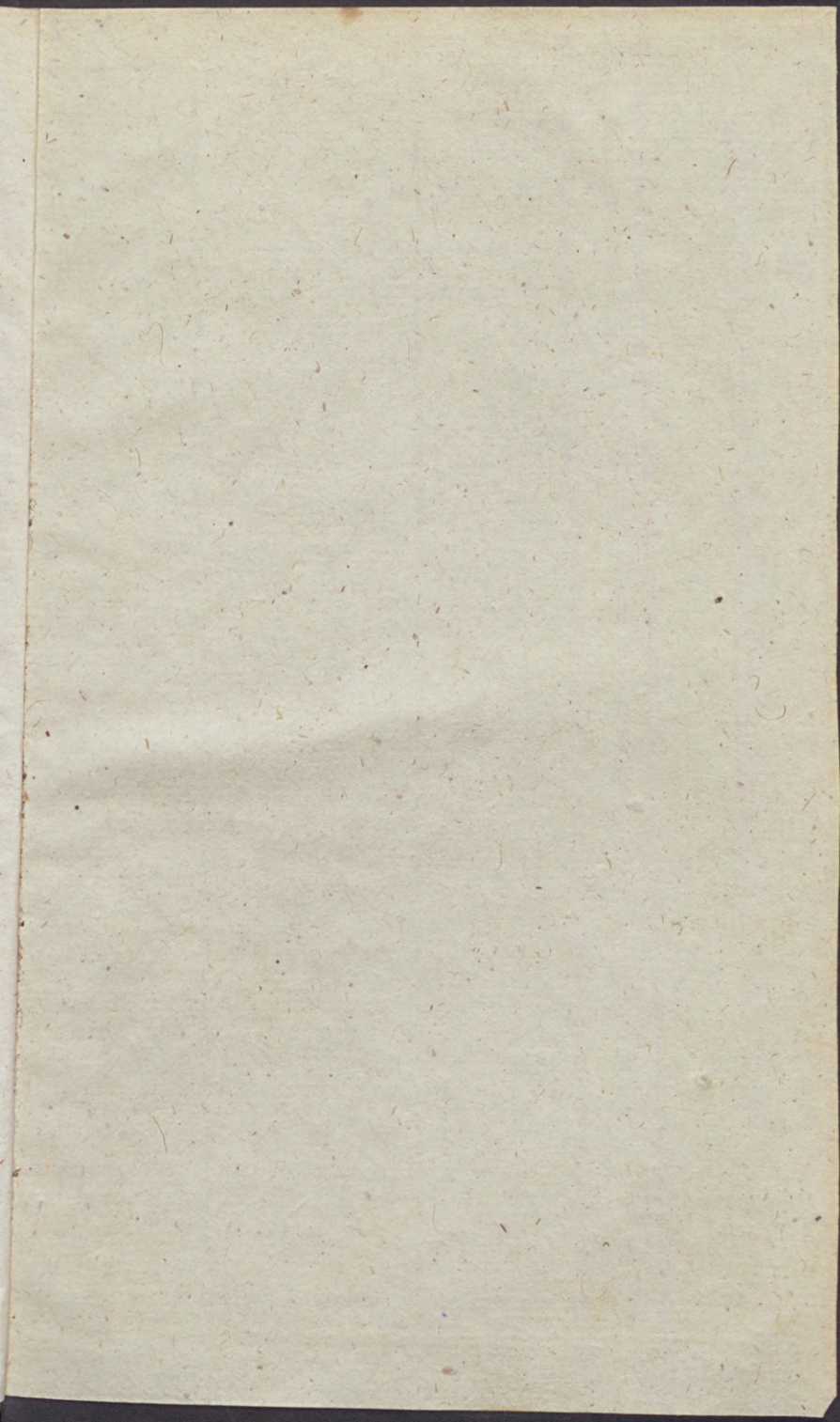
ereszsze ; mert különben bűját látja hatalmaságának : ha nem tettek volna-is kárt a' barmok.

Ójja magát a' barmok' tulajdonossa attól-is, ne hogy barmait, a' bé-vagy el-hajtótól vagy az útban, vagy annál-inkább annak udvarából hatalmasúl el-vegye; mert különben a' hatalmaság' bérében marasztaltatik.

Mind a' két félnek javaslom pedig a' békességet, barátságos meg-egyezőést, és jó szomszédságot, szemmel tartván azt, hogy a' pogányok közt-is leg-nagyobb átok az, midőn valaki a' másiknak rossz szomszédságot kíván.

A' nyomtatásban esett hibák . . . meg-igazítatnak.

4-dik lapon utolsó soron	mert . . .	merő
15 — 26-dik	— — hiba . . .	gondatlanság
72 — 28	— — mett . . .	mert
78 — 5	— — Jegyője . . .	Jegyzője
137 — 33	— — elére . . .	élére
148 — 10	— — jobbasc . . .	jobbacs
174 — 13	— — itélttett . . .	itéltetett
193 — 19	— — za . . .	az
207 — 17	— — merr . . .	mert
223 — 9	— — Atya finak . . .	Atya finak
238 — 5	— — 481-dik . . .	480-dik
253 — 7	— — azen . . .	azon
255 — 2	— — száradték . . .	száradtak
— — 28	— — eredstt . . .	erédett
256 — 1-ső	— — ófzágas . . .	jófzágas
257 — 16-dik	— — együtr . . .	együtt
260 — 8	— — fele . . .	féle
263 — 2	— — léttere . . .	léttere
277 — 24	— — rég'i . . .	régi
299 — 3	— — es . . .	és
316 — 27	— — dítjában . . .	díjjában
330 — 26	— — hatalmassá g . . .	hatalmasság

720052

